

Tsunamins genomslag

EN STUDIE AV SVENSKA MEDIERS BEVAKNING

Tomas Andersson Odén

Marina Gheretti

Ulf Wallin

KBM:S TEMASERIE | 2005:13

KRISBEREDSKAPS
MYNDIGHETEN

KBM:S TEMASERIE | 2005:13

Tsunamins genomslag

EN STUDIE AV SVENSKA MEDIERS BEVAKNING

Tomas Andersson Odén

Marina Ghersetti

Ulf Wallin

Titel: Tsunamins genomslag – en studie av svenska mediers bevakning
Utgiven av Krisberedskapsmyndigheten (KBM)
Omslagsfoto över till vänster: Tommy Svensson/Pressens Bild, under till vänster:
Bertil Ericson/Pressens Bild och till höger: Paul Hansen/Pressens Bild.
Upplaga: 1 500 ex

ISSN: 1652-2915
ISBN: 91-85053-93-7
KBM:s dnr: 0166/2005
Grafisk form: AB Typoform
Tryck: Edita, Västerås 2005

Skriften kan erhållas kostnadsfritt från
Krisberedskapsmyndigheten, materielförvaltning.
E-post: bestallning@krisberedskapsmyndigheten.se

Skriften kan laddas ned från Krisberedskapsmyndighetens webbplats
www.krisberedskapsmyndigheten.se

KBM:s temaserie 2005:13

Innehåll

KBM:s förord	5
Förord	6
1. När tsunamin drabbade Sverige	9
Medier, kriser och opinionsbildning	11
Åsikter och förtroende efter tsunamin	14
Syfte och frågeställningar	16
Undersökningsmaterialet	16
Rapportens uppläggning	19
2. Den största nyheten	21
Uppmärksamhet och utrymme fram till nyår	21
Uppmärksamhet och utrymme den första månaden	25
Sammanfattning	28
3. När julefriden bryts	29
Blixtuttryckningar	40
4. De omedelbara följderna	47
Sakområden under inledningsperioden	47
Aktörer som kommer till tals	69
Inledande kritik och beröm	82
Aktörer som kritiserar och berömmar	88
Sammanfattning	90
5. Stora svårigheter	91
Fysiska och psykiska påfrestningar	95
Resurskrävande bevakning	100

6. Den första månaden	104
Sakområden under huvudperioden	106
Politikernas och myndigheternas krishantering	113
Aktörer som kommer till tals	127
Sammanfattning	141
7. Kritikstormen	143
Aktörer som får kritik och beröm	143
Aktörer som framför kritik och beröm	152
Sammanfattning	171
8. Sammanfattning och slutsatser	172
Mediernas uppgifter	173
Redaktionernas organisation av arbetet	174
Mediernas information om flodvågskatastrofen och dess följder	178
Mediernas granskning av aktörerna	187
Summary	193
Referenser	197
Bilaga 1. Intervjuer för redaktionsstudien	200
Bilaga 2. Den redaktionella satsningen	202
Bilaga 3. Tabellbilaga	207

KBM:s förord

Den 26 december 2004 tog en tsunami i Indiska oceanen en kvarts miljon människoliv. Många fler skadades, miste anhöriga eller förlorade sina hem. Vi fick tidigt vetskap om det inträffade i mediernas rapportering. Snart stod det klart att en omfattande katastrof hade inträffat. Tusentals svenskar som semestrade i Thailand i de berörda områdena hade drabbats. I medierna kunde vi se förödelsen, följa lidandet och höra förtvivlade människor berätta.

Svenska medier var tidigt på plats och rapporterade främst från Thailand. Till stor del handlade nyheterna och debatten om brister i regeringens agerande och om att räddningsarbetet kommit igång för sent. Vi fick se kistor insvepta i svenska fanor komma hem i transportflygplan till Sverige. Ett tusen femhundra svenskar skadades, en ofattbar psykologisk påfrestning, och siffran på omkomna slutade på 543.

Tsunamin och förlisningen av passagerarefärjan Estonia är de största

katastroferna som drabbat Sverige i modern tid.

Syftet med denna studie är att analysera mediernas rapportering och arbetssätt för att skapa en överblick av flodvågskatastrofen. Det är samtidigt viktigt att undersöka vad som förmedlats via medierna om katastrofen som berört många människor i Sverige, och kommer att göra det lång tid framöver.

Forskarna Tomas Andersson Odén, Marina Ghersetti och Ulf Wallin vid Institutionen för journalistik och masskommunikation (JMG) vid Göteborgs universitet har på Krisberedskapsmyndighetens (KBM) uppdrag låtit analysera mediernas rapportering och deras arbetssätt.

KBM har till uppgift att stärka samhällets krishanteringsförmåga, bland annat genom att utveckla metoder för kriskommunikation och krishantering. KBM ska också bedriva omvärldsbevakning, initiera forskning och studier samt förmedla resultat inom området. Denna studie ingår i KBM:s temaserie.

Henrik Olindeer

Handläggare kriskommunikation

Krisberedskapsmyndigheten

Förord

Natten till annandag jul 2004 inträffade en av de värsta naturkatastroferna i modern tid. En flodvåg slog till med full kraft mot kusterna i framför allt Sydostasien. Naturkatastrofer är inte direkt ovanliga, även om de inte brukar få lika förödande följder som denna gång. Det ovanliga med denna var att tusentals svenskar drabbades. De allra flesta av dem befann sig på semester i Thailand.

Huvuddelen av den här rapporten består av en innehållsanalys av hur Rapport, Aktuellt, Nyheterna i TV4, Ekot, Dagens Nyheter, Svenska Dagbladet, Expressen och Aftonbladet samt dn.se och aftonbladet.se agerade och skildrade katastrofen och dess konsekvenser under en månads tid. Bland annat undersöks vad rapporteringen i huvudsak inriktade sig på och hur medierna granskade politikernas och myndigheternas insatser i räddningsarbetet och krishanteringen.

Under julhelgerna och mellandagarna går redaktionerna vanligtvis på sparlåga eftersom det normalt sett inte

händer så mycket då. Många medarbetare tar semester. Flodvågen ledde emellertid till en av de allra mest, om inte mest, omfattande nyhetsrapporteringar som skett kring en enskild händelse.

Det ligger i nyhetsmediernas natur att vara beredda på det oväntade, men situationen var den här gången extrem. De flesta medierna hade under natten till annandagen intagit viloläge men rycktes upp av TT:s larm klockan 05.42. En del av denna rapport handlar om hur medierna kom igång och organiserade sin rapportering samt hur de snabbt fick iväg medarbetare till de drabbade områdena. Även de först utsändas arbete på plats beskrivs. Denna del av undersökningen bygger på intervjuer med de inblandade.

Det omfattande arbetet att gå igenom och koda innehållet i de undersökta nyhetsmedierna har utförts både noggrant och kunnigt av Frida Wainult, Johannes Bjerling, Christoffer Lärkner och Wilhelm Gårdmark som vi härmed vill tacka speciellt.

Ett särskilt tack vill vi också rikta till alla de medarbetare på redaktionerna som tog sig tid och villigt svarade på

frågor om arbetet på redaktionerna och i de drabbade områdena.

För analyserna av innehållet och för slutsatserna svarar undertecknade.

Göteborg den 24 november 2005

Tomas Andersson Odén, Marina Ghersetti och Ulf Wallin

Bild En vecka efter katastrofen i Thailand ligger tusentals lik fortfarande ute i solen i väntan på identifikation 5 januari 2005. FOTO: Paul Hansen/Pressens Bild.

1. När tsunamin drabbade Sverige

Ett kraftigt jordskalv inträffar nordväst om den indonesiska ön Sumatra tidigt på morgonen lokal tid den 26 december. Det mäter 8,9 på Richterskalan. Skalvet förorsakar flodvågor som är 10 till 15 meter höga när de sveper in över kusterna i Sydostasien några timmar senare.

Klockan 03.35 svensk tid kommer ett första TT-telegram om ett jordskalv vid Sumatra. Klockan 04.00 meddelar Ekot att tusentals människor kan ha skadats.

Lottie Knutson, informationsdirektör på Fritidsresor, uppger till TT strax före halv sju att mellan 10 000 och 15 000 svenskar finns på drabbade orter i Thailand.

Den första extrainsatta nyhetssändningen kommer i TV4:s Nyheterna klockan 11.49. Då hade Aftonbladet varit ute sedan minst ett par timmar.

Detta är upptakten till ett mycket dramatiskt händelseförlopp som berör hundratusentals människor i de drabbade länderna, tusentals svenskar samt ansvariga politiker och myndigheter.

Sveriges ambassadör i Bangkok åker omedelbart till drabbade orter på Thailands västkust. Osäkra besked från utrikesdepartementet (UD) antyder

att svenskar i området är utom fara samtidigt som anhöriga och mediernas redaktioner hemma i Sverige nås av telefonsamtal, sms och e-post från förtvivlade svenska turister. De sena kvällsnyheterna talar om 12 000 döda personer. Då är svenska journalister och fotografer redan på plats eller på väg till de katastrofdrabbade områdena.

Den 27 december uttalar sig statsminister Göran Persson, utrikesminister Laila Freivalds och bistandsminister Carin Jämtin för första gången om katastrofen i en direktsänd presskonferens. UD får extrabemanning för att klara anstormningen av telefonsamtal från oroliga anhöriga. Regeringen skickar personal till de drabbade områdena. De första svenskarna är på väg hem. Frukansvärda bilder publiceras från Banda Aceh-provinsen i Indonesien där hela städer är förintade. Området är det värst drabbade av alla.

Den 28 december riktar den före detta journalisten, nuvarande Europaparlamentarikern Maria Carlshamre (fp) stark kritik i tidningen Expressen mot regeringens sätt att hantera katastrofen. Under rubriken *Regeringen*

struntar i svenskar i nöd anklagar hon UD för oförmåga att hantera krissituationer och regeringen för att svika sina medborgare. I flera medier kritiserar regeringen och myndigheterna mycket skarpt, såväl på ledarsidor, i krönikor och kommentarer som på nyhetsplats. Dagarna fram till och strax efter nyår skriver bland andra Anders Milton och Christer Zettergren från Svenska Röda Korset, generaldirektören för Krisberedskapsmyndigheten Ann-Louise Eksborg och ekonomiprofessorn och tidigare (s)-politikern Bo Södersten regeringskritiska inlägg på DN debatt. Kritiken ska återkomma i mediernas bevakning och stundtals intensifieras.

Den 29 december anländer Laila Freivalds till Phuket i Thailand. Hon reser runt till de drabbade orterna. Besöket varar i två dagar. Tidningar publicerar bilder på saknade och efterlysta svenskar. På nätet finns sajter med tusentals efterlysningar. Pengar börjar strömma in till hjälporganisationer. UD uppger att 1 500 svenskar saknas och att 6 är döda. Siffrorna på totalt antal döda är uppe i 120 000.

På nyårsafton lyfter två sjukvårdsutrustade Herkulesplan med destination Thailand. Där arbetar nu Sveriges nationella ID-kommission med att hitta svenskar bland de tusentals liken. Förrre överbefälhavaren Johan Hederstedt åker dit för att leda arbetet med hemtransporter. Den 5 januari klockan 03.27 landar det första planet med avlidna på Arlanda. Kungafamiljen,

statsministern och riksdagens talman är bland de närvarande. Dagen därpå håller hela Sverige tre tysta minuter för att hedra dem som drabbats. De flesta överlevande är nu hemma igen.

Antalet döda identifierade svenskar stiger vid månadsskiftet till 52 och stannar på den nivån under de närmaste veckorna. Samtidigt minskar siffrorna över saknade allteftersom efterlysta personer kommer tillrätta. Det totala antalet döda i katastrofområdena fortsätter däremot att stiga.

Den 10 januari hålls en tv-sänd manifestation i Stockholms stadshus. Statsministern och regeringen medverkar liksom kung Carl Gustaf, biskop KG Hammar, anhängare och vänner till döda och saknade personer. Kungen håller ett tal där han berättar om sin personliga erfarenhet av att sakna en förälder, ett tal som får mycket uppmärksamhet i medierna.

En Sifundersökning, publicerad i tv-programmet Agenda senare samma kväll, visar att 44 procent av de tillfrågade tycker att regeringen skött sitt arbete ganska eller mycket dåligt efter katastrofen. Den 11 januari uppger 33 procent av svenskarna i en undersökning som Ingrid Friberg Samhällsinformation AB utfört på uppdrag av Krisberedskapsmyndigheten att deras förtroende för ansvariga myndigheter har försämrats efter naturkatastrofen.¹ Av dessa uppger tre fjärdedelar att förtroendet för regeringen och statsministern försämrats och två tredjedelar att

1 www.krisberedskapsmyndigheten.se.

förtroendet för UD och utrikesministeren försämrats.

En Sifundersökning som Aftonbladet låter göra den 12 januari visar att förtroendet för Laila Freivalds minskat hos 52 procent av de svarande och för Göran Persson hos 37 procent. Däremot uppger 27 procent att deras förtroende för kung Carl Gustaf har ökat.²

Medier, kriser och opinionsbildning

Flodvågorna i Indiska oceanen är den värsta katastrof som drabbat Sverige under det senaste seklet räknat i antal döda och saknade personer. Jordskalvet som utlöste tsunamin var det kraftigaste på 40 år, det tredje kraftigaste på 100 år.³ Sammanlagt uppskattas omkring 230 000 människor ha omkommit. Av dessa är knappt en fjärdedel (22 procent) nästan ett år efter katastrofen personer som fortfarande saknas. De hårdast drabbade länderna är Indonesien med ca 166 000 döda och saknade och Sri Lanka med ca 36 000 döda och saknade. I Indien dog 10 750 personer och drygt 5 600 saknas fortfarande. Därefter kommer Thailand med omkring 8 300 döda och saknade.⁴ Omkring 20 000 svenskar semestrade i Thailand vid tillfället. Vid Estonias

förlisning den 28 september 1994 dog 852 personer varav 501 svenskar. Tio månader efter tsunamin är enligt officiella siffror 525 döda svenskar identifierade och 18 saknas fortfarande.⁵ Av länderna utanför Asien är det endast Tyskland som förlorat lika många medborgare i katastrofen som Sverige.

Katastrofen berörde inte endast de svenskar som vistades på turistorterna och deras anhöriga hemma i Sverige. Tsunamin försatte hela det svenska samhället i krisläge och krav ställdes på regeringen och myndigheterna att ta ansvar och agera kraftfullt för att få hem de svenska turisterna och bistå det lokala räddningsarbetet.

Händelserna kom att totalt dominera nyhetsflödet i svenska medier veckorna kring årsskiftet 2004/2005. Andra frågor och händelser närmast försvann från nyhetssidorna och nyhetsprogrammen. Ordinarie upplagor utökades och programtid förlängdes, extraupplagor trycktes och extrasändningar avlöste varandra i tv och radio.

Ju mer hotfull en händelse eller kris förefaller vara desto större osäkerhet och otrygghet skapar den, vilket i sin tur förstärker behovet av väsentlig information. Publikmätningar visar också att tittarsiffrorna för Sveriges

2 Aftonbladet 050113, ss 8-9.

3 Tsunami definieras i Nationalencyklopedin som långvägig havsvåg eller flodvåg som orsakas av havsbottens vertikala rörelser i samband med jordbävningar, vulkanutbrott eller jordskred. Tsunamier har en vågperiod kring 10 minuter eller längre och våglängder till havs som är över 100 km. Våghöjden hos en tsunamivåg som orsakas av en jordbävning beror på skalvets styrka och avståndet från epicentrum. www.ne.se, 05-11-24.

4 Uppgifter från Svenska Röda Korset, 05-10-20.

5 Källa: Rikskriminalen, Rikspolisstyrelsen 05-11-11.

Television och TV4:s ordinarie nyhets-sändningar i genomsnitt ökade med 36 procent under flodvågskatastrofens två första veckor.⁶ Under januari 2005 ökade Aftonbladets upplaga med 23 procent och Expressens med 9 procent.⁷ En sammanställning visar att antalet unika besökare på de största dagstidningarnas nätupplagor ökade mellan 20 och 66 procent den sista veckan 2004.⁸

Televisionen var det största nyhetsmediet i samband med flodvågskatastrofen. Hela 94 procent av svenskarna uppger att de följde händelseutvecklingen i tv.⁹ På andra plats och nästan hälften så vanlig som nyhetskälla var lokalpressen med 59 procent. Många tidningar hittade lokala vinklar och berättade om personer och familjer från det egna spridningsområdet som drabbats eller saknades. De minst använda nyhetsmedierna var rikspressen (23 procent) och Internet (24 procent). Sannolikt finns det betydande skillnader mellan hur olika åldersgrupper använde sig av medierna.

Oberoende av skillnader i läs-, tittar- och lyssnarvanor så kom medierna att spela en mycket central roll under katastrofens första veckor. Dels genom att förmedla information om den faktiska händelseutvecklingen, dels genom

att upplåta redaktionellt utrymme åt listor på saknade personer. Anhöriga fick möjlighet att publicera namn och bild på nära och kära som inte hört av sig, framför allt i tidningarna och då särskilt i deras nätupplagor. Hundratals personer efterlystes på detta sätt. Detta var en i nyhetssammanhang delvis ny roll för svenska medier.

Många svenskar drabbades personligen av tsunamin men den absoluta merparten av allmänheten bildade sig en uppfattning om katastrofen och hur ansvariga politiker och myndigheter agerade utifrån den bild medierna gav av händelserna. Hur krisen skildrades i nyhetsrapporteringen och den information medierna gav spelade därför en avgörande roll för hur allmänheten uppfattade och tolkade den.

I dagens moderna samhälle utgår medborgarnas bild av verkligheten och hur den är beskaffad i mycket stor och sannolikt större utsträckning från mediernas rapportering än från egna erfarenheter. Samhällets komplexitet gör det mycket svårt, om ens möjligt, för den enskilde att utifrån egna erfarenheter skaffa den information som han eller hon behöver för att orientera sig och delta i det offentliga livet. Medierna har här en avgörande funktion genom att tillhandahålla information som är

6 Källa: MMS (www.MMS.se, 05-09-30). Publikmätningen omfattar Aktuellt kl. 18.00, Nyheterna kl. 19.00 (18.30), Rapport kl. 19.30, Aktuellt kl. 21.00 och Nyheterna kl. 22.00. Mest ökade Aktuellt kl. 21.00 med 68 procent. Övriga program hade en ökning på omkring 30 procent.

7 Källa: TS-statistik (www.ts.se, 05-09-13)

8 Källa: Red Measure KIA-index (www.mediacom.it-nott.se). Ökningarna var +20 procent för gp.se, +31 procent för ab.se, +41 procent för dn.se, +63 procent för expressen.se och +66 procent för svd.se.

9 Grandien, Nord & Strömbäck (2005).

viktig och relevant för medborgarna.¹⁰ Men mediernas innehåll är endast ett urval av allt som inträffar i verkligheten, och dessutom ett journalistiskt bearbetat och omformat urval. Det är utifrån detta urval som mediepubliken bildar sig en uppfattning om vilka frågor som är viktiga och vilka personer och institutioner som har makt och inflytande att påverka det som händer. I massmedieforskningen kallas detta för mediernas dagordningsfunktion.¹¹

I rapporten *Efter flodvågskatastrofen* påpekar medieforskarna Christina Grandien, Lars Nord och Jesper Strömbäck att medierna har ett flertal olika funktioner, inte endast att informera utan också att vara en arena för granskning och debatt där åsiktsyttringar, propaganda, värdegemenskap och samhörighet kommer till uttryck. De menar vidare att rapporteringen om omskakande upplevelser på sikt sannolikt har betydelse för hur samhället hanterar och bearbetar dessa, det vill säga hur samhället uppfattar en kris eller katastrofs orsaker, innebörder och effekter och hur effektivt det förmår hantera de kriser som uppkommer.

I denna undersökning analyseras mediernas tsunamirapportering under den första månaden. I slutet av januari 2005 var i stort sett samtliga överlevande svenska turister tillbaka i Sverige och de akuta räddningsinsatserna var

avklarade. Även flertalet reportrar och myndighetsrepresentanter hade återvänt till Sverige, ID-kommissionen var dock kvar i Thailand. En rad utredningar hade initierats i katastrofens kölvatten som ett svar på den fräna kritiken mot politikernas och myndigheternas agerande. Andra stora händelser hade hittat till nyhetsmediernas löpsedlar.

Grandien, Nord och Strömbäck menar också att nyhetsrapporteringen inte minst i ett inledande skede av en kris eller katastrof får betydelse både för publikens uppfattning av händelsen i sig och för den fortsatta mediebevakningen.¹² Man kan tolka detta som att de vinklar, aktörer och konflikter som framträder initialt i rapporteringen som regel även sätter ramarna för och präglar den fortsatta rapporteringen.¹³

I en analys av mediernas rapportering av flodvågskatastrofen kan det därför vara av intresse att särskilt studera nyhetsrapporteringen under katastrofens första dagar, det vill säga under de dagar då arbetet kommer igång och hittar sin form, och då katastrofens omfattning börjar klarna. Föreliggande undersökning omfattar därför även en särskild studie av mediebevakningen under katastrofens fem-sex första dagar.

Jämfört med forskningen kring mediernas innehåll och hur detta tas emot av nyhetspubliken finns relativt lite gjort om vilken betydelse redaktio-

10 SOU 1975:78, SOU 1995:37, Petersson & Carlberg 1990.

11 McCombs & Shaw 1972.

12 Jfr. Grandien, Nord & Strömbäck (2005), s 36–37.

13 Jfr. Ghersetti 2000.

nella rutiner och journalisters agerande har för nyhetsrapporteringens innehåll i allmänhet och för bevakningen av samhällsliga kriser i synnerhet.¹⁴ I sådana akuta lägen fungerar redaktionerna närmast som krisorganisationer, det vill säga att de tvingas fatta mycket snabba beslut om hur arbetet ska organiseras och vilka prioriteringar som ska göras. I denna undersökning ingår därför också en studie av hur de stora nyhetsredaktionerna agerade och planerade arbetet med tsunamibevakningen.

Åsikter och förtroende efter tsunamin

Rapporten *Efter flodvågskatastrofen* av Grandien med flera är en undersökning av svenska folkets åsikter och förtroende för myndigheter, medier och politiker efter flodvågskatastrofen. Sammanlagt 1 001 personer har i en telefonintervjuundersökning under februari 2005 svarat på frågor som rör medievanor och attityder till svenska politiker och myndigheter. Intervjuundersökningen har kompletterats med en fokusgruppsundersökning. I detta avsnitt sammanfattas resultaten från telefonintervjuerna.

Sammanlagt 71 procent uppger att det finns skäl att vara kritisk mot den svenska hanteringen av katastrofen. På följdfrågan om vilken eller vilka som har störst ansvar för hanteringen svarar

61 procent regeringen och 35 procent UD, 26 procent statsministern och 22 procent utrikesministern. Svaren tyder på att svenska folket tillmäter Göran Persson ett större ansvar för hanteringen än Laila Freivalds, vilket sannolikt speglar uppfattningen om de två personernas ställning och befogenheter.

Andelen som uppger att de allmänt sett har stort eller ganska stort förtroende för politiker är 32 procent, vilket väl överensstämmer med tidigare resultat från SOM-institutet 2003 (34 procent) och från Medieakademiens förtroendebarmeter 2004 (33 procent för regeringen, 37 procent för riksdagen).¹⁵ Jämfört med andra institutioner i samhället är svenska folkets förtroende för politiker således generellt sett ganska lågt. Andelen som uppger att de i allmänhet har förtroende för svenska myndigheter är däremot märkbart högre, 54 procent. Av dessa säger samtidigt omkring hälften att deras förtroende för myndigheterna har minskat något eller mycket efter flodvågskatastrofen. Framför allt har förtroendet för regeringen och UD försämrats (hos 51 procent av de svarande), för utrikesministern (21 procent) och statsministern (18 procent). På en mer specifik följdfråga om förtroendet för hur flodvågskatastrofen hanterades av ett antal olika aktörer uppger 81 procent att de har ganska eller mycket lite förtroende för utrikesministern och 74 procent för UD. Motsvarande siffror

¹⁴ Jfr. Grandien, Nord & Strömbäck (2005), s 44.

¹⁵ Holmberg & Weibull 2003, <http://svt.se/content/1/c6/33/10/36/fortroendebarmetern.pdf>

för statsministern och regeringen är 63 och 67 procent. Förtroendet för Laila Freivalds och UD:s agerande i samband med katastrofen är således mindre än för Göran Perssons och regeringens.

Mellan 91 och 97 procent av allmänheten uppger däremot att de har förtroende för hur hjälporganisationerna, sjukvården, Räddningsverket och resebyråerna hanterade katastrofen.

Undersökningen frågar också efter intervjupersonernas synpunkter på myndigheternas förmåga och snabbhet att agera. Hela 78 procent uppger att agerandet är ganska eller mycket dåligt vad gäller snabbhet. Myndigheterna uppfattas således av allmänheten som senfärdiga och långsamma. En klar majoritet, 54 procent, är också kritisk till deras förmåga att agera.

Undersökningen avslutas med några frågor kring den framtida krisberedskapen och om Sverige är bättre förberett om liknande situationer skulle uppstå igen. Trots det generellt sett låga förtroendet för politiker, och det i samband med flodvågskatastrofen synnerligen låga förtroendet, uppger ändå 8 procent att de har en mycket och 60 procent en ganska stor känsla av trygghet när det gäller Sveriges samlade förmåga att klara av riktigt svåra krissituationer. Det stora flertalet har med andra ord tilltro till den svenska krisberedskapen. Den höga andelen som svarat ”ganska stor trygghet” antyder samtidigt att de flesta finner brister i beredskapen. Följdfrågor ger dessutom vid hand att

tilltron i första hand omfattar katastrofer som sker inom landets gränser. En klar majoritet, 59 procent, upplever att det finns tillräcklig beredskap för att hantera eventuellt nya liknande kriser i Sverige. Endast 21 procent upplever emellertid att krisberedskapen är lika god när det gäller liknande kriser som inträffar i andra länder.

Grandiens, Nordts och Strömbäcks slutsatser av undersökningen är att det står utom allt tvivel att svenska folket är starkt kritiskt mot hur svenska myndigheter och organisationer hanterade flodvågskatastrofen. Man ifrågasätter deras förmåga att agera och är framför allt kritisk mot att det tog för lång tid innan åtgärder vidtogs. Kritiken riktar sig i första hand mot ledande politiska organ och personer, i andra hand mot myndigheter. Den kritiska inställningen leder också till ett försvagat förtroende för såväl myndigheter som politiska organ, vilket snarare manifesterar sig i en specifik misstro mot några enskilda politiker än en generell misstro mot alla politiker. Det finns också en utbredd skepsis mot den framtida krisberedskapen i händelse av nya liknande katastrofer, i synnerhet om de inträffar utanför Sveriges gränser.

En given fråga är om det finns ett mönster mellan svenska folkets bedömningar av hur regeringen och myndigheterna agerade i samband med flodvågskatastrofen och dess förtroende för desamma och mediernas rapportering om katastrofen.

Syfte och frågeställningar

Ett *första* syfte med denna undersökning är att analysera den bild nyhetsmedierna gav av katastrofen.

De centrala frågeställningarna är:

- Hur stort utrymme fick tsunamin i nyhetsmedierna?
- Vad handlade tsunamirapporteringen om?
- Vilken bild gav medierna av katastrofens omfattning i termer av döda, saknade och materiella skador?
- Varifrån rapporterade medierna?
- Vilka aktörer framträdde i text och bild?
- Vilken bild gav medierna av svenska regeringens och myndigheternas agerande och beslutsfattande med avseende på krisberedskap och räddningsarbete?

Ett *andra* syfte är att studera hur medierna agerade.

De centrala frågeställningarna här är:

- Hur och när reagerade redaktionerna?
- Hur snabbt var de på plats?
- Vilka resurser sattes in?
- Hur organiserades arbetet på hemmaredaktionerna och i de katastrof-drabbade platserna?

Ett *tredje* syfte är att studera likheter och skillnader mellan de olika medierna med avseende på rapporteringens

innehåll och redaktionernas sätt att organisera arbetet.

Den centrala frågeställningen är:

- Vilka likheter och skillnader förekommer i mediernas rapportering och redaktionernas agerande?

Undersökningsmaterialet

Undersökningen av hur medierna har bevakat flodvågskatastrofen utgår från två studier, en redaktionsstudie och en innehållsanalys.

Redaktionsstudien bygger på intervjuer med framför allt redaktionschefer, nyhetschefer, reportrar, korrespondenter och webbredaktörer vid de medier som ingår i analysen. Intervjuerna utfördes huvudsakligen under mars 2005, med några kompletteringar under april och maj månad samma år.

Innehållsanalysen omfattar nyhetsrapporteringen i åtta av Sveriges ledande nyhetsmedier, nämligen Dagens Nyheter, Svenska Dagbladet, Aftonbladet, Expressen, Rapport, Aktuellt, Nyheterna i TV4 samt Ekot. Samtliga medier i urvalet har huvudredaktionerna i Stockholm, men etermedierna är att betrakta som riksmidier liksom kvällstidningarna. Dagens Nyheter och Svenska Dagbladet är de två morgontidningar som har störst spridning över hela landet. Då katastrofen drabbade människor från hela Sverige består urvalet av medier med störst riksspridning.

Inledningsperioden

Analyserade medier under perioden 26–31/12 2004

Rapport (SVT1)	kl. 12–12.10, 16–16.05, 19.30–20.00, 23.05–23.15
Aktuellt (SVT2)	kl. 18–18.15, 21–21.30, 22–22.03
Nyheterna (TV4)	kl. 19–19.30, 22–22.30
Ekot (SR)	kl. 8–8.15 (P1), kl. 12.30–13 (P1), kl. 16.45–17 (P1, P3, P4), kl. 22–22.10 (P1, P3, P4)
Expressen	
Aftonbladet	
Dagens Nyheter	
Svenska Dagbladet	
aftonbladet.se	
dn.se	

Medierna har analyserats under två överlappande tidsperioder. Den första analysperioden omfattar rapporteringens första dagar från den 26 till 31 december 2004. Under denna tid organiserade medierna bevakningen både i Sverige och i de drabbade länderna. Resebyråerna, regeringen, berörda svenska myndigheter och inte minst svenska allmänheten började inse vidden av katastrofen. De första svenska turisterna började komma hem. I analysen kallas för enkelhetens skull denna tidsperiod *inledningsperioden*. Denna del av analysen omfattar fyra dagstidningar, två nättidningar samt fyra nyhetsprogram i tv och radio. Tv-nyheternas samtliga ordinarie sändningar ingår, inklusive förlängningar. För Ekot har de publikmässigt fyra största nyhetssändningarna valts ut. Aftonbladet hann få med de första nyheterna om flodvägskatastrofen i

halva den ordinarie upplagan redan den 26 december, både Aftonbladet och Expressen publicerade en extraupplaga senare under eftermiddagen. Dessa två tidningar har därför analyserats sammanlagt sex dagar under inledningsperioden. Etermedierna och nättidningarna har analyserats mellan 26 och 30 december och morgontidningarna mellan 27 och 31 december.

En särskild innehållsstudie har gjorts av aftonbladet.se och dn.se, två av Sveriges största nättidningar. Dessa torde vara särskilt intressanta ur krisberedskapssynpunkt då de inte endast snabbt organiserade eftersökning av saknade personer utan också var de kanske viktigaste informationskanalerna för svenskarna som vistades i det katastrof-drabbade området. En sammanställning visar att antalet unika besökare på de två nättidningarna ökade med 31 procent för aftonbladet.se och 41

Huvudperioden

Analyserade medier under perioden 26/12 2004–26/1 2005

Rapport (SVT1)	kl. 19.30–20.00
Aktuellt (SVT2)	kl. 21.00–21.30
Nyheterna (TV4)	kl. 19.00–19.30
Ekot (SR)	kl. 16.45–17.00
Expressen	
Aftonbladet	
Dagens Nyheter	
Svenska Dagbladet	

procent för dn.se den sista veckan 2004.¹⁶ Jämförelser med året innan visar att nättidningsbesöken annars snarare brukar sjunka under ledigheter eftersom många endast har tillgång till nätet från sin arbetsplats. En förklaring till skillnaderna kan vara att fler fått nätuppkoppling i bostaden. En annan, och sannolikt viktigare, förklaring är att nättidningarnas snabba och kontinuerliga uppdateringar lockar allt fler läsare. Nättidningarna är dessutom åtkomliga oberoende av vilket land eller världsdel läsaren befinner sig i.

Den andra analysperioden omfattar hela den första månadens nyhetsrapportering, från 26 december 2004 till och med den 25 januari 2005. Detta innebär att tidningarna analyserats till och med den 26 januari. Under denna tidsperiod, som i undersökningen kallas för *huvudperioden*, har fyra dagstidningar och fyra nyhetsprogram i tv och radio analyserats. I denna del av

analysen ingår en nyhetssändning per nyhetsprogram och dag. De analyserade nyhetsprogrammen är Rapport 19.30, Aktuellt 21.00, Nyheterna 22.00 och Ekot 16.45, vilket är den nyhetssändning i radio som har flest lyssnare och som sänds i flest kanaler (P1, P3, P4).

För att få med morgontidningarnas senaste och största upplagor är det Stockholmseditionerna som ingår i båda tidsperioderna. Dagens Nyheter utkom inte den 1 januari och 6 januari, Svenska Dagbladet utkom inte den 6 januari. Samtliga tidningar under den första månaden har analyserats. Även under denna tidsperiod analyseras kvällstidningarna en dag mer än övriga medier eftersom de hade med nyheten om tsunamin redan 26 december.

Allt redaktionellt material som tar upp tsunamin ingår i analysen, med undantag för insändare som inte i analyseras i vare sig kvälls- eller morgontidningarna.

¹⁶ Källa: Red Measure KIA-index (www.mediacom.it-nott.se).

För tv-materialet saknas delar av A-ekonomi och programavslutningen i Aktuellt den 26 december. Två av nyheternas program i TV4, den 27 december kl. 22 och den 3 januari kl. 19, har analyserats utifrån redaktionens körscheman då bandade inslag saknades hos Statens ljud- och bildarkiv. För övrigt är tv-materialet komplett liksom Ekomaterialet.

Nättidningarnas ständiga uppdateringar, avsaknad av huvudupplaga och referenser till ett närmast obegränsat antal länkar skapar problem med avgränsningar vid en innehållsanalys. I denna undersökning har därför urvalet av artiklar gjorts utifrån de ”tsunamisamlingar” som nättidningarna själva skapat på sina hemsidor. Analysen av aftenbladet.se utgår från de förstasidor som fanns åtkomliga på tidningens nätsajt i februari 2005. Alla artiklar med länkar på förstasidan har laddats ned. Samtliga tsunamirelaterade länkar inne i artiklarna har sedan jämförts med de länkar som angivits direkt på förstasidorna. I några få fall har ytterligare artiklar lagts till materialet. Dn.se hade i februari 2005 en särskild länksamling under rubriken Tsunamiarkiv. Alla artiklar i detta arkiv ingår i undersökningen under inledningsperioden.

Såväl Sveriges Television som TV4 och Sveriges Radio gjorde en mängd extrasändningar under rapporteringens första vecka. Dessa ingår inte i

innehållsanalysen, men ingår i redovisningen över hur etermediernas nyhetsredaktioner organiserade arbetet med att bevaka tsunamin.

I tabellerna redovisas Dagens Nyheter och Svenska Dagbladet under rubriken *Morgonpress*, Aftonbladet och Expressen under rubriken *Kvällspress*, Rapport och Aktuellt under rubriken SVT och Nyheterna under rubriken TV4.

Rapportens uppläggning

Mot bakgrund av de syften och frågeställningar som redovisas ovan har undersökningen en utpräglad empirisk ansats. I denna rapport kommer resultaten av innehållsanalysen att redovisas statistiskt och redogörelsen av hur redaktionerna organiserade sitt arbete att ta fasta på de faktiska steg och mått som vidtogs. Rapporten för därför inget inledande forskningsteoretiskt resonemang kring mediernas, nyhetsvärderingens eller journalistikens villkor.¹⁷ Däremot refereras till aktuell och relevant journalistikforskning i sista kapitlet där undersökningens huvudresultat sammanfattas och diskuteras.

I kapitel 2 redovisas hur stort utrymme tsunamin och de händelser den utlöste fick i de analyserade medierna under de första dagarna och den första månadens rapportering.

17 För en uttömmande teoretisk översikt med relevans även för föreliggande rapport se Grandiens, Nords och Strömbäcks *Efter flodvägskatastrofen* (2005), gjord på uppdrag av Krisberedskapsmyndigheten.

Jämförelser görs också med nyhetsbevakningen av några tidigare mycket uppmärksammade händelser. Kapitel 3 handlar om hur nyhetsredaktionerna kom igång och när reportrarna var på plats. I kapitel 4 analyseras tsunaminyheterna i tidningarna och i etermediernas ordinarie sändningar under katastrofens första fem-sex dagar. Kapitel 5 sammanfattar hur de utsända reportrarna arbetade på plats och vilka

problem rapporteringen stötte på. I kapitel 6 analyseras rapporteringen i tidningarna och etermediernas huvudsändningar under den första månaden efter katastrofen med avseende på sakområden, aktörer och bilder. I kapitel 7 analyseras den kritik och det beröm som riktades mot i första hand Sveriges regering och myndigheter. Kapitel 8 innehåller undersökningens slutdiskussion.

2. Den största nyheten

Samtliga artiklar och inslag som på något sätt handlar om flodvågskatastrofen och dess konsekvenser för Sverige och andra länder har analyserats. Hit räknas även rapportering om hur politiker och myndigheter agerat. Till enskild *artikel* räknas rubrik, ingress, brödtext och tillhörande bilder med bildtext. Även fristående bild, nyhetsgrafik eller tablå med rubrik samt puff på tidningarnas förstasidor räknas som artikel.

Att avgränsa ett inslag i etermedierna är mer problematiskt. Vad en medarbetare på Nyheterna eller Ekot uppfattar som ett enskilt inslag överensstämmer inte nödvändigtvis med tittarens och lyssnarens uppfattning. Begreppet kan till exempel likaväl syfta på en kort telegramnyhet som på en intervju, ett reportage eller ett studiosamtal. I vissa fall kan det även användas om hela den tid i ett nyhetsprogram som handlar om en och samma händelse. I denna undersökning definieras *inslag* som de tematiska enheter som var för sig behandlar en infallsvinkel, ett sakområde eller en aspekt på

en fråga eller händelse. Ett inslag skiljs från ett annat genom att programledaren markerar övergång till nästa inslag eller genom att det tydligt byter innehåll eller form, till exempel genom att handla om ett nytt sakområde eller genom att en studiointervju följs av ett reportage. Som inslag räknas därför löpsedlar i början på nyhetsprogrammen liksom reportage, telegramnyheter och studiosamtal. Programledarens påannonser räknas till närmast följande inslag, avannonser räknas till programmetts sista hela inslag om tsunamin.

Uppmärksamhet och utrymme fram till nyår

Mängden artiklar om flodvågskatastrofen som de analyserade kvällstidningarna tillsammans publicerar under händelsernas första sex dagar motsvarar i genomsnitt 46 hela tidningssidor per dag. De båda morgontidningarna publicerar tillsammans under de första fem dagarna motsvarande 25 sidor per dag.

Tabell 2.1 Antal artiklar och utrymme för tsunamin i tidningarna 26–31/12.

	Kvällspress	Morgonpress	ab.se	dn.se
Antal artiklar	359	373	177	139
Antal sidor	278	125	-	-
Antal sidor per dag	46	25	-	-
Antal bilder	1 246	380	156	37
Andel bildutrymme	58 %	47 %	-	-
Antal tecken	-	-	383 707	332 599

Utrymme i papperstidningarna har mätts i cm², i nättidningarna i antal tecken. Bildstorlek har inte mätts i nättidningarna.

Tabell 2.2 Antal inslag och programtid om tsunamin i etermedierna 26–30/12.

	TV4	SVT	Ekot
Antal inslag	210	382	215
Programtid	3 tim 35 min	8 tim 59 min	4 tim 46 min
Andel av total programtid	78 %	81 %	88 %

Med total programtid avses längden på de bandade nyhetsprogrammen som ingått i analysen, inklusive förlängningar. Total programtid för SVT under perioden är 11 timmar 32 minuter, för TV4 6 timmar 25 minuter och för Ekot 5 timmar 25 minuter. I Nyheterna i TV4 räknas reklaminslag till den totala programtiden de dagar som reklam sänds.

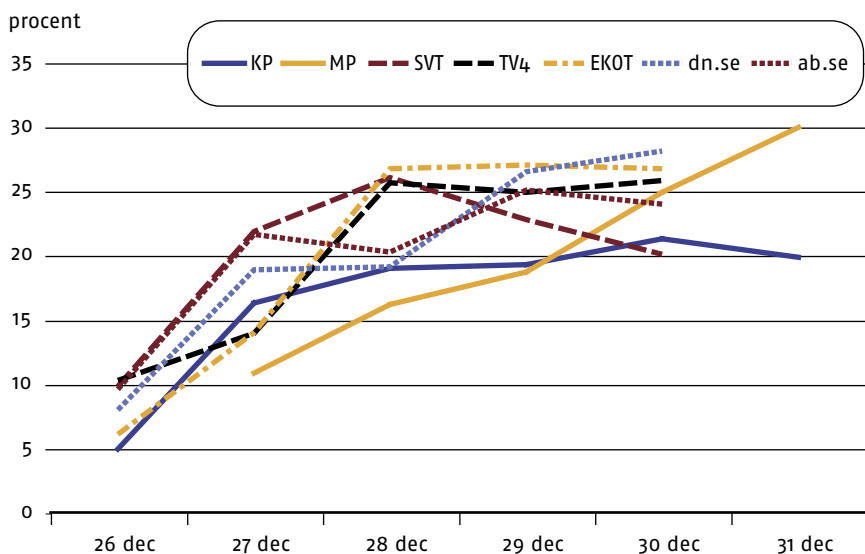
Artiklarna i morgontidningarna är något fler men i genomsnitt kortare än i kvällstidningarna, främst beroende på en högre andel notiser. I de senare utgör nyhetsartiklarna en något större andel av det totala utrymmet, 93 procent, än i morgontidningarna, 88 procent. Andelen utrymme för åsiktsmaterial, det vill säga ledare, debattartiklar och krönikor är följaktligen något större i morgontidningarna. Bilderna upptar 58 procent av utrym-

met i kvällstidningarna och 47 procent i morgontidningarna.

Aftonbladet.se har mer än en fjärdedel fler artiklar än dn.se, 177 jämfört med 139. Skillnaderna i artiklarnas längd är dock i genomsnitt mycket liten, mätt i antal tecken.

Mest programtid får tsunamirapporteringen i Sveriges Television med nära 9 timmar och minst i TV4 med 3 timmar 35 minuter. Programtidens storlek är naturligtvis relaterad till den totala

Figur 2.1 Utrymme fördelat över tid under inledningsperioden, andel i procent av totalt utrymme.

Morgontidningarna publicerade de första nyheterna om tsunamin den 27 december.
 KP = kvällspress, MP = morgonpress.

sändningstiden för respektive medium som ingår i analysen. Ett mer jämförbart mått är därför tsunaminyheternas andel av totalt analyserad sändningstid under de fem-sex första dagarna. Mätt på detta sätt får tsunamin störst uppmärksamhet i Ekot där 88 procent av sändningstiden handlar om katastrofen. Motsvarande andel i Sveriges Television är 81 procent och i TV4 78 procent. Samtliga analyserade etermedier har vid ett eller flera tillfällen förlängt sändningstiden för de ordinarie nyhetsprogrammen under inledningsperioden.

Trots den mycket omfattande uppmärksamhet som flodvågskatastrofen

får gäller för samtliga analyserade medier att rapporteringen den 26 december är jämförelsevis blygsam. Endast mellan 5 och 10 procent av tsunamimaterialet under inledningsperioden publicerades denna dag. Några tänkbara förklaringar är att morgontidningarna inte kom ut den 26 december, att händelsen inträffade under jullovet då redaktionerna hade lägre bemanning än vanligt och att det tog tid att organisera arbetet och skicka medarbetare till Sydostasien. Den mest sannolika förklaringen är emellertid att medierna till att börja med iakttog en viss försiktighet. Uppgifterna om vad som

egentligen hänt och om svenskar alls var drabbade var till en början mycket motsägelsefulla. Inte minst skapade de olika uppgifterna från resebranschen och UD förvirring. Det dröjde också innan bilder och filmer från framför allt Thailand men också andra drabbade länder började strömma in till redaktionerna.

Figur 2.1. visar också att samtliga analyserade medier bedömer nyhetsvärdet relativt likartat. Under de första fem-sex dagarna intensifieras rapporteringen och antalet artiklar och inslag ökar dag för dag. Ett undantag är Sveriges Television som har en sändningstopp den 28 december – Rapport sänder 1 timme 19 minuter och Aktuellt 1 timme 1 minut i de analyserade programmen – för att sedan dra ner på rapporteringen. Bland annat är Rapport klockan 16 den 28 december förlängt och sänder 30 minuter av regeringens presskonferens där Hans Dahlgren redovisar alla de insatser som gjorts så långt. Reportern Lars Moberg kommer fram till Sri Lanka samma dag och rapporterar därifrån i båda kanalerna. Ett annat undantag är Expressen som minskar sin rapportering något i slutet av perioden.

Under de första dagarna spränger rapporteringen om tsunamin gränserna för samtliga ordinarie nyhetssändningar och leder till extraupplagor och -sändningar, som redan nämnts och närmare redovisas i nästa kapitel. Flera andra stora händelser har under senare år värderats på liknande sätt i medierna, till

exempel mordet på Olof Palme 1986, Estoniakatastrofen 1994 och terror-dåden i USA 2001.

Tabell 2.3 Nyhetsvärdet hos några stora händelser i Rapport 19:30. Andel i procent av total sändningstid första nyhetsveckan.

Rapport 19.30	
Mordet på Olof Palme 1986*	64
Gulfkriget 1991**	71
Estoniakatastrofen 1994**	74
Terrorattacker i USA 2001**	70
Anna Lindhs död 2003**	40
Tsunamikatastrofen 2004**	84

* åtta första dagarna, ** sju första dagarna.

Ett sätt att mäta skillnader i nyhetsvärde mellan mycket stora händelser är att jämföra den uppmärksamhet de fått. Tabell 2.3 visar hur stor andel av den totala sändningstiden under första nyhetsveckan som olika händelser har fått i Rapport 19.30-sändning.

Mellan den 26 december 2004 och 1 januari 2005 handlar 84 procent av all sändningstid i Rapport om katastrofen i Indiska oceanen och de följer den får, vilket är mest av alla de undersökta nyheterna. Den händelse som får näst mest uppmärksamhet (74 procent) är Estonias förlisning tio år tidigare. De båda händelserna, som till sin karaktär var mycket olika, förosakade ett mycket stort antal svenskers död under dramatiska förhållanden.

Den tredje största händelsen i tabellen är Gulfkriget 1991 och den fjärde största terrordåden i USA 2001, två händelser som utspelades långt borta men som i medierna och den internationella debatten framställdes som hot mot hela västvärlden, inklusive Sverige. Jämfört med dessa fick mordet på Olof Palme 1986 mindre och mordet på Anna Lindh 2003 betydligt mindre uppmärksamhet.

Den enorma uppmärksamhet tsunamin fick kan i någon mån förklaras med att den inträffade i mellandagarna, en period som vanligtvis är ganska fattig på nyheter och som oftast kännetecknas av årskrönikor och tillbakablickar på året som gått. Inga andra stora nyheter konkurrerade om spaltutrymmet och programtiden. Men den i särklass viktigaste förklaringen ligger i att den oväntade och mycket dramatiska händelsen direkt och på ett mycket brutalt sätt drabbade många svenskar och blottade en sårbarhet i det svenska samhällets beredskap och förmåga att hantera en akut krissituation. Händelsen var viktig, hade hög relevans och kom att för lång tid framöver påverka både enskilda personer och ansvariga politiker och myndigheter. Nyhetsvärdet förstärktes dessutom av den stora tillgången på mycket dramatiska bilder, både av personligt lidande och av materiell förödelse, något som till exempel delvis saknades vid Estonias förlisning.

Uppmärksamhet och utrymme den första månaden

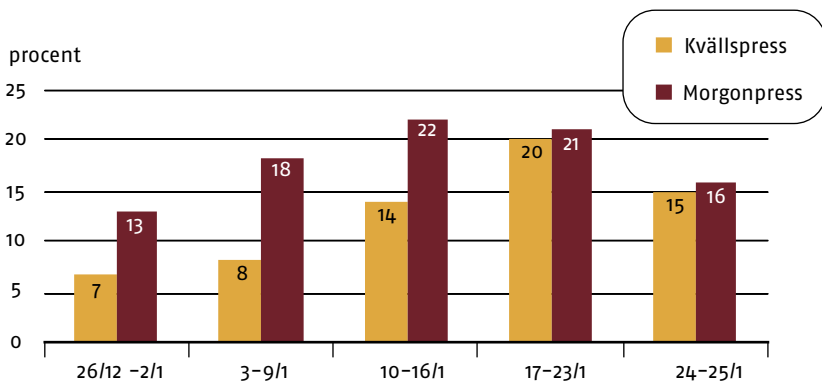
Analysen av huvudperioden omfattar nyhetsprogrammets huvudsändningar samt tidningarnas pappersupplagor under rapporteringens första månad. Sammanlagt publicerar kvällstidningarna nästan dubbelt så mycket material som morgontidningarna, 30 respektive 16,5 hela tidningssidor per dag enbart om tsunamin under denna period.

Tabell 2.4 Antal artiklar och utrymme i tidningarna 26/12-04 till och med 26/1-05.

	Kvällspress	Morgonpress
Antal artiklar	1 440	1 568
Antal sidor	937	498
Antal sidor per dag	30	16,5
Antal bilder	4 270	1 270
Andel bildutrymme	55 %	42 %

Liksom under de första dagarna har kvällstidningarna färre men längre artiklar än morgontidningarna. Andelen bildutrymme sjunker något under huvudperioden jämfört med i inledningsperioden, i genomsnitt med 3 procentenheter i kvällstidningarna till 55 procent och med 5 procentenheter till 42 procent i morgontidningarna. Även det rena nyhetsmaterialets andel av det totala utrymmet sjunker något.

Figur 2.2 Åsiktsmaterialets utrymme i tidningarna under huvudperioden, andel i procent av totalt utrymme om tsunamin.

Ledare, debattartiklar och krönikor utgör lägst andel av det totala utrymmet i början av analysperioden: 7 procent i kvällstidningarna och 13 procent i morgontidningarna. Mest åsiktsmaterial har tidningarna mellan den 10 och 23 januari då andelen är nästan tre gånger så stor i kvällstidningarna och knappt dubbelt så stor i morgontidningarna. Under hela den analyserade perioden är andelen åsiktsmaterial högre i morgon- än i kvällstidningarna.

I början av katastrofen prioriterar tidningarna i viss mån rena nyheter om händelseutvecklingen. Allteftersom händelseutvecklingen fortskrider ägnas mer utrymme och fler artiklar åt åsikts- och opinionsmaterial, inte minst om regeringens och de svenska myndigheternas agerande, eller snarare brist på agerande. Som mest är drygt var femte artikel i tidningarna ledare, analyser eller kommentarer.

Tabell 2.5 Antal inslag och programtid om tsunamin i etermediernas huvudsändningar 26/12-04 till och med 25/1-05.

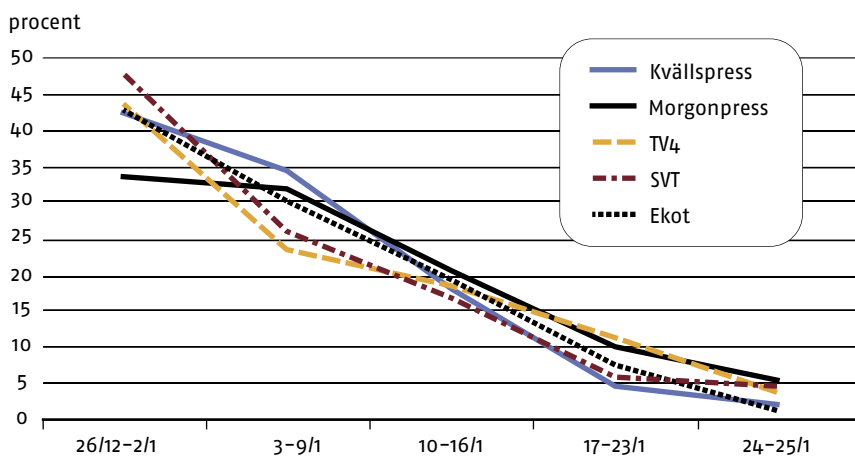
	TV4	SVT	Ekot
Antal inslag	285	593	205
Antal timmar	6 tim 1 min	14 tim 25 min	4 tim 20 min
Andel av total programtid	52 %	53 %	56 %

Med total programtid avses längden på de bandade nyhetsprogrammen som ingått i analysen, inklusive förlängningar. Total programtid under perioden för Sveriges Television är 27 tim 23 min, för TV4 11 tim 30 min och för Ekot 7 tim 30 min. I Nyheterna i TV4 ingår reklaminslag i den totala programtiden.

Både Rapport och Aktuellt huvudsändningar innehåller var för sig mätt i tid mer material om flodvågskatastrofen än Nyheterna. Mest programtid får händelserna i Rapport med 7 timmar och 30 minuter. Aktuellt sänder sammanlagt 6 timmar 55 minuter, något mer än Nyheterna som sänder 6 timmar 1 minut. Minst antal timmar sänder Ekot med 4 timmar 20 minuter. Det bör påpekas att den upplaga som ingår i analysen endast är 15 minuter lång. Räknat i andel av total programtid sänder emellertid de analyserade programmen i stort sett lika mycket, med en svag övervikt för Ekot. Omkring hälften av all programtid i huvudsändningarna handlar om tsunamin under den första månaden.

Rapporteringens volym fördelar sig olika över den analyserade månaden. I de olika medierna publiceras mellan en tredjedel av allt tsunamimaterial under vecka 53, det vill säga mellan den 26 december och 2 januari, sammanlagt åtta dagar. Mest publicerar Aktuellt med 49 procent och minst Dagens Nyheter med 30 procent. Mediebevakningen av tsunamin kännetecknas med andra ord av en nästan explosionsartad intensitet i mellandagarna och över årsskiftet. Gemensamt för samtliga medier är emellertid att mängden rapportering minskar påtagligt under de kommande veckorna, för att i snitt ligga runt 3 procent den 24 och 25 januari. Nattnen mellan den 8 och 9 januari drog orkanen Gudrun in över södra Sverige.

Figur 2.3 Utrymme fördelat över tid under huvudperioden, andel i procent av totalt utrymme.

Observera att de redovisade perioderna inte omfattar exakt lika många dagar.

Också detta var en oväntad och dramatisk händelse som medförde dödsfall, men framför allt enorma materiella skador på skog och ledningar för el och telefoni. Tidigt på morgonen den 17 januari kidnappades SIBA:s vd Fabian Bengtsson i Göteborg, något som främst kvällstidningarna ägnade många sidor åt de följande veckorna. I mitten av januari mördades den kända tv-profilen Bengt Janson. Hela Aftonbladets förstasida rapporterade om detta den 16 januari, Expressen slog upp det tre dagar i rad. Det är tänkbart att rapporteringen om tsunamin hade varit ännu större om inte dessa händelser som också hade stort nyhetsvärde hade inträffat.

Sammanfattning

- Flodvågskatastrofen är den enskilda händelse som fått mest utrymme i svenska medier under de senaste decennierna. En jämförelse med andra stora händelser i Rapport visar att tsunamirapporteringen får mer utrymme än Estonias förlisning 1994, Gulfkriget 1991 och terror-dåden i USA 2001.
- Aftonbladet och Expressen publicerar sammanlagt 937 sidor, det vill säga i snitt 30 sidor per dag, och Dagens Nyheter och Svenska Dagbladet publicerar sammanlagt 498 sidor, eller i snitt 16,5 sidor per dag, under den första månaden. Kvällstidningarnas rapportering är nästan dubbelt så stor som morgontidningarnas.
- Rapport och Aktuellt sänder tillsammans mer än dubbelt så mycket om tsunamin som Nyheterna. Rapporteringen utgör däremot störst andel i Ekot under de första fem-sex dagarna: 88 procent av total programtid att jämföra med omkring 80 procent i tv-nyheterna. Under hela den första månaden är andelen lika stor i samtliga analyserade etermedierna, omkring 50 procent.
- Aftonbladet.se publicerar mer material om katastrofen under de första fem dagarna, både räknat i antal artiklar och tecken, än dn.se och har mer än tre gånger så många unika besökare, drygt 3 miljoner.
- Andelen bildutrymme är större i de båda kvällstidningarna än i de två morgontidningarna under båda de analyserade perioderna. Andelen bilder sjunker något efter de första dagarnas rapportering i samtliga fyra tidningar.
- Åsiktsmaterialet utgör en större andel av utrymmet i morgontidningarna än i kvällstidningarna under hela den analyserade perioden. Omkring mitten av januari är som mest var sjätte artikel i morgontidningarna och var tionde i kvällstidningarna någon form av analyserande eller kommenterande text.
- Mest material om tsunamin publiceras relativt sett under den första av undersökningens fyra veckor, det vill säga mellan den 26 december och 3 januari. Mellan hälften och en tredjedel av allt analyserat material publiceras då.

3. När julefriden bryts

Det är natt till annandag jul 2004. De flesta nyhetsredaktioner i Sverige ligger öde. Bara på Aftonbladet och Expressen arbetar redaktionerna på som vanligt. Natten har varit lugn. Klockan närmar sig fyra på morgonen och alla sidor är lämnade till tryckerierna. Expressens journalister lämnar redaktionen. Om en timme ska jourhavande webbredaktör gå på sitt skift.

Plötsligt bryts det tysta, sömniga lugnet. Gälla telefonsignaler ljuder från telefonerna på Aftonbladets redaktion. En mängd sms börjar strömma in i e-postlådan ettan@aftonbladet.se. Något har hänt. Snart växer bilden av en katastrof fram för dem som jobbar natt: nattchef, biträdande nattchef, några redigerare, en reporter, vikarien Katrin Krantz.

Från stranden i Kata Beach i Phuket berättar en man för Katrin om en flodvåg som har svept med sig allt i sin väg och att många är döda och skadade. Plötsligt skriker mannen i luren: ”Jag måste springa, det kommer en ny våg!”

Katrin lyckas få hans telefonnummer innan samtalet bryts. En stund senare får hon kontakt med mannen som räddat sig in på ett hotell. Han vittnar nu om än värre förödelse.

Telefonerna ringer ikapp på redaktionen. Katrin, som är ensam reporter, hinner inte ta emot alla. Hon skriver ner vittnesmålen hon tar del av. På TT, BBC och CNN finns ännu inga rapporter om flodvågen, Katrin är alltså ensam med en telefon och en mängd skrämmande historier berättade av desperata svenskar från andra sidan jorden. Ännu har ingen på redaktionen kopplat ihop flodvågen med den jordbävning som det tidigare på natten kommit telegram om.¹

Ett är i alla fall säkert, något stort har hänt. Pulsen på redaktionen stiger.

04.45 ringer nattchefen och väcker nyhetschefen för webben, Cina Rönn:

– Han skrek att det hade hänt en katastrof. Att förtvivlade människor hade ringt till tidningen och berättat om förödelse och död.

¹ I telegrammet uppgavs för övrigt felaktigt att skalvet utanför Sumatra mätte 6,4 på Richtersskalan

Cina Rönn i sin tur väcker webbredaktören vilken hemifrån snabbt lägger ut Katrins artikel i nättidningen. Aftonbladet mobiliserar.

Redigerarna börjar efterlysa bilder. Och snart nog kommer bilder som turister tagit och skickar iväg med sina mobiler. Fler medarbetare rings in till redaktionen.

Precis som tusentals andra svenskar befinner sig ett antal journalister i Thailand på semester. Frilansjournalisten Jonas Ohlin i Phuket och Aftonbladets reporter Andreas Harne på Krabi ringer till tidningen. Det gör också Terese Kåberg och hennes pojkvän, fotografen Patrick Jeppsson. De båda bor i Phuket och har tidigare frilansat för Aftonbladet. Terese Kåberg erbjuder sig att rapportera. I Bangkok bor tidningens stringer Christer Nilsson och fotografen Dennis Thern. De börjar arbeta direkt och kommer att svara för flera reportage i tidningen den 27 december.

Klockan 05.00 byts pappersrullar i Aftonbladets tryckeri. Förstasidan och tre nyhetssidor byts ut mot nya sidor om flodvågskatastrofen. Halva den ordinarie upplagan av Aftonbladet på annandagen har med nyheten om tsunamin.² Därmed är Aftonbladet den första papperstidningen i Europa som publicerar nyheten om flodvågen i Thailand.

Expressens jourhavande webbredaktör, Hans Burström, kommer till sitt arbete klockan 05.00. Han möts av telegram som talar om jordbävningar

i Sydostasien och han lägger ut dem på nätet. Den dryga timme redaktionen varit obemannad under natten har gjort att Expressen hamnat på efterkälken gentemot Aftonbladet i det redaktionella arbetet.

05.41 är det i svenska medier endast några få personer på Aftonbladet och en webbredaktör på Expressen som blivit varse katastrofen i Sydostasien. Detta ska snart ändras.

KL. 05.42–06.00:

TT LARMAR

Klockan 05.42 på annandagens morgon larmar TT. Dagens Ekos utrikeschef Willy Silberstein, biträdande Ekochefen Staffan Sillén, Nyheternas biträdande nyhetschef Anne Lagercrantz, Rapports huvudredaktör Göran Larsson, Dagens Nyheters redaktionschef Pia Skagermark och editionschef Elisabeth Sjökvist samt tidningens webbredaktör Kalle Sandhammar är några som väcks av sina mobiler eller sökare. Flashen (larmat, prioriterat telegram) ropar ut följande:

Turister saknas i Thailand

Många turister saknas efter att enorma flodvågor svept in över semesterorten Phuket i södra Thailand, uppgav den statliga radion.

Minuten senare skickar TT ut ytterligare ett telegram från Phuket, i vilket

² Enligt redaktionschef Niklas Silow.

byråns egen semesterande medarbetare berättar vad hon sett:

Många turister saknas i Phuket Bangkok (TT-AFP)

Enorma vågor har svept in över den populära semesterorten Phuket i sydvästra Thailand. Vågorna har fört många turister ut i havet och flera hotell har evakuerats, uppgav räddningstjänsten i den statliga radion.

Enligt TT:s reporter på plats har minst en person omkommit.

Jenny Ryderstedt berättar att hennes hotell skakade lätt klockan åtta på morgonen, lokal tid. Två timmar senare välldede det in vatten i hotellet på grund av enorma svallvågor från havet. – Jag har sett minst en person som omkommit, säger Jenny Ryderstedt på telefon från Phuket.

Sverige Radios utrikeschef, Willy Silberstein, är ledig men har ändå på TT-larmet. När han läst telegrammen ringer han direkt in medarbetare till utrikesdesken. Till Ekoredaktionen rings även in en producent och en redaktionssekreterare. Två telegramredaktörer har varit i tjänst under natten. Sveriges Radio sänder numera alltid nyheter en gång i timmen nattetid.³ I 06-sändningen rapporterar Ekot att en flodvåg drabbat Thailand och en kvart senare lägger telegramredaktörerna ut inslaget på Ekots webbsida.

Först på plats vid utrikesdesken är vikarien Naila Saleem, som kommer till redaktionen på Oxenstiernsgatan 06.30. Hon möts då av den flash som TT sänt ut 06.02 om att 160 personer dödats av flodvågen i Sri Lanka.

TT-flaschen 05.42 får också Hans Burström på Expressen att genast agera. Han ringer bland andra nyhetschefen Leif Brännström. Brännström ringer hemifrån in personal till redaktionen. Ord som "turistort", "flodvåg" och "många turister saknas" är tillräckliga för att han ska besluta att skicka medarbetare till Phuket. Michael Töpffer, frilans i Sydostasien, är den som tar emot det första samtalet från Brännström. Töpffer befinner sig i Ho Chi Minh-staden i Vietnam och Brännström ber honom "att resa till de drabbade områdena i Thailand och att från och med nu arbeta för oss". Därefter kontaktar han frilansteamet Tomas Skoglund och Martin von Krogh som befinner sig i Thailand.

"Ring Expressen!" är den uppmaning som möter läsare av webben tidigt på morgonen. På så vis får tidningen tag på fotografen Jonte Wentzel. Han turistar själv i Phuket och har på nära håll blivit vittne till flodvågen. Han har dock ingen digitalkamera med sig. Medarbetarna som sänds till Thailand från Stockholm tar med sig utrustning till honom.

Dagens Nyheter och Svenska Dagbladets redaktioner ligger öde, när TT-flasharna kommer. Men Svenska Dag-

3 Detta infördes efter mordet på Olof Palme, då rapporteringen på natten var bristfällig.

bladet abonnerar på en TT-tjänst som innebär att TT lägger ut sina viktigaste nyheter på tidningens nätsida.⁴ Därför finns de tidiga TT-telegrammen på svd.se.se redan före 06.00.

DN:s webbredaktör Kalle Sandhammar är i Boden när mobilen väcker honom 05.42. Han kopplar omedelbart upp sig på nätet och publicerar TT-telegrammet på dn.se. Webbredaktionen, som skulle varit ledig denna dag rings in.⁵ På var sitt håll väcks också tidningens redaktionschef Pia Skagermark och editionschef Elisabeth Sjökvist av TT. Elisabeth lyssnar på Ekot klockan 06 men har svårt att bilda sig en uppfattning om katastrofens omfattning. Någon minut senare kommer en ny flash om en jordbävning i Sri Lanka men hon kopplar inte ihop de båda händelserna.

KL. 06.00–08.00:

REDAKTIONERNA BEMANNAS

Då klockan slår 06.00 har nattgänget på Aftonbladet inte en tanke på att gå hem. Chefredaktör Anders Gerdin beslutar att tidningen ska ge ut en extraupplaga i Stockholms innerstad och i centrum av förorterna. Distributionschef Tommy Persson väcks därför en stund senare. Han bestämmer tillsammans med redaktionen tryckstar-

ten till 10.30 och beställer bilar från åkeriet. Inget ovanligt, det sker på ren rutin, Aftonbladet ger ofta ut extranummer. Tryckarna är kvar på arbetet, bara att beordra övertid.

Redaktionen rensar sex sidor ur den ordinarie tidningen och fyller dem med nyheter om tsunamin. Sidan ett domineras också helt av katastrofen.

När TV4:s nyhetschef Anne Lagercrantz väcks av TT-flashen vet hon att redaktionen på Tegeluddsvägen i Stockholm är helt öde.⁶ Hon stannar kvar på lantstället på Ingarö och ringer därifrån in folk till redaktionen. Detta för att vinna tid. Webbredaktören Gabriel Goes är förste man på redaktionen. Han anländer klockan 06.30. En fullkomligt nedringd väktare i receptionen möter honom. Genom väktaren får Gabriel veta att något stort och hemskt hänt i Thailand. Efter att ha ögnat igenom de första TT-telegrammen lägger Gabriel direkt ut dem på två sidor på webben, en sida för Thailand och en sida för Sri Lanka. Med oavbrutet ringande telefoner runt omkring sig försöker han därefter att få tag på fler medarbetare.

På Sveriges Televisions nyhetsredaktion är endast en text-tv-redaktör i tjänst.⁷ TT:s flash 05.42 publiceras på SVT:s text-tv 05.49. Men redan 04.13

4 Även åtskilliga landsortstidningar utnyttjar den TT-tjänsten.

5 Webbredaktionen är mest aktiv under arbetstid på vardagar, då den har flest besökare. Aktiviteten är avsevärt lägre på kvällar och helger.

6 På vardagar slutar kvällsredaktionen 23.00. Därefter finns en webbredaktör kvar till 02.30, då Nyhetsmorgons medarbetare börjar sitt pass. På helgdagar sänds däremot inte Nyhetsmorgon.

7 På Rapportredaktionen finns en väl utarbetad instruktion för hur redaktionen ska agera när stora, oväntade händelser inträffar. Den innehåller bland annat en skiss över vem som ska larma vem i vilken ordning och med telefonnummer till de berörda. I instruktionen står bland annat: "Vi är särskilt sårbara natt till söndag och måndag då endast text/webb finns på plats. Ju tidigare larm desto bättre."

hade text-tv-redaktören publicerat den första nyheten om tsunamin. En nyhet om en kraftig jordbävning utanför Indonesien med stora skador i Banda Aceh som följd. Nyheterna på text-tv går automatiskt ut på nyhetswebben, där de sedan puffas upp på löp och byggs ut med mer text, bilder, video och länkar.

Text-tv-redaktören ringer in medarbetare och larmar ansvariga chefer. Han ringer också in första webbpasset som får börja klockan 09.00 i stället för 11.30 som var tänkt. Trots influensa- och vinterkräksjuketider lyckas webbchefen Thomas Larsson sedan också få ihop ett extra arbetspass för denna dag.

Rapports huvudredaktör, Göran Larsson, åker genast till redaktionen när han läst TT-telegrammet. Han inser att Rapport måste göra något på detta och kontaktar Magnus Åkerlund, chefen för extrasändningar och SVT 24. De beslutar att sända extra Rapport klockan 12. Det blir snabba ryck för att få ihop programledare, bildproducent, mixer, fotografer, ljudtekniker, övrig kontrollrumspersonal och sminkare i tid för sändning. Men inga nödlösningar tas till. Göran Larsson vill, vis av erfarenhet, från första början få rätt folk på rätt plats. Alla måste veta vad de ska göra. Några gånger tidigare har medarbetare i akuta situationer fått hoppa in på ovana platser men det har inte fungerat bra.

Under tiden har Naila Saleem på Dagens Eko fått tag på en svensk turist i Phuket. Denne berättar i sändningen klockan 07.00 om sina skrämmande

upplevelser. I samma sändning refereras Fritidsresors Lottie Knutson, som för TT berättar att 10 000–15 000 svenska charterturister befinner sig i Thailand.

Ekoredaktionen brottas samtidigt med stora personalproblem den här helgen. Högste chefen är nyopererad, aktualitetschefen och samordningschefen semesterar i Indien respektive Australien. Många andra medarbetare går inte heller att nå under julhelgen. Dessutom saknar Ekot för tillfället bemanning i Bangkok. Den tidigare korrespondenten har just slutat och den nye, Nils Horner, har ännu inte kommit på plats.

Webbchefen Lars Runesson är på landet och tycker att det är svårt att tolka TT-telegrammen. Han vet liksom många andra inte vad en tsunami är. Han ringer dock in medarbetare och strax före 08.00 kommer förste webb-redaktören till redaktionen.

I TT-flaschen 07.16 har dödssiffran i Sri Lanka stigit till 300.

Klockan är nu någonstans mellan 07.00 och 08.00. Hemma hos utrikesreportern Stefan Nieminen i Gällivare ringer telefonen. I andra änden luren: Anne Lagercrantz på TV4. Hon uppmanar honom att resa till Phuket. Anne Lagercrantz ordnar så att han får arbeta med fotografen Paul Kuchar och hon beställer själv deras flygbiljetter. Hon kallar in redaktionschefen Kinna Bellander och programchefen Ewa Schwartz för att planera extra nyhetsändningar. De bestämmer att den första extrasändningen ska ske klockan 11.49. Det gäller därför att

snabbt få tag på personal. Samtidigt pågår en jakt på bildmaterial från de drabbade områdena. Reuters är här till stor hjälp. Det är däremot svårt att få tag på bilder som visar hur stor vågen verkligen var. Anne Lagercrantz ringer också in kvällsredaktionen som får börja klockan 09.00 i stället för 11.00.

KL. 08.00–10.00:

MEDARBETARE SKICKAS IVÄG

Sveriges Televisions utrikeschef Bengt Persson firar jul i Blekinge men väcks klockan 08 av huvudredaktören Göran Larsson. Ord som ”svenskar” och ”naturkatastrof” räcker för att han ska besluta att sända ett reporterteam till Thailand. Göran Larsson och Bengt Persson förstår att det är fråga om en katastrof, men de lever ännu i tron att det rör sig om en jordbävning. Det dröjer dock inte länge förrän de nås av bilder från amatörvideor som skickas av svenskar i de katastrof-drabbade områdena.

Rapporteringen kommer igång trots att många medarbetare är bortresta. Åtskilliga anmäler sig frivilligt till tjänst.

– Vi fick hålla tillbaka för vi kunde inte vara hur många som helst på redaktionen. Dessutom skulle vi behöva utvilat folk längre fram, säger Göran Larsson.

Utrikesreportern Claes JB Löfgren och fotografen Rikard Collsiö, som båda är i Stockholm, ombeds att åka till Thailand. Bengt Persson ordnar biljetter åt dem via resejouren på Arlanda. Plats på första flight 12.15 via Kastруп.

Sveriges Televisions EU-reporter Erika Bjerström är på semester i Indien tillsammans med sin familj. När hon får höra talas om katastrofen reser hon med en gång till de drabbade områdena i södra Indien. I Sri Lanka finns medarbetaren Monika Olsson. Hon blev vittne till flodvågen.

Klockan 08 kommer editionschef Elisabeth Sjökvist till Dagens Nyheters redaktion. En mamma vars son är i Phuket har ringt till jourhavande webbredaktör och berättat om händelserna i Thailand. Några minuter senare får de kontakt med sonen. Han lämnar ett skakande vittnesmål.

Tidningens redaktionschef, Pia Skagermark, följer händelseförloppet från sitt lantställe i Öregrund men även hon är osäker på vad som har skett och sker i Sydostasien. Att det är allvarligt inser hon. Vid 08-tiden ringer hon därför Elisabeth Sjökvist och de beslutar att någon reporter och fotograf måste skickas till Phuket för att ta reda på vad som inträffat.

De bestämmer också att fem sidor i första upplagan och sex i de följande viks åt katastrofen i måndagstidningen. Det går inte att öka sidantalet ytterligare, vilket hade behövts, inte minst för att det under dagen strömmar in bilder från Phuket.

Elisabeth Sjökvist kallar in ett par redaktionsassistenter. Dessa beställer flygbiljetter åt dem som ska resa och ringer in grafiker, reportrar och redigerare.

Tidningens ordinarie Asienkorrespondent har semester och är inte anträffbar. I stället får reportern Mari-

anne Björklund och fotografen Åsa Sjöström resa till katastrofområdet. Åsa är vikarie och har jour den här helgen.

Jourresebyrån i London ordnar trots platsbrist två biljetter på ett plan från Arlanda till Bangkok klockan 14.00. Ett till synes trivialt men ack så akut problem dyker dock upp. Hur får man fram pengar till flygbiljetterna på annandag jul? Utrikeschefen räddar situationen genom att betala med sitt kort.

Läget är fortfarande förvirrat när utrikeschefen på Dagens Eko, Willy Silberstein, bestämmer sig för att sända medarbetare till Phuket. Klockan 08.45 ringer han till Ekots Berlinkorrespondent, Kristian Åström, som han ber resa dit.

Sedan förstärks utrikesdesken med de ordinarie medarbetarna. Willy Silberstein, som tänkt vara ledig under julhelgen, arbetar mer än någonsin, liksom de andra.

Alla sändningar fylls av katastrofen.

Klockan 09.00 kommer nyhetschefen Niklas Kierkegaard till jobbet på Svenska Dagbladet. När han får klart för sig att något stort har hänt ringer han först tecknare, därefter webbredaktionens chef. Hans arbete försvåras av att telefonlistan inte är uppdaterad. Det tar därför onödigt lång tid att få tag på medarbetare.

Svenska Dagbladets redaktionsledning väntar med att sända iväg folk till Sydostasien. En orsak är att tidningen har en reporter på plats, nämligen teaterrecensenten Lars Ring, som semesterar i Phuket. I Sydostasien finns också tidningens Asienkorrespondent, Bertil Lintner, som dock visar sig vara bort-

rest på semester. Det går därför inte att nå honom.

Svenska Dagbladets nyhetschef får, trots problemen med telefonlistan, ihop medarbetare under annandagen. Sju reportrar skriver om tsunamin till måndagens tidning. Redan från början bestäms att nyhetsredaktionen och utrikesavdelningen ska arbeta ihop de närmaste dagarna. Webbredaktionen ska egentligen vara ledig under annandagen, men så blir det inte. En medarbetare kommer vid 10–11-tiden och därefter finns det folk på plats även under kvällen. Några medarbetare kan hemifrån lägga in texter på nätet.

Klockan 09 finns fyra nyhetsreportrar på Expressens redaktion. De delas upp så att de ansvarar för rapporteringen från olika drabbade länder.

Leif Brännström ringer till redaktionschefen Anna-Clara Welander, som i sin tur kontaktar chefredaktör Otto Sjöberg om att det kan bli läge för en extra upplaga. Produktionschefen Charlotta Gallon varnar för att det kan vara svårt att få tag på chaufförer som kör ut extraupplagan eftersom det är helgdag, men man beslutar likväl att försöka.

Samtidigt arbetar man med att snabbt få igång organisationen. Det innebär att dagredigerare kallas in, liksom vaktmästare och extra personal till växeln. Dessutom varslas tryckeriet i Akalla. Personalen har redan lämnat tryckeriet eftersom tidningen är färdigtryckt. Tryckerichefen får därför jobba hårt med att få tag på personal som kan trycka extraupplagan.

På Aftonbladet byggs en dubbel organisation upp med extra redigerare, nattchef, bildredaktör, tecknare och textgranskare, vilka bara ägnar sig åt flodvågskatastrofen. Niklas Silow ersätter ledige Anders Gerdin, som ansvarig utgivare.

Katrin Krantz, den reporter som tog emot de första samtalen från desperata svenskar i Thailand, skulle ha slutat klockan 06, liksom övriga i nattpasset, men är kvar klockan 11.30, då extraupplagan trycks. Hon har under sitt arbetspass arbetat sig igenom tre deadlines. Allteftersom dagen går strömmar fler reportrar till redaktionen och därmed blir hennes arbetsbelastning mindre. Tolv reportrar på redaktionen skriver om tsunamin i följande dags tidning.

– Men jobbet var väldigt tungt. Folk ringde oss medan de gick omkring och sökte efter sina anhöriga, de var förtvivalade och grät och ville att vi skulle hjälpa dem. Då kunde man inte bara säga nej, det är inte vårt jobb, säger Katrin och fortsätter:

– Vi trodde först att flodvågen bara drabbat Phuket. Ingen ringde från Khao Lak. Det var först efter en dag som vi fattade att orsaken till att ingen ringde därifrån var att allt var förstört och de som överlevt hade flytt upp i bergen eller i träd.

Tidvis blev det kaotiskt på redaktionen i början med alla samtal, från folk som bad oss publicera bilder på

saknade anhöriga. Först sa vi nej, säger Katrin Krantz.

Redaktionen störs dock inte mer än att den kan producera 26 sidor om tsunamin i den ordinarie måndagsupplagan. Dessutom ger man även då ut en extraupplaga.

KL. 11.03: TELEGRAMMET SOM FÖRVIRRAR

Allt fler medarbetare strömmar in till redaktionerna, där man blir mer och mer övertygad om att många svenskar kan ha drabbats av flodvågen. Vittnesmålen från Thailand talar för det. Men klockan 11.03 sänder TT ut följande telegram:⁸

Samtliga svenskar som befinner sig i de katastrofdrabbade områdena i Thailand, södra Indien, Sri Lanka och Maldiverna är utom fara. Det uppger UD:s presstalesman Jan Janonius för TT.

Telegrammet, som sänds ut både i radio och tv, gör redaktionerna osäkra på hur allvarlig situationen egentligen är. Expressens webbredaktör Hans Burström bedömer dock uppgifterna som så orimliga att han inte publicerar telegrammet på tidningens nätsida. Han har vid det laget varit i kontakt med många svenskar i Phuket. På samma sätt reagerar och agerar TV4:s tjänstgörande webbredaktör Gabriel Goes. Han vet redan då att det är så uppenbart fel.

⁸ Märkligt nog sänder Finska Notisbyrån ut ett liknande telegram från finska utrikesministeriet i vilket det sägs att de finska medborgarna är oskadda.

Bild 26 december 2004, kl 19.00. FOTO: SVT

Dagens Eko och SVT:s nyhetsprogram ser det emellertid som sin skyldighet att publicera telegrammet eftersom det är ett officiellt besked från UD. Att UD påstår att alla svenskar är oskadda är en nyhet.

Men innehållet i telegrammet från TT är felaktigt och bygger på en miss-tolkning. UD-tjänstemannen Jan Janonius nämnde inte specifikt Thai-

land utan talade om ”de katastrof-drabbade områdena” i sitt samtal med TT-reportern så det lade reportern till i tron att UD-tjänstemannen bara glömde att nämna Thailand. TT-reportern försökte kontrollera uppgiften men kom inte fram till UD per telefon.⁹

Klockan 11.56 publicerar TT ett rättat och lite utförligare meddelande från UD:

⁹ Enligt TT:s nyhetschef Mats Johansson.

Samtliga svenskar som befinner sig i de katastrofdrabbade områdena i södra Indien, Sri Lanka och Maldiverna är utom fara. Det uppger UD:s presstalesman Jan Janonius för TT. Däremot känner UD fortfarande inte till om någon svensk i trakten kring Phuket i södra Thailand skadats eller avlidit.

– Vår provisoriska ambassad i Phuket har ännu inte kommit igång. Den svenska ambassadören är på väg från Bangkok, men flygplatsen i Phuket är stängd. Vi har dock inte fått rapporter om att någon svensk skulle ha omkommit...

Resten av telegrammet handlar om svenskar i Indien, Sri Lanka och Maldiverna. Det gör emellertid inte redaktionerna mycket klokare. De svävar fortfarande i ovisshet om hur stor katastrof det egentligen är fråga om.

Elisabeth Sjökvist på Dagens Nyheter tittar på förmiddagen på Sky, BBC och CNN som visar bilder från Phuket. Men snart nog får hon intrycket att Sri Lanka är värst drabbat. Ännu hörs inget från Aceh, inte heller från Khao Lak. Hon ringer och ber utlandsredaktören komma tidigare till redaktionen.

På förmiddagen ringer och mejlar många till Dagens Nyheter från Phuket. Reportern Michael Winiarski ringer tillbaka till dem. Men lite senare på förmiddagen korkar telefonförbindelserna från Thailand igen totalt. Det kommer också många samtal från anhängiga i Sverige, vilka är arga och förtvivlade över att inte komma fram till UD. De undrar vad man vet på redaktionen.

Dagens Nyheter försöker få tag på den svenske ambassadören i Thailand, men lyckas inte.

Under annandagen arbetar fyra nyhetsreportrar på Dagens Nyheter med tsunamirapporteringen plus en resereporter som skriver om Thailand som turistland.

Redaktionen kontaktar resebyråerna och får då veta att många är drabbade, men det kommer inga officiella bekräftelser på det. Tvärtom. TT sänder ju ut ett telegram i vilket det står att UD säger att alla svenskar är välbehållna.

Många av Dagens Nyheter's webbmedarbetare är bortresta på annandagen. De som arbetar publicerar främst byråmaterial eftersom de utsända ännu inte är på plats och redaktionen inte kommer fram till UD. Men de ringer också och sms:ar till reportrar som semesterar i de drabbade områdena.

På Expressens redaktion tar på förmiddagen reservofficieren och nyhetschefen Leif Brännström kommandot och organiserar arbetet. Kartor över hela katastrofområdet inhandlas på Åhléns varuhus så fort det öppnar på annandagen. De hängs upp på väggen och är till stor hjälp både för medarbetarna hemma och för att orientera reportersteamet som sänds ut.

Vid lunchtid bestämmer nyhetschefen att ytterligare folk bör sändas till Phuket eftersom situationen där nere framstår som alltmer katastrofal. Reportern Tommy Schönstedt är ledig men kommer upp om redaktionen. Han ombeds åka iväg snarast tillsammans med fotografen Roger Vikström.

Liksom på Aftonbladet kommer på Expressen alltfler reportrar in. Sammanlagt tio reportrar skriver om tsunamin till måndagens tidning som innehåller 24 sidor om flodvågskatastrofen.

De tre första dygnet arbetar editionschef, nyhetschef, nattchef och biträdande nattchef. Därefter blir de avbytta. Webbredaktör Hans Burström jobbar tolv timmar på annandagen. Därpå växer händelsen och arbetsdagarna blir allt längre för honom och övriga medarbetare på webben.

Senare på dagen blir Gabriel Goes på TV4 frikopplad från nyhetsrapporteringen på webben och kan istället lägga ut en sida med råd: Hit kan du ringa för att få information, här kan du få hjälp med mera. Men han störs av vad han anser vara UD:s slapphet. Departementet lägger, enligt honom, inte ut någon information på sin hemsida, vilket får som följd att människor i stället ringer till redaktionerna.

Nyheter sänder extra första gången på annandagen 11.49, elva minuter före Sveriges Televisions första extrasändning. Klockan 15.15 följer nästa extrasändning från TV4, som dessutom förlänger 19-sändningen.

Anne Lagercrantz kommer på eftermiddagen till redaktionen. Hon har då inte haft svårt att få medarbetare att komma dit. Många ringer och ber att få jobba. En del måste stoppas.

Webbsidan är julfbemannad på annandagen men från måndagen går man upp till dygnetruntförmedling. På webben läggs också alla extrasändningar ut.

Påfrestningarna på redaktionen är enorma. Många medarbetare har själva anhöriga eller vänner som saknas. Men lika tungt är det med alla samtal med förtvivlade människor som oupphörligt ringer till redaktionen. Trycket blir otroligt stort. Receptionen räcker inte till för alla samtalen och redaktionen hinner inte planera arbetet riktigt. Situationen är kaotisk. Ringandet fortsätter i flera dagar och det är människor som journalisterna inte bara kan snoppa av.

Alla redaktionerna, utom Svenska Dagbladets, har bråttom att få iväg reportrar och fotografer till Sydostasien. De skickar medarbetarna till Phuket trots att det till en början verkar vara Sri Lanka som är värst drabbat av tsunamin. Undantaget är Expressen som omdirigerar Niclas Rislund och Johanna Pettersson från Bangkok till Sri Lanka. Så här förklarar redaktionsansvariga fokuseringen på Thailand:

– Vi koncentrerade oss på det som berörde läsarna mest. Vi har ingen redovisningsskyldighet som morgontidningarna. Utlandsredaktionen skrev om Aceh och övriga drabbade länder utifrån telegram med mera, säger Anna-Clara Welander på Expressen.

Niklas Silow på Aftonbladet säger samma sak.

Mats-Erik Nilsson på Svenska Dagbladet ansåg också att det var helt givet att Inger Atterstam och Björn Larsson Ask skulle resa till Phuket:

– Därefter var det lika självklart att de skulle vidare till Khao Lak, som var svårast drabbat i Thailand. Det var också där de flesta svenskarna drabbades, säger han.

Willy Silberstein på Sveriges Radio funderar så här i efterhand:

– Kanske blev det för mycket svenskar och för lite thailändare i sändningarna. Å andra sidan är det bättre radio med svenskar i stället för främmande språk och tolkar. Vår bedömning var väl också att lyssnarna var mer intresserade av att höra om hur svenskar klarade sig.

Sveriges Television har redan från början en bredare täckning av katastrofen genom att egna medarbetare råkar befinna sig i Indien, Sri Lanka och Indonesien.

På eftermiddagen annandag jul är följande medarbetare från de undersökta nyhetsmedierna på väg till Sydostasien:

- **Dagens Eko:** Kristian Åström från Berlin via Frankfurt 14.00 till Phuket
- **Dagens Nyheter:** Marianne Björklund och Åsa Sjöström från Arlanda 14.00 till Phuket, Ole Rothenberg från Sturup 17.00 till Phuket.
- **Nyheter i TV4:** Stefan Nieminen från Arlanda 14.00 till Phuket.
- **Sveriges Television:** Claes JB Löfgren och Rikard Collsiöö blir försenade på Arlanda, missar Kastrupplanet 14.00 och får senare på dagen resa via Frankfurt.
- **Aftonbladet:** Per-Ola Ohlsson och Krister Hansson från Kastrup 14.00 till Phuket, Oisin Cantwell och Urban Andersson från Arlanda 14.00 till Phuket.

- **Expressen:** Michael Töpffer från Ho Chi Minh-staden 08.00 (svensk tid)
- Tommy Schönstedt, Terese Cristianson, Magnus Jönsson och Roger Vikström från Sturup 17.00 till Phuket. Även reportern Niclas Rislund och fotografen Johanna Pettersson är på väg till Thailand, närmare bestämt till Bangkok. Väl där omdirigeras de emellertid av redaktionen till Sri Lanka.

På plats i Thailand, Indien och Sri Lanka finns redan några reportrar och fotografer som av olika skäl befann sig i Sydostasien.

Den 27 december skickar Sveriges Television ytterligare två team plus koordinator till Thailand. Dessutom sänds den dagen ett team till Sri Lanka.

Blixtutryckningar

För många reportrar blir det ett abrupt slut på julhelgen och blixtutryckning till framför allt Phuket. I detta avsnitt berättar några av reportrarna hur de rycks från julfirandet till infernot i Sydostasien.

Den som först av alla blir ivägskickad är **Michael Töpffer**, frilansare för Expressen. Han befinner sig i Ho Chi Minh-staden för att fira jul med flickvännen. Redan strax efter klockan 06.00 (svensk tid) blir han uppringd av tidningens nyhetschef Leif Brännström:¹⁰

10 Detta skriver Michael Töpffer själv om i tidningen Journalisten nr 1 2005.

– Det har inträffat en jättekraftig jordbävning utanför Sumatra. Stora flodvågor har sköljt över Phuket. Många befaras döda. Kan du åka?

Det går ett Vietnam Airlines till Bangkok två timmar senare, stressigt bara att hinna med det planet. Efter besöket på resebyrån får Michael tag på en taxi och far hem för att hämta sitt bagage.

– Jag har tidigare lärt mig att alltid ha med mig i alla fall ett minimum av utrustning: kamera, dator, batteriladdare och sladdar, även under semesterresor.

Resan från Bangkok till Phuket går inte att ordna i Vietnam. Då ringer han sin ”fixare” Sung i Thailand, som är hans ovärderliga tillgång i Bangkok.

– Alla utrikeskorrar i Bangkok har egna fixare. Jag ringde henne och förklarade läget. Jag bad henne boka biljett till Phuket, Krabi eller var som helst i södra Thailand. Inte före 19.00 (13.00 svensk tid). Flygen från Vietnam brukar vara sena och jag måste ha tid att byta. Och fixa en bil med chaufför. Det är brådis!

Tio minuter senare är biljett ordnad till Krabi, till Phuket finns ingen plats kvar. Båda hinner till Krabi redan på söndagskvällen. Sung bokar nämligen en biljett till sig själv också efter att ha lyssnat på nyheterna.

Chaufför väntar med en minibuss på flygplatsen i Krabi och han är uppdaterad på vad som hänt. Han berättar att de skadade från Phi Phi Island ska flygas in med helikopter och landa på polisens gräsplan, där de ska skjutas vidare till sjukhus. De åker dit.

När telefonen ringer ligger TV4:s utrikesreporter, **Stefan Nieminen**, i sin säng i bostaden i Gällivare. Ute är det snöoväder.

– Mellan 07 och 08 väcktes jag av Anne Lagercrantz. Hon bad mig åka till Phuket. Hon berättade snabbt om flodvåg, Phuket, svenskar saknas. Man hörde på tonen att det var allvar. Detaljer tar man sen. Jag tittade på BBC och CNN medan jag klädde på mig. Att flyga från Gällivare gick inte denna helgdag. Min sambo körde mig de 25 milen till Luleå medan jag i telefon bad SAS att hålla planet för att jag skulle hinna med. Vi försenades av snöovädet.

Stefan har bara handbagage med sig, T-shirt, tunna byxor, shorts och tunna skor.

– Här hemma skulle jag ju bara ta mig fram på flygplatser.

– Jag visste att jag skulle komma för sent till Arlanda också. Pratade därför med SAS och Thai Airlines om att jag skulle vara incheckad redan när jag kom fram. Det var inte lätt. Thai var stenhårt med att jag måste checka in personligen. Men min fotograf Paul Kuchar bearbetade dem.

– Klockan 13.40 landade vi på inrikes. 14.00 skulle Thai lyfta från utrikes. Vanligtvis brukar man kunna få hjälp med transport över plattan från inrikes till utrikes när det är riktigt bråttom men på annandagen fanns ingen sådan hjälp att få. Jag fick springa för fullt med mitt handbagage genom de långa korridorerna.

Nästa problem var – hur tar jag mig in utan biljett? Den hade min fotograf

Paul Kuchar som stod på planet och praktiskt taget satte en fot emellan så att de inte kunde stänga dörren. Falcks säkerhetstjänst insåg dock allvaret så jag fick eskort till gaten — utan boarding card. Precis innan jag gick på planet hann jag ringa min son och berätta att jag just skulle flyga till Phuket.

– På resan till Thailand försökte jag bara vila. Där fanns ingen information att få utom att Phuket flygplats åter öppnat.

– När Paul och jag kom fram orienterade vi oss direkt med hemmaredaktionen. Åkte sedan taxi till Patong Beach, där det fanns en upplänk. Det var bara att gå runt kvarteret för att se fördölsen. Turister tog genast kontakt med oss.

– På en halvtimme var det första inslaget klart och jag var med i Nyhetsmorgon i direktsändning den 27 december. Vi levererade sedan material kontinuerligt och upptäckte efter hand hur allvarligt läget var. Det skedde i takt med att alltfler svenskar vittnade om vad de upplevt.

Kristian Åström, Ekots Berlinkorrespondent, blir uppringd av Willy Silberstein ungefär kvart i nio på annandagens morgon.

– Han bad mig åka till Thailand. Det var bara att packa ihop lite kläder och teknisk utrustning. Under tiden ringde min fru och kollade vilka flyg som gick och om det fanns plats.

– Först måste jag ta mig från Berlin till Frankfurt. Därifrån gick ett plan 14.00 till Bangkok. Planet från Berlin

skulle avgå redan 10.30 så jag trodde aldrig jag skulle hinna men min fru körde mig i ilfart till flygplatsen.

I Frankfurt får Kristian biljetten till Bangkok och även vidare till Phuket.

04.15 landar planet på Phuket flygplats. Kristian erbjuds dela taxi därifrån med en tysk producent mot Patong Beach men tvingas hoppa av och jaga ny taxi på landsvägen när tysken plötsligt blir omdirigerad.

Hotellet som Kristian kommer till är överbokat. Han lämnar ändå sitt bagage där och går sedan ut och börjar arbeta. Han är i direktsändning med mobiltelefon klockan 06, 07 och 08. Till 07-sändningen har han fått tag på en svensk turist som beskriver vad han upplevt.

Claes JB Löfgren, utrikesreporter på Sveriges Television, är ensam hemma med tre barn som sover, när Bengt Persson ringer och ber honom resa till Phuket.

– Jag fick ringa exhustrun och fråga om hon kunde ta hand om barnen. Hon hade i och för sig andra planer men gick ändå med på det. Sedan ringde jag fotografen Rikard Collsiöö. Han hade planerat att fira nyårshelgen med fästmän i skärgården. Efter några minuters samtal med henne så var det grönt för honom att följa med.

Ett problem som dök upp var att det i tv-huset inte fanns någon färdig utrustning att ta med. Rikard fick i all hast samla ihop dv-player, kameror, dator, batteriladdare. Han hann dock inte kontrollera att grejerna fungerade och det var väldigt stressande på ner-

resan. Planet från Stockholm till Kastrup fick dessutom punktering och blev därför försenat.

– När vi landade på Kastrup såg vi vårt plan till Thailand lyfta. Vi fick istället ta en flight via Frankfurt och Bangkok till Phuket, dit vi anlände tio timmar försenade.

Aftonbladets Malmöreporter **Per-Ola Ohlsson** väcks vid 09-tiden av fotografen Krister Hansson, som hört om tsunamin på morgonen och redan frågat redaktionen i Stockholm om inte han och Per-Ola skulle åka från Kastrup ner till Phuket.¹¹

Krister vet då inte att Per-Ola är i Stockholm över julen.

Biljetter ska beställas från Resejouren på Arlanda. Planet från Kastrup är fullbokat men redaktionsledningen uppmanar dem att till varje pris försöka komma med ändå.

Per-Ola tar första flyget till Sturup där han landar 12.30. Samtal från Krister som skriker att de får plats på planet. Han är redan på Kastrup och hämtar biljetterna.

Per-Ola kastar sig i en taxi på Sturup. Han måste först till bostaden i Malmö för att hämta pass, dator, lite kläder och pengar. Taxichauffören säger att Per-Ola har högst fem minuter på sig att packa ifall de ska hinna till Kastrup i tid. Han hittar bara vinterkläder att ta med.

Tack vare att anslutningsplanet från Stockholm med bland andra Claes JB Löfgren är försenat till Kastrup finns plats för Per-Ola och Krister medan Sveriges Televisions team tvingas vänta på nästa flight.

På Phukets flygplats är det nästan omöjligt att få tag i någon som vill köra till de svårt drabbade områdena. Taxichaufförerna är rädda för att det ska komma nya flodvågor och det går rykten om att vägar och broar är raserade.

Nyhetschefen på Expressen, Leif Brännström bestämmer att Terese Cristianson ska resa till Phuket tillsammans med fotografen Magnus Jönsson. Ett skäl är att hon befinner sig i Skåne under julhelgen och därför har nära till Sturup varifrån första lediga plan avgår.

Expressens reporter **Tommy Schönstedt** är ledig på annandagen och ska just åka till Ockelbo för att fira julhelgen. Han åker bara om redaktionen för att hämta upp några saker. Men nyhetschefen inser mer och mer vilken katastrof som inträffat i Thailand. Han beslutar därför att skicka ner ytterligare ett team och ber Tommy Schönstedt att åka. Klockan är då 12.35. Planet till Sturup avgår från Bromma 13.00.¹²

Tommy slänger sig, fullt vinterklädd, iväg i bil till Bromma. Ingen packning annat än datorväskan där han alltid har tandborste och ett par rena kalsonger. Passet bär han också alltid på sig.

11 Malmöteamet får ofta rycka ut på utlandsuppdrag eftersom det via Kastrup i många fall kan vara snabbare på plats än medarbetarna på redaktionen i Stockholm.

12 Enligt Tommy Schönstedt.

Vid 17-tiden avgår sedan Fritidsresors plan från Sturup till Phuket med 13 passagerare, i huvudsak journalister. Bland dem Tommy, Terese Cristianson och de båda Expressenfotograferna Roger Vikström och Magnus Jönsson. De kan äta obegränsat eftersom man tagit ombord mat för de 350 turister som egentligen skulle ha åkt med.

Klockan 12 lokal tid på måndagen landar de på Phukets flygplats, där det är totalt kaos. Det finns inga bilar att hyra, inte heller helikopter. De får istället övertala taxi att köra dem till Phuket och Khao Lak.

När **Ole Rothenberg** från Dagens Nyheters Malmöredaktion kommer till Sturup för att intervjua turister som ska resa till Thailand med Fritidsresor råder förvirring. Resebyrån rekommenderar sina resenärer att inte åka. Efter någon timme är det bara 15 resenärer som vill resa men de stoppas. Planet ska istället hämta hem turister.

– Jag bestämde mig för att åka med. Ringde redaktionen i Stockholm samtidigt som jag körde i ilfart till min bostad i Ystad för att hämta pass, necessär och dator. Fick också med mig sandaler. Efter en stund fick jag okej från Stockholm. Jag hade nog rest ändå. Har man varit nyhetschef i flera år känner man i magen när det är något verkligt stort på gång.

– När jag kom hem frågade jag min hustru om det är okej att jag reser till Thailand om en kvart. Hon blev lite lätt förvånad men sa ja.

Ole åker alltså till Phuket med samma plan som Expressenkvartetten.

– Visste inte vart jag skulle ta vägen när vi landat i Phuket. En lokal rumsförmedlare körde mig till ett enkelt hotell. Det visade sig fungera som evakueringshotell bland annat för många svenskar, vars hotell blivit förstörda av flodvågen.

I nordvästra Dalarna, i en liten by i Sälens kommun, sitter på annandagen Sveriges Televisions mångårige utrikesreporter **Lars Moberg** och följer nyheterna. Han kontaktar redaktionen i Stockholm och det bestäms att han ska resa till Sri Lanka. Han hinner dock inte med något plan dit denna dag utan han kommer iväg först nästa dag. Lars åker då först till tv-huset i Stockholm för att hämta dator, däremot får han inte tid att bege sig till Sri Lankas ambassad för skaffa visum, vilket krävs för att komma in i landet.

Via Frankfurt flyger han och fotografen Ulf Welander till Colombo dit de anländer den 28 december. Lars blir insläppt utan visum. Utländska journalister välkomnas för att de ska rapportera om katastrofen.

– Vi sprang ut och jobbade direkt. Förödelsen var stor även i Colombo. Vi gjorde ett eller två inslag som vi länkade hem.

Därefter hyr de bil med chaufför och reser till sydspetsen till staden Galle. Resan dit tar fem timmar. Förödelsen är total. Därefter tillbaka till Colombo varifrån de länkar hem inslagen från Galle.

Bild Aktuellt 28 december 2004, kl 21.00. FOTO: SVT.

4. De omedelbara följderna

Rapporteringen kommer, som framgått, snabbt igång. Kvällstidningarna och etermedierna, liksom deras nättidningar, skildrar redan på olycksdagen vad som skett. Morgontidningarna kommer dagen därpå med flera sidor om tsunamin. I de följande avsnitten visas hur medierna skildrar katastrofen och dess följder under den inledande perioden. Det gäller vilka sakområden som dominerar i rapporteringen, vilka aktörer som kommer till tals, vilka som kritiseras och beröms samt vilka som framför kritiken och berömmet. Detta främst för att beskriva hur regering, departement och myndigheter framställs. Här visas också vilka aspekter av krishantering som är vanligast i artiklarna och inslagen. Ett par avsnitt handlar om bildernas innehåll och vilka som är de vanligaste aktörerna på bilderna. Dessutom redovisas varifrån medierna i huvudsak rapporterar under de första dagarna.

Bild Thailand 26 december 2004.
FOTO: Caroline Malatesta/Pressens Bild.

Sakområden under inledningsperioden

Tsunamirapporteringen i press, radio, tv och nättidningar består redan från början av många olika sakområden.

Åtskilliga artiklar och inslag handlar om mer än ett sakområde. Därför analyseras här såväl primärt som sekundärt sakområde. Med primärt sakområde avses det mest framträdande, det vill säga det som slås upp i rubrik, påannons, ingress eller inledning av artikel och inslag medan sekundärt sakområde är det näst mest framträdande i artikeln och inslaget.

Tabell 4.1 visar vilka sakområden som dominerar i rapporteringen om tsunamin under de första dagarna. I tabellen är de primära och sekundära sakområdena sammanslagna. I alla tabeller som följer är det värt att notera i jämförelsen mellan TV4 och Sveriges Television att i den första kanalen är det ett program som ingår i analysen, nämligen Nyheterna i TV4 medan båda Sveriges Televisions program, Rapport och Aktuellt ingår. Det är

Tabell 4.1 Sakområden i procent av antal artiklar och inslag.

	Kvälls- press	Morgon- press	TV4	SVT	Ekot	ab.se	dn.se
Dödstal, förödelse	18	18	32	42	41	26	24
Räddningsarbete/sjukvård	13	19	25	29	27	18	34
Ögonvittnesskildringar	40	9	13	13	14	35	11
Döda och saknade	27	8	15	13	11	13	9
Myndigheters agerande	8	12	10	13	17	9	21
Politikers agerande	11	8	10	8	6	6	9
Livet efter katastrofen	6	8	15	5	8	10	7
Företags agerande	2	8	15	10	8	4	13
Mediers agerande	8	7	7	5	5	3	2
Insamling/tv-galor	11	5	7	5	5	6	3
Fakta om flodvågen	5	8	5	6	6	10	7
Det nationella traumat	7	5	3	5	5	3	3
Bistånd	2	4	2	3	2	1	9
Ekonomiska följder	0	7	2	3	0	-	7
Övrigt sakområde	2	5	5	0	0	1	5
Kungahusets agerande	0	1	2	2	2	-	0
Antal sakområden	574	504	351	618	342	259	227

o = sakområdet förekommer men utgör mindre än en halv procent av mediets sakområden.

- = sakområdet saknas. Summan av procenttalen i varje kolumn överskrider 100 procent eftersom det i många artiklar förekommer mer än ett sakområde.

framför allt värt att hålla i minnet ifråga om antal inslag, sakområden etc. Under de första dagarna efter katastrofen rapporterar de flesta nyhetsmedierna i första hand vad som hänt, det vill säga anger hur många som omkommit och skadats. De beskriver också den materiella förödelser. Eftersom det drabbade området var så oerhört stort

och på grund av att somliga regioner blev totalt utslagna och isolerade tar det flera dagar innan omfattningen av katastrofen står någorlunda klar. Kontinuerligt strömmar nya uppgifter in om döda och skadade, vilket får till följd att sakområdet dödstal och förödelse är det vanligaste under inledningsperioden i Sveriges Television, Ekot och i Nyhe-

MÅNDAG 27 DECEMBER 2004

Parlamentet har beslutat påverka
skulle EU och svensk politik

Andjelica på väg
mot seger i Ukraina

- KULTUR
- REKREATION
- SPORT

DAGENS NYHETER.

KATASTROFEN I ASIEN

Minst 11 500 dog av jättevågor

Minst 11 500 människor dog i söndags vid en jättevåg som slog mot kusten i Thailand, Indonesien och andra länder i Sydostasien. I Thailand, Indonesien och andra länder i Sydostasien dog minst 11 500 människor i söndags vid en jättevåg som slog mot kusten.

Den jättevåg som slog mot kusten i söndags var den största som någonsin registrerats. Den förstörde byggnader och fordon över hela kusten i Thailand, Indonesien och andra länder i Sydostasien.

I Thailand dog minst 2 000 människor i söndags vid en jättevåg som slog mot kusten. I Indonesien dog minst 1 000 människor i söndags vid en jättevåg som slog mot kusten.

I andra länder i Sydostasien dog också människor i söndags vid en jättevåg som slog mot kusten. I Thailand dog minst 2 000 människor i söndags vid en jättevåg som slog mot kusten.

I Thailand dog minst 2 000 människor i söndags vid en jättevåg som slog mot kusten. I Indonesien dog minst 1 000 människor i söndags vid en jättevåg som slog mot kusten.

Samtidigt som jättevågen slog mot kusten i söndags, skedde också andra katastrofer i olika delar av världen. I Thailand dog minst 2 000 människor i söndags vid en jättevåg som slog mot kusten.

MELLANDAGSREÅ

Expert är en av de mest kända och mest tillförlitliga butikerna i Sverige. Vi har ett stort utbud av elektronik, hushållsapparater och mycket mer. Vi erbjuder alltid bästa möjliga service och pris.

expert

Telefon: 08-438 27 84

Adress: [Adress]

Priser: [Priser]

Bild Dagens Nyheter 27 december 2004.

Bild Aftonbladet 26 december 2004, ordinarie och extraupplaga.

terna. I de två förstnämnda utgör detta sakområdet drygt en fjärdedel av samtliga sakområden. Totalt förekommer dödstal och förödelse i 42 respektive 41 procent av alla tsunamiinslag före nyår i Sveriges Televisions nyhetsprogram och i Ekot.

I kvälls- och morgontidningarna finns dödstal och förödelse med i en avsevärt mindre andel artiklar än i de övriga medierna. Nättidningarna utnyttjar däremot sin snabbhet bland annat till att publicera de senaste döds-siffrorna, där halkar de tryckta tidningarna obehagligen efter.

Näst vanligaste sakområde i de analyserade morgontidningarna och pro-

grammen är sammantaget räddningsarbete/sjukvård. I morgontidningarna och dn.se är detta till och med det mest frekventa sakområdet under inledningsperioden. Räddningsarbete/sjukvård är ett brett sakområde som omfattar allt från psykologisk hjälp i Sverige till thailändska läkares id-arbete och amerikanska militärens helikopterinsats i Acehprovinsen. Även ID-kommissionens arbete och hemtransporter ingår i detta, som i många fall är ett sekundärt sakområde i artiklar och inslag där myndigheternas agerande är det primära sakområdet.

Myndigheternas agerande uppmärksammas mest av morgontidningarna,

dn.se och Ekot, där detta sakområde är det tredje vanligaste, liksom i Sveriges Televisions båda nyhetsprogram.

Expressen och Aftonbladet samt aftonbladet.se gör en annan nyhetsbedömning och ägnar betydligt mindre uppmärksamhet åt sakområdena dödsfall och förödelse samt räddningsarbete/sjukvård än de övriga medierna gör.

Kvällstidningarnas utsända medarbetare har som främsta uppgift att finna och skildra personliga öden, att berätta om död och överlevnad. De intervjuar därför drabbade människor som berättar om sina hemska upplevelser, om sökandet efter anhöriga och saknaden efter omkomna familjemedlemmar och vänner. En och annan solskenshistoria om någon som blivit ”mirakelräddad” förekommer också. I Aftonbladet ägnas ett uppslag åt detta den 30 december med rubriker som:

*Han kom tillbaka — på sin madrass
(20 dagar gammal baby)*

*Ska just åka hem — då kommer frun
tillbaka*

*Niklas räddade sin pappa från att spolats
ut i havet*

Hela familjen har klarat sig

Ögonvittnesskildringar samt döda och saknade är de i särklass vanligaste sakområdena i de båda kvällstidningarnas tsunamirapportering. De utgör där tillsammans 42 procent av samtliga sakområden, drygt tre gånger större andel än i morgontidningarna. Ögonvittnesskildringar finns med i fyra av

tio artiklar och döda och saknade i 27 procent av artiklarna.

Detta är inget oväntat resultat. Även tidigare undersökningar har visat att kvällspressen inriktar sig mest på enskilda människoöden. Morgonpressen och public service fokuserar mer på det övergripande, opersonliga och på att redovisa vad som hänt. Kvällspressen, som kommer sist i nyhetskedjan, vinklar istället på vad som blir konsekvenserna för den enskilde individen av vad som hänt.

Det är alltså mindre personifiering i tv-inslagen men samtidigt finns fler beskrivningar av döda kroppar, kroppar under bråte etc. Döden framträder i tv också — men oftast utan ansikte.

Nyhetererna i TV4 prioriterar också lite annorlunda i ett par fall. Det gäller särskilt ifråga om livet efter katastrofen och företagens agerande som vardera utgör 15 procent av sakområdena, betydligt mer än i de andra medierna.

De båda morgontidningarnas näringslivsredaktioner engagerar sig också i tsunamirapporteringen. De skriver om företagens agerande, inklusive resebolagens krishantering, och berättar om företag som skänkte pengar, material och tjänster samt om vad man gjorde på olika företag när nyheten kom. Vidare skriver de om makroekonomiska konsekvenser av tsunamin: hur börserna reagerade, vad det kostar att bygga upp de drabbade områdena, hur resebyråbranschen påverkas etc.

En del av rapporteringen, framför allt i pressen, handlar om hur massmedierna agerar, exempelvis hur program-

Bild Svenska Dagbladet 28 december 2004.

tablåerna ändras i radio och tv, och att tidningarna publicerar efterlysningar, ger ut extranummer samt deltar, liksom tv-kanalerna, i insamlingsarbetet.

Till kategorin insamling/tv-galor hör alla faktarutor om hjälporganisationernas postgironummer men även artiklar och inslag om människors givmildhet. Kvällstidningarna ägnar större uppmärksamhet åt insamlingsarbetet än övriga medier gör.

Sakområdet livet efter katastrofen står för sorg- och krishantering på individnivå, de anhörigas situation i hemlandet, vardagslivet efter katastrofen och privatekonomiska frågor som en följd av katastrofen. Det sakområdet förekommer i totalt 7 procent av samtliga artiklar och

inslag. Det utgör störst andel i Nyheterna och minst i Sveriges Television.

Under inledningsperioden ger de analyserade medierna också fakta om tsunamin i åtskilliga artiklar och inslag. De handlar om tsunamins förlopp och orsaker, brist på varningssystem och att det kan hända igen. Denna typ av information är vanligast i morgonpressen och i aftonbladet.se.

Det nationella traumat handlar i huvudsak om det offentliga sorgearbetet i form av allmänna minnesstunder i kyrkor, skolor och på arbetsplatser. Som exempel kan nämnas artiklar om att nyårsfirandet tonas ner och skolor förbereder sig för en svårt skolstart. Detta sakområde är vanligast i kvälls-

Bild Aktuellt 27 december 2004, kl 21.00.

pressen men utgör också 5 procent av sakområdena i morgonpressen, Sveriges Television och Ekot.

Kungahusets agerande är inte särskilt påtagligt i inledningen. Kungen håller ett tv-sänt tal den 29 december i vilket han framför sitt och familjens djupa deltagande i sorgen. Han vill däremot inte ha några synpunkter på räddningsinsatserna.

– Alla gör så gott de kan, säger han.

Hitills har visats vilka sakområden som är vanligast i de olika mediegrupperna, och hur de skiljer sig åt, men det finns vissa skillnader inom grupperna också. Dagens Nyheter och Svenska Dagbladet ser inte likadana ut med avseende på vilka sakområden

de tar upp. Det gör inte heller de båda kvällstidningarna och Sveriges Televisionens båda program, trots att de sistnämnda har en i stora drag gemensam redaktion.

Den största skillnaden mellan Dagens Nyheter och Svenska Dagbladet består i att företagens agerande finns med i tre gånger fler artiklar i Dagens Nyheter.

Aftonbladet publicerar betydligt fler artiklar om dödstal och förödelse än Expressen och skriver 50 procent fler artiklar om insamling/tv-galor och dubbelt så många artiklar om fakta om flodvågen. Expressen innehåller i gengäld nära nog dubbelt så många artiklar om livet efter katastrofen.

Tabell 4.2 Artiklar och inslag om döda och saknade svenskar samt antal döda totalt. Andel i procent av artiklar och inslag.

	Kvälls- press	Morgon- press	TV4	SVT	Ekot	ab.se	dn.se
Döda svenskar	21	10	14	16	19	11	16
Saknade svenskar	42	17	14	23	19	28	24
Totalt antal döda	9	8	13	17	14	3	7
Antal artiklar/inslag	359	373	210	382	215	177	139

Störst skillnad mellan Aktuellt och Rapport är att 45 procent av Rapportens inslag handlar om dödstal och förödelse mot 39 procent av inslagen i Aktuellt. Räddnings- och hjälparbete förekommer också i betydligt större andel av inslagen i Rapport. I Aktuellt handlar en större andel om ögonvittnesskildringar och uppgifter om döda och saknade än i Rapport. I övrigt är skillnaderna små inom mediegrupperna.

Generellt kan ändå sägas att Aktuells fördelning av sakområden något mer liknar Nyheternas än Rapportens. I två avseenden avviker dock Nyheterna tydligt från Sveriges Televisions båda program. Sakområdena livet efter katastrofen och företags agerande är betydligt vanligare i Nyheterna där de tillsammans utgör nästan dubbelt så stor andel som i Aktuellt och Rapport. Nyheterna rapporterar i gengäld betydligt mindre om dödstal och förödelse.

UPPGIFTER OM DÖDA OCH SAKNADE

Uppgifter om döda svenskar, saknade svenskar och totalt antal döda för katastrofen strömmar in kontinuerligt under inledningsperioden. Redan i Aftonbladets ordinarie upplaga den 26 december finns de första uppgifterna om döda i Thailand. Dessutom uppges tidningen att nio personer omkommit i Banda Aceh. Både Expressen och Aftonbladet uppges i sina extraupplagor samma dag att tusentals människor omkommit i flodvågen.

I Rapportens första extrasändning kl. 12.00 på annandagen ställer reportern frågan till Susanne Krutrök på resebyrå My Travel om det är någon av de svenska resenärerna som har omkommit.¹

– Nej vi har inga personskador eller dödsfall rapporterade — än så länge i alla fall.

Denna upplysning tillsammans med TT-telegrammet om UD:s uppgifter att

1 På annandagen skulle Rapport egentligen inte sänt nyheter klockan 12.00, vilket man gör på vardagarna.

Bild Expressen 29 december 2004.

inga svenskar var drabbade ger givetvis både allmänhet och medier en känsla av att katastrofen kanske inte var så farlig, trots allt, sett ur svenskt perspektiv.

Men redan i Rapports sändning kl. 16.00 sägs att UD har fått uppgifter om att ett antal svenskar har omkommit, men det rör sig om färre än tio personer.

Dagen efter katastrofen rapporterar samtliga medier om saknade svenskar. Särskilt kvällstidningarna innehåller många intervjuer med människor som saknar livstecken från sina anhöriga eller vänner i katastrofområdet. Och den 28 december skildrar Aftonbladets och Expressens utsända medarbetare i

många artiklar sökandet efter saknade svenskar. De följande dagarna fortsätter tidningarna att publicera artiklar om främst svenskar som söker sina anhöriga. Den 29 december börjar tidningarna också att publicera efterlysningar på sina hemsidor och kvällspressen även i papperstidningarna.

Under inledningsperioden handlar 42 procent av kvällstidningarnas artiklar helt eller delvis om saknade svenskar. Även de övriga medierna publicerar många artiklar och inslag om saknade. I Nyheterna och Ekot handlar dock en lika stor andel om svenskar som rapporterats eller misstänks vara döda.

Tabell 4.3 Typer av krishantering som tas upp i mediernas rapportering. Antal artiklar och inslag.

	Kvälls- press	Morgon- press	TV4	SVT	Ekot	ab.se	dn.se
Information	35	41	25	46	30	20	28
Organisation av arbetet	22	38	12	35	27	12	21
Persontransporter	18	18	9	31	7	12	12
Sjukvård	7	19	6	14	10	8	11
Förnödenheter	6	12	6	20	9	4	7
Antal artiklar/inslag	49	62	34	67	42	23	33

Samma artikel och inslag kan innehålla uppgifter om mer än en typ av krishantering, exempelvis information och sjukvård eller organisation och persontransport, varför summan i kolumnerna kan överstiga 100 procent av artiklarna och inslagen.

Uppgifterna om det totala antalet dödsoffer för katastrofen är färre, men ändå många. På fem dagar presenteras i Sveriges Televisions ordinarie nyhetsprogram 65 uppgifter om totala antalet döda. För varje sändning ökar antalet dödsoffer. De båda kvällstidningarna innehåller tillsammans 32 uppgifter om totalt antal döda under de sex första dagarna och morgontidningarna 30 uppgifter. Till skillnad från rapporteringen från vissa andra katastrofer, till exempel jordbävningen i Mexiko City 1985, publicerar medierna inga överdrivna dödssiffror i inledningen.² Tvärtom, siffrorna får dag för dag revideras uppåt.

De båda nättidningarna är sparsammare med uppgifter om totala antalet döda. Dn.se innehåller däremot betydligt fler uppgifter om döda och saknade svenskar än vad morgontidningarna gör.

POLITIKERNAS OCH MYNDIGHETERNAS KRISHANTERING

Det viktigaste när en sådan här katastrof inträffar är förstås att räddningsarbetet och krishantering kommer igång så snabbt som möjligt och att de fungerar tillfredsställande. Det handlar alltså främst om hur ansvariga myndigheter och politiker tog hand om dem som drabbats av katastrofen, och vilka insatser som gjordes och prioriterades.

I det här avsnittet beskrivs kortfattat hur medierna skildrar myndigheternas och politikernas krishantering under inledningsperioden, det vill säga vilka typer av krishantering som medierna rapporterar mest om. De typer som urskiljs här är dels av administrativ art såsom information, organisation, dels av operativ art som sjukvårdsarbete, förnödenheter och persontransporter.

² Hvitfelt 1988, Thurén 2003.

De flesta artiklarna och inslagen om regeringens och myndigheternas agerande handlar just om deras hantering av krisen.

Morgonpressen och Sveriges Television ägnar flest artiklar och inslag åt myndigheternas krishantering. Störst andel utgör emellertid krishantering i dn.se och Ekot där sakområdet förekommer i 24 respektive 20 procent av artiklarna och inslagen. Minst andel innehåller kvällspressen och afonbladet.se.

Det mest iögonfallande är hur lika medierna prioriterar typerna. Information är vanligast i inledningsperioden i samtliga analyserade mediegrupper. Den handlar huvudsakligen om människors svårigheter att få information, till exempel genom att de inte kom fram till UD. Många artiklar och inslag skildrar också de svenska turisternas svårigheter att få information i Thailand. De visste inte vart de skulle vända sig och hur de skulle kunna ta sig hem.

Den näst vanligaste aspekten i samtliga medier är krisarbetets organisation. Artiklarna och inslagen handlar i dessa fall främst om samarbete eller brist på samarbete mellan olika organisationer och myndigheter, förmågan att få fram resurser och om hur dessa resurser utnyttjades. Morgontidningarna tar upp denna aspekt allra mest.

Information och organisation finns med i de flesta artiklar och inslag som handlar om krishantering. En mycket kritisk artikel publiceras den 31 december i Aftonbladet. Den visar brist på organisation och otydlig ansvarsfördelning:

Bemanningsföretaget Medpro som tillhandahåller stafettläkare har erbjudit UD och Räddningsverket att gratis få tillgång till frivilliga läkare. Ingen har svarat.

Ett 15-tal ambulanssjukvårdare, narkosköterskor och sjuksköterskor från Stockholm har erbjudit sig att åka till Thailand. Markus Eskelinen har ända sedan annandagen ringt runt för att få möjlighet att hjälpa till.

– I måndags svarade UD ”Situationen är stabil och svenskarna har det bra. Nu behöver vi ingen hjälp”, säger han.

– Då var läget väldigt oklart. Det har klarnat efter hand. Men det är inte vi utan Räddningsverket som ska koordinera sjukvårdspersonal, säger Nina Ersman, chef för UD:s presstjänst.

Räddningsverket hänvisar till Socialstyrelsen, som uppmanar hälso- och sjukvårdspersonal som vill bistå katastrofens offer att vända sig till sitt respektive landsting. Lätt att hamna mellan två stolar med andra ord ...

Även Katastrofmedicinskt centrum, KMC, i Linköping fick nobben när de ringde och ville skicka ner ett antal av sina 24 specialutbildade kristeam med läkare och sköterskor till Phuket.

Socialstyrelsen sa nej med motiveringen: ”Det behövs inte”!

Liknande skildringar förekommer i de andra medierna.

De tre aspekter som mer konkret handlar om krishantering, det vill

säga sjukvård, anskaffning av förnödenheter och persontransporter är inte lika vanliga. Av de tre aspekterna är persontransporter den som uppmärksammas oftast. Det handlar framför allt om att transportera hem döda och levande, speciellt de svårt skadade. Särskilt Sveriges Television har många inslag där den aspekten finns med. Persontransporter är den tredje vanligaste i alla medier utom i Ekot, som istället har något fler inslag om sjukvård och förnödenheter. Morgonpressen och Sveriges Television rapporterar avsevärt mer om förnödenheter än de andra medierna gör.

RÄDDARE I NÖDEN

Efter en katastrof av denna oerhörda omfattning krävs det givetvis ett väldigt omfattande räddningsarbete. I detta avsnitt beskrivs hur medierna skildrar vilka som sätter in räddningsinsatser i inledningsperioden. Rapporteringen innehåller många beskrivningar av hur räddningsarbetet fungerar och vem som utför det. Räddningsinsatserna är av de mest skiftande slag. De handlar om transport av förnödenheter och mediciner, omhändertagande av sårade, insamling av pengar, mottagande av hemkommande, krisbearbetning, bistånd till de drabbade länderna, hjälp med identifikationsarbetet med mera.

Tabell 4.4 visar ännu tydligare än tabell 4.3 att Sveriges Television rapporterar mest om kris- och räddningsarbetet. I Aktuellt och Rapport framträder mer än dubbelt så många aktörer i räddningsarbetet som i kvällspressen. Här bör dock nämnas att även de båda

kvällstidningarna i detta avseende är olika. Aftonbladet uppmärksammar räddningsarbetarna mer än dubbelt så ofta som Expressen, det vill säga ungefär som Dagens Nyheter och Svenska Dagbladet.

En tredjedel av de aktörer som sätter in räddningsinsatser under katastrofens första dagar är svenska myndigheter eller regeringen. Om detta är mycket eller lite är svårt att bedöma. Men det kan jämföras med att resebyråer och andra svenska företag tillsammans sätter in räddningsinsatser nästan lika ofta som myndigheterna, enligt mediernas rapportering.

De myndigheter som är vanligast i rapporteringen är räddningsverket, ambassaden i Thailand samt ID-kommissionen.

Företagen, exklusive resebyråerna, sätter in räddningsinsatser nästan lika ofta som regeringen. Övriga svenska aktörer som deltar i räddningsarbetet är hjälporganisationer som Röda Korset, Rädda Barnen, Lutherhjälpen, Svenska läkare utan gränser och Sida vilka tillsammans med svensk sjukvård och svenska kyrkan utgör tio procent av dem som deltar i räddningsarbetet, enligt rapporteringen.

Europeiska aktörer förekommer relativt ofta i detta sammanhang. De utgörs främst av de norska, finska, danska, italienska och tyska regeringarna och myndigheterna som nästan genomgående påstås ha agerat snabbare och mer resolut än den svenska regeringen och de svenska myndigheterna.

Av andra utländska aktörer dominerar thailändare. Det är en följd av att så

Tabell 4.4 Vem sägs sätta in räddningsinsatser? Andel i procent av aktörer som deltar i räddningsarbetet.

	Kvälls- press	Morgon- press	TV4	SVT	Ekot	ab.se	dn.se
Svenska							
Myndigheter	26	21	12	18	24	29	16
Svenska regeringen	14	14	13	12	9	20	9
Företag	6	7	24	15	14	8	6
Resebyråer	5	1	10	10	5	6	12
Svenska hjälporgan.	10	8	1	3	1	6	16
Svensk sjukvård	1	2	-	3	1	3	1
Svenska kyrkor o präster	-	3	2	1	2	4	1
Övriga svenska aktörer	4	2	-	2	3	-	2
Summa svenska aktörer	66	58	62	64	59	76	62
Utländska							
Övriga europeiska aktörer	14	14	6	18	14	11	13
Thailändska aktörer	11	3	11	4	5	3	2
Internationella hjälporgan	2	7	-	3	2	9	10
Indiska aktörer	2	2	4	3	3	1	-
FN	2	4	1	2	2	-	5
Indonesiska aktörer	-	3	3	1	2	-	1
USA	-	3	2	-	3	-	2
Övriga aktörsgrupper	3		6			11	6
Summa utländska aktörer	34	42	38	37	41	24	36
Summa	100	100	100	101	100	100	99
Antal aktörer	84	119	114	188	106	66	88

Europeiska aktörer står för de europeiska ländernas regeringar, myndigheter, sjukvårdspersonal och enskilda som deltog i räddningsarbetet. Thailändska och indiska aktörer står för deras regeringar, myndigheter, sjukvårdspersonal med flera som deltog i räddningsarbetet.

många svenskar var där och fick sjukvård och annan hjälp.

Kategorin övriga aktörsgrupper inkluderar övriga sydostasiatiska länders regeringar och myndigheter samt organ som Världsbanken och WHO. Ingen av dem utgör var för sig en stor andel, inte ens i morgonpressen eller Ekot, där de tillsammans utgör en stor andel.

Medierna skiljer sig åt i skildringen av vilka som svarar för räddningsinsatserna. Nyheterna i TV4 framhåller speciellt företagen och resebyråerna som tillsammans utgör en dryg tredjedel av aktörerna i räddningsarbetet, en betydligt större andel än vad regering och myndigheter utgör.

Även i Sveriges Televisions nyhetsprogram och Ekot är företagen vanligare än regeringen, men i dessa program är de svenska myndigheterna de som oftast svarar för räddningsinsatser. Än vanligare är de svenska myndigheterna i aftonbladet.se, där de tillsammans med regeringen utgör nästan hälften av alla aktörer i räddningsarbetet.

I kvällstidningarna och Nyheterna svarar thailändare för räddningsinsatser i en helt annan utsträckning än i övriga medier. Att kvällstidningarna uppmärksammar thailändarna relativt mycket

beror sannolikt på att de hade så många medarbetare på plats i Thailand.

Andra skillnader mellan medierna består bland annat i att i dn.se utgör svenska och internationella hjälporganisationer drygt en fjärdedel av alla aktörer. Det kan jämföras med endast 1 procent i Nyheterna och 2 procent i Ekot. Vidare är andelen europeiska aktörer tre gånger större i Sveriges Television än i Nyheterna.

BILDERNAS INNEHÅLL

Bilderna har givetvis stor betydelse för vilket intryck läsarna får av katastrofen.

Få yrkesfotografer var på plats med kameran när flodvågen slog till med våldsamt kraft mot kusterna i Sydostasien. Ändå kan tidningarna och tv:s nyhetsprogram visa vågorna och hur människor desperat försökte rädda sig undan dem. Det beror på att många turister hade sina digitalkameror, mobiltelefoner med kameror och videokameror med sig och filmade när vågen närmade sig.

Bilderna och filmerna skickades till tidningarna och tv-bolagen, som alltså kan visa vad som hände.

– Läsarna var snabbare än bildbyråerna med att sända bilder till oss på annandagen, konstaterar Cina Rönn, nyhetschef på Aftonbladet.

Tabell 4.5 Bildmaterialet i press, tv och nättidningar.

	Kvällspress	Morgonpress	TV4	SVT	ab.se	dn.se
Analyserade bilder/bildmotiv	533	252	556	1104	113	37
Publicerade bilder/bildmotiv	1246	380	556	1104	140	37

Bilderna är många och tar stor plats i tsunamirapporteringen. Drygt 8 av 10 tsunamiartiklar i kvällspressen är bildsatta och nästan hälften av artiklarna i morgonpressen. I *aftonbladet.se* är 53 procent bildsatta mot 22 procent i *dn.se*.

Upp till tre bilder analyseras per artikel. När det förekommer fler analyseras de tre största. Det innebär att i kvälls- och morgonpress tillsammans är samtliga bilder till 84 procent av artiklarna analyserade plus de tre största bilderna i de återstående 16 procenten av de bildsatta artiklarna. Drygt 680 bilder i kvällspressen på saknade personer är däremot inte analyserade. Det samma gäller ett drygt hundratal bilder

i morgontidningarna. Klart är ändå att de nästan allesammans visar saknade personer.

Tv har helt andra förutsättningar vad gäller bildmaterial. I tv passerar bilderna förbi med en hastighet av 24 bilder i sekunden, klippen är snabba och den visuella informationen kan tyckas vara enorm. För att kunna hantera denna stora mängd material har bilderna inte analyserats klipp för klipp, istället har alla bildmotiv i inslagen registrerats. Om flera bilder visar till exempel förödelsen registreras den kategorin ändå bara en gång per inslag som handlar om samma sak. Varje inslag kan alltså bara innehålla ett och samma bildmotiv en gång, däremot

Bild Dagens Nyheter 30 december 2004.

Bild Aktuellt 27 december 2004, kl 21.00. FOTO: SVT.

Bild Aktuellt 27 december 2004, kl 21.00. FOTO: SVT.

Bild Aktuellt 28 december 2004, kl 21.00. FOTO: SVT.

Bild Aktuellt 28 december 2004, kl 21.00. FOTO: SVT.

Tabell 4.6 Bildmotiv i press, tv och nättidningar. Andel i procent av samtliga motiv.

	Kvälls- press	Morgon- press	TV4	SVT	ab.se	dn.se
Överlevande	11	7	16	14	21	11
Förödelsen	10	16	12	14	19	27
Personbild, allmänt	20	15	11	8	9	8
Lik/omhändertagande/identifikation	5	9	6	6	9	5
Karta över katastrofområdet	7	9	4	5	4	5
Vågen kommer	5	4	6	6	8	-
Sjukvård	2	1	5	5	4	3
Döda och saknade*	14	6	1	1	6	3
Sökandet	4	3	3	2	2	3
Politiker	5	4	1	3	6	11
Myndighetspersoner och kungen	1	1	1	4	-	3
Sorg, sörjande	3	5	4	4	3	3
Insamling/bistånd	2	5	3	3	1	3
Miljöbild	2	1	12	8	2	5
Mottagande/Hemkommande	1	6	2	2	2	8
Hemtransport av överlevande	1	3	1	2	1	3
Presskonferens	0	0	3	3	0	0
Uppröjning	0	1	2	2	-	-
Övriga bildmotiv	7	4	7	8	4	-
Summa	100	100	100	100	101	101
Antal motiv	540	254	556	1 104	140	37

* För tidningarna gäller att upp till tre bilder kodats per artikel. Urvalet är de tre största bilderna. Det innebär att 2 146 bilder, varav nästan alla är porträtt på saknade personer, i första hand publicerade i kvällspressen, inte ingår i statistiken.

Skillnaden mellan kategorierna lik/omhändertagande/identifikation och döda och saknade är att den första kategorin bilder har lik som motiv medan porträtt på döda och saknade är tagna medan de fortfarande levde.

finns det ingen gräns för hur många olika bildmotiv som kan förekomma i ett inslag.

Vågen kommer är på grund av turisternas bilder ett vanligt motiv i de analyserade medierna, framför allt i Nyheterna och Sveriges Television. Men än vanligare är bilder på överlevande och bilder på förödelsen i form av raserade hus, förstörda bilar, omkullvräkt träd etc.

Personbilder, allmänt, är motiv på en stor andel av bilderna. Det är oftast anhöriga till saknade som framträder på bild och berättar om sin oro och förtvivlan.

Bilder på lik, omhändertagande och identifikation av döda är något vanligare i de analyserade medierna än bilder på flodvågen. Det är inte märkligt eftersom lik, omhändertagande och identifikation fanns att fotografera under veckor medan flodvågorna kom och försvann snabbt.

Kvällstidningarna publicerar en betydligt mindre andel bilder med lik och förödelse än de andra medierna gör. I Expressen och Aftonbladet utgör de båda motiven 15 procent medan de i morgontidningarna utgör 25 procent. Men frågan är om svenska medier någonsin visat så många bilder på lik som under dessa dagar.

I kvällspressen är däremot porträtt på döda och saknade svenskar vanliga. Expressen publicerar exempelvis den 31 december 196 porträtt på personer som efterlyses av anhöriga.

Politiker är avsevärt vanligare som motiv än myndighetspersoner, inklusive kungen och hans familj, utom i Sveri-

ges Televisions nyhetsprogram där de utgör en lika stor andel.

En tämligen stor andel av illustrationerna är kartor över katastrofområdet. De är i många fall också bearbetade med inlagd information om antal omkomna eller tidpunkten då flodvågen slog till mot olika platser. I morgontidningarna är nästan vart tionde motiv en kartbild. Ett större antal kartor publiceras emellertid i kvällspressen och Sveriges Television. Aftonbladet och Expressen innehåller de sex första dagarna tillsammans 37 mer eller mindre bearbetade kartor över katastrofområdena.

Bilder på sjukvård, ambulanser, sjuksalar etc. är vanligare i tv-programmen än i de övriga medierna. Bland annat intervjuas i Nyheterna den 29 december en svenska på ett sjukhus i Bangkok precis när hon kommer från operationsbordet. Morgontidningarna är betydligt försiktigare med att publicera bilder från sjukhusen.

Även miljöbilder är mycket vanligare i tv-programmen än i pressen och nättidningarna. Motiven utgörs i flera fall av hur det såg ut i området före katastrofen. I andra fall visas bilder på hur det ser ut på platsen som man rapporterar ifrån utan att för den skull visa förödelsen eller verksamheten som pågår. Tv visar också inomhusmotiv som till exempel kontorslandskap.

Kategorin övriga bildmotiv inrymmer bland annat faksimil och reporter på plats. Det sistnämnda motivet är relativt vanligt i tv och utgör 3 procent av samtliga motiv i såväl Nyheterna som Sveriges Television.

Bild Expressen 29 december 2004.

DÄR HÄNDELSE UTSPELAR SIG

Flodvågskatastrofen var den mest vittomfattande som inträffat i modern tid och drabbade många länder och dess invånare. Den slog till mot länder dit turister från andra delar av världen söker sig, inte minst européer, varav många svenskar. Men vågorna sköljde även över länder som Burma, som i stort sett är stängt för turister, och Somalia på Afrikas östkust.

Tsunamin i Sydostasien fick konsekvenser även i Sverige och andra länder vars medborgare befann sig i något av de drabbade länderna. Myndigheterna och regeringarna agerade, krisgrupper inrättades, sjukvården planerade

för att ta hand om de hemvändande, hjälporganisationer samlade in pengar, resebyråer och andra företag agerade på olika sätt etc.

I detta avsnitt redovisas varifrån medierna i huvudsak rapporterar. Händelsearenan är den plats där nyheten huvudsakligen utspelar sig.

Den vanligaste händelsearenan under de första dagarna är Sverige. Nästan fyra av tio artiklar och inslag skildrar vad som skedde i Sverige med anledning av flodvågskatastrofen. Allra störst andel inslag har Nyheterna i TV4 där nästan hälften av tsunamiinslagen skildrar vad som hände i Sverige som en följd av katastrofen. Morgontid-

Tabell 4.7 Händelsearenor. Andel i procent av samtliga arenor.

	Kvälls- press	Morgon- press	TV4	SVT	Eko	ab.se	dn.se
Sverige	33	39	48	39	36	27	41
Övriga Norden	0	1	1	0	1	-	2
Övriga västvärlden	0	2	1	0	1	1	2
Thailand	44	15	19	20	19	47	27
Sydostasien allmänt	9	21	17	26	25	9	15
Sri Lanka	3	4	4	6	6	4	3
Indonesien	0	2	2	4	5	1	3
Indien	1	1	1	2	3	1	1
Andamanerna/Nikobarerna	0	1	2	1	0	1	1
Malaysia	1	0	1	0	0	1	1
Maldiverna	1	0	0	0	1	2	0
Somalia	0	0	1	0	0	1	1
Övrigt land	0	0	0	0	1	-	1
Ej urskiljbart	9	14	3	2	2	6	4
Summa	101	100	100	100	100	101	102
Antal artiklar/inslag	359	373	210	382	215	177	139

ningarna och Sveriges Televisions nyhetsprogram har Sverige som arena i något mindre än fyra av tio artiklar och inslag.

En närmare granskning visar att särskilt Sveriges Televisions nyhetsprogram är Stockholmsfixerade. Drygt vart fjärde tsunamiinslag rapporterar om vad som hände i Stockholm, 9 procent om vad som skedde i Sverige som helhet medan 3 procent handlar om händelser på andra svenska orter som till exempel Göteborg och Malmö.

Nyhetererna rapporterar till nästan lika stor del från Stockholm men skildrar också i 20 procent av inslagen vad som skedde i Sverige som helhet. En något större andel av Nyheternas inslag handlar också om vad som hände på andra svenska orter.

I morgontidningarna och i Ekot är Stockholm och Sverige som helhet nästan lika stora arenor medan andra svenska orter förekommer som arenor i 1 procent av artiklarna och inslagen.

Kvällstidningarna och aftenbladet.se avviker från mönstret genom att under inledningsperioden rapportera betydligt mer från Thailand än från Sverige. 44–45 procent av de båda tidningarnas tsunamiartiklar handlar om vad som hände i Thailand. I aftenbladet.se är Thailand en ännu större arena.

Tabell 4.7 visar att kvällspressens rapportering är kraftigt koncentrerad till vad som hände i Sverige och Thailand. Aftenbladet och Expressen skiljer sig därvidlag kraftigt från de andra analyserade nyhetsmedierna. Endast 15 procent av morgontidningarnas artiklar skildrar situationen specifikt i Thailand medan vart femte inslag i etermediernas nyhetsprogram gör detsamma.

I stället rapporterar Rapport, Aktuellt, Ekot och de båda morgontidningarna mycket mer från Sydostasien, det vill säga de berättar mer övergripande om katastrofen. Nästan tre av tio Rapportinslag om tsunamin handlar om hur flodvågen drabbade hela området eller i alla fall om mer än ett drabbat land. I Aktuellt är motsvarande andel 22 procent medan mindre än var tionde artikel i kvällstidningarna skildrar situationen i mer än ett av de drabbade länderna.

En förklaring till att det är så stor skillnad mellan kvällspressen och de övriga medierna ifråga om händelsearenor är att både Aftenbladet och Expressen så snabbt har många med-

Bild Aktuellt 27 december 2004, kl. 21.00. FOTO: SVT.

arbetare på plats i Thailand och därmed fokuserar på situationen där. Morgontidningarna och etermedierna ägnar sig i större utsträckning åt att skildra katastrofens omfattning i sin helhet. De har heller inte så många medarbetare i Thailand som kvällstidningarna.

Sverige, Thailand och Sydostasien utgör tillsammans 83 procent av händelsearenorna i de analyserade mediernas samlade rapportering. Rapporteringen handlar avsevärt mindre om de andra enskilda drabbade länderna. Sri Lanka och Indonesien, som drabbades värst, och Indien är tillsammans arenor i 7 procent av artiklarna och inslagen under inledningsperioden.

Men även här finns det betydande skillnader mellan medierna. Dagens Eko har de tre sistnämnda länderna som arenor i 14 procent av sina inslag och Aktuellt och Rapport i 12 procent. Minst andel utgör de tre länderna i kvällstidningarna. Det speglar också vilka medier som har egna medarbetare på plats i de olika länderna.

Indonesien är händelsearena i liten utsträckning under de första dagarna. Mest inslag därifrån sänder Aktuellt och Rapport samt Dagens Eko. Dessa medier har god hjälp av sin indonesiske fixare Mulyono, som först hjälper Sveriges Televisions Niclas Sjögren, som är i Indonesien när flodvågen slår till. Sveriges Television gynnas dessutom av att ha medarbetare som semesterar i Indien och Sri Lanka. De avbryter semestern för att istället rapportera om katastrofen.

De första rapporterna om flodvågskatastrofen ger intrycket att Sri Lanka skulle vara det land som drabbats värst, vilket får flera medier att sända medarbetare dit. Det första svenska vittnesmålet därifrån kommer i Ekot redan på annandagen, då den kända radio- och tv-profilen Lotta Bromé ger en skakande skildring av hur hon lyckades undfly flodvågen.

Följden blir att Sri Lanka under de första dagarna är händelsearena betydligt mer än Indonesien och också avsevärt oftare än Indien.

Andra länder som råkade ut för tsunamin rapporteras det mycket lite från. Det gäller Malaysia, Maldiverna, Burma och Somalia. De är händelsearenor i färre artiklar och inslag än de två små ögrupperna Andamanerna och Nikobarerna. En orsak till det är att dessa länder drabbades mindre hårt, en annan orsak är att utländska journalister inte har några större möjligheter att ta sig in i och arbeta i Burma och Somalia. I början var det dessutom svårt för utländska journalister att få visum till Indonesien men efter ett par dagar upphävde myndigheterna kravet på visum.

Aktörer som kommer till tals

Vilka aktörer som kommer fram i artiklarna och inslagen påverkar naturligtvis den bild av verkligheten som medierna ger. Varje person ger sin vinkel, framför sin ståndpunkt eller sitt vittnesmål. Tsunamirapporteringen är

Bild Svenska Dagbladet 30 december 2004.

Bild Dagens Nyheter 31 december 2004.

Tabell 4.8 Aktörer som kommer till tals i press, radio, tv och nättidningar.
Andel av samtliga aktörer i procent.

	Kväll- spress	Morgon- press	TV4	SVT	Ekot	ab.se	dn.se
Svenska aktörer							
Överlevande/skadad	28	12	18	18	17	22	10
Sveriges regering	12	11	18	16	11	12	7
Anhörig/vän till saknad/avliden	12	2	2	3	1	7	1
Resebranschen	6	8	9	7	8	6	8
Myndigheter	4	9	8	6	11	5	8
Medier	6	5	2	3	11	9	9
Allmänheten i Sverige	4	4	1	2	-	0	1
Företag	1	9	7	2	4	2	6
Sjuk- och hälsovårdspersonal	2	3	3	4	4	3	2
Hjälporganisationer	3	4	2	3	1	2	3
Övriga svenska aktörer	1	3	3	2	3	2	2
Experter	1	2	2	3	1	1	2
Oidentifierbar aktör	2	0	1	1	1	3	1
Kungahuset	0	0	1	1	1	-	0
Riksdagspolitiker	1	1	1	0	0	0	0
Summa svenska aktörer	83	73	78	71	74	74	57
Utländska aktörer							
Utländska medier	4	6	1	1	6	8	9
Thailändska aktörer	6	3	3	5	5	7	7
FN	1	2	5	2	4	1	5
Lankesiska aktörer	1	5	2	6	4	1	5
Europeiska, inkl. EU	2	3	1	3	2	3	5
Indiska aktörer	1	2	2	5	2	1	3
Övriga utländska aktörer	2	3	2	3	2	2	3
Internationell hjälporganisation	1	1	1	1	0	2	3
Indonesiska aktörer	0	2	4	4	2	0	2
Somaliska aktörer	-	0	-	-	-	1	1
Summa utländska aktörer	18	27	21	30	27	26	43
Summa	101	100	99	101	101	100	100
Antal aktörer	657	565	294	527	304	400	460

inget undantag. Ett stort antal människor var inblandade i händelserna, antingen som direkt drabbade eller som anhöriga och nära vänner, som berörd skol- eller dagispersonal, som sjukasörjare, representant för resebyråerna, hjälporganisationerna eller sjukvårds-apparaten, som politiker eller företrädare för någon myndighet. En del personer var med utan någon direkt koppling till tsunamihändelserna. De fick representera och ge uttryck för den ”vanliga människans” synpunkter, det vill säga den allmänna opinionen.

Aktörerna i nyheterna kan framträda på olika sätt. De kan göra något, de kan uttala sig eller vara omtalade. Störst möjlighet att påverka nyheternas bild av verkligheten torde de ha som kommer till tals i medierna, som själva får lämna uppgifter och framföra sin tolkning av händelserna. Det är dessa aktörer som redovisas här.

Samtliga aktörer som har kommit till tals i artiklarna och inslagen har analyserats. Med aktör avses inte bara person utan också institution och organisation. Mediernas egna nyhetsreportrar räknas per definition inte som aktörer utom när de på ett uttalat sätt riktat kritik eller beröm mot någon annan aktör. Enligt samma sätt att se räknas ledarskribenter, krönikörer och kommentatorer som aktörer.

Att en aktör kommer till tals innebär att hon, han eller den uttalar sig direkt eller refereras i artikeln. Hur mycket en person får säga, eller hur länge han eller hon får tala, ingår däremot inte i analysen.

Överlevande/skadade svenska turister är de vanligaste aktörerna i de undersökta massmedierna under inledningsperioden. Framför allt gäller det i de båda kvällstidningarna, där de utgör mer än en fjärdedel av alla aktörer i tsunamirapporteringen.

Även i nättidningarna är överlevande/skadade de vanligaste aktörerna.

I morgonpressen och tv är regeringen nästan lika stor aktör som överlevande/skadade. Kategorin regeringen omfattar dels regeringen som kollektiv och statsrådsberedningen, dels departement som UD samt enskilda regeringsledamöter som statsminister Göran Persson, utrikesminister Laila Freivalds med flera.

Personer som på ett eller annat sätt drabbats av katastrofen kommer också ofta till tals i medierna. De är främst anhöriga eller vänner till saknade eller avlidna. Aftonbladet och Expressen skriver också betydligt mer om dessa än vad övriga medier gör. Det beror inte minst på att många människor själva vände sig till de båda tidningarna för att få hjälp med att efterlysa sina saknade. Under inledningsperioden framträder nästan 300 överlevande samt anhöriga och vänner till saknade och omkomna tillsammans i de båda kvällstidningarna.

Allmänheten i Sverige vände sig också till morgontidningarna och tv, men inte i samma omfattning.

En aktiv aktör i medierna är också resebranschen och dess representanter. Byråerna hade åtskilliga medarbetare på plats, plus många tusen turister att

ansvara för. Det är därför naturligt för journalisterna att vända sig till researrangörerna för att få information om situationen på turistorterna. Representer för resebyråerna går också via medierna ut och vädjar till regeringen att sända ner fler plan för att ta hem turisterna. Byråernas egna resurser räcker inte till.

Företag i Sverige agerar tillsammans i fler tsunamiartiklar i Svenska Dagbladet och Dagens Nyheter än resebranschen gör och har också en framträdande roll i Nyheternas tsunamirapportering. Däremot är företaget sällan aktörer i Aftonbladet och Expressen.

Även medierna själva agerar i stor utsträckning. Det sker dels genom att ledarskribenter och krönikörer kommenterar händelserna, dels genom att de citerar vad andra medier och dessas journalister har skrivit. Allra vanligast är medierna i Dagens Eko, vilket till stor del beror på att Ekot citerar andra svenska medier. Även de båda nättidningarna citerar ofta andra medier.

Svenska myndigheter kommer till tals i de analyserade medierna i ungefär samma utsträckning som resebranschen och dess företrädare. De vanligaste myndigheterna i rapporteringen är ambassaderna i Thailand och Sri Lanka samt polisen och Räddningsverket.

Myndigheterna förekommer mest i Ekot och i morgonpressen.

Regionala och lokala myndigheter som länsstyrelser, landsting och kommuner och deras företrädare är sällsynta i rapporteringen. När de förekommer är det i huvudsak i morgontidningarna.

I Nyheterna utgör myndigheter 7 procent, vilket är något mer än i Sveriges Television och kvällspressen. Regering och myndigheter utgör tillsammans en fjärdedel av alla aktörer som kommer till tals i Nyheterna. Det är en betydligt större andel än i de övriga medierna.

Sjuk- och hälsovårdspersonal utgör en större andel i Sveriges Television och Dagens Eko än i de övriga medierna och finns med där ungefär lika ofta som de svenska hjälporganisationerna.

Några som mest lyser med sin frånvaro i tsunamirapporteringen under inledningsperioden är politiker, bortsett från ansvariga ministrar. Såväl oppositionspolitiker som politiker från regeringens samarbetspartier miljöpartiet och vänsterpartiet är passiva i detta skedde. Endast Maria Carlshamre, fp, och partiledarna Göran Hägglund, Maud Olofsson och Fredrik Reinfeldt tar till orda vid något tillfälle innan statsminister Göran Persson manar till nationell samling den 29 december.

UTLÄNDSKA AKTÖRER

I debatten som följde efter katastrofen riktades viss kritik mot massmedierna för att de skulle ha varit alltför nationalistiska i sin rapportering, det vill säga bara intresserat sig för svenskarna och inte för de hårt drabbade befolkningarna i de länder där tsunamin slog till.

Kritiken handlade också om att medierna nästan enbart rapporterade från Thailand, där huvuddelen av de svenska turisterna fanns, och inte från de hårdast drabbade länderna.

Även i detta fall är det emellertid betydande skillnader mellan medierna. I Aktuellt och Rapport liksom i Dagens Nyheter är 30 procent av aktörerna som kommer till tals utländska. Och i dn.se är inte mindre än 43 procent av aktörerna utländska. Betydligt mindre andel utländska aktörer finns i Aftonbladets och Expressens rapportering, där de utgör en knapp femtedel. I aftonbladet.se är andelen utländska aktörer betydligt högre.

I kvällstidningarna utgör thailändare en tredjedel av de utländska aktörerna mot bara en tiondel i morgontidningarna. I såväl morgonpressen som Sveriges Televisions nyhetsprogram är lankeser oftare aktörer än thailändare, och indiska aktörer är lika vanliga som thailändska i Sveriges Television under inledningsperioden. I Nyheterna och Sveriges Television är 4 procent av aktörerna indonesier, trots att det under den inledande fasen var svårt att ta sig fram till den värst drabbade Acehprovinsen. Inslagen därifrån kommer under de första dagarna främst från den indonesiska televisionen.

Aktörer från övriga Europa är betydligt ovanligare. De är sällsynta i kvällspressen och Nyheterna. I morgonpressen och Sveriges Television utgör aktörer från övriga Norden och Europa däremot 3 procent.

BARNEN I RAPPORTERINGEN

Kritik har också framförts mot medierna för att de intervjuat minderåriga som drabbats av tsunamin. Bland annat framförs sådan av Barnombudsman-

nen Lena Nyberg i en debattartikel i Dagens Nyheter den 5 januari 2005.

Under inledningsperioden är det dock få barn som uttalar sig. Men de förekommer som huvudpersoner, det vill säga står i fokus i några artiklar och inslag, antingen som aktörer som kommer till tals eller som omtalade aktörer. Dödssiffrorna ökar för varje timme som går och det blir snart uppenbart att barnen har haft svårare än vuxna att fly undan vågorna. Bland annat slår Aftonbladet den 28 december upp följande på sin förstasida:

30 SVENSKA BARN

SAKNAS

efter katastrofen

I THAILAND

Dödsvågen tog Bamseklubben

På sidan finns också ett porträtt av 4-åriga Anna som uppges vara ett av de barn som saknas efter flodvågen.

Kvällstidningarna är de som börjar att göra barn till huvudpersoner, men den 28–29 december följer såväl morgontidningar som tv-program efter. Ekot har däremot få inslag med barn i huvudroller under hela inledningsperioden.

Barn är aktörer främst i samband med sakområdena ögonvittnesskildringar samt döda och saknade.

Flest finns i Expressen där ett barn under 6 år kommer till tals, liksom sex skolbarn, 7–12 år, och sex ungdomar 13–18 år. I Aftonbladet förekommer också ett barn under 6 år plus tre skolbarn och fyra ungdomar. De utgör till-

NORDENS **STÖRSTA** DAGSTIDNING

AFTONBLADET

Pris: 100 100 40 00

TISDAG 28 DECEMBER 2004

100 000

EXTRA

30 SVENSKA BARN SAKNAS

4-ÅRIGA ANNA
En av de 30 svenska barn som saknas efter katastrofen i Thailand. Bilden är ett porträtt som togs av hennes föräldrar i Thailand 2003. Hon är nu fortfarande saknad.

efter katastrofen **I THAILAND** *Dödsvågen tog Bamseklubben*

TIPSA! 06-411 11 11 MMS/SMS: 72104 E-post: etian@aftonbladet.se

100 SIDOR - BILAGA **2004** OM SPORTARET

Bild Aftonbladet 28 december 2004.

sammans 1,6 procent av aktörerna i de båda tidningarna tillsammans.

I morgontidningarna framträder färre barn och ungdomar.

Uppmärksamheten är fokuserad på hur barnen har klarat sig i katastrofen. Det går tydligt att urskilja tre olika vinklingar på berättelserna om barnens öde:

- 1) Solskenshistoria. Barnen omtalas i ett positivt sammanhang och rapporteringen fyller en hoppgivande funktion ("mitt i allt mörker finns det glimtar av ljus").

"Mirakelbarn" Hannes Bergström, 2 år, är ett sådant exempel. Han återfanns ensam svårt medtagen efter två dygn i Khao Lak och kunde senare återförenas med sin farmor och sin skadade pappa.

- 2) Offerhistoria. Barnen omtalas i ett negativt sammanhang, där det dessutom förekommer en känslomässig vinkling. De framställs som utsatta och drabbade i högre grad än vuxna.

- 3) Både och. I denna kategori återfinns de berättelser som kan sägas vara kluvna. Det förekommer såväl positiva som negativa känslomässiga vinklingar och sammantaget anses det ena inte överväga det andra. En berättelse om ett barn som har återfunnits vid liv kan samtidigt ha starka negativa inslag: barnet kan exempelvis ha sett sin mamma försvinna i vågorna, ett syskon till barnet kan ha återfunnits dött etc.

Kvällspressen publicerar flest artiklar, 55, med barn som huvudpersoner. Av dessa artiklar är drygt hälften vinklade

på offerperspektivet. I morgonpressen, Sveriges Television och Nyheterna är barn huvudpersoner i 21–22 artiklar och inslag. I Nyheterna framställs barnen som offer i precis hälften av inslagen vilket kan jämföras med 55 procent i morgontidningarna och 62 procent i Sveriges Televisions nyhetsprogram. Nyheterna i TV4 avviker kraftigt från de övriga medierna genom att hela 46 procent av inslagen med barn i huvudroller är solskenshistorier. I kvällspressen är var femte artikel med barn en solskenshistoria.

Ekot och nättidningarna innehåller så få inslag och artiklar att det inte är meningsfullt att kommentera procent-satserna.

KVINNOR OCH MÄN

Rapporteringen om denna katastrof handlar inte bara om barn och vuxna utan också om kvinnor och män. En betydande majoritet av dem som kommer till tals är män, närmare bestämt 63 procent mot 37 procent kvinnor, av de aktörer vars kön går att fastställa med hjälp av namn eller bild. (Se tabell A i bilaga 3)

Även ifråga om könsfördelning skiljer sig medierna åt. Nyheterna och kvällstidningarna har jämnast könsfördelning medan den är ojämnast i morgonpressen och Sveriges Televisions båda nyhetsprogram. I Nyheterna är 42 procent kvinnor, i kvällstidningarna 40 procent. Motsvarande siffror för morgontidningarna och Sveriges Television är 32 procent.

Bild Aftonbladet 28 december 2004.

Könsfördelningen varierar också mellan aktörsgруппerna. Drygt hälften av samtliga enskilda personer som kommer till tals i kvällspresen utgörs av svensk allmänhet, dels av ögonvittnen och skadade i Thailand, dels av anhöriga och vänner i Sverige. I denna grupp är övervikten av män betydande, vilket inte är helt lättförklarligt. Bara i Nyheternas tsunamirapportering består allmänheten till nästan lika stor del av kvinnor som av män.

Frågan är om övervikten av män i detta fall speglar verkligheten i den bemärkelsen att det var fler män som överlevde flodvägen och orkade prata med journalister eller finns det någon

annan förklaring? Varför kommer detta i så fall inte fram i Nyheterna?

Att Sveriges Television och morgonpressen har en snedare könsfördelning än övriga medier kan till viss del bero på att de släpper fram olika aktörsgруппer. I Rapport, Aktuellt, Dagens Nyheter och Svenska Dagbladet framträder myndighetspersoner och experter betydligt mer än i de andra medierna och dessa personer är i huvudsak män. Gruppen experter är helt enkönad i samtliga medier utom i dn.se där en kvinnlig expert uttalar sig vid ett enda tillfälle. Svenska experter är betydligt mer enkönade i rapporteringen än till exempel aktörer från det muslimska

Indonesien och från övriga sydostasiatiska länder.

I morgontidningarna, särskilt Dagens Nyheter, uttalar sig en hel del företagare och av dessa är 80 procent män.

Sveriges Television förefaller ha uppenbara problem att finna kvinnor i utlandet — 90 män och 19 kvinnor under inledningsperioden från Europa, Sydostasien, FN och internationella hjälporganisationer innebär en snedare fördelning än i övriga medier. Men även i morgontidningarna är den utländska manliga dominansen kraftig.

Endast i en aktörsgrupp dominerar kvinnorna. Det är i resebranschen, en servicebransch som får en stor roll i rapporteringen. Av företrädare för resebyråerna utgör kvinnorna nästan 70 procent. Fritidsresors informationsdirektör Lottie Knutson var branschens vanligaste aktör men flera andra kvinnor på byråerna bidrar också till den klara övervikten.

Resebranschens kvinnor dominerar mest i kvällstidningarna där de utgör cirka 80 procent av aktörerna. Jämnast är fördelningen även i detta fall i Nyheterna.

ENSKILDA AKTÖRER SOM KOMMER TILL TALS

I föregående avsnitt visades vilka grupper av aktörer som dominerar i mediernas tsunamirapportering under inledningsperioden. I detta avsnitt visas vilka enskilda personer som är de mest framträdande aktörerna de första dagarna efter tsunamin.

Alla enskilda aktörer har inte noterats med namn utan analysen gäller framför allt hur ofta de mer offentliga aktörerna kommer till tals i medierna. Med offentliga menas i detta sammanhang politiker, myndighetspersoner, företrädare för organisationer och företag. En del personer som blev kända just i samband med tsunamikatastrofen noteras också som till exempel Stig ”Pigge” Werkelin.

Tabell 4.9 visar emellertid att det är representanter för regeringen, UD och resebyråerna som förekommer mest i rapporteringens inledningsskede.

Samtliga av de vanligaste enskilda aktörerna är svenskar. Tre personer dominerar, nämligen statsminister Göran Persson, utrikesminister Laila Freivalds och Fritidsresors informationsdirektör Lottie Knutson. Tillsammans agerar de tre vid fler tillfällen i de analyserade medierna än vad de tjugo därefter vanligaste aktörerna gör.

Det är tämligen naturligt att landets statsminister har en framträdande roll i en för riket så traumatisk situation. Allra mest framträder statsminister Göran Persson i Sveriges Televisions nyhetsprogram. En förklaring till att han uppträder 24 gånger i Rapport och Aktuellt under fem dagar är att programmen sänder samma inslag från regeringens dagliga presskonferens i flera sändningar.

Till sin hjälp i medierna har Laila Freivalds och Göran Persson statssekreterare Lars Danielsson och kabinetssekreterare Hans Dahlgren liksom

Tabell 4.9 Tio-i-toppaktörer som kommer till tals i press, radio, tv och nättidningar. Antal artiklar och inslag som de finns med i.

	Kvälls- press	Morgon- press	TV4	SVT	ab.se	dn.se
Göran Persson, regeringen	10	4	5	26	2	1
Laila Freivalds, regeringen	12	3	11	11	3	2
Lottie Knutson, Fritidsresor	5	2	6	15	-	-
Kung Carl XVI Gustav	4	2	2	9	-	1
Hans Dahlgren, UD	2	-	2	10	-	1
Hannes Bergström, 2 år	7	1	3	1	3	-
Lars Danielson, statssekreterare	1	1	4	7	1	-
Drottning Silvia	3	1	-	5	-	-
Antal bilder	144	34	100	183	26	10

chefen för UD:s presstjänst, departementsrådet Nina Ersman.

Mer anmärkningsvärt är att notera vilket genomslag en av resebyråernas företrädare får, nämligen Fritidsresors Lottie Knutson. Att resebyråerna kommer mycket till tals är i sig inte underligt med tanke på att de har tiotusentals turister i de områden som drabbades av tsunamin. Men att en enda företrädare för branschen framträder så mycket mer än nästan alla andra aktörer, inklusive andra företrädare för resebranschen, är intressant. Allra mest kommer hon till tals i Sveriges Television och där framför allt i Rapport. Det är bara Göran Persson som framträder oftare i

Aktuellt och Rapport. I Ekot är Lottie Knutson till och med den allra vanligaste aktören.

Ytterligare två representanter för resebyråerna finns med på tio-i-topp-listan men de förekommer inte tillnärmelsevis lika ofta som Lottie Knutson.

På tio-i-topp-listan finns utöver de nämnda även Sveriges ambassadör i Bangkok, Jonas Hafström, och biståndsminister Carin Jämtin.

ENSKILDA PERSONER I BILD

De flesta aktörerna finns inte bara med i text utan också i bild. Antalet bilder med enskilda personer som motiv är däremot mycket olika i medierna.

Bild Rapport 28 december 2004, kl. 19.30. FOTO: SVT.

Framför allt är skillnaden stor mellan kvällspressen och morgonpressen. Expressen och Aftonbladet innehåller mer än fyra gånger så många bilder på personer som Dagens Nyheter och Svenska Dagbladet. De tre tv-programmen är emellertid tämligen lika varandra i detta avseende. Vad gäller nättidningarna är mönstret likartat med papperstidningarna, bara med den skillnaden att antalet bilder med enskilda personer är avsevärt mindre.

De två enskilda personer som förekommer flest gånger i bild dessa dagar är Göran Persson och Laila Freivalds. Framför allt i Sveriges Televisions båda nyhetsprogram dominerar Göran Pers-

son. Laila Freivalds är väl så frekvent på bild i kvällstidningarna och Nyheterna.

Sveriges Televisions nyhetsprogram fokuserar överhuvudtaget mycket på politiker såväl i regering som riksdag. På bild i Rapports och Aktuelltts nyheter finns således bland andra försvarsminister Leni Björklund, biståndsmminister Carin Jämtin och miljöminister Lena Sommestad samt de flesta partiledarna.

Det är också i Rapport och Aktuellt som kung Carl XVI Gustaf och drottning Silvia finns i bild oftare än i de andra medierna. Det gäller för övrigt även Fritidsresors Lottie Knutson. Allra vanligast är den trion i Rapport.

Tabell 4.10 Vanligaste personer på bild. Antal gånger de förekommer på bild.

	Kvälls- press	Morgon- press	TV4	SVT	ab.se	dn.se
Göran Persson, regeringen	10	4	5	26	2	1
Laila Freivalds, regeringen	12	3	11	11	3	2
Lottie Knutson, Fritidsresor	5	2	6	15	-	-
Kung Carl Gustaf	4	2	2	9	-	1
Hans Dahlgren, UD	2	-	2	10	-	1
Hannes Bergström, 2 år	7	1	3	1	3	-
Lars Danielsson, statssekreterare	1	1	4	7	1	-
Drottning Silvia	3	1	-	5	-	-
Antal bilder	144	34	100	183	26	10

Lottie Knutson är den tredje vanligaste personen på bild i det analyserade materialet under inledningsperioden. Det är naturligt att de aktörer som dominerar i artiklarna och inslagen också förekommer mest på bild. Intressantare är att notera att tre personer som inte är bland de tio vanligaste aktörerna hör till de åtta vanligaste på bild, nämligen dels kungaparet, dels den tvååriga Hannes Bergström.

Aftonbladet och Expressen skiljer sig kraftigt åt från övriga medier genom att 40 procent av personerna på bild är kändisar i Sverige, vilka på ett eller annat sätt drabbats av tsunamin. Också ab.se har många kändisar som bildmotiv i rapporteringen om flodvågskatastrofen. Ingen av kändisarna finns dock med särskilt många gånger. Anledningen till att de utgör en så stor andel av personerna på bild i kvällspressen är att de är så många. De båda tidningarna intervjuar bland andra Niclas Wahlgren, Christina Schollin, Ingemar Stenmark, Börje Salming, tv-stjärnan Dominika Peczyński, fotbollstränare Sören Åkeby, trollkarlen Joe Labero, sångaren Magnus Uggla och tv-kocken Rickard Nilsson. Det är också i kvällspressen som den återfunne Hannes Bergström oftast finns med på bild.

Aktuellt och Rapport visar inte en enda bild på kändisar vare sig i Thailand eller Sverige.

Trots att Laila Freivalds och Lottie Knutson är två av de tre vanligaste enskilda aktörerna överväger totalt sett männen lika kraftigt på bild som i text. I ab.se utgör kvinnorna bara

15 procent, i Aftonbladet och Svenska Dagbladet 27 procent. Dn.se har jämnast könsfördelning, av de tio enskilda personerna på bild är hälften kvinnor.

Närmast följer Expressen med 42 procent kvinnor och TV4 med 39 procent, medan kvinnorna utgör en tredjedel av enskilda personer på bild i Dagens Nyheter och Aktuellt.

Inledande kritik och beröm

Dagarna efter tsunamin rapporterar press, nättidningar, radio och tv framför allt om vad som skett och sker. Ständigt kommer nya uppgifter om hur många som saknas, hur många som har omkommit och om förödelsens omfattning. Synpunkter på hur regering och inblandade myndigheter sköter sina uppgifter framförs emellertid också tidigt. Under inledningsperioden förekommer omdömen, i huvudsak kritiska, i bortåt 20 procent av artiklarna och inslagen om tsunamin. Störst är andelen i kvällstidningarna i vilka 27 procent av artiklarna innehåller kritik eller beröm och ibland både och. Motsvarande siffra för morgontidningarna är 23 procent. I Nyheterna framförs omdömen endast i drygt vart tionde inslag.

Oftast är det någon intervjuad person som framför kritiken, men det förekommer också att mediet själv tar ställning både på ledarsidor och på nyhetsplats. Precisionen varierar. I vissa fall riktas kritiken eller berömmet mot enskilda

individer, men ofta är det mer övergripande kategorier som ”regeringen” eller ”myndigheterna” som värderas.

Redan andra dagen hörs kritiska röster från ilskna och förtvivlade människor i Phuket, som anser att de inte får någon hjälp eller information från svenska myndigheter. I några fall riktas också kritik mot resebyråpersonalen.

Den 28 december publiceras den första kritiken i tidningarna. Expressen går ut hårdast med dels en ledare, rubricerad *Hänsynslöst*, dels en debattartikel, skriven av fp-politikern Maria Carlshamre. Hon skriver om ett land som sviker sina egna medborgare. Den artikeln har rubriken *Regeringen struntar i svenskar i nöd*.

Expressens ledarskribent skriver bland annat:

UD och regeringen begick en oförlätlig grymhet mot de hundratusentals anhöriga i Sverige som har nära och kära i området

Ledaren kritiserar det meddelande som UD lämnat till TT om att svenskar är utom fara ... *vilket var fel från första bokstav till sista*, och fortsätter:

Förtroendet för UD vid kriser är redan dåligt. Långsambeten vid bomberna på Bali har ingen glömt. Men det här slår ändå rekord i hänsynslös enfald. Det är en typ av mörkläggning som Sovjetunionen sysslade med när reaktorn i Tjernobyl sprang i luften ...

I Aftonbladet skriver en 18-årig flicka på debattsidan och kritiserar såväl Göran

Persson som resebyråerna för att det går för långsamt att få hem svenskarna.

Aftonbladet och Dagens Nyheter skriver också om allmänhetens kritik mot UD, främst för att det är omöjligt att komma fram och få information.

Aftonbladets ledare visar denna dag förståelse för UD:s och resebyråernas svårigheter att informera. Ledarskribenten framhåller också att de gjort stora insatser.

Svenska Dagbladet framför ingen kritik mot UD eller regeringen den 28 december. Tvärtom visar tidningen förståelse för UD:s problem.

I Rapports sändning på kvällen framträder några svenskar som är oerhört kritiska mot UD. De skäms över att vara svenskar och klagar bland annat på att de inte får någon information om någonting.

Den 29 december skriver SvD:s ledarskribent att:

... framtida analyser får utvisa hur bra svenska myndigheter har hanterat konsekvenserna av tragedin i södra Asien. Ett första intryck, möjligen orättvist, är att krisberedskapen inte i alla stycken har varit imponerande.

På nyhetsplats skrivs att andra länders regeringar agerat snabbare med att skicka ner flygplan för att ta hem sina medborgare.

I Nyheterna 22.00 samma kväll rapporteras att kritiken blir kraftigare för varje timme som går mot ... *den ytterst begränsade svenska hjälpen*. Kritiken i

inslaget framförs av en svensk turist och volontär.

Samma dag (29 december) konstaterar Svenska Röda Korsets ordförande Anders Milton och generalsekreterare Christer Zettergren i en artikel på DN debatt att myndigheternas beredskap för katastrofer är dålig.

På nyhetsplats är en svensk resenär rasande på UD ... *som inte har fattat vad som har hänt här.*

På Expressens debattsida skriver s-politikern Kent Härstedt att krisberedskapen inte fungerade. Han som själv var med om Estoniaolyckan konstaterar att inget har förbättrats sedan dess med avseende på statens beredskap att agera i samband med katastrofer.

Artisten Niclas Wahlgren uttalar sig samma dag i Expressen:

Niclas Wahlgren har sett hur norska, danska och finska turister snabbt fått hjälp av sina respektive regeringar. Han är extremt kritisk till hur den svenska regeringen hanterat katastrofen:

– De får ingen hjälp. Det är fullständigt absurt. Göran Persson borde avgå och han måste ta med sig Laila Freivalds.

Den 29 december skriver krönikörerna Lars Lindström, Expressen, och Lena Mellin, Aftonbladet, kritiska kommentarer. Lindström anser att:

... regeringens inställning har under de första dygnet präglats av en nästan apatisk julefrid.

Lena Mellins artikel har en rubrik över hela uppslaget som lyder:

*Kaos på UD efter larmet
Regeringen
gjorde miss
efter miss
– folkets dom
kan bli hård*

I artikeln skrev hon bland annat:

Ilska och frustration väller ur telefonluren och tv-apparater. Många upplever att regeringen svikit sitt viktigaste uppdrag. Att skydda och ta hand om sina medborgare ...

Nyheterens reporter Stefan Nieminen berättar den 30 december i 19.00-sändningen:

– Jag möter ständigt ilska, förtvivlade svenskar som skriker ut sin ilska över att de inte får någon hjälp av regeringen.

I samma program uttrycker en representant för Röda Korset sin förvåning över att den svenska regeringen inte gjort mer än den gjort.

Kritiken mot regeringen fortsätter i Nyheterens 22-sändning, då man är på Arlanda och tar emot hemvändande svenskar. En kvinna säger:

– Det är fruktansvärt hur den svenska regeringen har behandlat sina medborgare.

Samma dag kommer två tunga inlägg på debattsidorna i Dagens Nyheter och Svenska Dagbladet. I den första tidningen kritiserar Krisberedskapsmyndighetens generaldirektör Ann-Louise Eksborg regeringen, som hon anklagar

för att inte vilja ha en kontinuerlig krisberedskapssamverkan. Regeringen ställer inte heller upp i krisövningar med myndigheterna. Hon är emellertid också självkritisk och menar att KBM startade för sent med att ta fram underlag till regeringen.

I Svenska Dagbladet skriver Rune Dahlén, tidigare bland annat generaldirektör för Räddningsverket, att:

... katastrofen i Asien har på ett sorgligt sätt visat hur det brister i ledningsberedskap inom regeringskansliet och hos den svenska regeringen vid katastrofer och extraordinära händelser. Kritiken mot regeringens senfärdighet och svårigheter att nå utrikesdepartementet för att få information är berättigad.

Kritiken mot regeringen och myndigheterna når nya höjder just den 30–31 december. Då publicerar såväl Dagens Nyheter som Expressen upprörda röster från allmänheten både i Sverige och Thailand.

Expressen ägnar ett tidningsuppslag åt ... *svenska folkets kritik mot Perssons regering*. Rubriken över uppslaget lyder: *Avgå Laila Freivalds!*

Dagens Nyheter:s reporter refererar ett ögonvittne som berättar följande:

– Alla dog utom hon. Men hon hade inte fått kläder, inte pengar, ingenting. När jag mötte henne på flygplatsen sade hon jag vill mördra Göran Persson, jag vill aldrig mer bo i Sverige. Så illa hade hon blivit behandlad. Sådana historier hör man hela tiden.

Även i Svenska Dagbladet framförs den 30 december kritik från allmänheten. Tidningen publicerar en nyhetsartikel i vilken det skrivs att redaktionen blivit nerringd av ilska läsare. Även på svd.se skrivs många arga inlägg. *Avgå Persson, Man skäms* och *Regeringen är fullständigt inkompetent* är återkommande fraser.

Också på ledarplats börjar tidningen bli mer kritisk mot regeringen, som ledaren anser har agerat alldeles för lamt och att ansvar ska utkrävas. Annat måste dock gå före.

Men det som mer än allt annat framkallar ilska denna dag är Aftonbladets avslöjande att Laila Freivalds gick på teater på kvällen efter katastrofen. Enligt tidningen kom hon inte till jobbet förrän 31 timmar efter katastrofen.

Nyheten kompletteras med en analys av tidningens politiska reporter Lena Mellin, som skriver att:

... den ilska som regeringens långsamma handläggning har utlöst är monumental.

Aftonbladets växel var den 30 december nedringd av rasande medborgare, mejlen vällde in.

Och dagen efter (31/12) lyder en rubrik över ett uppslag i Aftonbladet:

Avgå nu, Freivalds

Över 3 000 protestmejl mot utrikesministerns agerande har kommit till redaktionen. Aftonbladet fyller två sidor med ilska citat ur dessa mejl.

I en kommentar samma dag skriver Dagens Nyheter:s politiske reporter

Bild Rapport 28 december 2004, kl. 19.30. FOTO: SVT .

Henrik Brors att de högsta politikerna är ansvariga för missarna, medan Svenska Dagbladets reporter Anders Jonsson konstaterar att:

Det genomorganiserade Sverige med alla sina myndigheter fungerar uppenbarligen inte när det verkligen gäller.

På ledarsidan i Expressen skriver P M Nilsson att:

Freivalds har gjort sitt.

Han frågar sig: *Varför var den svenska regeringen långsammare än den italienska, norska, finska, holländska och tyska?*

Varför förstod inte regeringen när svenska reseföretag och medier omedelbart insåg att en mycket allvarlig katastrof inträffat?

Citaten ger en god bild av vad kritiken i första hand går ut på. Den riktar in sig på aktörernas brist på kompetens, engagemang, ansvar och handlingskraft. Dessutom framförs mer ospecificerad kritik.

I tabell 4.11 redovisas de samlade omdömena i medierna om de ledande aktörsgrupperna. Där visas också vilka egenskaper de tillskrivs. (Se mer detaljerat i tabell C i bilaga 3.)

De vanligaste värderade aktörerna får som synes i huvudsak negativ kritik under inledningsperioden. Framför allt drabbas regeringen. Övriga aktörer såsom myndigheter, resebranschen och massmedier slipper relativt lindrigt undan såtillvida att de varken risas eller rosas särskilt ofta under inledningsperioden. När myndigheterna värderas är det dock i huvudsak i negativa termer.

Regeringen kritiseras oftast för att ha varit handlingsförlamad men får också i flera fall allmän ospecificerad kritik. Nästan lika ofta kritiseras regeringen för att vara inkompetent.

En närmare granskning visar att bilden av utrikesdepartementet är delvis annorlunda. Den vanligaste kritiken mot UD är att det är inkompetent men även andra negativa egenskaper nämns åtskilliga gånger redan de första dagarna. Departementet beskylls för att

vara handlingsförlamad, oengagerad och allmänt dåligt.

UD:s chef, Laila Freivalds, utsätts också för kritik. Den går främst ut på att hon var oengagerad och inkompetent. Hennes handlingsförmåga ifrågasätts däremot inte alls lika ofta som regeringens och UD:s, som hon ju dock är en del av.

Statsminister Göran Persson klarar sig personligen något lindrigare undan kritik än utrikesministern. Han kritiseras i huvudsak för att vara handlingsförlamad men det sker endast i fem artiklar och inslag sammanlagt i de undersökta medierna. Men som regeringschef är han givetvis också måltavla för den kritik som riktas mot regeringen som kollektiv.

Även myndigheterna kritiseras mest för att vara handlingsförlamade. Det är uppenbart att de som framför kritiken

Tabell 4.11 Vanligaste värderade aktörers positiva och negativa egenskaper i hanteringen av flodvågskatastrofen i rapporteringen. Index och antal omdömen.

	Kompetens		Engagemang		Ansvar		Handlingskraft		Ospecificerat	
	I	N	I	N	I	N	I	N	I	N
Regeringen	-88	50	-85	40	-100	14	-93	74	-86	29
Myndigheter	-67	6	-85	13	-100	3	-89	9	0	4
Resebyråer	-33	6	-14	7	-50	4	-12	8	0	4
Massmedier	0	2	0	2	-100	1	-33	3	0	2

Plustecknet står för andel övervikt av positiva egenskaper hos aktören, minustecknet för andel övervikt av negativa egenskaper hos aktören i hanteringen av flodvågskatastrofen. I står för index och N för antal omdömen. Indexet är uträknat på följande vis: positiva omdömen – negativa omdömen dividerat med totala antalet omdömen x 100. + 100 innebär enbart positiv kritik, - 100 innebär enbart negativ kritik.

är frustrerade över att hjälpen till de drabbade svenskarna dröjer för länge, till exempel att inte tillräckligt många plan skickas ner snabbt nog för att ta hem chockade och skadade turister.

Svenska ambassader, främst den i Thailand, får mest kritik för att vara oengagerade. Ambassaden får emellertid också ett av få plusvärden, då den i ett fall bedöms vara kompetent.

Resebyråerna hade givetvis en central roll i denna katastrof. Byråerna får också kritik i medierna, men inte alls som regeringen, UD och Laila Freivalds. De får nämligen också beröm i flera fall. Det är framför allt på grund

av Fritidsresors informationsdirektör Lottie Knutson som genomgående framställs som kompetent, engagerad, ärlig och handlingskraftig.

Aktörer som kritiserar och berömmar

I detta avsnitt redovisas vilka aktörer som framför kritik och beröm under inledningsperioden mot i främsta hand regering och myndigheter men också gentemot andra stora aktörer som resebranschen och massmedier.

Tabell 4.12 Aktörer som framför kritik och beröm mot omtalade aktörer. Antal gånger i press, radio, tv och nättidningarna. Index och antal omdömen.

	Medier		Allmänhet		Företag		Myndigheter		Politiker		Totalt	
	Beröm	Kritik	Beröm	Kritik	Beröm	Kritik	Beröm	Kritik	Beröm	Kritik	Beröm	Kritik
Svenska regeringen	9	67	1	112	2	17	-	11	3	21	15	228
Svenska myndigheter	5	7	1	20	1	1	-	-	-	2	3	30
Resebranschen	-	2	6	14	-	-	-	-	1	-	7	16
Massmedier	-	6	-	2	-	-	-	-	-	-	-	8
Thailändska aktörer	2	3	1	-	-	-	-	1	3	-	6	4
Hjälporganisationer	2	-	-	-	-	-	-	-	2	-	4	-
Summa	18	85	9	148	3	18	-	12	9	23	39	286

I det analyserade materialet finns fler värderande omdömen än de som redovisas i tabellen, men det rör sig om spridda aktörer som uttalar sig om spridda värderade aktörer. Till exempel beröms den finska, norska och tyska regeringen i något nyhetsprogram för att ha agerat snabbare än den svenska regeringen.

Analysenheten i tabellen är kritik-/berömtillfällen. Med kritik tillfälle menas att en aktör kritiserar en annan aktör vid ett specifikt tillfälle. En artikel eller inslag kan innehålla flera kritik tillfällen, dels när samma person riktar kritik mot flera olika aktör (räknas som flera kritik tillfällen), dels när flera personer riktar kritik mot samma aktör (räknas också som flera kritik tillfällen). Berömtillfällen definieras på samma sätt.

Regeringen får i särklass mest kritik av allmänheten, främst av de drabbade och deras anhöriga. Hälften av deras kritik riktar sig mot UD och dess chef Laila Freivalds. (Se tabell B i bilaga 3.)

Även medierna är kritiska mot regeringen och också de riktar ungefär hälften av sin kritik mot UD och Laila Freivalds.

Mediegrupperna skiljer sig åt i flera avseenden ifråga om vem som framför beröm och kritik. Kvällspressens ledare och krönikörer är mer kritiska än medarbetarna i de övriga medierna och riktar särskilt sin kritik mot UD och Laila Freivalds. Det sker i 18 fall medan regeringen som kollektiv och Göran Persson kommer lindrigare undan.

I de övriga medierna ligger medarbetarna lågt med kritiken. Etermediernas och nättidningarnas journalister framför ytterst sällan kritik. Däremot refererar Ekot vid flera tillfällen kritik som andra medier framfört. Många gånger handlar det om utländska medier som kritiserar sina regeringars eller myndigheters agerande i samband med flodvågskatastrofen.

Allmänhetens kritik vänder sig anmärkningsvärt nog mot olika aktörer i olika medier. I kvällstidningarna kritiserar allmänheten lika ofta UD och Laila Freivalds som regeringen och Göran Persson. Däremot får UD och Laila Freivalds mycket mer kritik av allmänheten i morgontidningarna än regeringen och statsministern får.

Allmänheten framför överhuvudtaget oftare kritik i Dagens Nyheter och Svenska Dagbladet än i Aftonbla-

det och Expressen, vilket kan tyckas vara lite märkligt med tanke på att allmänheten är aktör i mycket större utsträckning i kvällspressen än i morgontidningarna.

I Rapport och Aktuellt kritiserar allmänheten mest regeringen, 19 gånger under de fem första dagarna medan UD och Laila Freivalds kritiseras tillsammans enbart 5 gånger i Sveriges Televisions nyhetsprogram.

I Nyheternas sändningar framför allmänheten kritik mot UD och regeringen 6 respektive 10 gånger men däremot ingen kritik alls mot Laila Freivalds och Göran Persson. I Ekot, Sveriges Television och nättidningarna slipper de båda också lindrigt undan.

Beröm till aktörerna är sällsynt. Det är medierna som mer än någon annan aktör ger regeringen beröm. Det sker dock bara i 9 fall. I två tredjedelar av fallen är det kvällspressen som svarar för berömmet medan morgonpressen endast ger regeringen beröm vid ett tillfälle under inledningsperioden.

Vid ett enda tillfälle får regeringen beröm av allmänheten. Några fler gånger berömmar regeringen sig själv som till exempel på regeringens presskonferens den 30 december, då Göran Persson får frågan om han fortfarande har förtroende för Laila Freivalds.

– *Självklart har jag det, sade han uppbragt.*

– *Hon sitter snart på planet hem. När hon landar i morgon bitti går hon direkt till teve-sofforna. Hon sliter hårdare just nu än några i detta rum. Hon har inte*

*bara mitt fulla förtroende, utan också mitt fulla stöd.*³

Av övriga omtalade aktörer är det de thailändska (regering, myndigheter, sjukvård, räddningsarbetare etc) som rosas oftast. Det sker vid 11 tillfällen sammanlagt i de analyserade medierna och det innebär att de får mer beröm än svenska myndigheter.

Sammanfattning

- Rapporteringen domineras de första dagarna av uppgifter om antal döda och av förödelserna och räddningsarbetet.
- Kvällstidningarna gör en annan nyhetsbedömning och skriver mer om ögonvittnesskildringar och sökandet efter saktade. Efterlyser också saktade. Det gör även morgontidningarna men i mindre omfattning.
- Aktuelltts urval av sakområden liknar något mer Nyheternas än Rapport.
- Porträtt på saktade svenskar är det vanligaste bildmotivet i kvällspresen. I övriga medier dominerar bilder på överlevande och på förödelserna. Frågan är om svenska medier någonsin publicerat så många bilder på lik som under dessa dagar.
- Tidningarna och tv utnyttjar flitigt nyhetsgrafik och kartor för att förklara hur tsunamin uppkom samt var och när den slog till mot de drabbade länderna.
- Sverige och Thailand är de två dominerande händelsearenorna i rapporteringen. Morgonpressen, Sveriges Television och Ekot publicerar också en mycket stor andel artiklar och inslag från inte bara ett utan flera länder.
- Överlevande från katastrofen kommer mest till tals. Därefter följer den svenska regeringen. I kvällstidningarna dominerar överlevande samt anhöriga och vänner till saktade och omkomna.
- Utländska aktörer utgör 43 procent av aktörerna i dn.se. Minst andel utgör de i kvällspresen.
- Tre enskilda aktörer dominerar i rapporteringen, nämligen statsminister Göran Persson, utrikesminister Laila Freivalds och Fritidsresors informationsdirektör Lottie Knutson.
- I tsunamirapporteringen kommer betydligt fler män än kvinnor till tals. Och gruppen svenska experter är mer enkönad än indonesiska experter.
- Av all kritik som framförs under inledningsperioden riktas cirka 60 procent mot den svenska regeringen. Den anklagas för bristande kompetens, engagemang och framför allt för bristande handlingskraft.
- Mest kritik framför allmänheten, därefter tidningarnas ledare och krönikörer. Allmänheten kritiserar olika aktörer i de olika mediegrupperna.

³ Dagens Nyheter 31 december.

5. Stora svårigheter

Reportrarna och fotografierna som skickas iväg till Phuket är helt oförberedda på vad som ska möta dem. De är avskärmade från all information under den långa resan dit.

– Inte ens i vår vildaste fantasi kunde vi föreställa oss de syner som vi mötte i tempelområdena i Khao Lak där alla kroppar samlats, säger Per-Ola Ohlsson, Aftonbladet.

– Synen av lik längs med vägkanterna och stanken av förruttelse var fruktansvärd. Flera reportrar och fotografer kräktes i sina munskydd, berättar Tommy Schönstedt, Expressen.

Men det allra värsta är ändå inte liken eller stanken. Det svåraste är att hantera alla obeskrivligt förtvylade, i många fall svårt sårade, landsmän, som desperat söker efter anhöriga och vänner bland all bråte. Dessa människor söker tröst, hjälp och information hos journalisterna.

– Jag tyckte att det var svårt att arbeta bland alla sörjande och oroliga människor som desperat sökte efter anhöriga. Vänner och bekanta fanns också bland de saknade, en del människor mejlade eller ringde mig

och ville att jag skulle hjälpa dem finna deras anhöriga, säger Kristian Åström

Stefan Nieminen instämmer:

– Det här är det värsta jag varit med om. När jag rapporterat från krig har jag varit mentalt förberedd på att folk ska dö, hus rasa och människor vara förtvylade. Det vet man. Men det var speciellt med landsmän, ett svenskt turistparadis dit mamma, pappa, barn och vänner åkt för att njuta av sol och värme. Jag såg också hotellen där jag semesterat med min son. De var helt raserade. Då kändes katastrofen extra nära men man måste försöka hålla det ifrån sig. När jag var pigg gick det bra, sedan blev det allt svårare.

Samtliga utsända i Phuket säger att det de upplevde där är det absolut värsta de varit med om. Ändå är situationen i Phuket i många avseenden mindre helvetisk än i Acehprovinsen, dit bland andra Ekots Vincent Dahlbäck, Nyheternas Rolf Porseryd samt Sveriges Televisions Niclas Sjögren och Lars Moberg kommer några dagar efter katastrofen. I Phuket var ett område närmast stranden förstört men samhället i övrigt var tämligen intakt. I Aceh

och delar av Sri Lanka var däremot hela samhällen utplånade. Även de lokala massmedierna var utslagna och många journalister i Acehprovinsen hade omkommit. Det innebar också att det var extra svårt att få tag på information. Den enda stora tidningen i området kom inte ut veckan efter tsunamin.

Sveriges Radios utrikesreporter Vincent Dahlbäck är inte alls beredd på vad som väntar honom när han kommer till Aceh från Johannesburg i Sydafrika. I Aceh finner han ingenstans att bo, inget att äta och inget att dricka. Den lilla proviant han har med sig tar snabbt slut. Han blir totalt uthungrad och uttorkad och får kämpa för att överleva.¹ Också Rolf Porseryd på TV4 insjuknar under sin vistelse i Aceh.

– Vi här hemma visste inte vad det var vi skickade dem till, säger Anne Lagercrantz på Nyheterna. De team som skickades ner senare fick med sig riktig tältutrustning, mat och vatten och var dessutom vaccinerade och mer förberedda på vad som väntade dem.

Lars Moberg berättar:

– Vi kom till Banda Aceh en vecka efter tsunamin. Ändå låg mängder av lik kvar. Det fanns ingen mat, inget vatten och egentligen ingenstans att bo. Vi blev först hänvisade till en stor samlingsal i vilken hundratals journalister var inkvarterade. Där sov, åt och arbetade alla. Det fanns en enda toalett, utan vatten.

Sveriges Radios och Sveriges Televisions fixare Mulyono lyckas emellertid ordna ett rum åt Lars Moberg och fotografen Ulf Welander hos en lokal journalist. De får dela säng men har det i alla fall betydligt bekvämare än journalisterna i samlingsalen. Dessutom har de tillgång till lite vatten så att de kan skölja av sig. Matbristen är svår men det allra värsta med vistelsen i Acehprovinsen är dock de många jordskalven.

– Det var värre än att se alla liken runt omkring sig. För här handlade det om ens egen överlevnad, säger Lars Moberg.

Efter en vecka i Aceh återvänder Lars och Ulf till Sverige. En månad senare åker Lars tillbaka. Då har situationen förbättrats avsevärt vad gäller inkvartering, mat och vätska.

De utsända har inga svårigheter att samla material till artiklar och inslag i de drabbade områdena. Tvärtom. Som Expressens fotograf Roger Vikström uttrycker det om Phuket:

– Det var arbetsmässigt en dröm eftersom det fanns hur mycket som helst att göra. Folk sökte upp oss för att berätta och det är vi inte vana vid.

Ett stort problem är istället att sända hem text och bild till redaktionerna. I det hårt drabbade Khao Lak är såväl det fasta som det mobila telefonnätet utslaget. Där saknas också länk att sända hem tv-inslagen med. De finns på en klippa i Patong i Phuket. Det

¹ Enligt utrikeschefen Willy Silberstein.

innebär att både Sveriges Televisions och Nyheternas team måste resa tillbaka dit för att kunna sända. Resan tar cirka fyra timmar tur och retur på den delvis bortspolade vägen. Claes JB Löfgren rapporterar också från Krabi, dit det tar dubbelt så lång tid att resa.

När tv-teamen kommer tillbaka till Patong gäller det att få länktid så att de kan sända hem inslagen. EBU och Asian Net samarbetar och har lagt beslag på alla länkar i Patong. Det är svårt att få tider. Många tv-team är på plats. En del av dem från andra tv-bolag drar över tiden kraftigt. Framför allt ryska och japanska team är ökända för det. Trängseln kring länken i Patong är enorm. EBU:s koordinator går in i väggen, vilket skapar ytterligare stor stockning i trafiken.²

Situationen för Sveriges Televisions utsända blir bättre när Anders Berg skickas ner som koordinator, bland annat för att hjälpa till att skaffa länktider. Han fungerar också som förbindelselänk mellan de utsända teamen och redaktionen i Stockholm.

Ekots reporter Kristian Åström känner sig begränsad av att behöva vistas inom det snäva område som mobilnätet täcker.

– Ändå kunde det ta en halvtimme att få hem en minuts inslag, säger han. Sändningsförhållandena varierar dock kraftigt och de är bättre för Kristians ersättare som bor på hotell med bredband. De får dessutom assistans när

P4 sänder ner två medarbetare plus en tekniker.

Dagens Nyheters och Expressens utsända i Thailand har stora svårigheter med teleförbindelserna. Ole Rothenberg berättar följande

– Jag kunde inte ringa in mina artiklar från mitt hotell. Och datorn fick jag aldrig igång efter det att jag hade sökt hjälp på ett internetkafé. Där ändrade de inställningarna så att det inte alls fungerade. Jag fick ta mig till ett modernare hotell som hade tillgång till ett annat mobilnät och lyckades på så vis få kontakt med redaktionen. Jag läste in mina texter till mottagningen.

– Det var mycket svårt att få information i Phuket. Jag har aldrig varit så stressad i hela mitt liv.

Också Expressens fotograf Roger Vikström har problem med att sända hem sitt material, särskilt i början.

– Vårt hotell hade bredband, men det var tydligen inte så brett. En enda bild kunde ta mig tre-fyra timmar att sända till redaktionen.

Telekommunikationerna mellan Expressens utsända i Thailand fungerar ännu sämre. Nyhetschefen Leif Brännström skickar därför grupp-sms med information till dem.

Svenska Dagbladets Inger Atterstam och Björn Larsson Ask bor på ett modernt hotell i Patong Beach och har inga problem att med datorns hjälp få hem sina texter och foton. Aftonbladets utsända, som är inkvarterade i Pearl

2 Enligt Claes JB Löfgren, SVT.

Village, har heller inga svårigheter med att sända hem sitt material.

Stefan Nieminen, TV4, använder satellittelefon för att rapportera om hur det ser ut i Khao Lak.

– Vi redigerade också vissa inslag på golvet i hotellfoajén i Phuket. I en laptop matade vi in bilder och klippte in samt lade in speakertexter. Det sändes hem direkt. Utrustningen är enkel och man kan om det behövs sitta i en taxi och tanka in bilder från kameran.

Det är uppenbart att inte bara den tekniska utrustningen varierade och att förutsättningarna för att sända var olika från olika hotell och delar av de drabbade områdena. En del problem orsakades också av att några reportrar och fotografer hade mindre vana vid att hantera den nya tekniken under svåra omständigheter.

Ekots utrikeschef Willy Silberstein avslöjar också att han ibland måste ta hänsyn till reportrarnas tekniska kunskande när han väljer vem som ska skickas iväg på uppdrag.

Märkligt nog fungerade kommunikationerna bättre i Acehprovinsen. Det var visserligen svårt att få länktid där också men det gick ändå att få hem inslagen utan stora tekniska problem.

– Det var otroligt att se Lars Moberg sända direkt mitt under en kraftig jordbävning från Aceh. Vi kan ibland ha problem att sända från riksdagen i Stockholm, men inte därifrån, säger Göran Larsson.

Rapporteringen från de drabbade områdena styrs genomgående av redaktionsledningarna i Stockholm. De

har överblicken och får all tillgänglig information från nyhetsbyråer, myndigheter och andra medier. Redaktionsledningarna bestämmer vart de utsända ska bege sig och ger dem i många fall konkreta uppdrag.

Tidsskillnaden på sex timmar mellan Sydostasien och Sverige gör att det blir extra långa arbetsdagar för de utsända.

Inger Atterstam och Björn Larsson Ask upplever tidsskillnaden som ett stort problem.

– Björn och jag gick ut och arbetade på dagen. Vid 14–15-tiden ringde hemmaredaktionen och hade glada idéer om vad vi skulle göra, berättar Inger Atterstam.

Det var inte bra. Därför lades rutinerna om efter några dagar så att nyhetschefen vid 18–19-tiden svensk tid meddelade vad han tyckte att de utsända skulle göra nästa dag. Då var klockan ändå över midnatt i Thailand.

Kristian Åström och senare utsända Ekoreportrar i Phuket har ett stort tryck på sig. Ekot sänder nyhetsprogram varje timme och redaktionen vill helst ha nya inslag till alla, men framför allt till huvudsändningarna.

Kristian arbetar, liksom många andra, tjugo timmar om dygnet.

– Det går ju när man måste. Men egentligen var jag trött redan efter den långa resan från Berlin. Tröttheten påverkade mig så att språket försvann och det var svårt att hitta vinklar.

Stefan Nieminen säger så här:

– Man får adrenalinkickar när det händer så stora saker. Därför orkar man. Dessutom har man inte ro att

gå och lägga sig. Vad som helst kan ju hända. Solen och värmen hjälpte också till. När Roffe Porseryd kom ner fick vi avlastning.

Utöver alla svåra problem stöter Sveriges Televisions reportrar på ett par lite mer pikanta. Erika Bjerström får anlita en indisk frilansfotograf som till varje pris vill ha henne i bild hela tiden. Och Niklas Sjögren i Aceh hyr en inhemsk fotograf, vars namn aldrig kan publiceras i slutet av inslaget.

– Han hävdade envetet att han hette Elvis Presley. Det kanske han gjorde men det skulle ha sänkt trovärdigheten om vi skrivit ut det, säger Rapports huvudredaktör Göran Larsson.

De flesta utrikeskorrespondenter i Thailand och Indonesien har egna så kallade fixare som tolkar. De hjälper till att skaffa information och löser uppdykande problem. I många fall är det lokala journalister som ställer upp. De har lättare för att tala med sjukvårdspersonal och räddningsmanskap. De lyssnar på radio och läser de lokala tidningarna så att de hela tiden har den senaste informationen.

Sveriges Radio har sedan flera år tillbaka en fixare, Mulyono, i Indonesien.³ Han är den förste som lyckas ta sig till Acehprovinsen och rapportera till Ekot därifrån. Sedan hjälper han såväl Ekots som Sveriges Televisions medarbetare när de väl är på plats.

Fysiska och psykiska påfrestningar

De utsända journalisterna utsätts för oerhörda fysiska men framför allt psykiska påfrestningar. Somliga mår mycket dåligt. Därför byts de flesta ut efter ungefär en veckas tid. Några är på plats ännu kortare tid. En reporter stannar emellertid i Thailand en hel månad, nämligen Aftonbladets Per-Ola Ohlsson. Han klarar det för att han tycker att han får en helt annan roll än vad han haft på tidigare uppdrag. Drabbade svenska turister söker upp honom och fotografen Krister Hansson för att få hjälp och för att berätta. Han betraktas mer som medmänniska än som journalist. En ovan situation, inte minst för en kvällstidningsjournalist.

Flera av de utsända teamen har för övrigt vittnat om att de i Thailand delvis klev ur sin professionella roll för att istället hjälpa drabbade landsmän på olika sätt.

Men det är inte bara de utsända som utsätts för stora påfrestningar. Alla redaktionerna kraftsamlar och personalen arbetar mer än vanligt. Många sitter i långa samtal med förtvivlade människor som vädjar om att få hjälp att återfinna sina nära och kära, andra medarbetare tar emot det bombardemang av bilder som kommer från de drabbade områdena och som visar de mest vidriga motiv.

3. Han har endast ett namn.

I de följande avsnitten beskrivs hur redaktionerna bearbetar de psykiska påfrestningarna, hur de hjälper läsarna med efterlysningar och vilka redaktionella resurser och insatser som sätts in veckorna efter katastrofen.

AVLASTNINGSSAMTAL

Redaktionsledningarna i Stockholm förstår snart att de utsända är utsatta för ett oerhört psykiskt tryck. De sänder i möjligaste mån ut sina mest erfarna medarbetare, sådana som rapporterat om krig, terrordåd, Estonialyckan, diskoteksbranden i Göteborg med mera. Men samtliga utsända säger att katastrofen i Sydostasien är det värsta de varit med om. Flera av dem mår mycket illa. Somliga får avlösning redan efter ett fåtal dagar.

Expressens utsända pratar med varandra, och de har samtal med hemmaredaktionen om sina upplevelser. När de återvänder hem möts de på flygplatsen av den administrativa redaktionschefen.

– Det kändes väldigt bra, säger Tommy Schönstedt.

Det är första gången som han är med om ett sådant avlastningssamtal. Tidningen gjorde dock något liknande efter brandkatastrofen i Göteborg. Det var första gången.

Även Dagens Nyheters utsända blir mötta på Arlanda av redaktionsledningen som snabbt vill kontrollera hur de hemkommande mår. Alla får dessutom debriefing här hemma.

Aftonbladet anlitar företaget Visavi för debriefing av medarbetarna. De

utsända i Thailand får telefonnummer dit så att de kan ringa så mycket de vill. När de återvänder hem vill redaktionsledningen att de ska göra åtminstone ett besök hos någon psykolog.

Per-Ola Ohlsson, som var i Thailand nästan en månad, gör ett par besök hos psykolog i Malmö. Även en del reportrar, som här hemma varit mycket i kontakt med anhöriga till saknade, känner behov av debriefing.

På Sveriges Radio i Stockholm pratar utrikeschefen Willy Silberstein med de utsända för att höra hur de mår, och när de kommer hem erbjuds de avlastningssamtal. Alla är inte intresserade av det, säger han, det finns en viss machoinställning bland somliga reportrar, men de allra flesta har haft nytta av samtalen.

– Jag fick debriefing när jag kom hem. Samtalade med en psykolog några timmar. Men jag vill helst inte tala om det för då kommer det över mig igen, säger Kristian Åström, Ekots förste utsände i Thailand. Till skillnad från reportrarna på tidningarna och i tv arbetar Kristian ensam. Han har som radioreporter ingen fotograf att dela upplevelserna med.

Det psykiska trycket är under intensivfasen inte bara stort på de utsända utan också på redaktionerna. De många samtalen med förtvivlade och desperata anhöriga till saknade är mycket tunga. Visserligen är journalister vana vid att tala med människor i kris, men det här är värre och mer omfattande än någon av dem tidigare varit med om.

TV4 har en anställd psykolog som går runt på redaktionen och kontrol-

AFTONBLADET

Telefon: 08-723 26 00

ONSDAG 29 DECEMBER 2004

Pris 1,00 kr

EXTRA

SAKNADE

Anhöriga vädjar: Hjälp oss hitta dem

TIPSA! 08-411 11 41 NMS/SMS: 72104 E post: ettan@aftonbladet.se

HELA NYÅRETS TV

• Gata • Film • Konserter • Sport • Halsa • Sjö • Skolans

Bild Aftonbladet 29 december 2004.

lerar hur medarbetarna mår under de två första veckorna. De utsända erbjuds också att tala med psykologen, när de kommer hem.

Stefan Nieminen berättar hur han bearbetade sina upplevelser på plats:

– För mig var det en avlastning att rapportera, att berätta för tittarna vad jag upplevde. Dessutom bodde Paul Kuchar och jag i samma rum så vi pratade mycket med varandra.

EFTERLYSNINGAR

Det mest tidskrävande arbetet för de fyra tidningarnas webbredaktioner är efterlysningarna av saknade.

– Många läsare vill omedelbart att Aftonbladet ska efterlysa vänner och anhöriga, men de är för många i början, säger nyhetschef Cina Rönn. Men den 29 december börjar Aftonbladet på de anhörigas initiativ och vädjan att publicera bilder och namn på saknade i Thailand.

De anhöriga får alltså lägga ut bilder på tidningens nätsidor genom att mejla eller sms:a in dem.

Endast anhöriga får göra det. Redaktionen ringer alltid tillbaka och kontrollerar så att det verkligen är en anhörig som sänder bilden till tidningen. Den följer också upp så att återfunna tas bort från sajten.

Bild Aftonbladet 24 januari 2005.

Det är ett tidskrävande och ansträngande jobb. Periodvis är fyra reportrar upptagna enbart av det. Samtalen är samtidigt terapi för de förtvivlade anhöriga.

– Vi har spelat en helt annan roll än i andra katastrofer. Vi fyllde denna gång ett tomrum. Folk hade ingen annan att vända sig till för att få hjälp. Samtidigt har vi stor vana vid att möta folk som drabbats hårt, säger Niklas Silow.

Expressen skriver den 29 december:

Efter starka önskemål och rop på hjälp från våra läsare publicerar vi namn och bild på ett stort antal människor som saknas av sina anhöriga.

En redaktör på Expressen ansvarar för efterlysningarna medan tre-fyra reportrar talar med de anhöriga och kontrollerar så att efterlysningen är korrekt. Men många anhöriga tar dessutom kontakt med Expressens utsända medarbetare i Thailand och ber dem hjälpa till med sökandet.

Efterlysningarna tar mycket tid och arbete även på Dagens Nyheter. Ett par medarbetare går åt enbart för att lägga ut och hålla listan aktuell. Dessutom hjälper andra reportrar till med att ringa och kontrollera att uppgifterna är korrekta. Det är många känslomässiga samtal.

– Vi får ofta vädjanden om att hjälpa läsare genom att publicera efterlysningar på nätet men det här är första

gången vi gör det, säger Kalle Sandhammar.

Även Svenska Dagbladet lägger ut en länk på hemsidan till vilken läsarna får skicka sina efterlysningar. Länken ligger kvar ungefär en vecka.

– Vi ringde ibland och kontrollerade om uppgifterna stämde, men oftast litade vi på uppgiftslämnarna, säger Jonas Elgh.

En del av efterlysningarna publiceras också i papperstidningen, dock inte alla.

På TV4 får redaktionen också många vädjanden om att efterlysa anhöriga och vänner, men redaktionen anser sig inte ha resurser att göra det:

– Vi ville lägga ut bilder på efterlysta på nätet, men vi hade inte kapacitet att kolla att de var riktiga eller att uppdatera dem. Därför fick det vara. Men vi hade en omfattande information på nätet om vart folk kunde vända sig för att få hjälp eller för att hjälpa, säger Anne Lagercrantz.

Ekot och Sveriges Television publicerar inte heller efterlysningar. Thomas Larsson, webbchef på Sveriges Television, förklarar att man dels saknade personella resurser att administrera det på grund av sjukdomar, dels inte hade någon upparbetad etisk och juridisk modell för att hantera efterlysningar. Istället sammanställde webbredaktionen en omfattande länklista över sajter där användare själva kunde leta efter saknade anhöriga eller bekanta.

Resurskrävande bevakning

För varje timme växer medvetenheten på redaktionerna om katastrofens omfattning. Det innebär också att man sätter in allt större resurser. För etermedierna innebär det att programtablåerna läggs om främst för att ge plats åt extrasändningar men också för att plocka bort program som inte passar att sända efter katastrofen.

Under de två-tre första veckorna efter katastrofen sänder Nyheterna, Sveriges Television och Ekot många extratimmar på grund av tsunamin, vilket framgår av följande tablå:

Nyheternas sändningstid nära nog fördubblas fram till och med trettondagshelgen, Aktuellt och Rapport sänder fram till nyår drygt tre gånger mer än normalt. Därefter blir den i nio dagar 150 procent längre än den vanligtvis är. Även Ekots nyhetssändningar förlängs avsevärt, men framför allt är det aktualitetsprogrammen P1 Morgon

och Studio 1 som förlängs och som helt och hållet handlar om tsunamin.

Tidningarna ägnar nästan hela sitt nyhetsutrymme åt tsunamin, vilket framgick redan i kapitel 1. Det innebär också att tidningarna går upp i format så mycket de trycktekniska resurserna tillåter. Expressen ökar 12 sidor dagligen under de första veckorna samtidigt som man drar ner bevakningen och rapporteringen av politik, tingsrätt med mera.

Aftonbladets format utnyttjas maximalt varje dag de tre-fyra första veckorna. På grund av att det är lågsäsong för annonser klarar man då formatet eftersom man samtidigt krymper Sportbilagan från normala 20–24 sidor till 16 sidor och ställer över diverse reportage som gjorts inför de vanligtvis tämligen händelsefartiga juldagarna.

Också Dagens Nyheters och Svenska Dagbladets format utnyttjas maximalt och utrymmet för tsunamin räcker eftersom åtskilliga annonsörer drar tillbaka sina annonser från textsidorna.

Antal sändningstimmar om tsunamin

TV4	SVT	Ekot
3,5 timmar per dag 26/12–7/1.*	10,5 timmar per dag 26/12–31/12 7,5 timmar per dag 26/12–9/1	8 timmar per dag.**
Ordinarie sändningstid 26/12–7/1: 1 tim 55 min.	Ordinarie sändningstid 26/12–9/1: 3 tim 2 min.	

* Notera att nyhetssändningarna under denna tid inte hade några reklamavbrott till skillnad från i vanliga fall.

** Inkluderar aktualitetsprogrammen P1 Morgon och Studio 1.

De personella resurserna utnyttjas också till det yttersta i tsunamirapporteringen. På Ekot tjänstgör under de första dagarna ungefär dubbelt så många som normalt och på tv-redaktionerna och tidningarna arbetar praktiskt taget alla medarbetare med tsunamin. Det är inte bara utrikes- och inrikesredaktionerna på Svenska Dagbladet och Dagens Nyheter som engageras i rapporteringen utan också åtskilliga medarbetare från övriga avdelningar.

Kvällstidningarna satsar som framgått oerhört på tsunamirapporteringen. På Expressen i Stockholm till och med så mycket att personalen inte räcker till utan förstärkning får inkallas från Göteborgs-Tidningen och Kvällsposten. Under de tre första veckorna sänds dessutom 18 medarbetare till Thailand och 2 till Sri Lanka. Aftonbladet skickar 15 medarbetare till Thailand, varav 10 redan under inledningsperioden. Dessutom har tidningen samarbete med Oslotidningen Verdens Gang, vars medarbetare också lämnar artiklar till Aftonbladet.⁴

Även mediernas webbredaktioner satsar nästan alla personella resurser på tsunamirapporteringen. Behovet av information är enormt och därför betyder den snabba uppdateringen i nättidningarna och i text-tv mycket för en nyhetstörstande allmänhet. Viktigast av allt är kanske att de personer som befinner sig i de drabbade områdena kan få information via nättidningarna

om de har tillgång till mobiler eller besöker något internetkafé i Phuket. De får också hjälp av tidningarnas webbredaktioner med att efterlysa sina anhöriga så att andra kan hjälpa till att söka.

Uppläggningsen av arbetet varierar en del mellan de olika webbredaktionerna. På Sveriges Television förändras inte arbetet nämnvärt annat än att i princip allt redaktionellt arbete koncentreras till katastrofen. En hel del samordnande arbetsuppgifter som normalt ligger på arbetsledande webbredaktör tar chefen Thomas Larsson över, bland annat kommunikationen med tv-nyheterna samt mejl- och telefonkontakter med användare och anhöriga. Bemanningen förstärks också i så stor utsträckning som möjligt.

På webben publiceras såväl raka nyheter som hela reportage från de utsända. I materialet finns en stor mängd videofiler från tv-nyheternas sändningar men även några videofiler av flodvågen som är fotograferade av turister på plats. Alla inköp av privatvideofiler och privatbilder samlas till en person på tv-nyheterna. Detta dels för att klara trycket (telefonerna ringer konstant och mejlkorgen fylls på i en tidigare aldrig skådad omfattning), dels för att få en samlad journalistisk bedömning av det inkommande materialet.

Den stora svårigheten är hur de inkommande bildernas enorma genomslagskraft ska hanteras. Thomas Larsson berättar:

⁴ För mer uttömmande beskrivning av redaktionernas arbete med tsunamirapporteringen, se bilaga 2.

– Å ena sidan var vi angelägna om att respektera enskilda personers privatliv och var medvetna om den chock de befann sig i, å andra sidan var det nödvändigt att visa starkare bilder än vi normalt gör för att förmedla och begripliggöra katastrofens fruktansvärda följder. Gradvis skedde en förskjutning både i tv-nyheterna och på nyhetswebben rörande vilka bilder vi ansåg oss kunna visa. Efter några dagar visade vi översiktsbilder över till exempel liksäckar och efterlysningstavlor. Vi visade dock aldrig så detaljerade bilder att döda var igenkänningsbara. Vi förde hela tiden diskussion om bildetik och var noga med att inpränta att detta var ett undantag från de vedertagna etiska principerna till följd av ett extraordnärt läge.

– En annan svårighet var frågan hur nära vi kunde skildra anhörigas sökande efter saknade. I bildbyråmaterialet fanns enorma mängder bilder på desperata anhöriga varav många var svenskar, som sökte efter saknade familjemedlemmar. Vi valde att inte visa dessa bilder.

Liknande diskussioner förs på Nyheterna i TV4, där det strömmar in så många bilder från privatpersoner att man inte hinner ta emot alla. Även här förs långa diskussioner om vilka bilder som kan visas.

Nyheternas nätsida är först julbemannad, men man övergår från och med måndagen till dygnetruntförmedling. Där läggs förutom ordinarie sändningar även alla extrasändningar ut.

På nätsidan läggs också ut omfattande information om vart folk kan vända sig för att få hjälp eller för att hjälpa.

Ekots reportrar lämnar sina påannonser och manus till webbredaktionen, som bestämmer vad som ska läggas ut på nätet. Totalt åtta personer (en på halvtid) plus chefen arbetar och under de sex första dygnen handlar webben nästan enbart om tsunamin. Man gör en speciell sida för den och när saknadlistan offentligt läggs den ut både på Ekosidan och tsunamisidan.

Ekoredaktionen blir inte lika nerringd som de andra redaktionerna i undersökningen. De som ringer till Ekot klagar mest på att journalisterna är så kritiska mot regeringen under presskonferenserna.

Även expressen.se fylls med nyheter om tsunamin. Utöver det publiceras där endast lite sport och nöje. Alla andra nyheter försvinner liksom de flesta bilderna och många annonser.

Tre-fyra medarbetare arbetar enbart med tsunamin på nätet. De publicerar också en sida med efterlysningar och information om vart folk kan vända sig i Thailand och Sverige för att få hjälp och för att hjälpa till, exempelvis genom att skänka pengar.

På aftonbladet.se läggs nyheter ut från nyhetsbyråer, UD med mera. Dessutom lämnar de utsända rapporterna rapporter till webbredaktionen, som skriver ut berättelserna. De utsända gör dessutom inslag till webbradion.

Webbredaktionen lämnar information till papperstidningen, som den har ett nära samarbete med. Det är också webbredaktionen som får ta emot de flesta bilderna från turister på plats. Tre timmar efter det att flodvågen sköljt över den thailändska västkusten finns 36 bilder därifrån på Aftonbladets redaktion. De flesta av bilderna är insända av turister, övriga kommer från bildbyråerna.

Aftonbladet.se hjälper liksom övriga nättidningar till med efterlysningar. Dessutom ger den turisterna i Thailand annan information, till exempel att sjukhusen söker västerländska blodgivare eftersom det snabbt blir akut brist på blod som passar till västerlänningar. Alla som wappar kan se den sidan.

Första dagen publicerar dn.se i huvudsak nyhetsbyråmaterial eftersom de egna medarbetarna ännu inte hunnit fram till katastrofområdena och UD inte lämnar någon information. Men webbredaktionen sms:ar och ringer också semestrande medarbetare i de drabbade länderna för att få egna skildringar.

Därefter lämnar de utsända artiklar inte bara till papperstidningen utan också till nättidningen. Helst ska de skriva olika versioner.

Dagens Nyheters webbredaktion jobbar annars ungefär som vanligt men håller på en betydligt större del av dygnet. Den får också ta emot många videoinslag från turister och ett tiotal köps in.

Svenska Dagbladets utsända lämnar inte olika versioner utan deras artiklar till papperstidningen publiceras också på svd.se. Där finns även grafik, tidigare artiklar och bildextra från de drabbade områdena. Vidare publicerar svd.se länkar till anslagstavlor, till resebyråerna och nyhetsmedier i katastrofområdet. Dessutom länkar man till bloggare som sitter i Thailand och skriver. Via de länkarna kan läsarna finna videofiler med mera.

Hela webbredaktionen, som består av sex fasta och en och en halv vikarie, jobbar extra mycket, särskilt under den första veckan. De arbetar dessutom, liksom dn.se, under nyårshelgen, vilket de inte brukar göra.

6. Den första månaden

I mer än två veckor är flodvågskatastrofen annandag jul 2004 den allt överskuggande nyheten i de undersökta medierna. Den upptar merparten av etermediernas programtid, och den dominerar tidningarnas nyhetssidor. Den 9 januari bryts mönstret i någon mån, sedan en orkan dragit in över södra och västra Sverige. Det föranleder Aftonbladet att låta förstasidan domineras av rubriken *Flera döda i orkan – kaos i Sverige i natt*. Med något undantag gör de andra undersökta medierna en liknande nyhetsbedömning.

Men den 10 januari är flodvågskatastrofen tillbaka som toppnyhet i flertalet medier. Inte förrän en känd tv-profil, Bengt Janson från programmet Antikrundan, hittats mördad kommer en nyhet som mer permanent bryter mönstret. Mordet dominerar hela Expressens förstasida den 15 januari, och fortsätter att göra det flera dagar. Vid samma tid når också andra, mer vardagliga frågor förstasidorna och radions och tv:s nyhetsprogram. Någon form av normalitet återinträder efter en tid av redaktionellt undantagstillstånd.

Den fortsatta framställningen är en redovisning av mediernas rapportering den första månaden efter tsunamin, från den allra första katastrofdagen den 26 december till tisdagen den 26 januari, då Svenska Dagbladets huvudnyhet är att jämställdhetsministern Jens Orback avvisar tanken på kvotering till börsbolagens styrelser. Tidsperioden kallas i fortsättningen för ”huvudperioden”.

Redovisningen bygger på en systematisk genomgång av tsunamirapporteringen i dagstidningarna Dagens Nyheter, Svenska Dagbladet, Expressen och Aftonbladet, samt Sveriges Televisions nyhetssändningar Rapport klockan 19.30 och Aktuellt klockan 21.00, TV4:s Nyheterna klockan 19.00 och slutligen i Sveriges Radios Ekonyheter klockan 16.45. För etermedierna omfattar undersökningen perioden 26 december –25 januari, för dagstidningarna ingår även den 26 januari, då de rapporterar vad som hänt den 25:e.

Eftersom rapporteringen fram till nyår ingående redovisats i ett tidigare kapitel hämtas i detta kapitel exempel från de första dagarna enbart som bak-

AFTONBLADET AVSLOJAR

LAILA FREIVALDS OKÄNDA MISSTAG

Peter Kadhammar: Därför fick offren ingen hjälp

AFTONBLADET

Telefon: 08-748 80 80

SÖNDAG 9 JANUARI 2005

Pris 2,50 kr

EXTRA

FLERA

DÖDA

I ORKAN-

kaos i Sverige i natt

TRÄD KNÄCKTES SOM TÄNDSTICKOR
Ett stort område i södra Sverige var drabbat av orkanen. Bilden visar ett område i södra Sverige där ett stort område har drabbats av orkanen.

TIPSAT 08-411 11 11 MMS/SMS: 72104 E-post: ettan@aftonbladet.se

söndag EXTRA BILAGA

Bild Aftonbladet 9 januari 2005.

grund till den fortsatta rapporteringen. Däremot ingår rapporteringen från den första veckan i den redovisade statistiken.

Det bör nämnas att det i statistiken för den första veckan i kapitel 3 i vissa fall redovisas högre totalsummor för etermedierna än vad som här redovisas för hela den första månaden. Det beror på att siffrorna för den första veckan omfattar flera nyhetsändringar per dag, medan statistiken här enbart bygger på en sändning per dag för vart och ett av nyhetsprogrammen.

Sakområden under huvudperioden

Några dagar efter tsunamin övergår den intensiva rapporteringen om naturkatastrofen som sådan, och dess omedelbara följder för människor och samhälle i Sydostasien, i artiklar och inslag om räddningsarbetet. Och i hög grad om bristerna i räddningsarbetet. Tyngdpunkten i medierapporteringen glider successivt över från att handla om flodvågen och dess offer till att behandla hur krisen hanterades av myndigheter och politiker i Sverige. Skiftet sker en vecka in i januari månad, då andelen artiklar och inslag om den politiska och administrativa hanteringen av katastrofen ökar påtagligt.

Om man ser till rapporteringen under hela den första månaden efter tsunamin är politikernas agerande det vanligaste sakområdet som tas upp i de undersökta medierna. Politikernas agerande tas upp i mellan 15 och 20

procent av artiklarna och inslagen, mest i Ekot och minst i Aktuellt och Rapport. Som visas i tabell 6.1 är andra vanliga sakområden det konkreta räddnings- och sjukvårdsarbetet, ögonvittnesskildringar från själva katastrofen, beskrivningar av dödstal och förödelse samt myndigheternas agerande. I kvällspressen finns också en omfattande rapportering om döda och saknade i katastrofen.

Mediernas rapportering varierar också på andra sätt, vilket blir tydligt om man särskilt ser till vilka som är de vanligaste sakområdena i respektive mediegrupp.

Det som särskilt lyfts fram i kvällstidningarna är konkreta beskrivningar av katastrofen och dess viktigaste konsekvenser för de drabbade människorna. Ögonvittnesskildringar från katastrofområdena är det helt dominerande sakområdet. I hela 30 procent av kvällstidningarnas artiklar om flodvågskatastrofen finns någon ögonvittnesskildring av hur vågen kommer, människor dras med och samhällen slås sönder. Artiklar om döda och saknade är också vanliga i kvällspressen. Flera utgivningsdagar fylls båda kvällstidningarna av artiklar med porträttbilder och information om saknade människor, om deras kännetecken och om var de befann sig när vågen kom.

I morgontidningarna dominerar inte ett enskilt sakområde lika starkt som i kvällspressen, och framför allt får inte de enskilda ögonvittnena tillnärmelsevis lika stort utrymme. Direkta ögonvittnesskildringar finns där i 6 procent av

Tabell 6.1 Sakområden i procent av alla artiklar och inslag om flodvågskatastrofen.

	Kvällspress	Morgonpress	TV4	SVT	Ekot
Politikers agerande	15	18	16	14	19
Räddningsarbete/sjukvård	11	17	20	22	27
Ögonvittnesskildringar	30	6	6	11	4
Dödstal, förödelse	8	13	20	26	28
Myndigheters agerande	11	15	19	16	20
Döda och saknade	21	6	11	11	6
Livet efter katastrofen	11	11	14	14	7
Insamling/tv-galor	12	6	8	5	3
Det nationella traumat	6	6	6	9	6
Mediers agerande	9	6	6	3	1
Företags agerande	3	7	6	5	3
Fakta om flodvågen	3	6	3	6	3
Bistånd	2	6	6	6	4
Kungahusets agerande	3	3	3	2	1
Ekonomiska konsekvenser	2	4	3	2	1
Skolans, barnomsorgens agerande	2	1	5	2	3
Övrigt sakområde	5	10	3	3	4
Antal artiklar/inslag	1 440	1 586	285	593	215

I varje artikel/inslag har det mest framträdande och, i förekommande fall, näst mest framträdande sakområdet registrerats. Summan av procenttalen i varje kolumn överstiger därför 100.

artiklarna, mot kvällspressens 30 procent. I morgontidningarna handlar flest inslag istället om politikernas hantering av krisen, ett sakområde som finns med i 18 procent av morgontidningarnas artiklar. Ett stort antal artiklar handlar också om räddningsarbetet och myndigheternas agerande.

I radio och tv är det förödelser i form av statistik över antalet döda människor och beskrivningar av förstörda samhällen som uppmärksammas mest. I Nyheterna tas sakområdet dödstal/förödelse upp i 20 procent, i Sveriges Televisions nyhetssändningar i 26 procent och i Ekot i 28 procent

av inslagen. Också räddningsarbetet lyfts fram i många inslag. Sammantaget innebär det att katastrofen skildras mindre som individuella öden och mer som en samhällskollaps. Det är därför logiskt att också samhällets insatser i form av räddningsarbete får stor uppmärksamhet.

Om man vill dra skillnaderna till sin spets kan man säga att i kvällstidningarna är tsunamin en individuell katastrof, i morgontidningarna ett politiskt problem och i etermedierna ett problem för de drabbade samhällena. När detta är sagt bör man också tillägga att det är fråga om skillnader i grad, inte i art. Alla aspekterna finns med i varierande grad i alla tre typerna av medier.

I alla medierna ser rapporteringen också olika ut vid olika tidpunkter. Som visats i föregående kapitel dominerar den första veckans rapportering av ögonvittnesskildringar och beskrivningar av förödelsten. Det är information om vad som hänt, om tsunamin och dess osannolika följderna och om de omedelbara hjälpinsatserna.

Den andra veckan fortsätter rapporteringen om räddningsarbetet, med ett växande intresse för myndigheternas agerande och i många fall brist på agerande.

Tredje veckan efter katastrofen, det vill säga tiden efter trettondagshelgen, dominerar artiklar och inslag om politikernas agerande i alla de undersökta medierna. Vid den tidpunkten har tsunamin blivit ett politiskt diskussionsämne i Sverige.

Även veckan därpå dominerar tsunamirapporteringen i tidningarna av politikernas agerande, medan tv då också har en hel del inslag med ögonvittnesskildringar och andra beskrivningar av tsunamins konsekvenser. Det är tillbakablickande inslag, motiverade av att det då gått en månad sedan jättevågen rullade in.

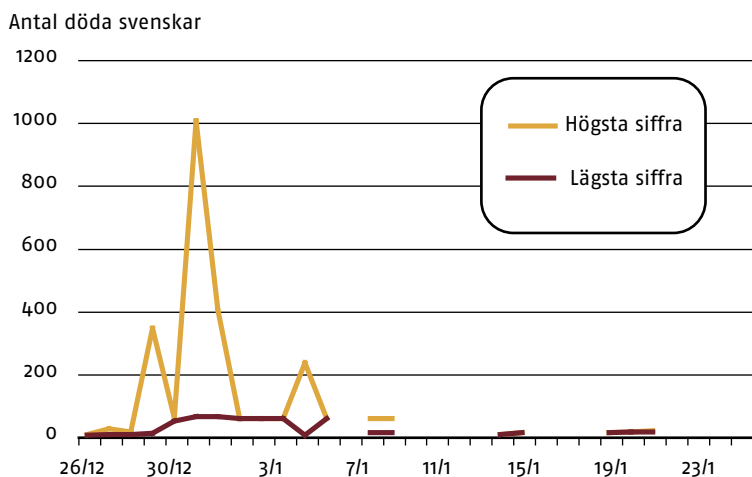
UPPGIFTER OM DÖDA OCH SAKNADE

Flodvågskatastrofen skulle visa sig vara en av de värsta naturkatastroferna världen upplevt det senaste århundradet. Antalet döda och saknade blev mycket stort, och ovanligt nog var en betydande del av de drabbade svenska medborgare.

Från första stund försöker medierna hitta källor som kan ge upplysningar om katastrofens omfattning. En av de första är en presstalesman på UD, som på annandagens förmiddag citeras av TT. Enligt telegrammet säger presstalesmannen att *samtliga svenskar som befinner sig i de katastrofdrabbade områdena i Thailand, södra Indien, Sri Lanka och Maldiverna är utom fara*. Telegrammet visar sig snart bygga på en missuppfattning mellan UD-tjänstemannen och reportern, och rättas efter mindre än en timme (se kapitel 3). Ganska snart kommer också rapporter om döda och saknade svenskar.

För allmänheten som följer katastrofen genom medierna växer den dag för dag, allteftersom nya uppgifter om antalet döda och saknade publiceras.

Figur 6.1 Uppgifter om antalet döda svenskar.

De högsta respektive lägsta siffrorna för antalet döda svenskar som rapporteras i de undersökta medierna dag för dag de första veckorna efter tsunamin. Någon vecka in i januari blir rapporteringen om antalet döda svenskar mer sporadisk, och saknas vissa dagar helt.

För svenskt vidkommande ser den allra värst ut på nyårsaftonen, då medierna återger statsminister Göran Perssons uttalande att antalet döda svenskar kan komma att överstiga 1 000 personer. Ganska snart justeras siffran ner, och i början av januari övergår medierna från att rapportera om uppskattade siffror till att enbart återge uppgifter om antalet bekräftade dödsfall. Längre är det siffran 52 döda som gäller i medierna. Som figur 6.1 visar finns ett undantag den 5 januari då Svenska Dagbladet rapporterar att polisen i Stockholm besöker anhöriga till 230 svenskar som befaras ha omkommit.

Orsaken till Göran Perssons pessimism på nyårsaftonen är att det saknas information om var tusentals svenskar befinner sig. På samma presskonferens som han talar om mer än 1 000 döda nämner han siffran 3 559 saknade. Siffran är preliminär, och det skulle komma att ta flera veckor innan alla uppgifter om saknade svenskar sammanställts till en någorlunda tillförlitlig lista. En uppgift i aftenbladet.se vid årsskiftet talar om så många som 4 500 saknade svenskar.

Allteftersom personer på listan över saknade kommer tillrätta justeras talen ner. Den 8 januari redovisas siffror från

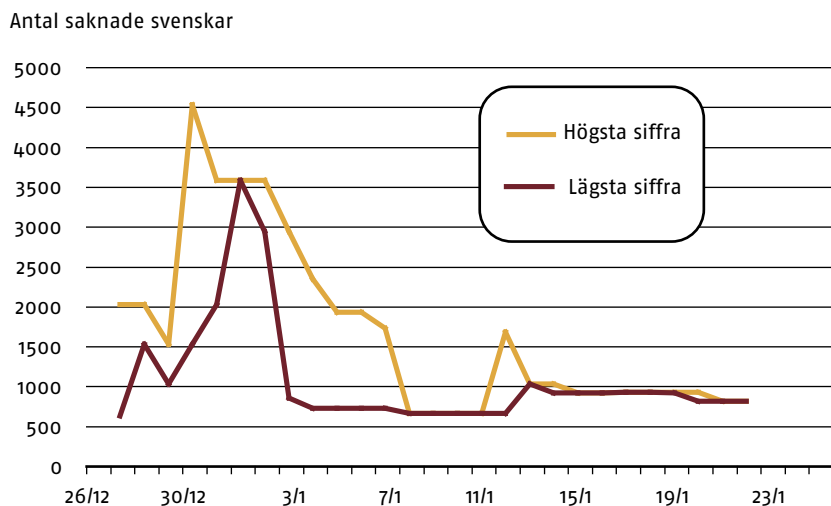

Bild Svenska Dagbladet 31 december 2004.

Bild Svenska Dagbladet 31 december 2004.

Figur 6.2 Uppgifter om saknade svenskar.

De högsta respektive lägsta siffrorna för antalet saknade svenskar som rapporteras i de undersökta medierna dag för dag de första veckorna efter tsunamin.

Rikspolisstyrelsen, som övertagit arbetet att spåra de försvunna svenskarna från UD. Den aktuella siffran över saknade svenskar är då 637 personer. Den 12 januari anger dock Aftonbladet en ny och högre siffra sedan det visat sig att polisen samlat in tandkort, DNA och andra identifikationsmedel från 1 650 svenskar, som ska lämnas över till ID-kommissionen i Thailand. Några dagar senare meddelar medierna att antalet saknade på den nya listan har sjunkit till 893.¹

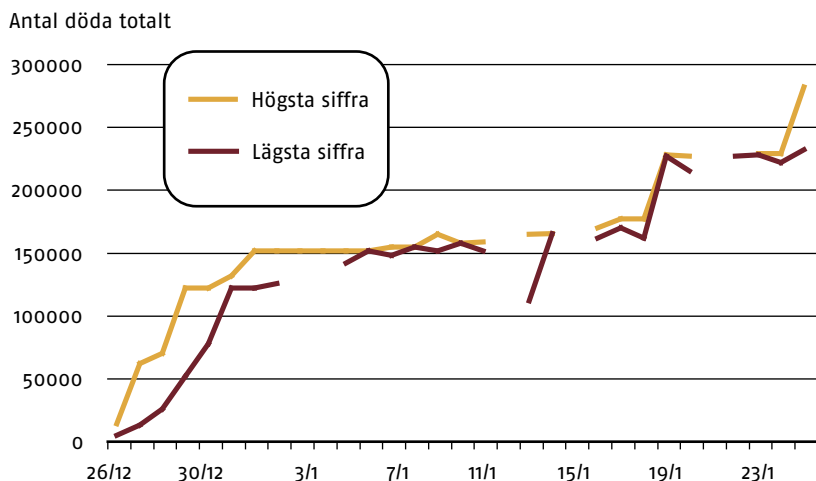
Medan mediernas uppgifter om antalet döda och saknade svenskar

sjunker efter årsskiftet fortsätter talen för det totala antalet döda i katastrofen att stiga. Vid årsskiftet, då katastrofens omfattning i Indonesien blivit någorlunda klarlagd, rapporterar medierna om 150 000 döda totalt. Siffran justeras successivt upp, ända till 300 000 döda i hela det tsunamidrabbade området, en siffra som nämns i Sveriges Televisions nyhetssändningar den 26 januari, det vill säga dagen efter den egentliga undersökningsperioden för etermedierna.

Samma dag rapporterar morgontidningarna om 280 000 döda och

¹ Den 17 november 2005 fanns 543 namn på polisens lista över svenskar som saknas eller konstaterats döda i flodvägskatastrofen. 525 av dem hade då identifierats.

Figur 6.3 Uppgifter om totalt antal döda.

De högsta respektive lägsta totalsiffrorna för totalt antal döda som rapporteras i de undersökta medierna dag för dag för de första veckorna efter tsunamin.

saknade, sedan lokala myndigheter meddelat att de befäror att antalet döda bara i Indonesien kan bli så högt som 230 000.²

Det är ett stort antal olika siffror över döda och saknade som förekommer i medierapporteringen den första månaden efter tsunamin. Särskilt de första dagarna är spännvidden stor mellan de högsta och lägsta talen som rapporterades en och samma dag. En förklaring till det är att siffrorna stiger timme för timme, allteftersom information flyter in till redaktionerna. I Rapport den 26 december stiger således siffran över antalet döda från ”tusen-

tals” i lunchsändningen via 7 000 i eftermiddagssändningen till 12 000 i den sena kvällssändningen. Nästa dag stiger siffran på motsvarande sätt från 22 000 vid lunchtid till 60 000 i den sena kvällssändningen.

Eftersom ingen vid den tidpunkten hade överblick nog att meddela något som liknar en säker siffra vare sig för döda eller saknade, tvingas redaktionerna återge uppskattningar. Man kan konstatera att de sällan tog till för höga tal och att de, när det någon gång inträffade, byggde på information från statsminister Göran Persson, som var pessimistisk i överkant vid nyårsaftonens presskonferens.

2. I oktober 2005 beräknade Svenska Röda Korset det totala antalet döda och saknade i Sydostasien och Somalia till 227 000 personer. I den siffran ingår inte turister och andra tillfälliga utländska besökare.

I rapporteringen om siffror över döda och saknade finns en tendens till att kvällstidningarna, och då särskilt Aftonbladet, väljer att publicera högre siffror än de övriga medierna. Av de undersökta medierna publicerar Aftonbladet den högsta siffran över totala antalet döda tre gånger och högsta siffran för antalet saknade svenskar sex gånger under de första fjorton dagarna. Nyheterna, som är mest återhållsamt, publicerar högsta siffran för antalet saknade svenskar en dag, och inte vid något tillfälle högsta siffran för antalet döda i katastrofen som helhet.

Aftonbladet har alltså en tendens att ligga högt, men alla de undersökta medierna har åtminstone någon gång de första veckorna högsta siffran för antalet saknade svenskar. Och alla utom Nyheterna och Dagens Nyheter rapporterar högsta siffran för totala antalet döda i katastrofen minst en av de första fjorton dagarna.

Man kan heller inte beskylla den redaktion som uppgav högst dödstal i katastrofens inledning för att överdriva. I själva verket skulle det ju visa sig att det var just den som kom sanningen närmast.

Politikernas och myndigheternas krishantering

Som nämnts blir frågan hur myndigheterna och politikerna hanterar krisen ett dominerande tema i medierapporteringen några dagar efter tsunamin.

Krishanteringens uppmärksammas i de undersökta tidningarna och etermediesändningarna i totalt 563 tidningsartiklar, 155 tv-inslag och 52 radioinslag den första månaden efter tsunamin. Det innebär att krishanteringens tas upp i ungefär var femte artikel och inslag om flodvågskatastrofen. Rapporteringen handlar om de räddningsinsatser som gjordes, men också om kritik för brister i krishantering. Flest artiklar och inslag publiceras de första veckorna, därefter blir de successivt färre; i radio och tv försvinner de nästan helt i mitten av januari.

Totalt förekommer således 770 artiklar och inslag om politikernas och myndigheternas krishantering i de undersökta medierna. Nästan hälften av dem, 340 stycken, publiceras i morgontidningarna.

Artiklarna och inslagen kan delas upp i två huvudgrupper: dels förekommer artiklar och inslag med uppgifter av administrativ art, här uppdelade på information och organisation, dels förekommer sådana med uppgifter om mer operativa åtgärder som sjukvård, förnödenheter och transport av drabbade personer. Gränsen är dock inte skarp; åtskilliga nyheter handlar både om det administrativa och det operativa, exempelvis om brister i organisationen av hemtransporterna. I sådana fall har båda temana registrerats.

Som visas i tabell 6.2 dominerar uppgifter och frågor om information och organisation av arbetet, och inte minst om brister på dessa områden. I ungefär 70 procent av artiklarna och

Tabell 6.2 Typer av krishantering som tas upp i medierna. Andel i procent av artiklarna och inslagen om krishantering.

	Kvällspress	Morgonpress	TV4	SVT	Ekot
Information	69	64	75	67	77
Organisation av arbetet	52	55	32	57	71
Persontransport	18	13	15	27	13
Sjukvård	13	14	8	17	10
Förnödenheter	11	10	7	19	4
Antal artiklar/inslag	223	340	59	96	52

Samma artikel/inslag kan innehålla uppgifter om mer än en typ av krishantering, exempelvis information och sjukvård eller organisation och persontransport, varför summan i varje kolumn överstiger 100 procent.

inslagen finns information med som ett tema, och i ungefär 60 procent organisation. I början av undersökningsperioden handlar det om röster från förtvivlade människor i Thailand som känner sig övergivna av de svenska myndigheterna när de i brist på information inte vet vart de ska ta vägen. Längre fram handlar många artiklar om brister i organisationen av den svenska katastrofhjälpen och om brist på information om saknade elever inför skolstarten. Ett tema som återkommer flera gånger är också utrikesministerns kommunikationsproblem.

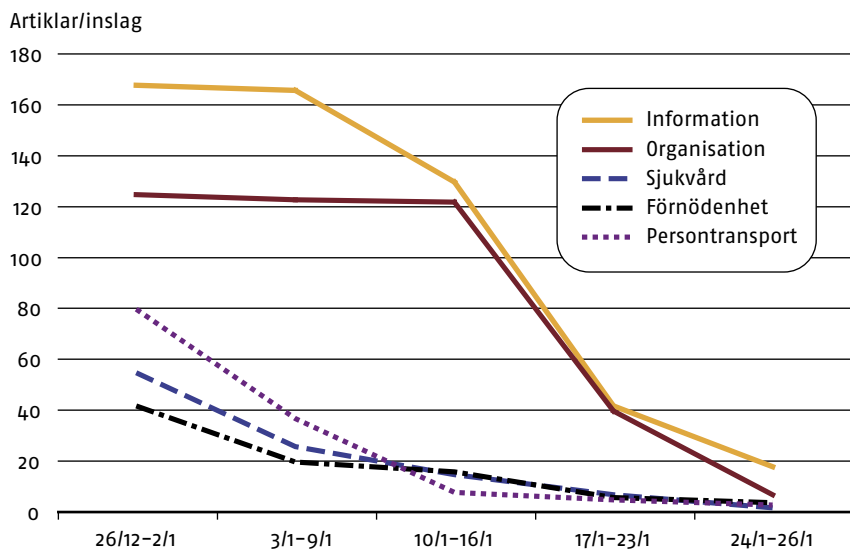
I cirka 40 procent av artiklarna om krishantering förekommer uppgifter om någon konkret hjälpinsats, som sjukvård, persontransport eller förnödenheter. De första veckorna ligger fokus i första hand på transportfrågorna. Det handlar om att få iväg hjälp till de drabbade länderna, och i hög

grad också om att transportera hem de skadade och döda till Sverige.

Någon vecka in i januari har merparten av svenskarna kommit hem, och då minskar också andelen artiklar och inslag om transporter. Men fortfarande förekommer en del rapportering om sjukvård och förnödenheter (figur 6.4). En del av artiklarna och inslagen handlar om bistånd till de länder som drabbades direkt av tsunamin, men där finns också en del rapportering om behovet av sjuk- och psykvård till svenskar som överlevt katastrofen. Fortfarande är dock mediernas uppmärksamhet mer inriktad på räddningsarbetets organisation än på vad som faktiskt utträttades.

Tre veckor efter tsunamin minskar antalet artiklar om myndigheternas insatser dramatiskt, för att nästan helt försvinna veckan därpå. Det som händer är att mediernas uppmärksamhet

Figur 6.4 Artiklar och inslag om politikernas och myndigheternas krishantering. Antal artiklar och inslag veckovis.

Tabell 6.3 Aktör som sägs sätta in räddningsinsatser. Andel i procent av samtliga aktörer.

	Kvällspress	Morgonpress	TV4	SVT	Ekot
Svenska myndigheter	30	23	20	20	37
Svenska regeringen	12	11	8	9	13
Företag	4	3	13	7	9
Resebyråer	2	2	8	3	-
Svenska hjälporganisationer	14	9	3	4	4
Svensk sjukvård	2	1	-	2	3
Svenska kyrkor och präster	1	2	2	2	-
Övriga svenska aktörer	4	2	-	5	3
Summa svenska aktörer	69	53	54	52	69
Övriga europeiska aktörer	11	11	7	17	9
Thailändska aktörer	11	4	11	8	4
Internationella hjälporganisationer	3	6	1	3	-
Indonesiska aktörer	-	3	3	3	4
Indiska aktörer	1	1	2	1	1
Amerikanska aktörer	0	5	6	2	6
FN	1	6	3	2	1
Övriga aktörsgrupper	4	10	13	13	6
Summa utländska aktörer	31	46	46	49	31
Summa	100	99	100	101	100
Antal aktörer	219	389	100	179	70

vänds mot andra stora nyheter, som mordet på en känd tv-personlighet och kidnappningen av en direktör i Göteborg.

Rapporteringen om politikerns och myndigheters hantering av krisen under den första månaden efter tsuna-

min är ganska lika i de olika medierna, bortsett från att rapporteringen i pressen, och i synnerhet i morgonpressen, är mycket mer omfattande. Man kan dock konstatera att nyhetsprogrammen i Sveriges Television i högre grad än övriga medier koncentrerar sig på det

operativa räddningsarbetet i form av transporter, vård och förnödenheter, och att arbetets organisatoriska aspekter belyses minst i TV4.

Merparten av artiklarna och inslagen om det operativa räddningsarbetet har tydlig anknytning till svenska politiker eller myndigheter. Det gäller framför allt rapporteringen om transport av skadade och döda. Även för rapporteringen om sjukvården är den svenska anknytningen stark, medan artiklar och inslag om förnödenheter mera handlar om lokala myndigheters försök att hantera brist på mat eller medicin i det drabbade området.

Om man ser till räddningsarbetet som helhet är det i något mindre än 60 procent av fallen svenska aktörer som uppmärksammas i medierna. I Ekot och kvällspressen är det nästan 70 procent, i övriga medier 50–55 procent. I hälften av dessa fall rör det sig om svenska myndigheter, som ambassaden, Räddningsverket eller ID-kommissionen. Andra svenska aktörer som uppmärksammas för hjälpinsatser är regeringen och frivilliga hjälporganisationer som Röda Korset, Diakonia med flera. I Nyheterna uppmärksammas också hjälpinsatser av researrangörer och svenska företag i större utsträckning än i övriga medier.

Ungefär 10 procent av de hjälpinsatser som uppmärksammas utförs av andra europeiska aktörer, och ungefär lika stor andel av thailändska. Räddningsinsatser från andra drabbade länder uppmärksammas mindre, utan att för den skull helt glömmas bort.

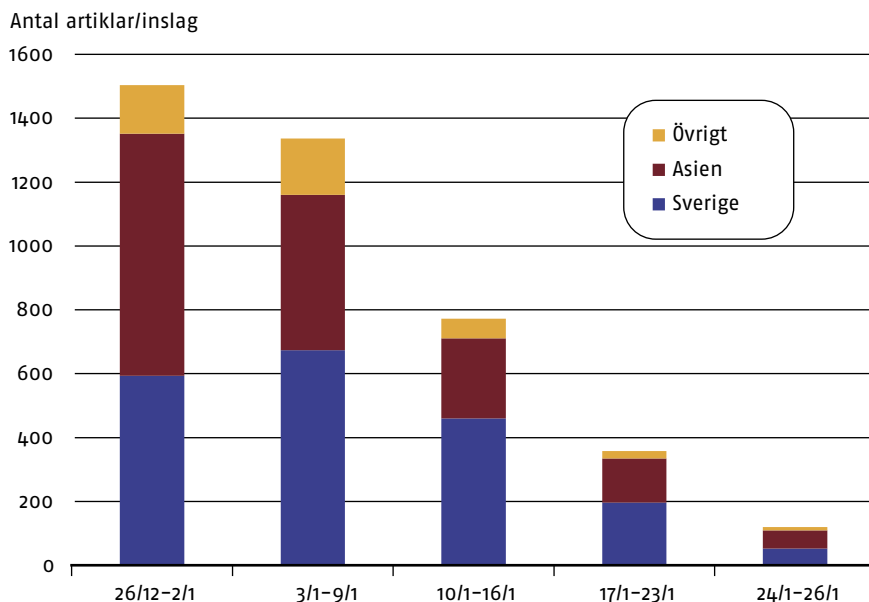
Amerikanska insatser uppmärksammas i relativt stor utsträckning i morgonpressen, Nyheterna och Ekot, men betydligt mindre i kvällspressen och Sveriges Television. Det som slog igenom var bland annat helikopterinsatser för att nå fram med bistånd till otillgängliga områden i Indonesien. Insatser utförda av olika FN-organ fick ungefär lika stor uppmärksamhet som de amerikanska. Detsamma gäller för internationella hjälporganisationer, med undantag för att Ekot inte alls tog upp deras räddningsinsatser.

DÄR HÄNDELSENA UTSPELAR SIG

Få händelser i historien har genererat så många rapporter om Asien i svenska medier som tsunamin, och förmodligen finns ingen som givit upphov till en så intensiv rapportering. Enbart i de undersökta medierna publiceras den första månaden 1 691 artiklar och inslag om förhållanden och händelser i Asien med direkt anknytning till katastrofen.

Den allra första veckan är mediernas rapporter om tsunamin och dess effekter i de direkt drabbade länderna i Asien fler än rapporterna om tsunamins effekter i Sverige. Men från vecka två och framåt är rapporterna om förhållanden i Sverige flest. De händelser som beskrivs i artiklar och inslag från Sverige handlar exempelvis om familjer på hemmaplan som förlorat någon anhörig i katastrofen, om flygplan som tas emot på svenska flygplatser eller om regeringens presskonferenser. Som visas

Figur 6.5 Geografisk plats där händelserna utspelar sig. Antal artiklar och inslag.

Alla undersökta artiklar samt radio- och tv-inslag är summerade veckovis i diagrammet. Material publicerat annandag jul (26/12) har förts till vecka 53. Observera också att den sista veckan bara omfattar två publiceringsdagar för etermedierna och tre för tidningarna.

i figur 6.5 utgör den sortens händelser något mindre än hälften av den undersökta rapporteringen. Nästan lika stor andel, 41 procent, utspelas i Asien, och återstående 10 procent i andra delar av världen, eller på någon icke identifierbar plats.

Liksom i inledningsfasen domineras rapporteringen från Sverige av händelser som utspelas i Stockholm med omnejd. Ungefär 60 procent hämtas från huvudstadsområdet, medan något mindre än 10 procent hämtas från

någon annan svensk ort och något över 30 procent handlar om förhållanden i Sverige utan närmare ortsangivelse. Dominansen av material från Stockholm förklaras delvis av att många av offren i katastrofen kom just från Stockholmsområdet, och att många inblandade myndigheter och personer finns där. En bidragande orsak är säkert också att samtliga undersökta medier har sina huvudredaktioner i Stockholm.³

³ I en uppsats om tsunamirapporteringen i Borås Tidning och Alingsås Tidning den första månaden efter katastrofen visas att 34 respektive 47 procent av artiklarna hade tydlig lokal anknytning till tidningarnas utgivningsområden (Larsson & Kullenberg Rothvall 2005).

I morgonpressens rapportering handlar 2 procent av artiklarna om grannländerna i Norden och 3 procent om övriga länder i Västvärlden. I övriga medier är sådana artiklar och inslag mycket sällsynta i tsunamirapporteringen.

Rapporteringen från Asien dominerar i alla medier av inslag och artiklar från Thailand, där merparten av de drabbade svenska turisterna befann sig när tsunamin vällde in. Deras situation efter tsunamin ger upphov till ett mycket stort antal artiklar och inslag, men det kommer också en hel del rap-

porter om den drabbade lokalbefolkningen i Thailand.

Från det på många sätt värst drabbade landet, Indonesien, kommer också en hel del rapporter, men långt ifrån lika många som från Thailand. Särskilt under katastrofens första vecka är rapporterna från Indonesien förhållandevis få, för att sedan stiga när de ohyggliga konsekvenserna av tsunamin blir kända och medierna hunnit få dit reportrar och fotografer.

För hela undersökningsperioden är antalet artiklar och inslag från Indonesien cirka 200, medan antalet rapporter

Tabell 6.4 Händelsearena. Andel i procent av antalet artiklar och inslag.

	Kvällspress	Morgonpress	TV4	SVT	Ekot
Sverige	49	49	50	45	51
Övriga Norden	0	2	0	1	0
Övriga västvärlden	2	3	0	1	1
Thailand	32	15	21	18	19
Indonesien	1	6	10	9	8
Sri Lanka	1	3	5	4	3
Indien	1	1	0	2	-
Andamanerna/Nikobarerna	1	1	1	0	0
Sydostasien allmänt	6	10	9	16	12
Övriga länder	0	1	-	0	2
Ej urskiljbart	7	10	3	3	2
Summa	100	101	99	99	99
Antal artiklar/inslag	1 440	1 568	285	592	205

I bilaga 3, tabell D, finns en mer detaljerad redovisning av vilka händelsearenor som medierna rapporterade från.

från Thailand är cirka 900. På just den punkten är skillnaden mellan de olika medierna ganska stor. I de undersökta tv-kanalernas rapportering är nyhetsinslagen från Thailand ungefär dubbelt så många som inslagen från Indonesien, i Ekot och morgontidningarna ungefär 2,5 gånger så många. I kvällspressen dominerar rapporteringen från Thailand mycket starkt; antalet artiklar från Thailand är där mer än 30 gånger fler än artiklarna från Indonesien. Medan de övriga medierna skildrar katastrofen från olika länders horisonter koncentrerar sig alltså kvällspressen på det land där flertalet drabbade svenskar befann sig. I tabell 6.4 visas hur medierapporteringen fördelas mellan de inblandade länderna.

Av övriga länder som drabbades direkt av tsunamin är det endast Sri Lanka som uppmärksammas i någon större omfattning, fortfarande med undantag för kvällstidningarna. Förhållandena i övriga länder i regionen uppmärksammas bara i enstaka rapporter i samtliga medier. Detsamma gäller för Somalia, som var det afrikanska land som drabbades värst av flodvågen. Ett av få reportage därifrån sänds i Rapport den 11 januari och handlar om försörjningsproblem för fiskare som fått sina båtar sönderslagna av tsunamin.

Helt bortglömda är dock inte de övriga länderna. En del information om hur katastrofen drabbade Burma, Maldiverna och andra länder finns i den tiondel av rapporterna som kommer från Sydostasien som region snarare än från något enskilt land.

BILDERNAS INNEHÅLL

I tidningarna och tv-sändningarna publiceras mängder av bilder från katastrofen. Bilderna visar den materiella förödelsen, som är chockerande nog. De visar också människor som förlorat släktingar och vänner. Men framför allt visar de människor som saknas efter tsunamin, som försvunnit i vågorna och i det kaos de lämnade efter sig.

Det är när medierna ett par dagar efter tsunamin fått en någorlunda klar bild av vad som hänt som delar av de stora dagstidningarnas nätutgåvor utvecklas till informationscentraler för människor som försöker få kontakt med anhöriga och vänner i de drabbade områdena. Uppgifter om namn och vistelseort publiceras tillsammans med bilder på de saknade personerna.

Särskilt kvällstidningarna publicerar också en stor del av bilderna i sina tryckta upplagor. Dagarna runt nyår finns både i Aftonbladet och Expressen flera sidor med namn och bilder på saknade svenska turister. Det börjar den 29 december och pågår några dagar in i januari då verksamheten når sitt maximum med 219 bilder på saknade turister i Expressen den 2 januari och 173 i Aftonbladet dagen därpå. Dagens Nyheter och Svenska Dagbladet har liknande porträttsamlingar med 42 respektive 28 bilder på nyårsaftonen, men övergår efter nyår till att enbart ha listorna på nätet.

Dessa bilder av döda och saknade människor utgör en stor del av de bilder som tidningarna publicerar om katastrofen. Men där publiceras också

Tabell 6.5 Det analyserade bildmaterialet i press och tv.

	Kvällspress	Morgonpress	TV4	SVT
Publicerade bilder/bildmotiv	4 270	1 270	780	1 692
Analyserade bilder/bildmotiv	2 124	999	780	1 692

ett annat mycket omfattande bildmaterial, exempelvis av vägen, fördörelsen och räddningsarbetet.

Totalt publicerar de undersökta tidningarna 5 540 bilder om flodvågskatastrofen den första månaden. Av dessa publicerar kvällstidningarna 4 270 och morgontidningarna 1 270. Av dessa har innehållet i 3 123 bilder analyserats. Urvalet utgörs av de tre största bilderna i varje artikel. De bilder som inte analyserats utgörs nästan helt och hållet av de nämnda porträttbilderna av saknade svenska turister, men där finns också ett fåtal bilder i anslutning till andra rikt illustrerade artiklar.

Också tv-nyheterna visar ett mycket omfattande bildmaterial från katastrofen. I inslagen förekommer oftast flera olika bildmotiv. Varje unikt sådant bildmotiv har analyserats. I de undersökta nyhetsprogrammen i TV4 och Sveriges Television förekommer totalt 2 472 analyserade bildmotiv.

För bildmaterialet i tv:s nyhetsprogram finns inte något bortfall i analysen, utan allt bildmaterial från flodvågskatastrofen har undersökts.

Trots att en stor del av porträtten i tidningarna inte ingår i bildurvalet utgör porträtt av människor en mycket stor andel av de analyserade bilderna.

Ungefär hälften av de analyserade tidningsbilderna och något mer än en tredjedel av tv-bilderna är personporträtt. I analysen av kvällstidningarna är 11 procentenheter av dessa bilder på döda och saknade. I morgontidningarna utgör de 3 och i tv-programmen 1 till 2 procentenheter.

Som tabell 6.6 visar publicerar alla medierna många bilder på överlevande, men i kvällspressen förekommer de särskilt mycket. 14 procent av de analyserade bilderna i kvällspressen är porträtt av överlevande, och i de andra medierna cirka 10 procent. Fördörelsen är ett annat mycket vanligt bildmotiv, som förekommer hela undersökningsperioden.

Mellan 6 och 10 procent av bilderna är porträtt av politiker. Vanligast är de i morgontidningarna. Bilder av politiker är betydligt vanligare i slutet av den undersökta perioden än i början. Det gäller i ännu högre grad för myndighetspersoner, som knappast förekommer alls de första dagarna, men som blir ganska vanliga några dagar in i januari när uppmärksamheten riktas in på sjukvård, identifiering och andra myndighetsuppgifter. Speciellt för Nyheterna är att 3 procent av bilderna visar militärer. De förekommer mycket

Tabell 6.6 Bildmotiv i press och tv. Andel i procent av samtliga motiv i det analyserade bildmaterialet.

	Kvällspress	Morgonpress	TV4	SVT
Överlevande	14	10	9	11
Förödelsen	7	10	9	9
Politiker	7	10	6	6
Myndighetspersoner och kungen	6	6	7	5
Personbild allmänt	18	17	13	10
Lik	4	5	4	5
Karta över katastrofområdet	3	8	2	4
Flodvågen/flyende	5	3	3	4
Sjukvård	1	1	2	3
Döda och saknade*	11	3	2	1
Sökandet	4	2	3	3
Sorg och sörjande	4	6	4	4
Insamling/bistånd	2	6	3	4
Miljöbild	3	3	13	12
Uppröjning	0	2	3	2
Mottagande av hemkommande	1	2	1	1
Hemtransport av överlevande	1	1	1	1
Reporter på plats	-	-	6	5
Presskonferens	-	-	3	3
Övrigt bildmotiv	8	5	6	7
Summa	99	100	100	100
Antal motiv	2 124	999	780	1 692

* För tidningarna gäller att upp till tre bilder kodats per artikel. Urvalet är de tre största bilderna. Det innebär att 2 146 bilder, varav nästan alla är porträtt på saknade personer, i första hand publicerade i kvällspressen, inte ingår i statistiken.

Bild Expressen 2 januari 2005.

Bild Expressen 2 januari 2005.

Bild Expressen 2 januari 2005.

Bild Expressen 2 januari 2005.

sparsamt i de övriga mediernas bildmaterial.

En stor del av bilderna klassificeras som allmänna personbilder. I tv-mediet utgör de något mer än 10 procent av bilderna, i tidningarna närmare 20 procent. Många av bilderna är porträtt av vanliga människor, representanter för allmänheten, som uttalar sig exempelvis i enkäter om regeringens insatser under krisarbetet.

Utöver de redan redovisade personporträtten visar ungefär 5 procent av bilderna i alla medierna sorg och sörjande människor. Den första veckan efter tsunamin förekommer också ganska många bilder av hemtransporter av människor från katastrofområdet och av mottagandet i Sverige. Sådana bilder förekommer knappast alls efter årskiftet, och de utgör därför bara någon enstaka procent av bilderna över hela undersökningsperioden.

Både i tidningarna och tv utgörs mellan 3 och 5 procent av alla motiv av bilder på själva flodvågen och människor som försöker fly bort från den. Det är alltså ögonblicksbilder, tagna på plats av människor som råkade ha en kamera eller mobiltelefon med kamera till hands.

En del av bilderna på förödelsen som vågen orsakade har tillkommit på samma sätt, men efter hand som redaktionerna får personal på plats blir allt fler av bilderna tagna av professionella filmare och fotografer. Totalt visar nästan 10 procent av det analyserade bildmaterialet förödelsen efter tsunamin, lite mer i morgonpressen och lite mindre i kvällstidningarna.

En påfallande stor del av bildmaterialet utgörs av kartor över katastrofområdet. I kvällspressen utgör de 3 procent av bildmaterialet, och i morgontidningarna så mycket som 8 procent. Någon karta finns praktiskt taget varje dag i de undersökta tidningarna. Motiven varierar men kartor över turistområdena i Thailand och översiktskartor över Sydostasien, ofta med grafik över vågens framfart eller siffror över antalet döda och saknade i de drabbade länderna, är vanliga. Också nyhetsprogrammen i tv visar en hel del kartbilder. Det gäller särskilt Rapport och Aktuellt, som nästan dagligen visar någon karta var.

En ännu större del av tv:s bilder utgörs av miljöbilder, det vill säga bilder som visar hur det ser ut på platser man rapporterar från, utan att för den skull visa förödelsen eller verksamheten som pågår. Ett vanligt motiv är stränderna där vågen vällde in. I tv utgör den typen av bilder 12–13 procent av hela det analyserade bildmaterialet, medan det i pressen utgör 3 procent.

Ytterligare ett vanligt bildmotiv i alla medierna är insamlingar och biståndsinsatser. Många biståndsorgan samlade in pengar och utrustning till de drabbade, och medierna själva engagerade sig i hög grad. Både Sveriges Television och TV4 anordnade stödgalor under nyårshelgen, vilket genererade en hel del uppmärksamhet i nyhetsrapporteringen. I de analyserade tv-nyheterna handlar 3–4 procent av bilderna om insamlingarna och biståndet, i kvällstidningarna 2 procent och i morgontidningarna 6 procent.

Bild Aftonbladet 5 januari 2005.

Speciellt för tv-materialet är förekomsten av bilder på reportrar på plats i katastrofområdet. Sådana bilder utgör 5–6 procent av bildmaterialet. Det bör påpekas att så kallade bildbylines i tidningarna inte räknats som bilder i detta sammanhang.

Speciellt för tv är också bildsekvenser från presskonferenser, som utgör 3 procent av det sända bildmaterialet.

Aktörer som kommer till tals

Analysen av hur medierna rapporterat om flodvågskatastrofen har så här långt redovisat vilka sakområden som stått i centrum och från vilka geografiska arenor som artiklarna och inslagen rapporterat. Men journalistiken handlar minst lika mycket om vilka aktörer som agerar, vilka som kommer till tals och vilka som omtalas. Aktörer kan vara enskilda personer, institutioner och organisationer. I detta avsnitt analyseras vilka aktörer som kommer till tals och som förekommer i medierna den första månaden efter tsunamin.

Ett huvudresultat av aktörsanalysen är att de svenska personerna, institutionerna och organisationerna i mycket hög grad dominerar bland de aktörer som kommer till tals i tidningarna och etermediernas huvudsändningar under den första månaden. Som mest är fyra av fem aktörer svenska i kvällstidningarna, som minst två av tre i Sveriges Television och i morgontidningarna. Mediernas urval av aktörer understry-

ker den påtagliga vinklingen på svenska perspektiv och förhållanden som redovisningen av sakområden redan visat och som manifesterades tydligt redan under inledningsperioden.

Totalt intar de tre aktörerna överlevande/skadade, regeringen och myndigheter tydliga topplaceringar i de analyserade artiklarna och inslagen. De utgör drygt 10 procent vardera av samtliga aktörer. De två första kategorierna är också de mest vanliga under inledningsperioden, medan myndigheterna är vanligare under huvudperioden. På en fjärde plats sammanlagt kommer thailändska aktörer med 6 procent. De fyra aktörernas andel varierar dock under den analyserade månaden.

Överlevande och skadade svenska turister kommer mest till tals dagarna närmast efter flodvågorna. Hälften av deras framträdanden förekommer mellan den 26 december och 2 januari. Andelen sjunker sedan stadigt och ligger på 6 procent i slutet av månaden. Flest överlevande och skadade kom till tals medan de fortfarande var kvar på de drabbade turistorterna eller direkt efter hemkomsten till Sverige.

Regeringen uttalar sig också relativt sett mest i början av katastrofen. Dels gav den ett antal presskonferenser under de första dagarna och bemötte kritik från överlevande och anhöriga, dels åkte utrikesministern på en två-dagarsresa till Thailand. Antalet framträdanden sjunker under första veckan i januari för att sedan stiga något i mitten på månaden i samband med en ny våg av kritik.

Tabell 6.7 Aktörer som kommer till tals i press, radio och tv under huvudperioden. Andel i procent av samtliga aktörer.

	Kvällspress	Morgonpress	TV4	SVT	Ekot
Svenska aktörer					
Överlevande/skadad	23	6	10	13	8
Regering	11	11	16	13	20
Myndigheter	10	11	13	8	17
Riksdagspolitiker	2	5	5	6	7
Medier	6	6	2	2	2
Anhörig/vän till saknad/avliden	8	2	2	2	-
Allmänhet	5	4	3	5	4
Företag	2	5	4	2	2
Resebranschen	3	4	5	3	2
Hjälporganisationer	2	3	2	3	2
Sjuk- och hälsovårdspersonal	2	2	2	3	4
Experter	1	3	1	2	0
Kungen/hovet	2	1	1	1	1
Oidentifierbar aktör	2	0	1	0	2
Övriga svenska aktörer	3	4	3	4	3
Summa svenska aktörer	82	67	70	67	74
Utländska aktörer					
Thailändska aktörer	7	5	8	6	7
Utländska medier	4	6	0	1	2
Indonesiska aktörer	0	5	7	6	3
FN	1	3	5	4	6
Lankesiska aktörer	0	3	4	5	3
Indiska aktörer	1	2	1	4	1
Nordiska aktörer	1	2	2	2	1
Europeiska/EU-aktörer	1	2	-	1	0
Internationella hjälporganisationer	0	1	-	1	0
Oidentifierad utländsk aktör	0	0	1	1	0

Övriga utländska aktörer	2	4	3	4	3
Summa utländska aktörer	17	33	31	34	26
Summa	99	100	101	101	100
Antal aktörer	2383	2504	420	894	255

Celler som saknar värden markeras med -, värdet 0 innebär att antalet fall summerar till mindre än 0,5 procent. I kategorin *Övriga utländska aktörer* ingår bland andra *Somaliska aktörer* och *Maldiviska aktörer*.

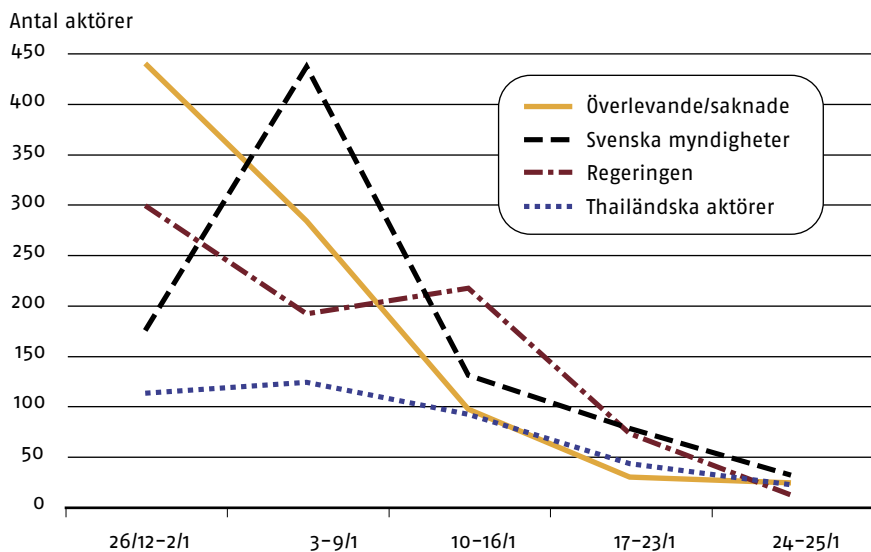
Aktörskategorin myndigheter har en tydlig topp mellan den 3 och 9 januari, då de gör hälften av sina framträdanden. Under den perioden handlar mycket av rapporteringen om hemtransporter och identifieringsarbete i Thailand, något som myndigheterna hade huvudansvaret för. Men den i särklass vanligaste myndigheten under den analyserade månaden är UD och dess representanter som framträder 373 gånger i artiklarna och inslagen. På en andra plats, men endast med ungefär hälften så många framträdanden, kommer polismyndigheten som ansvarade för de officiella listorna på döda och saknade personer. På en tredje plats med sammanlagt 66 framträdanden kommer ID-kommissionen.

Den aktörskategori som sammanlagt kommer på en fjärde plats, thailändska aktörer, kommer till tals betydligt oftare under den första hälften av den analyserade månaden, än under den andra. Mycket av sjukvårdsarbetet och omhändertagandet av svenska medborgare på plats i Thailand involverade lokalbefolkningen och de inhemska myndigheterna.

Under inledningsperioden hamnar aktörskategorin riksdagspolitiker på sista plats bland de svenska aktörskategorierna. Såväl oppositionspolitiker som politiker från regeringens samarbetspartier höll en mycket låg profil under katastrofens första dagar. Sett till hela den första månaden får dessa aktörer däremot en betydligt mer framträdande plats. I början på perioden gör de relativt få uttalanden. Kort efter det att kungen hållit sitt tal i samband med regeringens minnesceremoni den 10 januari, drygt två veckor efter flodvågorna, går de däremot ut och kommenterar det sätt på vilket regering och myndigheter skött krishanteringen. Nästan hälften av riksdagspolitikernas framträdanden, 45 procent, infaller mellan den 10 och 16 januari.

Representanterna för resebranschen är relativt sett mindre vanliga under huvudperioden än under inledningsperioden. Efter det att de svenska turisterna väl kommit hem till Sverige uttalar sig Lottie Knutson och hennes kollegor mycket lite i medierna. Fritidsresor som hade flest turister i Thailand är också den resebyrå som kommer

Figur 6.6 Några aktörskategoriernas förekomst den första månaden efter katastrofen. Totalt antal aktörsframträdanden per kategori.

Tidsperioderna i diagrammet är olika långa. Den första perioden är åtta dagar, de två påföljande sju dagar vardera, den sista och fjärde perioden är nio dagar. Diagrammet visar hur respektive aktörskategori totala antal framträdanden fördelar sig mellan den 26 december 2004 och den 25 januari 2005.

till tals flest gånger i artiklarna och inslagen, 81 gånger, att jämföra med den näst vanligaste byrån, Apollo, som kommer till tals 39 gånger.

Det finns också skillnader mellan de olika medierna ifråga om aktörskategoriernas förekomst. Störst andel utgör överlevande/skadad med 23 procent i både Aftonbladet och Expressen. Denna aktörskategori är mest framträdande i kvällstidningarna. I morgontidningarna utgör överlevande och skadade däremot bara 6 procent, i radio och tv mellan 8 och 10 procent. Den främsta förklaringen torde

ligga i Aftonbladets och Expressens tydligare vinkling på den enskilde, vanliga – ofta drabbade – människans situation. Mönstret förstärks av att också aktörskategorierna svensk allmänhet och anhöriga/vänner är större i kvällstidningarna än i de övriga medierna. Denna tydliga prioritering i nyhetsvärderingen är anledningen till att kvällstidningarna dels skickade fler medarbetare till Thailand och de andra drabbade länderna, dels stannade kvar i Sydostasien längre än de övriga medierna gjorde.

Tabell 6.8 Medier som kommer till tals eller refereras, antal framträdanden.

	Kvällspress	Morgonpress	TV4	SVT	Ekot
SVT	30	24	-	6	-
Dagens Nyheter	19	18	1	4	-
Aftonbladet	17	14	-	-	-
Expressen	16	9	-	-	-
Ekot/SR	4	9	-	3	3
Svenska Dagbladet	5	11	-	1	-
TV4	10	4	2	-	-
Övrigt svenskt medium	29	15	3	4	1
Utländskt medium	92	138	1	6	6
Totalt	222	242	7	24	10

Den svenska regeringens främsta medier är radions och tv:s nyhetsprogram. I Ekot är var femte aktör som kommer till tals en regeringsrepresentant, vilket är en än högre andel än under inledningsperioden. I Nyheterna och Rapport är regeringen den vanligaste aktörskategorin med 16 respektive 15 procent. I Aktuellt hamnar den på andra plats med 13 procent. I både TV4 och Sveriges Television har dock regeringens andel sjunkit något jämfört med inledningsperioden.

På en femte plats sammanlagt bland svenska aktörer ligger medierna och på en andra plats bland de utländska ligger utländska medier, vilket i stort sett motsvarar deras placeringar även under inledningsperioden. De två medieaktörerna utgör sammanlagt 9 procent av

alla aktörer under huvudperioden. De analyserade medierna hänvisar regelbundet till varandra och till kollegor i utlandet, inte minst dagarna efter flodvågorna. Dels refererar tidningarna, tv-programmen och Ekot siffror om döda, saknade och skadade som de hämtar från medierna med tidigare pressläggning, i viss mån refereras även uttalanden som olika aktörer gör i en annan kanal eller tidning. Dels framträder krönikörer, ledarskribenter och ibland nyhetsreportrar som aktörer i rapporteringen när de kommenterar eller analyserar händelserna eller själva har bevittnat det de rapporterar om. I etermedierna är det till exempel inte ovanligt att den reporter som befinner sig på plats intervjuas eller samtalar med programledaren i direktsändning.

Reportern på plats räknas då som aktör i analysen.

I tabell 6.8 ingår inte TT och internationella nyhetsbyråer, då de i detta sammanhang inte betraktas som massmedier i traditionell mening. Byråerna vänder sig inte direkt till allmänheten utan levererar nyheter till de övriga medierna och framträder främst av den anledningen som aktör i nyhetsrapportering. Kvällstidningarna hänvisar till det svenska TT 18 gånger, morgontidningarna 41 gånger, Nyheterna 2 gånger och Ekot 1 gång. I Rapport och Aktuellt förekommer inte TT alls.

Skillnaden mellan medieaktörernas förekomst är stor mellan å ena sidan morgon- och kvällstidningar och å andra sidan etermedierna. I kvällstidningarna utgör medieaktörerna sammanlagt 10 procent och i morgontidningarna 11 procent, medan de endast utgör 2 procent i TV4, 3 procent i Sveriges Television och 4 procent i Ekot. Siffrorna i tabell 6.8 bör därför tolkas med försiktighet för etermedierna.

Analysen tyder på att största delen av de medieaktörer som förekommer är referenser till andra medier snarare än egna reportrar. Detta kan tolkas som att uppgifter i viss mån vandrar runt och återanvänds mellan medierna. Man kan tala om en sorts rundgång i rapporteringen, både på nationell och internationell nivå. I morgontidningarna utgör de utländska medierna 57 procent och i kvällstidningarna 41 procent. Sex av de sammanlagt tio medieaktörerna i Ekot är utländska, en fjärdedel i Sveriges Television och drygt en tiondel i TV4.

Den sammanlagt mest refererade medieaktören är Sveriges Television. Det kan till stor del förklaras med att morgon- och kvällstidningarna refererar uppgifter som framkommit i de sena kvällsnyheterna dagen innan. Dagens Nyheter är det enskilda medium som refereras flest gånger. Det handlar dels om hänvisningar till tidningens skribenter, dels till debattartiklar som publicerats där.

UTLÄNDSKA AKTÖRER

Högst andel utländska aktörer har Rapport och Dagens Nyheter med vardera 35 procent och Aktuellt med 34 procent av samtliga aktörer. Endast hälften så mycket och lägst andel har Aftonbladet med 17 och Expressen med 18 procent. Jämfört med tv-programmen har dock Dagens Nyheter en större bredd i urvalet av utländska aktörer som kommer till tals.

Under inledningsperioden är utländska medier den vanligaste utländska aktörskategorin. De svenska medierna hämtade uppgifter bland annat från medierna i de drabbade länderna. Sett över hela den första månaden är emellertid de thailändska aktörerna vanligare, som framgår av tabell 6.7. De utgör 25 procent av alla utländska aktörer. Andelen aktörer som kommer till tals från Indonesien, det land som drabbades hårdast av tsunamin, är endast 14 procent. Men till Indonesien skickade medierna inte lika många reportrar. Dels fanns inga svenska turister där då flodvågorna kom – den svenska vinkeln saknades, dels med-

förde den totala förödelsen att arbetsförhållandena för ditresta journalister var mycket svåra, enligt vad redaktionerna själva berättat.

Sammanlagt kommer drygt hälften av alla utländska aktörer från de drabbade länderna. Störst andel utgör de i morgonpressen med 65 procent, minst andel i kvällstidningarna där de utgör 48 procent. Förutom de thailändska och indonesiska aktörerna kommer lankesiska och indiska personer och myndigheter till tals i samtliga medier. Aktörer från Maldiverna uttalar sig i de fyra tidningarna och i Ekot men somaliska aktörer kommer till tals endast i Dagens Nyheter och Rapport.

De utländska aktörerna utgör, som redan sagts, sammanlagt 25 procent av alla aktörer. Av dessa är endast knappt var tionde från övriga Norden eller Europa. I Thailand, Indien och Sri Lanka fanns turister från många olika länder. Antalet döda tyskar är jämförbart med antalet svenskar. Ett relativt stort antal norrmän och finländare omkom också i vågorna. Om dessa länder handlade tsunamirapporteringen knappast alls.

BARNEN I RAPPORTERINGEN

Mellan 90 och 96 procent av alla personer som kommer till tals i de analyserade medierna är vuxna.⁴ Flest framträdanden gör barnen i kvällstidningarna, 57 i Expressen och 51 i Aftonbladet. I Dagens Nyheter uttalar sig barnen vid

25 tillfällen och i Svenska Dagbladet vid 21 tillfällen under tsunamirapporteringens första 30 dagar.

Störst andel barn har emellertid Sveriges Television med 6 procent, vilket är tre gånger högre än kvällstidningarna och sex gånger högre än morgontidningarna. I Nyheterna utgör barnen 4 procent av alla som kommer till tals, i Ekot 2 procent.

Av de barn som kommer till tals är färre än 1 procentenhet under sex år. I faktiska siffror innebär det att småbarn som mest intervjuas vid fem tillfällen i Aftonbladet och fyra vardera i Expressen och Dagens Nyheter den första månaden efter tsunamin. Det bör påpekas att det inte rör sig om antal enskilda barn. Samma barn har i några fall uttalat sig flera gånger i samma medium och i flera olika medier.

I några fall har inte de intervjuades ålder gått att urskilja, till exempel när åldersuppgift saknats och den intervjuade personen inte heller har funnits på bild. Sammanlagt 4 procent av alla intervjuade personer i tidningarna och 1 procent i etermedierna har inte varit möjliga att åldersbestämma.

Analysen har också närmare tittat på i hur många artiklar och inslag barn förekommer, det vill säga att de förekommer i text, bildtext eller bild. Mätt på detta sätt förekommer barnen oftast i kvällspressen (40 procent av artiklarna) och mest sällan i Ekot (17 procent av inslagen). Bland etermedierna har Sveriges Television flest inslag med

4 I analysen har alla personer som uppfattats vara 19 år eller äldre klassificerats som vuxna.

Tabell 6.9 Barn i tsunamirapporteringen. Andel i procent av antalet artiklar och inslag där barn förekommer.

	Kvällspress	Morgonpress	TV4	SVT	Ekot
Barn förekommer	40	22	27	35	17
Barn saknas	60	78	73	65	82
Summa	100	100	100	100	99
Antal artiklar/inslag	1 568	1 440	593	285	205

barn. I merparten av alla artiklar och inslag förekommer barn dock inte alls.

När ett barn medverkar i nyhetsrapporteringen kan det göra det på olika sätt. Det kan vara artikelns eller inslagets huvudperson, det vill säga att rapporteringen är uppbyggd kring ett eller flera barn, antingen direkt genom att ett eller flera enskilda barn står i centrum eller genom att barnen skildras kollektivt som en grupp.⁵ Ett barn kan även förekomma som biperson, det vill säga att de centrala personerna är vuxna, men att barn förekommer mer perifert i artikeln eller inslaget.

När barn medverkar i rapporteringen i text eller i text och bild gör de det i egenskap av huvudperson i 11 procent av artiklarna och i egenskap av biperson i 14 procent av artiklarna. Störst andel artiklar/inslag där barn är huvudperson har kvällstidningarna med 18 procent, minst andel har Ekot med 5 procent.

De tre vanligaste sakområdena när barn förekommer som huvudperson är de som handlar om katastrofens konsekvenser, ögonvittnesskildringar samt döda och saknade.

Merparten av alla artiklar och inslag där barn medverkar som huvudperson har en tydlig känslomässig vinkel (57 procent). Klart flest sådana vinklade inslag har TV4 med hela 87 procent. Minst andel har morgontidningarna med 48 procent. Av de vinklade artiklarna och inslagen har sammanlagt hälften ett offerperspektiv, det vill säga att barnens utsatthet och hjälplöshet står i fokus. Relativt vanligast är detta i Ekot där 8 av sammanlagt 11 inslag har denna vinkel och i TV4 och Sveriges Television där drygt hälften av inslagen fokuserar på barnen som offer. Artiklarna och inslagen med hoppingivande vinkel, de så kallade solskenshistorierna är betydligt färre, endast 16 procent totalt sett. Störst andel utgör de i TV4

⁵ Detta innebär inte nödvändigtvis att barnen också kommer till tals i artikeln eller inslaget. Barn kan omtalas av andra men ändå framträda som artikelns eller inslagets huvudperson, till exempel när saknade barn står i centrum.

Bild Expressen 30 december 2004.

med 29 procent medan Ekot inte har ett enda inslag med detta perspektiv.

KVINNOR OCH MÄN

Under rapporteringens första fem-sex dagar var knappt fyra av tio personer som kom till tals i medierna kvinnor, eller för att vara exakt 37 procent. Sett till hela den första månaden sjunker kvinnornas andel ytterligare till 32 procent. Andelen svenska kvinnor är högre, 35 procent, än andelen utländska, 23 procent.

För en del av de personer som uttalar sig i artiklarna och inslagen har det inte gått att fastställa kön. De utgör sammanlagt 6 procent. Fram-

för allt har detta varit problematiskt i samband med en rad utländska namn. Andelen personer med ej urskiljbart kön är därför betydligt större bland utländska aktörer, 12 procent, än bland svenska, 4 procent. Den är också större i tidningarna med ett genomsnitt på 19 procent, jämfört med etermedierna som i genomsnitt har 4 procent, vilket hänger samman med att intervjupersoner i tv oftare syns i bild och att kön i Ekot även kan identifieras utifrån rösten.

Det finns även skillnader mellan medierna ifråga om intervjupersonernas könsfördelning. Jämnast är den i Expressen och i Nyheterna där kvin-

norna utgör 38 respektive 37 procent. Minst andel kvinnor har Ekot och Svenska Dagbladet med 31 procent vardera.

Störst andel kvinnor har resebranschen med 70 procent. Det beror på att Lottie Knutson från Fritidsresor får en framträdande plats i nyhetsrapporteringen och att flera av hennes kollegor också är kvinnor.

Annars gäller generellt att andelen kvinnor är mindre bland politiker, myndigheter och andra så kallade officiella aktörer än bland aktörer som medverkar som privatpersoner. Tittar man på myndigheter så utgör kvinnorna totalt sett endast 22 procent, i Sveriges Television så få som 13 procent och som mest 27 procent i Ekot. Bland svenska politiker (kategorierna regeringen och riksdagspolitiker) utgör kvinnorna endast 34 procent. Minst är deras andelar i Sveriges Television och Ekot med 28 procent vardera, störst i kvällstidningarna med 41 procent. Bland experterna, som under inledningsperioden var en till nästan 100 procent mansdominerad kategori, utgör kvinnorna som mest 14 procent i morgontidningarna och 9 procent i kvällstidningarna. I etermedierna lyser de fortfarande med sin frånvaro.

I de kategorier där aktörerna framträder i egenskap av privatpersoner – överlevande/skadad, anhörig/vän och allmänhet – är kvinnornas andel i genomsnitt 42 procent. Här finns dock skillnader, både mellan kategorierna och medierna. Bland överlevande/skadade utgör kvinnorna 38 procent,

bland anhörig/vän 45 procent och bland allmänheten 53 procent. Minst andel kvinnor för dessa tre kategorier sammanlagt har Ekot med endast 31 procent, störst andel har morgontidningarna med 48 procent.

Som det redan konstaterats i analysen av mediernas rapportering under katastrofens första dagar så kan den skeva könsfördelningen bland så kallade offentliga personer delvis förklaras med att andelen män faktiskt är större på officiella poster och politiska uppdrag. Dock finns ingen liknande förklaring till att andelen är mindre bland två av de tre kategorier som medverkar i egenskap av privatpersoner och dessutom överlag mycket mindre i rapporteringen som helhet.

ENSKILDA AKTÖRER SOM KOMMER TILL TALS

Av alla de hundratals aktörer som uttalar sig eller refereras i tsunamirapporteringen återkommer somliga betydligt oftare än andra i samtliga medier. Man kan säga att de utgör rapporteringens huvudpersoner.

Tabell 6.10 visar de tio personer som sammanlagt fått mest utrymme, det vill säga kommit till tals flest gånger i de analyserade medierna under den första månaden efter tsunamin. Den i särklass vanligaste enskilda personen är statsminister Göran Persson. Han framträder 205 gånger, nästan dubbelt så ofta som Laila Freivalds som kommer på andra plats med 110 framträdanden. Regeringen och UD spelade en central roll i beslutsfattandet kring vilka

Tabell 6.10 Tio-i-toppaktörer som kommer till tals under huvudperioden. Antal framträdanden.

	Totalt	Kvällspress	Morgonpress	TV4	SVT	Ekot
Göran Persson, regeringen	205	56	73	17	38	21
Laila Freivalds, regeringen	110	47	36	10	13	4
Kung Carl Gustaf	59	23	23	4	6	3
Lottie Knutson, Fritidsresor	49	13	20	4	8	4
Fredrik Reinfeldt, (m)	44	3	17	6	15	3
Jonas Hafström, UD	38	19	11	4	4	-
Hans Dahlgren, statssekr.	36	10	16	2	3	5
Maud Olofsson, (c)	35	4	16	4	9	2
Kjell Larsson, Räddningsverket	32	9	23	-	-	-
Lars Leijonborg, (fp)	31	6	13	3	7	2

insatser som skulle vidtas för att få hem de svenska turisterna och stödja räddningsarbetet i de drabbade länderna. I själva verket arbetade ett mycket stort antal personer både inom regeringskansliet och UD-förvaltningen med såväl praktiska frågor, beredning av beslutsunderlag som informationsfrågor kring flodvågskatastrofen. Mycket få av dessa kom emellertid fram i medierna. Istället får Persson och Freivalds personifiera dem som arbetade med dessa frågor inom regeringen och departementet.

Tabellen visar vidare att de tio sammanlagt mest vanliga personerna utan undantag representerar de politiska partierna, myndigheterna, resebranschen och kungahuset. På tredje plats

finns kung Carl Gustaf. Tillsammans med drottningen och kungabarnen var han närvarande på Arlanda flygplats då svenska turister kom hem och även då de första omkomna landade i Sverige. Å sin familjs och hovets vägnar uttryckte han vid ett pressmöte sitt stöd för de drabbade personerna och familjerna den 29 december. Den 10 januari höll han ett uppmärksammat tal i Stockholms stadshus i samband med regeringens minnesceremoni. Men egentligen gjorde inte kungen särskilt många uttalanden under den analyserade månaden. De han ändå gjorde får emellertid stort genomslag i samtliga medier. Det råder ingen tvekan om att kungen och kungafamiljen har högt nyhetsvärde i svensk press, radio och tv.

På fjärde plats över personer som kommit mest till tals finns Fritidsresors informationsdirektör Lottie Knutson. Hon representerade den resebyrå som hade flest turister i Thailand och var också en av de första som överhuvudtaget uttalade sig om katastrofen i en TT-intervju klockan halv sju på morgonen den 26 december. Researrangörerna var sannolikt de aktörer som till en början hade mest information om situationen på de drabbade turistorterna. Att Lottie Knutson och hennes kollegor därför fick stort utrymme i medierna är inte märkvärdigt.

Det finns några skillnader mellan de analyserade mediernas tio-i-topplistor, även om listorna på de tio-tolv personerna som oftast kommer till tals i stort sett innehåller samma namn. Med lite olika inbördes rangordning är det inte fler än en handfull personer som utgör tsunamirapporteringens vanligaste aktörer.

Kvällstidningarna utmärker sig genom att ha den minst officiösa prägeln på tio-i-topplistan. Där finns Pigge Werkelin, en svensk turist som förlorade sin fru och två söner i Thailand, på en tredje plats och tre representanter för resebranschen med på listan. Ingen av oppositionspartiernas talesmän har kommit med.

Samtliga borgerliga partiledare är däremot med bland huvudpersonerna i de andra medierna. Där finns också biståndsminister Carin Jämtin och kabinetssekreterare Hans Dahlgren. I Ekot är Dahlgren den näst vanligaste personen efter statsministern. Något anmärkningsvärt är det att statssekre-

terare Lars Danielsson, en av de högst ansvariga för regeringens hantering av flodvågskatastrofen, saknas på listan över de tio personer som sammantaget kommit mest till tals.

ENSKILDA PERSONER PÅ BILD

Alla enskilda namngivna offentliga eller övriga kända aktörer som förekommer på bild i artiklarna och tv-inslagen har klassificerats. Det hävdas ibland att en bild säger mer än tusen ord. I vilken utsträckning detta är sant kan naturligtvis diskuteras. Dock säger en bild alltid något annat än vad som kan uttryckas i ord.

I samband med tsunamirapporteringen skilde sig bilderna dramatiskt från tidningarnas och tv:s i vanliga fall relativt stereotypa genre- och porträttbilder. Detta har analysen redan visat. Men vilka personer var de vanligaste i artiklarna och inslagen om tsunamin den första månaden efter katastrofen?

Statsminister Göran Persson, utrikesminister Laila Freivalds och kung Carl Gustaf toppar listan över dem som totalt sett oftast förekommer i bild. Statsministern är sammanlagt ett dubbelt så vanligt bildmotiv som kungen. Mest dominerande är Persson, relativt sett, i Sveriges Television där han är mer än tre gånger så vanlig som Freivalds, som hamnar på en andra plats. I Expressen förekommer utrikesministern i 42 bilder och är därmed den vanligaste personen på bild. I morgontidningarna är bilder på kung Carl Gustaf vanligare än på Laila Freivalds. Sammantaget flest bilder på kungen visar

Bild Kung Carl Gustaf håller tal i Stockholms Stadshus under en ceremoni för samling, eftertanke och gemenskap efter flodvågskatastrofen, 10 januari 2005.

FOTO: Jonas Ekströmer/Pressens Bild

dock Aftonbladet och Expressen med 16 respektive 19 bilder, vilket i snitt är något fler än en bild varannan dag under hela den analyserade månaden. Bland de tio mest avbildade personerna finns också drottning Silvia och bland de femton mest avbildade prinsessorna Victoria och Madeleine. Dessa personer uttalar sig dock betydligt mer sällan än de förekommer i bild, vilket också analysen av inledningsperioden visat.

I tabell 6.11 finns även Pigge Werkelin och Hannes Bergström med. Dessa två personer får på olika sätt mycket uppmärksamhet i medierna, framför allt i kvällstidningarna men

även i Sveriges Television och Ekot. Berättelserna om hur Pigge Werkelin letade efter sina omkomna anhöriga i Thailand och om hur den lille pojken Hannes Bergström, 2 år, som först återfanns ensam i Khao Lak senare förenades med sin familj, blir som gripande miniföljetonger i nyhetsrapporteringen. Genom att lyfta fram två enskilda öden beskriver medierna samtidigt situationen för många svenska vuxna och barn i Thailand. Pigge Werkelin finns även med bland de tio personer som kommer mest till tals i kvällstidningarna. Både han och Hannes förekommer på ett stort antal bilder.

Tabell 6.11 Vanligaste personer i bild. Antal bilder på respektive person.

	Totalt	Kvällspress	Morgonpress	TV4	SVT
Göran Persson, regeringen	155	57	26	23	49
Laila Freivalds, regeringen	107	61	19	11	16
Kung Carl Gustaf	75	35	20	7	13
Fredrik Reinfeldt, (m)	32	4	2	8	18
Lars Danielsson, statssekreterare	30	2	4	3	21
Lottie Knutson, Fritidsresor	28	10	6	4	8
Lars Leijonborg, (fp)	27	6	2	6	13
Drottning Silvia	26	13	3	3	7
Maud Olofsson, (c)	25	3	3	6	13
Hans Dahlgren, UD	23	4	6	3	10
Pigge Werkelin, turist	23	21	-	1	1
Göran Hägglund, (kd)	22	3	4	6	9
Hannes Bergstöm, turist, 2 år	22	14	3	4	1
Prinsessan Victoria	20	14	1	1	4
Jonas Hafström, UD	18	5	4	5	4
Prinsessan Madeleine	16	8	-	4	4
Antal bilder	1 448	627	221	210	390

Tabell 6.12 Barn i artiklarnas huvudbilder och inslagens bildmotiv under huvudperioden.

	Kvällspress	Morgonpress	TV4	SVT
Barn centralt i bild	21	9	19	22
Barn perifert i bild	3	4	6	10
Barn saknas i bild	77	87	75	69
Summa	100	100	100	101
Antal bilder/bildmotiv	1 146	692	216	512

Bild Dagens Nyheter 10 januari 2005.

Barn förekommer i 19 procent av kvällstidningarnas bilder, i 11 procent av morgontidningarnas bilder och i 29 procent av Sveriges Televisions och TV4:s bildmotiv.⁶ Merparten av alla bildmotiv i tidningarna och tv visar således inga barn.

Analysen visar vidare att i de allra flesta tidningsbilder och tv-bildsekvenser där barn förekommer så utgör de ett underordnat motiv. Endast i ungefär en femtedel av barnbilderna i kvällspressen och tv-programmen står barnen i centrum. I morgonpressen är andelen

knappt var tionde bild. Merparten av alla bilder som visar barn har med andra ord ett annat huvudsakligt motiv.

Sammanfattning

- Politikens agerande är det sakområde som tas upp i flest artiklar och inslag den undersökta månaden.
- Efter de första dagarnas drastiskt stigande dödstal rapporterar medierna efter nyår sjunkande tal för de svenska dödsoffren, samtidigt som

⁶ I tidningarna har varje bild ett motiv medan televisionens inslag kan innehålla flera olika motiv. Alla motiv som förekommit minst en gång i tv-inslagen har kodats.

dödstaten för katastrofen som helhet fortsätter att stiga.

- Var femte artikel om tsunamin handlar om någon form av kris-hantering. En mycket stor del av artiklarna/inslagen tar upp informationsfrågor och frågor om räddningsarbetets organisation.
- I mediernas rapportering är den vanligaste aktören som sätter in räddningsinsatser en svensk myndighet. I den bild medierna ger utförs totalt nästan 60 procent av räddningsarbetet av svenska aktörer.
- Av de undersökta mediernas 1 691 artiklar och inslag om flodvågskatastrofen den första månaden skildrar knappt hälften händelser och förhållanden i Sverige. Något över 40 procent av händelserna utspelar sig i Asien och återstående 10 procent i övriga delar av världen.
- I rapporteringen från Asien dominerar Thailand. Det gäller särskilt för kvällspressen, medan morgonpressen och etermedierna rapporterar något mer från andra drabbade länder.
- Kvällstidningarna publicerar ett mycket stort antal bilder på saknade svenskar både i sina nättidningar

och papperstidningar. Morgontidningarna börjar också publicera sådana bilder, men övergår efter ett par dagar till att endast ha dem i sina nätupplagor.

- I genomsnitt fyra av fem aktörer som kommer till tals i rapporteringen är svenskar. De fyra vanligaste aktörskategorierna som kommer till tals är överlevande och skadade, regeringen, myndigheter och thailändska aktörer.
- Drygt 90 procent av alla som kommer till tals är vuxna personer. I merparten av alla artiklar och inslag förekommer inga barn, vare sig i text eller i bild. Mycket få barn blir intervjuade.
- Andelen kvinnor som kommer till tals i rapporteringen är avsevärt lägre än andelen män både bland så kallade officiella aktörer och bland dem som framträder i egenskap av privatpersoner.
- Statsminister Göran Persson, utrikesminister Laila Freivalds och kung Carl Gustaf är de tre enskilda personer som kommer mest till tals och förekommer mest på bild.

7. Kritikstormen

I många av artiklarna och inslagen från flodvågskatastrofen finns synpunkter, i form av kritik eller beröm, på hur de mest framträdande aktörerna skött sina uppgifter. Totalt levereras kritik mot någon aktör med anknytning till katastrofen i 14 procent av de analyserade tidningsartiklarna, 13 procent av tv-inslagen och 10 procent av radioinslagen. På motsvarande sätt utdelas beröm i 4 procent av tidningsartiklarna och i 2 procent av både tv- och radioinslagen.

I många av artiklarna och inslagen får flera aktörer kritik eller beröm. Det förekommer också i flera fall att några aktörer kritiseras och andra beröms i samma artikel eller inslag.

Oftast är det någon intervjuad person som framför synpunkterna, men det händer också att mediet självt tar ställning, både i ledare och på nyhetsplats. I pressen framförs även kritik och beröm i debattartiklar, som också finns med i det analyserade materialet. Vanliga insändare och åsikter framförda under vinjetter som *Dagens ros* eller *Dagens ris* har däremot inte tagits med i analysen.

Aktörer som får kritik och beröm

På de följande sidorna analyseras vilka offentliga aktörer som får kritik och beröm i mediernas rapportering den första månaden efter katastrofen. Där analyseras också vilka aktörer som delar ut kritiken och berömmet, i vilken mån det exempelvis är drabbade, anhöriga, politiker eller medierna själva.

Först kan det dock vara på sin plats att notera att mer än 80 procent av artiklarna och inslagen, och i Ekot nästan 90 procent, saknar den sortens värderande omdömen om de olika aktörer som var inblandade i räddningsarbetet. Så även om det förekommer en hel del kritik och beröm mot flera inblandade aktörer, är det bara en mindre del av alla artiklar som innehåller sådana omdömen. Trots det är det lätt att vissa dagar uppfatta medierapporteringen som en storm av kritik mot de inblandade aktörerna.

Tabell 7.1 Aktörer som får kritik. Andel i procent av alla kritiska omdömen.

	Kvällspress	Morgonpress	TV4	SVT	Ekot
Svenska regeringen	67	66	72	70	82
Svenska myndigheter	12	11	5	10	11
Svenska massmedier	7	3	-	-	-
Svenska kungahuset	1	2	4	4	-
Thailändska regeringen/myndigh.	2	4	5	2	4
Övriga utländska regeringar/myndigh.	2	6	5	9	4
Övriga aktörer	9	8	9	5	0
Summa	100	100	100	100	101
Antal kritiska omdömen	479	453	79	165	28

Analysenheten i tabellen är kritikfall. Med kritikfall menas att en aktör kritiserar en annan aktör vid ett specifikt tillfälle. En artikel eller inslag kan innehålla flera kritikfall, dels när samma aktör riktar kritik mot flera olika aktörer (räknas som flera kritikfall), dels när flera aktörer riktar kritik mot samma aktör (räknas också som flera kritikfall).

AKTÖRER SOM FÅR KRITIK

Det är nästan bara aktörer i form av myndigheter, organisationer och personer från Sverige som kritiseras i de undersökta medierna. I den mån utländska aktörer kritiseras är de i de flesta fall thailändska. Ett undantag här är Sveriges Television, som också tar upp kritik riktad mot andra nordiska myndigheter och i några fall också mot myndigheter och politiker i tsunamidrabbade länder i Sydostasien.

Men cirka 80 procent av kritiken i alla medier riktas mot svenska aktörer.

Mest kritik riktas, i alla medier, mot den svenska regeringen, dess departement och ministrar. Två tredjedelar av all tsunamirelaterad kritik som framförs i tidningarna riktas just mot den svenska regeringen, och som visas i tabell 7.1 är andelen ännu större i etermedierna.¹

Kritiken mot regeringen kan delas upp i fyra ungefär lika stora delar, där en del riktas mot regeringen som helhet, en del mot statsminister Göran Persson, en del mot utrikesdepartementet och en del mot utrikesminister Laila

1 I kategorierna, som gäller för tabellerna 7.1, 7.2 och 7.3, ingår följande: Svenska regeringen: regeringen, ministrarna, staten, regeringskansliet, UD; Svenska myndigheter: räddningsverk, polis, sjukvård, skolor, ambassader, övriga myndigheter; Thailändska regering/myndigheter: regeringen och all offentlig verksamhet i Thailand; Övriga utländska regeringar/myndigheter: summan av alla övriga utländska regeringar och myndigheter.

Freivalds. Det ser dock lite olika ut i de olika medierna: i morgontidningarna och Sveriges Television riktas en större del av kritiken mot statsminister Göran Persson, och i kvällstidningarna mot UD och utrikesminister Laila Freivalds. Mot övriga departement och regeringsledamöter kommer kritik vid enstaka tillfällen.²

Näst mest kritik får svenska myndigheter. Ungefär hälften av kritiken riktas inte mot någon specifik myndighet, utan mot myndigheterna som grupp. Den specificerade kritiken riktas i första hand mot myndigheter som ambassader, polis och räddningsverk. På samma sätt som kvällstidningarna publicerar mest kritik mot UD och Freivalds publicerar de också merparten av kritiken mot ambassaderna.

När det gäller kritiken mot utländska myndigheter är det i de flesta fallen den inhemska kritiken som tas upp, men det förekommer också viss svensk kritik. Ett exempel är statsminister Göran Perssons kritik av thailändska myndigheter, för att det inte utgick någon tsunamivarning efter jordbävningen och för att hotellen nära stränderna inte stod emot vattenmassorna bättre. Detta är dock enstaka undantag. Den dominerande kritiken mot utländska myndigheter är sådan som uttalas av den egna befolkningen.

Vid sidan av kritiken mot regeringar och myndigheter förekommer det i pressen också kritik mot svenska mass-

medier. Dels förekommer en etikdiskussion, initierad av Barnombudsmanen, om hur medierna hanterar drabbade barn. Dels förekommer en debatt om hur enskilda medier förhåller sig till andra institutioner och då främst till svenska politiker och myndigheter. Ett exempel är den debatt som initieras av chefredaktören Helle Klein på Aftonbladet den 6 januari, då hon ifrågasätter tv-journalisten Lars Adaktussons opartiskhet efter ett Agenda special om flodvågskatastrofen. Ungefär samtidigt, den 8 januari, kritiserar professor Stig Hadenius en del av den journalistiska yrkeskåren för att göra okritisk reklam för exotiska turistmål i resejournalistiken. Dessa debatter engagerar både ledar- och debattavdelningarna i de undersökta tidningarna, från och till i nästan en veckas tid.

Det svenska kungahuset, och då i första hand kungen personligen, får också en del kritik. Mest uppmärksammat blir ett uttalande av den socialdemokratiska partisekreteraren Marita Ulvskog som hävdar att kungen överträtt sina befogenheter när han sa att den svenska katastrofinsatsen kom igång sent. Men där finns också enstaka andra kritiska synpunkter, som när statsvetaren Stig-Björn Ljunggren säger att kungen inte borde ha tagit med övriga familjemedlemmar till en sorgehögtid, när inte kronprinsessan hade möjlighet att delta.

2 En mer detaljerad redovisning av vilka aktörer som får kritik och beröm finns i bilaga 3, tabell E.

AKTÖRER SOM FÅR BERÖM

Det finns också aktörer som får beröm för sina insatser under krishantering efter tsunamin. Större delen av berömmet delas ut i pressen, men det förekommer i mindre omfattning också i radio och tv.

Berömmet i tidningarna riktas inte minst till de tsunamidrabbade ländernas myndigheter och regeringar, som får nästan lika mycket beröm som kritik i de undersökta medierna. Mycket av berömmet delas ut för deras insatser de första dramatiska dygnen, men det förekommer även senare, som när en informatör från Röda Korset berömmar de thailändska myndigheternas sätt att organisera arbetet, eller när Svenska Dagbladet i en artikel om den lång-

samma svenska sjukvårdsinsatsen konstaterar att den thailändska sjukvården på plats var mycket god.

Även svenska regeringen får beröm, räknat i antal artiklar och inslag faktiskt mest av alla. Ett exempel är en helsidesartikel i Expressen där utrikesminister Laila Freivalds av Svenska Penklubbens ordförande beskrivs som en vaken, öppen och tålmodig person som har lätt för att skratta. Artikeln är ett försök att nyansera bilden av Freivalds, som just då utsätts för skarp kritik från flera håll. Ungefär samma funktion har statsminister Göran Perssons beröm av sin utrikesminister. *Laila Freivalds har burit en oerhört tung börda på ett utomordentligt sätt*, säger Göran Persson exempelvis i en tv-intervju den

Tabell 7.2 Aktörer som får beröm. Andel i procent av alla berömmande omdömen.

	Kvällspress	Morgonpress	TV4	SVT	Ekot
Svenska regeringen	26	25	-	14	50
Svenska myndigheter	8	13	100	21	13
Svenska massmedier	11	5	-	-	-
Svenska kungahuset	15	16	-	10	-
Thailändska regeringen/myndigh.	7	5	-	7	-
Övriga utländska regeringar/myndigh.	10	6	-	24	13
Övriga aktörer	13	30	0	29	25
Summa	100	100	100	100	101
Antal berömmande omdömen	132	153	2	29	8

Analysenheten är berömtillfällen. Med berömtillfälle menas att en aktör berömmar en annan vid ett specifikt tillfälle. En artikel eller inslag kan innehålla flera berömtillfällen, dels genom att samma aktör berömmar flera olika aktörer (räknas som flera berömtillfällen), dels genom att flera aktörer riktar beröm mot samma aktör (räknas också som flera berömtillfällen).

8 januari. Vid enstaka tillfällen får även Göran Persson och andra företrädare för regeringen beröm, både av allmänheten och internt av andra i regeringen.

En annan svensk aktör som får beröm är kungahuset, vilket i nästan samtliga fall är synonymt med kungen personligen. De positiva utsagorna om kungen kommer efter en intervju i Dagens Nyheter den 10 januari och ett framträdande i Stockholms stadshus samma dag, då kungen berättar om sin egen faderlösa uppväxt. Strax därefter genomför Aftonbladet en enkätundersökning vars resultat presenteras under jätterubriken *Nu lutar vi på dig, kungen*. DN redovisar resultat från en liknande enkät veckan därpå under rubriken *Stödet för monarkin ökar kraftigt*. I anslutning till den redovisas elva röster från allmänheten, varav nio är positiva:

Jag tycker att kungen har skött sig jättebra efter katastrofen. Sen är det bra att han inte har någon makt, för det ska han inte ha, menar en intervjuad pensionär.

Övriga aktörer som får beröm utgör en ganska brokig samling engagerade personer och organisationer. En person som sticker ut är dock Lottie Knutson, som får beröm i medierna de första dagarna, inte minst för sin snabbhet att slå larm. Den 2 januari publicerar Expressen en hyllningsartikel till henne, med utdrag ur inskickade *Dagens ros*-brev, och en text av Lottie Knutson själv där hon tackar för uppskattningen hon fått. Även i andra texter framhålls hennes insats som föredömligt snabb, empatisk

och klar, som i en söndagsintervju i DN, där hon porträtteras över två helsidor.

SAMLAT OMDÖME OM AKTÖRERNA

Fritidsresors informationsdirektör Lottie Knutson är också den aktör som kommer bäst ut vid en sammanställning av *huvudintrycken* i alla de artiklar där det fällt positiva eller negativa omdömen om aktörerna. I den tidigare framställningen har varje uttalat omdöme behandlats separat, men här vägs de alltså ihop, om de förekommer i samma artikel eller radio/tv-inslag.

Ett inslag som innehåller flera positiva omdömen om en aktör, och ett enstaka negativt, registreras här som ett i huvudsak positivt inslag, och vice versa. Och om ett enskilt inslag innehåller lika många positiva och negativa omdömen registreras det som balanserat.³

Genom att väga de positiva och negativa artiklarna och inslagen om en aktör kan uppmärksamheten uttryckas i ett index, beräknat som

$$I_{p-n/a} = \frac{100 \times (\text{positiva} - \text{negativa})}{\text{positiva} + \text{negativa} + \text{balanserade}}$$

Indexet innebär att värdet för den aktör som värderas övervägande positivt i alla artiklar blir +100, och att värdet för den som alltid värderas övervägande negativt blir -100. Värdet 0 innebär att antalet artiklar och inslag där personen

3 Genom att även de neutrala artiklarna vägs in blir indexet mer nyanserat. Se Asp (1986), sid 114.

Figur 7.1 Samlad bedömning av de vanligaste aktörerna i räddningsarbetet.

Endast aktörer som värderats i minst 10 artiklar respektive inslag finns med i figuren. Ett undantag har dock gjorts för Laila Freivalds, som värderats i 8 inslag i radio/tv. En sammanställning i tabellform finns i bilaga 3, tabell H.

Bild Dagens Nyheter 9 januari 2005.

eller myndigheten värderas övervägande positivt är lika stort som det med övervägande negativa omdömen.

Som figur 7.1 visar är det enbart Lottie Knutson som når högsta värdet +100. Om henne fällt värderande omdömen i elva tidningsartiklar under perioden, och alla är i huvudsak positiva. Även resebranschen som helhet får oftast beröm i pressen, liksom de svenska hjälporganisationerna som engageras efter tsunamin. Även kungahuset omtalas oftast positivt i pressen.

Riktigt negativa är omdömena i pressen om den svenska regeringen och de mest framträdande ministerna, statsminister Göran Persson och utrikesminister Laila Freivalds. Även

utrikesdepartementet och de berörda svenska myndigheterna får övervägande negativ kritik.

I radio och tv fällt betydligt färre värdeomdömen om aktörerna än i pressen. Särskilt i Ekot förekommer de mycket sällan. De fyra undersökta nyhetsprogrammen i etermedierna är därför här sammanslagna i ett index.

Framför allt är etermedierna som grupp mer återhållsamma än tidningarna med att släppa fram beröm. Bara hjälporganisationernas index hamnar på plus i etermediebarometern, en siffra som dessutom bara bygger på ett enda (positivt) inslag och som därför inte markeras i figuren, där endast siffror som bygger på minst tio artiklar finns med.

"Påseflor" flög om smekstilen
på det nya året. Enligt en undersökning från Svenska Modetrender har den svenska kvinnan blivit mer praktisk och mer bekväm i sin klädsel.

Populära hundar
för de flesta svenskar på lördag. Enligt en undersökning från Svenska Modetrender har den svenska kvinnan blivit mer praktisk och mer bekväm i sin klädsel.

- KULTUR
- EKONOMI
- SPORT

DAGENS NYHETER.

Sen information till kungen

Det var inte tillräckligt tidigt när kungen fick veta om den senaste utgåvan av den svenska utrikespolitiska rapporten. Senast i januari 2005 har kungen fått veta om den senaste utgåvan av den svenska utrikespolitiska rapporten. Senast i januari 2005 har kungen fått veta om den senaste utgåvan av den svenska utrikespolitiska rapporten.

Regen väntas i Arvidsjaure | **Saxar tillkommer till Skåne** | **"Dyngbetet blir viktigare när skolorna börjar"** | **Stadshuset ska byggas om**

Stormen ledde till kaos i trafiken

Starkt regn och vind ledde till kaos i trafiken i Arvidsjaure. Värst drabbade det trafikanten i Arvidsjaure. Värst drabbade det trafikanten i Arvidsjaure. Värst drabbade det trafikanten i Arvidsjaure.

Abbas klar valsegrare

Abbas blev klar valsegrare i Irak. Abbas blev klar valsegrare i Irak. Abbas blev klar valsegrare i Irak.

Fler äldre kan få vård i solen

Fler äldre kan få vård i solen. Fler äldre kan få vård i solen. Fler äldre kan få vård i solen.

Bild Dagens Nyheter 10 januari 2005.

Alla andra aktörer får mer kritik än beröm i etermedierna. Värdeomdömena i radio och tv om den svenska regeringen är mycket negativa, och det gäller även utländska regeringar och myndigheter, som visserligen ligger på minus även i tidningsbarometern, men långt ifrån lika mycket som i radio och tv.

Det som många av aktörerna kritiserar för är bristande ansvarstagande. Som tabell 7.3 visar får praktiskt taget alla centrala aktörer kritik just för brister på det området. Det enda undantaget är kungahuset som får mer beröm än kritik när det gäller ansvarstagandet.

Men framför allt får kungahuset, eller i praktiken kungen personligen, beröm både av allmänheten och av

medierna för sitt engagemang. Det som mest av allt väcker beundran är talet i Stockholms stadshus den 10 januari. Han får också beröm för sina synpunkter om bristande snabbhet i den svenska krishantering, som han framförde i intervjun som publicerades i Dagens Nyheter samma dag.

Just de synpunkterna ligger till grund för att kungen får negativa värden på variabeln handlingskraft. Orsaken är inte att han visat bristande handlingskraft, utan att han anses ha agerat för mycket, en uppfattning som framfördes av socialdemokratiska partisekreteraren Marita Ulvskog i Morgonekot den 14 januari och som sedan citerades i alla undersökta medier.

Tabell 7.3 De vanligaste aktörernas positiva och negativa egenskaper i hanteringen av flodvågskatastrofen. Index och antal omdömen.

	Kompetens		Engagemang		Ansvar		Handlingskraft		Ospecificerat	
	I	N	I	N	I	N	I	N	I	N
Regeringen	-77	149	-65	69	-96	104	-85	194	-67	154
Svenska myndigheter	-43	32	-67	30	-80	10	-46	41	-56	27
Kungahuset	-20	5	71	14	33	6	-60	10	12	25
Resebranschen	50	4	0	10	-33	3	64	11	-20	5
Svenska massmedier	6	17	60	5	-90	21	60	5	-28	14
Utländska regeringar/ myndigheter	-12	25	-54	13	-92	24	-15	33	-24	21

I = index, N = antal omdömen som indexvärdet bygger på. Tabellens index bygger på värderande utsagor om aktörerna i de analyserade artiklarna och inslagen. Indexet utgörs av i huvudsak positiva artiklar och inslag minus i huvudsak negativa artiklar och inslag, dividerat med positiva + negativa artiklar och inslag på respektive område. Högsta möjliga värde är +100, lägsta är -100. En mer detaljerad sammanställning finns i bilaga 3, tabell I.

Den svenska regeringens ansvarstagande får bottenbetyg av de aktörer som uttalar sig i ärendet. Regeringen får också betydligt mer kritik än beröm vad gäller kompetens, engagemang och handlingskraft. Det gäller för både regeringen som helhet och för de enskilda ministrarna Göran Persson och Laila Freivalds.

Ett exempel på kritik för bristande engagemang är den som drabbar utrikesminister Laila Freivalds efter hennes resa till Thailand just före årsskiftet. Några dagar senare utsätts hon i kvällstidningarna för skarp kritik från personer på plats i Thailand för vad de upplevde som bristande intresse för deras insatser:

Där satt unga frivilliga och talade i timmar med förtvivlade anhöriga. Att Freivalds inte tog sig en minut och sa något till dem... jag kan inte förstå det. (Aftonbladet 9 januari).

De svenska myndigheterna får mest kritik för bristande engagemang och ansvarstagande, medan betyget är något bättre när det gäller deras kompetens och handlingskraft.

Både för regeringen och för de svenska myndigheterna gäller dock att de samlade negativa omdömena mildras något efter nyår, då de första dagarnas svidande kritik kompletteras med en del beröm. Det är för övrigt något som gäller ganska generellt för de inblandade aktörerna. Uttrycket ”kritiken växer” som ibland används för att skildra ett händelseförlopp gäller alltså inte här. Ett riktigare uttryck skulle kunna vara att ”kritiken nyanseras”

allteftersom nya fakta tillkommer. Man bör dock komma ihåg att det i vissa fall är kollegor till den som kritiseras som svarar för nyanseringen, som i det tidigare refererade fallet med Göran Persson som berömmar sin utrikesminister.

Analysen visar vidare att det positiva värdet för resebranschen i den samlade bedömningen bygger på att den visade handlingskraft och kompetens. Däremot ifrågasätts branschens ansvarstagande i ett par artiklar. Medierna får beröm för handlingskraft och engagemang, men får liksom resebranschen kritik för bristande ansvar.

Kritiken mot de utländska regeringarna gäller i första hand ansvarstagandet, men genomgående gäller att de får mer kritik än beröm på alla områden. Dock inte tillnärmelsevis i samma utsträckning som den svenska regeringen.

Aktörer som framför kritik och beröm

De två vanligaste källorna till den kritik som framförs i medierna är oppositionspolitikerna och medierna själva. Mediernas egen kritik dominerar i pressen, medan kritiken som framförs i tv i första hand kommer från oppositionspolitikerna. I Ekot är de vanligaste kritikerna oppositionen och regeringen.

Skillnaden mellan medieformerna förklaras i hög grad av de opinionsbildande sidorna i pressen, med ledare och citat ur andra tidningar. Ganska stor roll spelar också förekomsten av

Bild Dagens Nyheter 12 januari 2005.

krönikörer, som kan skriva både på ledarsidorna och på nyhetsplats. Om man räknar bort denna mediernas egen opinionsbildande verksamhet är oppositionspolitikerna den mest förekommande källan till kritik även i morgonpressen, medan det i kvällspressen är de överlevande från flodvägskatastrofen.

En hel del kritik kommer också från enskilda individer som medierna intervjuar som representanter för den allmänna opinionen. I pressen är de vanligen namngivna och identifierbara även när de inte själva är centrala aktörer. I etermedierna framförs en ganska stor del av kritiken av oidentifierade svenskar.

Även berömmet kommer i första hand från medierna själva, men en hel del kommer också från regeringen. I pressen, och då särskilt i morgontidningarna, förekommer också en del berömmande ord från den svenska allmänheten.

De som kritiserats och beröms är i hög grad tre aktörer eller aktörsgrupper i räddningsarbetet, nämligen Sveriges regering, de svenska myndigheterna samt några utländska regeringar och myndigheter. På de följande sidorna analyseras varifrån kritiken och i förekommande fall berömmet kommer.

KRITIK OCH BERÖM AV DEN SVENSKA REGERINGEN

Ingen annan myndighet, organisation eller person får så mycket kritik i tsunamirapporteringen som den svenska regeringen, antingen i form av kritik mot regeringen som helhet eller i form

av kritik mot enskilda departement eller statsråd. Totalt framför olika aktörer kritik mot regeringen i de undersökta medierna vid 815 tillfällen den första månaden efter tsunamin. I tabell 7.4 finns en sammanställning av vilka som framför kritiken.⁴

Tabell 7.4 Aktörer som kritiserar regeringen. Andel i procent av kritiktillfällen mot regeringen i respektive medium.

	Kvällspress	Morgonpress	TV4	SVT	Ekot
Medierna	40	29	11	6	9
Oppositionen	4	18	37	48	30
Oidentifierad svensk	6	7	19	11	17
Överlevande vid katastrofen	8	6	9	10	-
Regeringen	8	6	12	4	26
Allmänheten i Sverige	10	11	-	1	-
Anhöriga/vänner i Sverige	8	1	5	8	-
Svenska myndigheter	4	4	4	4	4
Kungen/hovet	3	1	2	2	-
Övriga experter	1	5	-	2	-
Sjukvårdsarb./läkare mm	2	2	-	-	-
Resebranschen	1	1	2	2	9
Hjälporganisationer	0	3	-	-	-
Övriga	5	6	0	2	5
Summa	100	100	101	100	100
Antal artiklar/inslag	322	298	57	115	23

Med kritiktillfälle menas att en aktör kritiserar en annan vid ett specifikt tillfälle. En artikel eller inslag kan innehålla flera kritiktillfällen, dels när samma aktör riktar kritik mot flera olika aktörer (räknas som flera kritiktillfällen), dels när flera aktörer riktar kritik mot samma aktör (räknas också som flera kritiktillfällen).

⁴ En mer detaljerad sammanställning av källorna till kritik och beröm av den svenska regeringen finns i bilaga 3, tabell F.

Mest kritik får regeringen från medierna själva och från den politiska oppositionen. I etermedierna dominerar oppositionen helt, medan det i pressen är medierna själva som står för största delen. Det gäller särskilt för kvällspressen, där oppositionen svarar för en påfallande liten del av regeringskritiken.

Först ut med kritiken mot regeringen är emellertid de drabbades anhöriga och vänner i Sverige. Deras kritik av regeringen finns i medierna redan den 27 december, och dagen därpå förekommer en del kritik från oppositionspolitiker och från den svenska allmänheten. Men medan allmänhetens kritik bara växer den följande veckan så tystnar oppositionen. Först i mitten av januari blir den politiska oppositionens kritik mer omfattande och ihållande.

Grupp nummer två som kritiserar regeringen är de överlevande vid katastrofen, det vill säga röster från drabbade i Thailand. Från dem kommer en våg av kritik i pressen just före nyårshelgen, och den följs av ett stort antal artiklar med kritik från den svenska allmänheten. Mycket av den kritiken riktas mot utrikesdepartementet och dess chef Laila Freivalds och presenteras i pressen i samband med hennes hemkomst från en resa till det drabbade området:

Bara under senaste dygnet har tusentals e-postmeddelanden från ilskna, besvikna och mer eller mindre ursinniga svenskar bombarderat UD:s datorer, skriver exempelvis Svenska Dagbladet den 1 januari.

Byt ut Freivalds, hon har gjort bort sig, säger en av de intervjuade i en omfattande enkät om tsunamin i Expressen samma dag.

De följande veckorna karaktäriseras av kritik på bred front mot utrikesförvaltningen. En del av kritiken riktas mot ambassaden i Bangkok och dess provisoriska organisation i Phuket, som får kritik för brister i information och organisation. En svensk man som saknar ett av sina barn säger i Expressen den 2 januari: – *Om bara tio UD-anställda satt sig på första flyget ner till konsulatet med var sin mobiltelefon hade det varit enormt mycket värt.*

Kritiken kulminerar den 13 januari, då Aftonbladet publicerar en sjuksidig sammanställning under jätterubriken *UD:s 17 misstag*. Samma dag har Expressen ett uppslag om två höga UD-tjänstemän som utpekas som Göran Perssons syndabockar för att krishanteringen inte kom igång tillräckligt snabbt.

En tredje våg av kritik mot regeringen kommer i mitten av januari, då flodvågskatastrofen blir politik. Denna gång kommer kritiken i första hand från den politiska oppositionen, och måltavla för kritiken är i första hand statsminister Göran Persson.

Oppositionens kritik av regeringen tar fart efter kungens två framträdanden, dels i Dagens Nyheter dels i Stockholms stadshus. I DN-intervjun antyder kungen kritik mot regeringen och myndigheterna för att de reagerat alltför sent på katastrofen:

Bild Dagens Nyheter 12 januari 2005.

I vissa lägen är det bättre att agera än att inte göra nåt alls. Då är det bättre att ringa på ambulansen och sen skicka hem den om den inte behövs. Men här i Sverige är det ofta så att ingen vågar ta ansvar.

Just kungens framträdanden släpper enligt flera skribenter fram en våg av kritik mot statsministern, både från oppositionen och från tidningarnas ledarskribenter. Det hade förekommit enstaka kritiska röster från oppositionen redan de första dagarna efter katastrofen, exempelvis den 28 december, då folkpartisten Maria Carlshamre kritiserade regeringen för att svika

svenskar i nöd, men den kritiken tystnade snabbt efter maningar från Göran Persson om nationell samling.

Men efter kungens framträdanden är det som om ett lock lyfts av. Två debattartiklar i DN 11–12 januari där förra generaldirektören vid Riksrevisionsverket, Inga-Britt Ahlenius, kritiskt analyserar statens förmåga att hantera kriser kan också ha spelat viss roll. Men framför allt är det kungens framträdanden som lyfter på locket.

Plötsligt släppte förledningen över det demokratiska Sverige. Oppositionen började opponera igen, den kritiskt granskande debatten om maktens agerande

Bild Rapport 11 januari 2005, kl. 19.30. FOTO: SVT.

kom igång. Och det var kungen, den återstående resten av det icke-demokratiska Sverige, som hävde förtrollningen, kommenterar journalisten Henrik Brors i Dagens Nyheter den 12 januari.

Den 11 januari går alla de borgerliga partiledarna ut med kritik mot regeringens sätt att hantera krisen. Kritiken resulterar i nyhetsinslag i tv samma kväll, och i nyhetsartiklar, krönikor och ledare i tidningarna dagen därpå.

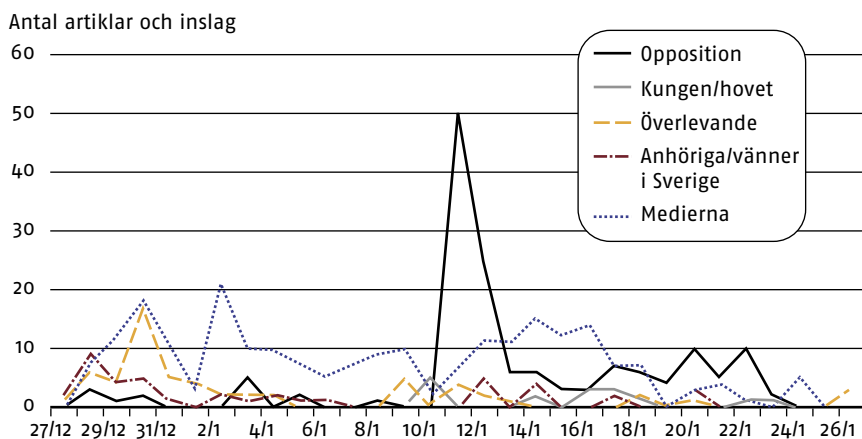
Till skillnad från tidigare kritik mot regeringen riktar den politiska kritiken nu in sig på statsminister Göran Perssons ledarskap.

I Rapport den 11 januari påannonserar därför programledaren Lisbeth Åkerman ett inslag med orden:

Nu trappar den borgerliga alliansen upp kritiken mot statsminister Göran Persson. För det är Persson som ansvarar för den handlingsförlamning som rådde den första tiden efter katastrofen, anser partiledarna.

Först ut av oppositionspolitikerna är folkpartiets Lars Leijonborg. I Aktuellt samma dag jämför han den svenska krishanteringen med andra länders:

Figur 7.2 Tidpunkt för kritik mot regeringen i pressen. Antal artiklar och inslag.

För att öka överskådligheten har endast de mest förekommande aktörernas regeringskritik tagits med i figuren. En sådan vanlig aktör har dock utelämnats, nämligen allmänheten. Den kurvan följer i stort sett kurvan för medierna.

Det tog ju alldeles för lång tid i början. Och skälet är att Göran Persson inte har organiserat sitt kansli så att man klarar krishantering. Andra länder fick iväg kristeam och ambulansplan första dan, men i Sverige dröjde det flera dygn, och det är helt oacceptabelt.

Persson får också kritik för att han skylt ifrån sig på Laila Freivalds när krishantering inte kom igång som den skulle. I Aftonbladet den 12 januari skriver Lena Mellin:

I korthet ser [de borgerliga partiledarnas] kritik ut så här. Göran Persson är en buffel som centraliserat makten till sitt eget kansli, statsrådsberedningen. Det bidrog starkt till att regeringens insatser för dem

som drabbats av katastrofen kom igång så sent. Det är fejt att skylla på Freivalds, Perssons ansvar är större.

I mediernas rapportering om kritiken från flodvågskatastrofen kan man urskilja ett mönster, som består i att kritik från någon inblandad aktör eller grupp av aktörer följs av två nya vågor av kritik, en från allmänheten och en från medierna själva. Så är det både vid den inledande kritikvågen före nyår och vid den som följer på kungens tal. En liknande reaktion, fast i lite mindre skala, finns också vid trettondagshelgen, då kritik från hjälparbetare följs först av kritik från allmänheten och sedan också av kritik från medierna själva.

Bild Rapport 12 januari 2005, kl. 19.30. FOTO: SVT.

Det finns fog för att betrakta båda vågorna som resultat av mediernas verksamhet. Mediernas egen kritik är det självklart, det är själva poängen med åsiktsjournalistiken oavsett om den förs fram i krönikor eller på ledarplats. Men också kritiken från allmänheten kan ses som ett resultat av mediernas aktivitet, i den meningen att den kommer fram genom att journalister går ut och ställer frågor om saken till allmänheten. Det betyder inte att medierna skapar åsikterna, men de har en aktiv roll genom att de aktualiserar ämnet och väljer när kritiken ska publiceras.

Allt är dock inte kritik. Vid 81 tillfällen får politikerna i regeringen

beröm av någon aktör. Merparten av detta är mer eller mindre internt, som när statsminister Göran Persson berömer sin utrikesminister Laila Freivalds i tv på morgonen den 8 januari, ett uttalande som återges i tidningarna den 9 januari.

Göran Perssons egen insats under den första krisveckan får också godkänt i en Sifomätning som Aftonbladet lät utföra den 4 januari: *Svenska folket hade i går kväll en något högre uppfattning om statsminister Göran Perssons insatser som regeringschef än de hade i december*, konstaterar krönikören Lena Mellin i Aftonbladet den 5 januari.

Ett beröm som inte går till regeringen, men dock till dess omedelbara närhet, delar samma krönikör ut till socialdemokratiska partisekreteraren och tidigare ministern Marita Ulvskog, för att hon lyckades förflytta diskussionen från regeringens senfärdighet till frågan om kungen egentligen ska få uttala sig i politiska frågor. Partisekreterarens utspel kommenteras över ett helt uppslag under rubriken *Ulvskog, du är ett geni!*

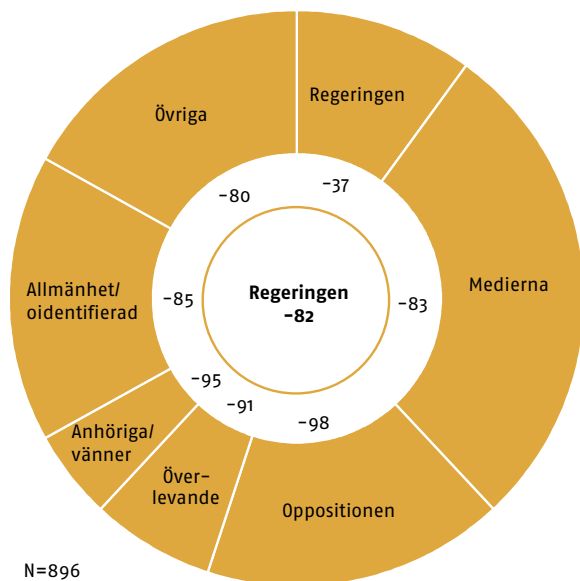
Det är väl tveksamt om Mellin tycker att kungens yttrandefrihet egentligen är vad debatten bör handla om just då, men att hon imponeras över Ulvskogs

skicklighet att hantera medierna råder det knappast något tvivel om.

Sammantaget rapporterar de undersökta medierna alltså om olika aktörer som kritiserar regeringen, något departement eller någon minister vid 815 tillfällen. På motsvarande sätt rapporteras om beröm av regeringen vid 81 tillfällen. Det samlade omdömet kan uttryckas i ett index:

$$I = 100 \times \frac{\text{positiva} - \text{negativa}}{\text{positiva} + \text{negativa}}$$

Figur 7.3 Olika aktörers omdömen om den svenska regeringen.

Sektorernas storlek i figuren är proportionell mot andelen omdömen som respektive grupp fäller om regeringen, medan värdet innanför respektive sektor visar om gruppen är övervägande positiv (+värde) eller negativ (-värde). Siffran i mitten är det sammanvägda omdömet från alla aktörer.

Mätt på detta sätt blir det samlade omdömet för regeringen ett indexvärde på -82, på en skala som går från +100 till -100, och där +100 står för enbart positiv värdering och -100 för enbart negativ.

Samtliga aktörer är mer negativa än positiva i sina uttalanden om regeringen. De allra mest negativa omdömena kommer från den politiska oppositionen. Dess omdömen om regeringen får indexvärdet -98. Nästan lika kritiska är omdömena från anhängare och vänner till de drabbade, $I = -95$.

Flest omdömen kommer från medierna själva, men de är inte riktigt lika kritiska. Indexvärdet för mediernas egna omdömen om regeringen är -83. Yttranden från regeringsledamöter om regeringens egna insatser får indexvärdet -37, vilket betyder att medierna återgett mer intern kritik än beröm inom regeringskretsen.

REGERINGEN I NYHETER OCH ÅSIKTSMATERIAL

Eftersom kritiken mot regeringen är så omfattande görs här en närmare analys om var i medierna den är starkast, om det är i nyheterna eller åsiktsmaterialet, det vill säga analyserna, tidningsledarna och debattmaterialet.

Först av allt kan konstateras att merparten av den framförda kritiken och berömmet av regeringen förekommer i nyhetsmaterialet. Som visas i tabell 7.5 gäller det särskilt för etermedierna, där kritik och beröm annars nästan inte förekommer alls, med undantag för tre krönikor med regeringskritik i Ekot och en i TV4:s Nyheterna.⁵

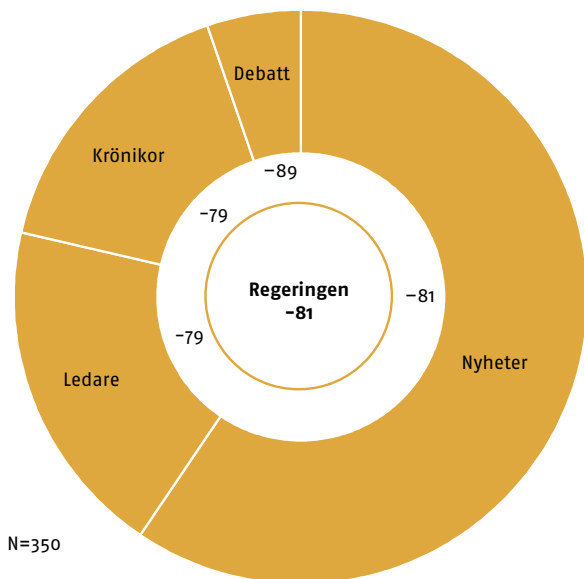
I tidningarna förekommer kritik och/eller beröm också i ledare, krönikor och debattartiklar. Men också i pressen framförs de flesta uppfattning-

Tabell 7.5 Omdömen om regeringen fördelat på olika typer av medieinnehåll. Andel i procent av antalet artiklar och inslag.

	Kvällspress	Morgonpress	Etermedier
Nyheter	58	53	98
Ledare	19	24	-
Krönikor/analyser	16	13	2
Debatt	5	9	-
Övrigt	2	1	-
Summa	100	100	100
Antal artiklar/inslag	356	337	203

⁵ En mer detaljerad redovisning finns i bilaga 3, tabell J.

Figur 7.4 Omdömen om regeringen i kvällspressen.

arna i nyhetsmaterialet, vanligtvis av någon person som intervjuats.

I kvällspressen finns totalt 356 omdömen om regeringen, 20 positiva och 188 negativa. Av dessa framförs 58 procent i nyhetsartiklar och 40 procent i ledare, krönikor eller debattartiklar. 2 procent framförs i någon form av övrigt material, som inte analyseras här.

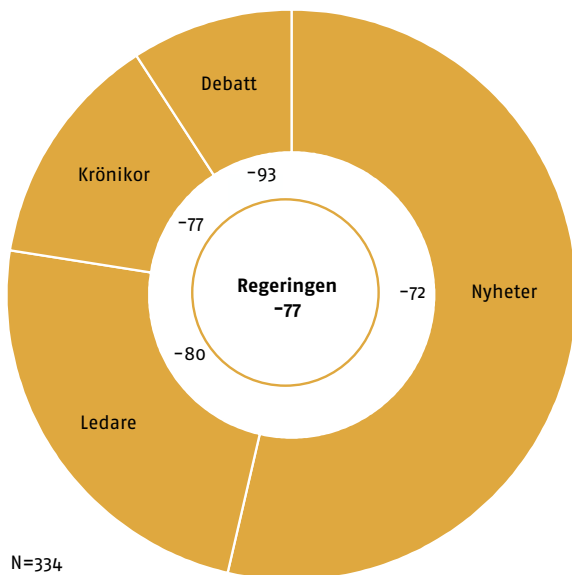
Mest kritiskt mot regeringen är debattmaterialet, där indexet är så lågt som -89. Motsvarande siffra för nyhetsmaterialet är -81, medan ledare och krönikor båda får indexet -79. Det kan tolkas som att personer som intervjuas i kvällstidningarnas nyheter och reportage i genomsnitt är mer

kritiska till regeringen än vad tidningarnas ledarskribenter och krönikörer är. Eller omvänt att ledarskribenter och krönikörer är mer återhållsamma än de personer som blir intervjuade på nyhetsplats. Skillnaden är dock mycket liten.

I morgonpressen finns 337 omdömen om regeringen, 39 positiva och 298 negativa. Av omdömena framförs 53 procent i nyheterna och 46 procent i ledare, krönikor och debattartiklar. En procent framförs i någon form av övrigt material och analyseras inte här.

Precis som i kvällspressen är det i debattmaterialet som omdömena om regeringen är mest negativa. Debattma-

Figur 7.5 Omdömen om regeringen i morgonpressen.

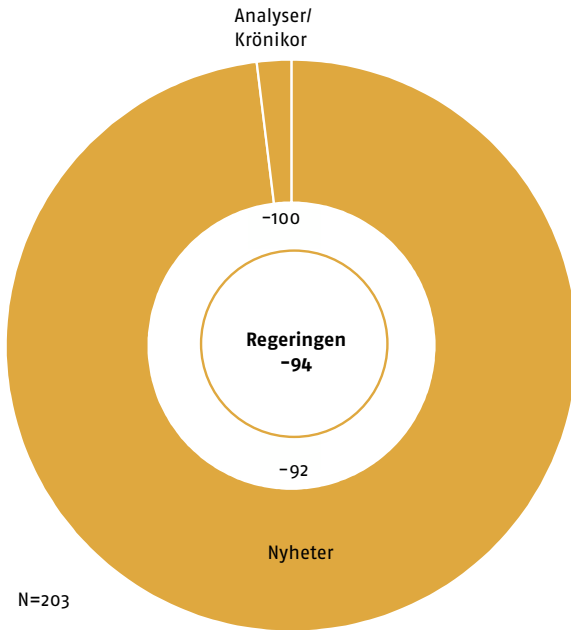
terialets indexvärde i morgonpressen är -93. Minst negativt är nyhetsmaterialet med indexvärdet -72. Ledare och krönikor placerar sig mitt emellan med -80 respektive -77. I morgontidningarna är alltså intervjupersonerna mindre kritiska än ledarskribenter och krönikörer. De är också klart mindre kritiska än dem som intervjuas i kvällstidningarna. Det skulle kunna förklaras av att morgontidningarna intervjuar andra, mindre kritiska personer, men en troligare förklaring är ändå att det har att göra med det journalistiska urvalet av citat. Journalisterna i kvällspressen skulle i så fall spetsa till kritiken mer än kol-

legorna på morgontidningarna, och ta med färre nyanserade uttalanden.

I radio och tv finns totalt 203 omdömen om regeringen, varav 8 positiva och 195 negativa. Eftersom de är så få relativt sett behandlas de här i ett sammanhang.

Radio och tv-materialet saknar helt ledare, och när det gäller omdömen om regeringen har heller inget debattmaterial från radions tidningskrönikor registrerats, eftersom dessa inte sänds i den analyserade sändningen 16.45. Däremot finns ett fåtal omdömen från krönikor i Ekot och TV4:s Nyheterna. Samtliga sådana omdömen från kröni-

Figur 7.6 Omdömen om regeringen i radio och tv.

korna är negativa mot regeringen, vilket ger ett indexvärde på -100. För etermediernas nyhetsmaterial är indexvärdet -92, vilket visas grafiskt i figur 7.6.

Nyhetsmaterialet i radio och tv är således mer kritiskt till regeringens hantering av flodvågskatastrofen än det som publiceras både i morgontidningarna och i kvällstidningarna. Mest kritiskt av allt analyserat material är emellertid det som produceras av etermediernas krönikörer. Det bör dock framhållas att det rör sig om ett fåtal analyserade krönikor, en publicerad i TV4:s Nyheter och tre i Ekot.

KRITIK OCH BERÖM AV DE SVENSKA MYNDIGHETERNA

Det förekommer också mer eller mindre intensiv kritik i medierna mot speciellt två svenska myndigheter, nämligen ambassaderna och polisen. Mest myndighetskritik publiceras i Aftonbladet och Dagens Nyheter, där någon myndighet kritiserats praktiskt taget varje dag den första månaden efter tsunamin. I Expressen och Svenska Dagbladet förekommer sådan kritik ungefär varannan dag. I etermedierna förekommer kritik mot myndigheterna ganska sällan. Särskilt gäller det för TV4 och Ekot, medan Rapport och Aktuellt har

NORDENS **STÖRSTA** DAGSTIDNING

SPORT
BLADET
FANSEN
stormade
ZLATAN

Chockbesked i natt:
**Aniston
och Pitt
separerar**

AFTONBLADET

LÖRDAG 8 JANUARI 2005

EXTRA

Polisens lista full av fel:

9 'DÖDA' SVENSKAR LEVER

Räddade
Kjell, 47:
Skulle
jag vara
saknad?

TIPSAT 08-411 11 11 MMS/SMS: 73104 E-post: eltain@aftonbladet.se

resa

**EXTRA
BILAGA**

Varför älskar alla
Marian Keyes?

Bild Aftonbladet 8 januari 2005.

Tabell 7.6 Svenska myndigheter som kritiseras i medierna. Antal kritiktilfällen.

	Kvällspress	Morgonpress	TV4	SVT	Ekot
Svenska ambassader	16	5	1	6	-
Polisen	11	3	1	1	1
Räddningsverket	3	3	-	-	-
Krisberedskapsmyndigheten	1	3	-	-	-
Sjukvård/psykvård	1	-	-	1	-
Övriga myndigheter (spec.)	8	10	-	-	-
Myndigheterna (ospec.)	20	25	2	9	2
Antal kritiktilfällen	60	49	4	17	3

Med kritiktilfälle menas att en aktör kritiserar en annan vid ett specifikt tillfälle. En artikel eller inslag kan innehålla flera kritiktilfällen, dels när samma aktör riktar kritik mot flera olika aktörer (räknas som flera kritiktilfällen), dels när flera aktörer riktar kritik mot samma aktör (räknas också som flera kritiktilfällen).

lite fler inslag med kritik. Hur kritiken fördelas på de olika myndigheterna framgår av tabell 7.6.

Mest kritik riktas mot myndigheterna som grupp. Det är ofta drabbade eller anhöriga som riktar kritik mot att myndigheterna inte bättre förmår att ta hand om situationen. Kritik mot specifika, namngivna myndigheter riktas främst mot ambassaderna och polisen och i någon mån också mot Räddningsverket och Krisberedskapsmyndigheten.

Mest kritik får ambassaderna, som framför allt nagelfars i Expressen, men också i Sveriges Television. Kritiken är utspridd över hela undersökningsperioden, med viss koncentration alldeles efter nyår, då flera överlevande svenskar i Thailand kritiserar ambassaden och

det tillfälligt upprättade konsulatet för bristande hjälpinsatser.

Vi har inte fått någon som helst hjälp av konsulatet, säger en överlevande den 2 januari i Expressen, vars reporter tillägger: ... många, många offer har vittnat om kaoset på konsulatet. Oorganiserat, rörigt, utan hjälp från de officiella kanalerna.

En hel del kritik riktas också mot polisen, särskilt för hanteringen av listorna över döda och saknade. Det är en kritik som polisen övertar från utrikesdepartementet, som hanterat listorna de första veckorna.

Polisen hemlighöll listorna fram till den 7 januari, då de släpptes till kommunernas socialtjänster. För allmänheten var listorna fortfarande hemliga, men den 8 januari dominerar Afton-

bladets förstasida av rubriken *Polisens lista full av fel: 9 'DÖDA' SVENSKAR LEVER*. Rubriken kompletterades av en liten ruta med ett fotografi och rubriken *Räddade Kjell, 47: Skulle jag vara saknad?* Samma kväll har Nyheterna i TV4 ett kritiskt inslag på samma tema, och den 9 januari refererar DN vice ordföranden i Tyresös kommunstyrelse, som menar att det inte ska vara så många fel i listor som polisen väntat så länge med att släppa till kommunerna.

Aftonbladet uppmärksammar frågan flera dagar i mitten av januari, både i krönikor och i nyhetsartiklar, där människor kräver att få veta om deras anhöriga finns på listan över saknade svenskar. Frågan fortsätter att leva; den 25 januari kritiserar Aftonbladet återigen polisen för brister i listan över saknade svenskar och för att den inte offentliggörs.⁶

Nästan lika mycket kritik som polisen får Räddningsverket, som, liksom polisen, i första hand utsätts för kritik i Dagens Nyheter och Aftonbladet. En skillnad är dock att kritiken mot Räddningsverket inte är koncentrerad till ett tillfälle, utan utspridd över hela den första månaden efter tsunamin. Räddningsverket är heller inte specifikt utpekad på samma sätt, utan kritiseras som en av flera senfärdiga aktörer, tillsammans med regeringskansliet och utrikesdepartementet, exempelvis i en krönika av DN-journalisten Henrik Brors den 8 januari.

Krisberedskapsmyndigheten hör också till de kritiserade myndigheterna, även om myndigheten inte är lika utsatt som ambassaderna och polisen. Skarpast kritik får verkets generaldirektör för att hon försöker skylla sin senfärdighet på medierna. ”*Ett ynkligt och felaktigt försvar*” skriver Lena Mellin i Aftonbladet den 6 januari och hänvisar till Aftonbladets extraupplaga på annandag jul och till nättidningarnas och radions rapportering.

Förutom de tre nämnda myndigheterna riktas vid enstaka tillfällen kritik mot försvarsmakten, ID-kommissionen och ytterligare några namngivna myndigheter. Men framför allt mot ”myndigheterna” som samlingsnamn för den del av det offentliga Sverige som är involverad i krishantering.

Som visas i tabell 7.7 kommer kritiken mot ”myndigheterna” i många fall från de direkt drabbade och deras anhöriga, men också i några fall från medierna själva. Ett exempel finns i Dagens Nyheter den 5 januari där ledarskribenten analyserar den svenska krisberedskapen och finner svagheter både hos myndigheterna som grupp och hos regeringen. Ett ännu mer typiskt exempel är dock kritik från överlevande i katastrofen, som från två svenskar i Aftonbladet den 1 januari, som söker efter försvunna anhöriga på sjukhusen i Thailand:

⁶ Efter en dom i Regeringsrätten blev listorna offentliga den 8 februari 2005.

Tabell 7.7 Aktörer som kritiserar svenska myndigheter.
Andel i procent av myndighetskritiken i respektive medium.

	Kvällspress	Morgonpress	Etermedierna
Överlevande	27	18	30
Medierna	20	33	9
Anhöriga/vänner i Sverige	20	2	13
Oidentifierad svensk	7	2	26
Sjukvårdsarbetare/läkare	5	10	9
Svensk myndighet	7	8	4
Regeringen	5	6	-
Allmänheten i Sverige	5	4	-
Övrig expert	-	6	4
Hjälporganisation	3	-	4
Övriga	-	-	-
Summa	99	99	99
Antal artiklar/inslag	60	49	23

De är arga på de svenska myndigheterna. – Vi har fått veta mer under ett fem minuter långt samtal med en taxichaufför än vad Sverige kunnat förklara för oss under fem dagar.

Även anhöriga i Sverige riktar kritik mot myndigheterna, mest i kvällspressen men också i etermedierna, där ytterligare en grupp står för en stor del av kritiken. Det är gruppen oidentifierad svensk, som svarar för vart fjärde kritiskt uttalande.

Det förekommer också att myndigheterna får beröm i mediernas rapportering och då framför allt i tidningarna.

I tabell 7.8 visas hur berömmet fördelas. Av de namngivna myndigheterna är det Räddningsverket som får mest beröm.

Ett exempel finns i Aftonbladets huvudledare den 4 januari: *Det fanns trots allt de inom regeringskansliet som agerade direkt. Bistandsminister Carin Jämtin organiserade tillsammans med Räddningsverket och Sida katastrofhjälp till Sri Lanka redan från dag ett.*

Och i en bred genomgång av svenska myndigheters agerande efter katastrofen konstaterar Dagens Nyheter den 5 januari: *Räddningsverket är den svenska myndighet som var bäst lämpad*

Tabell 7.8 Svenska myndigheter som får beröm i medierna. Antal berömtillfällen.

	Kvällspress	Morgonpress	TV4	SVT	Ekot
Räddningsverket	4	2	0	0	0
Sjukvård/psykvård	3	0	0	1	0
Svenska ambassader	1	2	0	2	0
Polisen	0	1	0	0	0
Övriga myndigheter (spec)	1	5	1	2	0
Myndigheterna (ospec.)	2	10	0	2	1
Antal berömtillfällen	11	20	1	7	1

att agera: verket har en gedigen erfarenhet av arbete i internationella katastrofområden.

Även sjukvården och ambassaderna får en del beröm i ett mindre antal artiklar i pressen. Men det är inte berömmet som är karaktäristiskt för mediebilderna av de svenska myndigheterna, utan kritiken.

KRITIK OCH BERÖM AV UTLÄNDSKA REGERINGAR OCH MYNDIGHETER

Jämfört med kritiken mot det offentliga Sverige förekommer kritik mot andra länders regeringar och myndigheter mycket sparsamt i medierna den första månaden efter tsunamin. Det samma gäller för berömmet. Men båda delar förekommer.

Relationerna mellan beröm och kritik är dock helt annorlunda. Svenska regeringen får ungefär tio, och svenska myndigheter ungefär fem, gånger så mycket kritik som beröm i tsunamirap-

porteringen. För de utländska regeringarna och myndigheterna är relationen ungefär dubbelt så mycket kritik som beröm. I kvällstidningarna överväger till och med berömmet.

Det i särklass mest bedömda landet är Thailand. En förklaring är att flertalet drabbade svenskar fanns i Thailand, en annan att landet verkligen gjorde stora insatser som kunde beskrivas i medierna. Ytterligare en förklaring, som hänger ihop med den första, är att det var där som merparten av mediernas utsända reportrar befann sig. I tabell 7.9 visas hur kritiken och berömmet fördelas mellan länderna.

Kritiken av de utländska regeringarna och myndigheterna kommer i första hand från det egna landets överlevande, eller anhöriga till dem. Ett exempel är en thailändsk ingenjör som överlevt vågen och som efteråt kritiserar myndigheterna för att de inte sänt ut någon varning.

Tabell 7.9 Andra länders regeringar och myndigheter som kritiseras och beröms. Antal omdömen.

	Samtliga medier	
	Beröm	Kritik
Thailand	19	37
Indonesien	-	9
Sri Lanka	1	5
Indien	1	6
Norden utom Sverige	11	18
Övriga Europa	16	5
Övriga västvärlden	-	13
Övriga länder	2	1
Totalt antal omdömen	50	94

Det förekommer också självkritik och intern kritik, som när Indonesiens president kritiserar den egna regeringen för senfärdighet att få ut hjälp till behövande. Just mot indonesiska regeringen kommer också kritik från utländska organisationer, som menar att den hindrat och försenat distributionen av hjälp till Banda Aceh.

Berömmet får de sydostasiatiska regeringarna och deras myndigheter från en rad olika håll, inte minst från internationella biståndsorganisationer som är imponerade av thailändarnas insatser. Den svenska regeringen visar också sin uppskattning genom att låta publicera annonser i thailändska tidningar, där den tackar ... *Thailands kungafamilj, regering och folk för den*

goda vård och det enastående stöd och hjälp som givits de svenska medborgare som drabbats av katastrofen, något som uppmärksammas i Expressen den 5 januari.

Vid sidan av Thailand är det de nordiska regeringarna och myndigheterna som får mest kritik och beröm i de undersökta medierna. Kritiken kommer från många håll. Ett exempel, hämtat från Nyheterna den 5 januari, gäller den norske utrikesministern Jan Petersen som får kritik från norska allmänheten för bristande information och empati, ungefär på samma sätt som den svenska allmänheten riktar kritik mot Laila Freivalds. Han kritiserar också för att han inte snabbt åkte till Thailand för att bilda sig en egen upp-

fattning om katastrofen, och när han till sist gör det kallas han i en dansk tidningsartikel, som återges i Aftonbladet den 10 januari, för ”dödsturist”.

Regeringar och myndigheter i övriga Europa kritiseras i mycket liten utsträckning. Däremot förekommer en del beröm, speciellt i sådana sammanhang där de anses ha gjort bättre ifrån sig än sina svenska motsvarigheter. Ett exempel utgör det italienska Dipartimento della Protezione Civile och dess chef Guido Bertolaso, som i Svenska Dagbladet den 12 januari får mycket beröm för sitt snabba ingripande:

... italienarna [var] på plats i Sri Lanka och Thailand redan 24 timmar efter att larmet gått. Efter 36 timmar landade de första omhändertagna turisterna hemma i Italien med just de plan Bertolaso och civilförsvaret beslagtagit.

Sammanfattning

- I 14 procent av tidningsartiklarna, 13 procent av tv-inslagen och 10 procent av radioinslagen förekommer kritik mot en eller flera aktörer som var delaktiga i räddningsarbetet. 80 procent av all kritik riktas mot svenska aktörer.
- Mest kritik riktas mot den svenska regeringen. Särskilt negativa är omdömena om Göran Persson, Laila Freivalds och utrikesdepartementet. Även svenska myndigheter får mycket kritik.
- De första dagarna efter tsunamin är det de överlevande från katastrofen som framför kritik mot den svenska regeringen. Några dagar senare kommer vågor av kritik från deras anhöriga i Sverige och från medierna själva. Oppositionspolitikernas kritik kommer först sedan kungen antytt viss kritik i en tidningsintervju och ett offentligt framträdande den 10 januari.
- I radio och tv är det oppositionspolitikerna som svarar för den största andelen av kritiken, i pressen är det medierna själva. Andra grupper som framför mycket kritik är överlevande från tsunamin samt allmänheten.
- Ett fåtal aktörer får mer beröm än kritik i mediernas rapportering. Dit hör kung Carl Gustaf, Fritidsresors informationsdirektör Lottie Knutson, resebranschen i stort samt hjälporganisationerna.

8. Sammanfattning och slutsatser

Sammanfattningsvis kan konstateras att medierna gjorde mycket stora satsningar i rapporteringen om flodvågskatastrofen. Särskilt under händelsernas två första veckor utökades samtliga undersökta mediers nyhetsbevakning kraftigt.

En jämförelse mellan de första fem-sex dagarna och hela den första månaden visar att rapporteringen till att börja med till stora delar handlar om dödstal och förödelse, ögonvittnesskildringar och hemtransporter, för att sedan mera övergå till frågor av politisk karaktär. Under andra hälften av januari står den svenska regeringen och myndigheterna i fokus. Kritiken mot ansvariga politiker och myndigheter är mycket hård i samtliga granskade medier. Samtidigt sker en förskjutning i rapporteringen från Thailand och Indonesien till Sverige. I så måtto följer rapporteringen händelseutvecklingen, sett ur ett svenskt perspektiv.

Generellt sett publicerar kvällstidningarna betydligt mer material, både i text och bild, än morgontidningarna. En märkbar skillnad mellan de två medietyperna är kvällstidningarnas

mycket omfattande publicering av bilder på personer som saknades efter katastrofen. Inte minst nättidningarna får en funktion av anslagstavla för denna typ av efterlysningar. Kvällstidningarna fokuserar också i högre grad än morgontidningarna på ögonvittnesskildringar och rapportering om döda och saknade. Här är också andelen vanliga människor som kommer till tals märkbart större än i morgontidningarna och kvinnorna relativt sett fler.

Sammantaget har dock morgontidningarna en bredare bevakning i den meningen att de belyser flera olika sakområden än kvällstidningarna, som i högre utsträckning koncentrerar rapporteringen till ett mindre antal frågor. Kvällstidningarna utmärker sig också för att ha en mycket större andel artiklar från Thailand än de andra analyserade medierna. Såväl morgontidningarna som tv och Ekot rapporterar mer även från andra länder än kvällstidningarna.

I merparten av artiklarna och inslagen i analysmaterialet förekommer inga barn, vare sig i text eller bild. Antalet barn som kommer till tals är mycket

litet. Flest barn intervjuas dock i kvällstidningarna och i Sveriges Television.

Det mest utmärkande vid en jämförelse mellan Sveriges Television och Nyheterna i TV4 är den likartade bevakningen. I den mån skillnader finns är Nyheterna något mer återhållsamma med sifferuppgifter om döda och saknade än Sveriges Television och har en jämnare könsfördelning bland de aktörer som kommer till tals. Ur informations-synpunkt torde de två nyhetskanalerna närmast ha varit utbytbara i samband med tsunamirapporteringen.

Ekot i Sveriges Radio är det nyhetsmedium som relativt sett i störst utsträckning fokuserar på frågor som rör de svenska politikernas och myndigheternas agerande. Detta återspeglas dels i vilka sakområden som får störst uppmärksamhet, dels i vilka aktörer som kommer till tals.

Mediernas uppgifter

Det finns en bred samsyn om mediernas uppgifter i det svenska samhället, där såväl allmänhet som politiker och journalister anser att information, granskning samt kommentar och debatt är mediernas viktigaste funktioner.¹ Av de tillfrågade i dessa tre grupper anser 88–99 procent att just dessa tre uppgifter är mycket eller ganska viktiga.²

I ett läge då något oväntat och dramatiskt händer är det givetvis extra viktigt att medierna ger publiken snabb, korrekt och relevant information om vad som sker, inte minst för att undvika ryktesspridning och i värsta fall panik. I sådana krissituationer är det också nödvändigt med en oberoende och allsidig granskning av den politiska maktutövningen och myndigheternas agerande. Dessutom är det väsentligt att låta företrädare för olika grupper komma till tals och ge sin syn på vad som har hänt.

I det följande diskuteras hur medierna hanterade två av de tre grundläggande funktionerna i rapporteringen från flodvågskatastrofen, nämligen uppgifterna att informera och att granska. Även den tredje kommenterande funktionen belyses något. Diskussionen inleds dock med frågor om vilken betydelse mediernas organisation, beredskap och resurser har haft för nyhetsarbetet och innehållet i samband med katastrofen. Därefter diskuteras hur medierna uppfyllde sin informerande funktion och huruvida deras rapportering uppfyllde kraven på god etik. Avslutningsvis diskuteras mediernas granskning av hur ansvariga politiker och myndigheter agerade, och hur debatten i dessa frågor såg ut.

1 Strömbäck (2001), JMG Granskaren nr 2-3, 2001, Asp (1992).

2 Strömbäck (2001).

Redaktionernas organisation av arbetet

Hur redaktioner är organiserade och hur det påverkar utbudet av nyheter har studerats i flera fall både internationellt och nationellt, till exempel av Schlesinger (1978), Tuchman (1978), Gans (1979) och i Sverige av Monica Löfgren Nilsson (1999).

Dessa undersökningar har som regel varit deltagande observationsstudier. De har fokuserat på de normala redaktionella arbetsrutinerna och hur dessa styr innehållet och journalisternas arbete.

Hur redaktioner agerar i akuta, stora krissituationer är däremot mindre undersökt. Några svenska studier finns dock. När statsminister Olof Palme mördades undersökte till exempel Olsson & Svensson (1986) hur sex tidningsredaktioner arbetade dygnet efter mordet. Den studien ingick i Lindahls (1986), som också omfattade det redaktionella arbetet på radio och tv. Och i samband med snöstormen i Göteborg den 17 november 1995 studerade Malmström & Weibull (1995) redaktionernas arbete. Båda dessa fall handlade dock om nationella och lokala händelser, medan tsunamin krävde en geografiskt oerhört mycket mer omfattande täckning.

Den här undersökningen har alltså inriktat sig på hur redaktionerna mobiliserade i en akut uppkommen situation, när de befann sig i nästan totalt viloläge och plötsligt måste rapportera från en helt annan del av världen.

Studien bygger på intervjuer med nyckelpersoner som i efterhand beskriver hur arbetet utfördes. Metoden har sina svagheter. Det är sannolikt att vissa misstag och brister i organisationen inte avslöjades under intervjuerna. Detta är troligen oundvikligt, men att intervjuerna ger en korrekt bild av hur arbetet i stora drag organiserades och genomfördes är också klart. Många svar har dessutom kunnat verifieras av innehållsanalysen.

UPPVAKNANDET

Ett huvudresultat av undersökningen är att mediernas beredskap för att hantera den oväntade händelsen var god. På sätt och vis är också detta ett av nyhetsorganisationens främsta kännetecken: att alltid förvänta det oväntade.

Medierna reagerade och agerade snabbt, trots att flodvågskatastrofen inte kunde ha inträffat vid en för de svenska redaktionerna mindre lämplig tidpunkt. Det var helgdag, det var natt, och många journalister och redaktionsledare hade semester. Dessutom inträffade tsunamin på andra sidan jordklotet.

För samtliga medier, utom Aftonbladet som var i särklass snabbast, var Tidningarnas Telegrambyrås larmklockan 05.42 startsignalen. Nyhets- och redaktionschefer landet runt väcktes av larmet i sina mobiler eller sökare. De få orden i telegrammet var tillräckliga för att de väckta cheferna omedelbart skulle reagera och agera. Personal till alla nödvändiga funktioner

ringdes genast in, TT-telegrammen som började strömma in allt snabbare lades ut på webbsidorna. Reportrar och fotografer skickades iväg till Thailand.

På Rapport finns det klara instruktioner för hur redaktionen ska agera när stora och oväntade händelser inträffar. Trots att dessa instruktioner följdes fick tv-tittarna vänta till klockan 12.00 på den första sändningen om tsunamin. Nyheterna i TV4 var elva minuter snabbare. De första extrasändningarna kom alltså cirka åtta timmar efter tsunamin, vilket givetvis inte är bra med tanke på den betydelse som tv har som nyhetsmedium. Klart är att sändningarna i tv-kanalerna hade kommit igång tidigare och varit mer utförliga ifall katastrofen inträffat en vardag, då redaktionerna är tidigt bemannade med personal som förbereder och svarar för morgonprogrammen.

På text-tv lades däremot nyheten om flodvägen ut redan strax efter TT-larmet.

Dagen efter katastrofen hade Expressen och Aftonbladet nio-tio medarbetare i Thailand. De övriga medierna hade också egna reportrar och fotografer på plats.

När radio- och tv-reportrarna kom fram till Phuket på måndagsmorgonen den 27 december började de rapportera direkt. Det som möjliggjorde att medierna kom igång med sin rapportering så snabbt var främst journalisternas attityd till arbetet, men även korta beslutsvägar, flexibilitet, kontakter med allmänheten och ny teknik.

I akuta lägen bestämmer tjänstgörande nyhetschef, utrikeschef eller redaktionschef själv om medarbetare ska skickas iväg. Den här gången beslöt flera chefer att sända iväg medarbetare redan innan de själva var riktigt säkra på vad som hänt. Bättre agera, kanske fel, än att inte agera alls. Så resonerade också Expressens unge webbredaktör när han läste TT-flaschen och omedelbart ringde och väckte sina chefer före klockan sex denna helgdagsmorgon. Personal som behövs för att klara rapportering, produktion och distribution kallades in så fort som möjligt. Det var inte helt enkelt eftersom många var bortresta över julen.

Men så fort nyheten om tsunamin spred sig erbjöd sig ett stort antal medarbetare att komma till redaktionerna och arbeta trots att de var lediga eller rent av hade semester. När det händer något stort vill journalister gärna vara med.³ Redaktionsledningarna fick hindra många från att komma till arbetet eftersom det skulle behövas utvilat folk längre fram.

Flera redaktioner organiserades om. Avdelningar slogs tillfälligt samman, speciella grupper inrättades för att granska myndigheternas agerande, för att hantera och kontrollera efterlysningarna av saknade eller för att producera bilagor. I akuta situationer finns det en betydande flexibilitet och förmåga att snabbt ställa om.

Flygbiljetter som brukar ordnas av administrativ personal beställdes istället

3 Se även Lindahl (1986) och Malmström & Weibull (1995).

av redaktionschefer eller av de reportrar och fotografer som skulle resa iväg.

Nyheterernas Stefan Nieminen fick SAS-planen att vänta på honom i Luleå och lyckades sedan utan biljett och boarding card ta sig ombord på flygplanet på Arlanda. SVT:s Lars Moberg chansade på att åka till Sri Lanka utan visum, vilket brukar krävas. Andra chansade på att komma med fullbokade plan – och lyckades. Rutin och påhittighet i kombination bidrog till att de erfarna utrikesmedarbetarna snabbt tog sig till Phuket.

NY TEKNIK

Ny teknik spelade en större roll för nyhetsrapporteringen under och efter flodvågskatastrofen än kanske någonsin tidigare. Genom mobiltelefon, sms och mejl fick till exempel Aftonbladet reda på vad som hänt i Phuket långt innan nyhetsbyråerna kom med nyheter därför. Tidningen hade redan producerat fyra sidor om flodvågen innan TT levererade det första telegrammet. Snart nog började även bilder strömma in från turister som med mobiler lyckats fånga flodvågen och förödelsen.

När det händer något stort någonstans i världen får nyhetsmedierna numera veta det omedelbart genom allmänheten.

De tidiga vittnesmålen och bilderna från turisterna bidrog till att redaktionerna snabbt förstod att det verkligen hänt något riktigt allvarligt. De gjorde också att flera redaktioner insåg att TT-telegrammet som berättade att alla svenskar var oskadda inte kunde stämma.

Med hjälp av den nya tekniken fick också de utsända hem sina texter, bilder och inslag trots att telefonnätet på många platser var utslaget. Somliga utnyttjade satellittelefon, andra datorer och modem. En del reportrar hade svårigheter att sända men lyckades alltid på något sätt få hem sitt material till Stockholm.

HELT NY ROLL

Tidningarna kom att spela en helt annan roll än i tidigare katastrofer. De hjälpte till att efterlysa saknade i Thailand både på webben och i papperstidningen och lämnade information till turisterna om vart de kunde vända sig för att få hjälp. Turister och volontärer kunde gå till internetkaféer och läsa om katastrofen, se vilka som efterlystes och var de kunde få hjälp. Även etermedierna gav på sina webbsidor information till turisterna. Däremot ansåg de sig inte ha resurser att efterlysa saknade. Nyhetsrapporteringen vände sig således även till svenskar på de drabbade orterna, inte endast till hemmapubliken.

Medierna fyllde denna gång ett tomrum. Många hade ingen annan att vända sig till för att få hjälp. Det märktes allra mest på plats i Thailand. Många journalister släppte delvis sin professionella roll och hjälpte förtvivlade, chockade och sårade landsmän på olika sätt, när ingen annan hjälp fanns att få.

På redaktionerna i Stockholm fick åtskilliga reportrar mest sitta och tala med förtvivlade människor som saknade anhöriga och som var ilska på myndigheter och regering. Förutom

sitt vanliga arbete fick journalisterna en terapeutisk roll.

Så gott som all redaktionell personal arbetade med tsunamirapporteringen på ett eller annat sätt. Ovanligt många medarbetare sändes också iväg till katastrofområdena. Åtskilliga medarbetare hade behov av och fick debriefing under och efter den första intensiva perioden. Inte minst de som arbetade på bildredaktionerna och som fick ta emot en ström av bilder med fasansfulla motiv.

De reportrar och fotografer som sändes till de drabbade områdena kände press på sig att leverera nya inslag, helst till varje ny sändning och till webbsidorna. Tidsskillnaden på sex timmar innebar också att det blev extremt långa arbetsdagar. Flera av de utsända arbetade 20 timmar per dygn, vilket givetvis, tillsammans med det psykiska trycket, snabbt ledde till trötthet på gränsen till utmattning. Därför byttes de flesta ut efter en vecka eller till och med kortare tid.

När alla resurser koncentreras till en enda händelse finns risken att medierna försummar andra viktiga händelser. Denna gång förstärktes risken av att världens stora nyhetsmedier och nyhetsbyråer inledningsvis också koncentrerade sina resurser till tsunamirapporteringen.

De intervjuade redaktions- och nyhetscheferna erkände också att stormen Gudrun inte uppmärksammades tillräckligt i början just på grund av att redaktionerna var så fokuserade på flodvågskatastrofen.

Anne Lagercrantz på TV4 beklagade också att redaktionen släppte sin granskning av regeringens agerande i samband med att två terroristmisstänka egyptier utvisades, en händelse som dessutom hade avslöjats av TV4-medarbetare.

I övrigt drogs mer rutinmässig bevakning av exempelvis politik, tingsrätt och polis ner till ett minimum av såväl personella som utrymmesmässiga skäl.

Vilka slutsatser har då medierna dragit av hur arbetet fungerade under flodvågsrapporteringen? Sveriges Television konstaterar att det var en brist att man inte hade nattsändningar under helgerna. Nyhetsredaktionerna sände alltså inte ens natten efter tsunamin, som var natten mellan sön- och måndag. Detta har nu åtgärdats så att Sveriges Television i fortsättningen har nattsändningar även under helgerna.

På Svenska Dagbladet var den viktigaste åtgärden efter flodvågskatastrofen att uppdatera telefonlistan för att kunna agera snabbare i liknande akuta situationer framöver.

I övrigt har intervjuerna inte avslöjat några direkta brister i de redaktionella rutinerna, vilket inte hindrar att sådana kan ha funnits.

På Expressen bör man rimligtvis fundera över att redaktionen var öde ett par timmar på morgonen till annandagen medan konkurrenten Aftonbladet hade personalen kvar och därmed fick ett kraftigt försprång i rapporteringen.

Mediernas information om flodvågskatastrofen och dess följder

En av mediernas huvudsakliga funktioner är således att informera om viktiga händelser. I vilken utsträckning och på vilka sätt medierna uppfyller denna funktion kan mätas på flera sätt. Ett är att studera den uppmärksamhet som händelser får och att sätta dem i relation till andra händelser.

UTRYMME OCH UPPMÄRKSAMHET

Flodvågskatastrofen i Sydostasien julen 2004 fick exceptionellt stor uppmärksamhet i svenska nyhetsmedier. Av ett flertal mycket stora händelser som inträffat antingen i Sverige eller på andra håll i världen under de senaste decennierna, som Estonias förlisning 1994, Gulfkriget 1991, terrorattackerna 2001, Olof Palmes död 1986 eller Anna Lindhs 2003, har sannolikt ingen ägnats lika många spaltcentimeter i tidningarna och sändningstid i radio och tv. Åtminstone inte om man relaterar nyhetsrapporteringen till händelsernas utsträckning i tid.

Vid flodvågskatastrofen utökade tidningarna upplagorna och producerade extrabilagor, etermedierna förlängde nyhetsprogrammen och satte in extrasändningar. Händelsen dominerade totalt nyheterna kring årsskiftet och de två första veckorna i januari 2005 och

den rutinmässiga bevakningen minskades till ett minimum.

Den enorma mediala uppmärksamheten har flera förklaringar, som alla har att göra med grundläggande principer för hur medierna värderar en nyhet. Händelsen var mycket dramatisk, den medförde död, saknad och sorg för ett stort antal människor. Den kom oväntat och utan förvarning. I de sydostasiatiska turistparadisen, dit många svenskar åkt för semester och avkoppling, välldes de jättelika vågorna in och svepte bort människorna som befann sig på eller nära stränderna. På ett brutalt sätt bröt den julfriden för hela det svenska samhället. Många förlorade hela eller stora delar av sin familj. Bland de drabbade fanns många barn.

Räddningsarbetet och krishanteringens medförde svårigheter och problem som svenska regeringen och myndigheterna stod oförberedda inför. I tsunamins kölvatten uppstod nya konflikter som rörde frågor om ansvar, befogenheter och handlingskraft. Många centrala, tongivande och redan kända personer i det svenska samhället agerade eller uttalade sig i dessa frågor.

Oväntade, dramatiska och sensationella händelser, med tydliga negativa inslag, har i allmänhet mycket stort nyhetsvärde.⁴ Om de drabbar svenska medborgare och medför konflikter som rör det svenska samhället ökar sannolikheten för att uppmärksamheten ska bli än större. När dessutom kända och uppsatta personer är involverade bidrar

⁴ Östgaard 1968, Gans 1980, Schulz 1976, Hvitfelt 1986, 1989.

det ytterligare till att höja nyhetsvärdet. Tidigare forskning har visat att det emellertid inte alltid är viktiga och relevanta frågor, det vill säga frågor som publiken bör känna till, som i första hand uppfyller dessa krav på nyhetsvärde. Vad publiken tycker är intressant, det vill säga vad den vill känna till, styr nyhetsvärderingen lika mycket, om inte mer.⁵ Därför får ofta relativt triviala händelser mycket uppmärksamhet, utan att vare sig beröra särskilt stora delar av befolkningen eller ens ha någon betydelse för människors liv och vardag.⁶ Detta kan emellertid knappast sägas om flodvågskatastrofen. Den var en händelse av mycket stor vikt och relevans för hela det svenska samhället – och dessutom en händelse av mycket stort intresse. Frågan är om inte medierna denna gång snarare dämpade rapporteringen än hårdvinklade och överdramatiserade, något som de annars ofta anklagas för. Verkligheten överträffade vad som gick att berätta i text och bild på tidningssidorna och i nyhetsprogrammen. Det hävdar åtminstone flera av de journalister som arbetade med att rapportera om tsunamin.

I den intervjuundersökning som Grandien med flera gjort efter katastrofen uppger ändå hela 61 procent av svenska folket att de tyckte rapporteringen var ganska eller mycket för stor.⁷ Den mycket omfattande rapporteringen upplevdes i början som berättigad, men efter en tid som

överdimensionerad och fylld med upprepningar. Både bildmaterialet och nyhetsvinklarna uppfattades som likartade och enahanda. Publiken efterfrågar i Grandiens med fleras undersökning ny information, inte endast variationer på samma tema. Mycket tyder alltså på att de kvantitativt mycket stora satsningar som medierna gör kring stora nyhetshändelser, i form av nyheter dygnet runt, extraupplagor och extrasändningar, inte följs av en motsvarande breddning och fördjupning av informationen. Snarare fylls de utökade sändnings- och publiceringsytorna av allt fler upprepningar och en tilltagande rundgång på och återanvändning av nyhetsmaterial. Frågan är dock om något annat är möjligt med de ekonomiska förutsättningar och kommersiella tryck som finns på dagens nyhetsmedier.

En mättnad på nyhetsmaterialet tycks sålunda ha uppstått i samband med flodvågskatastrofen, såtillvida att mediernas rapportering mer än väl täckte allmänhetens informationsbehov – åtminstone sett till rapporteringens omfång. Ändå inträffade nya stora händelser en bit in i januari som sannolikt bidrog till att tsunamirapporteringen avtog snabbare än vad den annars skulle ha gjort. Orkanen Gudrun som drog in över Sverige den 8 januari, mordet på en känd tv-personlighet kort därpå och inte minst kidnappningen av SIBA-direktören Fabian Bengtsson

5 Johansson 2004.

6 Ghersetti & Hvitfelt 1997.

7 Grandien, Nord, Strömbäck 2005.

blev övergångar till den mer vardagliga rapporteringen. De möjliggjorde en nedtrappning till vanlig takt och rutinbevakning. Det kan annars vara svårt att hitta mjuka övergångar från mycket stora och dramatiska händelser till den mer vardagliga nyhetslunken.

UPPGIFTER OM DÖDA OCH SAKNADE

Informationen om hur många svenskar som omkommit och saknades i katastrofen och om hur många personer som tsunamin sammanlagt skördat varierade mycket kraftigt under de första dagarna. I det kaos som uppstod var exakta siffror på antalet omkomna personer naturligtvis omöjliga att få och osäkerheten i uppgifterna var mycket stor. Frågan är om man någonsin kommer att få veta exakt hur många som dog. Längre handlade det om uppskattade siffror. Uppgifterna kom från resebyråernas sammanställningar, antalet registrerade efterlysningar som gjordes hos svenska myndigheter och från mer eller mindre officiella källor i de drabbade länderna. Undersökningen visar att siffrorna över antalet döda och saknade refereras mellan medierna och ibland stiger timme för timme, under de första dagarna även mellan olika sändningar i tv och radio. I efterhand kan man konstatera att medierna denna gång inte tog till överdrifter. Siffrorna över hur många svenskar som omkommit och över totalt antal döda i katastrofen har vida

överstigit de uppgifter som till en början publicerades. Den svenska källa som kraftigast överdrev uppskattningen av döda svenskar var statsminister Göran Persson, som på nyårsafton på en presskonferens talar om fler än 1 000 döda och 3 559 saknade svenskar.

PERSONIFIERING

Journalistik handlar om personer – om dem som gör eller säger något och om dem som utsätts eller drabbas av något. Verkligheten omformas i medierna till händelser och förhållanden där någon eller några personer står i centrum och påverkar eller styr händelseutvecklingen. Detta har flera förklaringar. En är att det naturligtvis krävs att någon faktisk person observerar det som sker och rapporterar detta till medierna. Mediernas källor är med andra ord fysiska personer. En annan att mediernas urval tenderar att prioritera händelser där människor står i centrum – eller händelser där en eller flera aktörer kan framställas som centrala.

Anledningen till att personifieringen utgör ett grundläggande kriterium för vad som är en nyhet är att få saker intresserar människor lika mycket som andra människor. Nyheter som lyfter fram enskilda personer väcker intresse och möjliggör identifikation.⁸ Personifiering ger journalistiken närvarokänsla och liv. Därför presenteras hellre händelser som ett resultat av enskilda personers agerande än av sociala omstän-

8 Galtung & Ruge 1965, Hernes 1983, Hvitfelt 1986, Gans 1980, Sahlstrand 2000, Strömbäck 2000.

digheter. Även abstrakta förhållanden blir begripliga när de beskrivs genom människor av kött och blod. Personifiering är en fundamental journalistisk berättarteknik och är för övrigt även kännetecknande för all västerländsk berättartradition.⁹ Nyheterna om flodvågskatastrofen är inget undantag.

Flodvågorna i Indiska oceanen var visserligen ingen händelse som utlöstes eller påverkades av mänskligt agerande, men förödelsten de förorsakade och följderna de fick handlade om människor och människors agerande. Tusentals personer drabbades eller var på annat sätt inblandade i händelserna. Många av dem förekom på bilder i tidningarna och på nätet, men de allra flesta blev aldrig aktörer i nyheterna. Tsunamirapporteringen kännetecknas, som undersökningen visat, av ett mindre antal huvudaktörer. Några av dem är sådana som drabbats personligen av förluster, sorg och förtvivlan. Genom Pigge Werkelin, som letade efter sin omkomna fru och två söner, och tvååringen Hannes Bergström, som kommit bort från sina föräldrar, blev den ofattbart stora tragedin ändå greppbar. Andra tillhörde resebranschen, till exempel Fritidsresors informationsdirektör Lottie Knutson, som till en början var de som bäst överblickade situationen för de svenska turisterna. Men merparten av de tiotal aktörer som dominerade nyheterna var politiker och myndighetspersoner. Statsmi-

nister Göran Persson och utrikesminister Laila Freivalds kom inte enbart att representera regeringen och utrikesförvaltningen, utan fick stå till svars för hela det offentliga Sveriges agerande i samband med tsunamin. Sannolikt arbetade hundratals, kanske tusentals, offentliganställda med räddningsarbetet och krishantering efter flodvågorna. Av dessa kom endast ett fåtal till tals. Något annat vore heller inte önskvärt. Journalistiken skulle bli fullkomligt oöverskådlig om alla inblandade aktörer också skulle framträda i nyheterna. Frågan är snarare vilka som utgör det lilla urvalet på tidningssidorna och i nyhetsprogrammen.

Olika personer har olika stort nyhetsvärde. Störst har de som redan är kända och som utgör en sorts elit i samhället. Det rör sig bland annat om politiker, företagare, experter, idrottsmän och artister. När dessa är inblandade får händelser större nyhetsvärde. I samband med flodvågskatastrofen påverkade statsministerns och utrikesministerns agerande – eller brist på agerande – den faktiska händelseutvecklingen. Detsamma kan sägas om resebranschens och en rad myndigheters roll. Dessutom får ett antal kändisar som semestrade i Thailand berätta i medierna om hur de upplevt vågorna och kaoset. Det är däremot mer tveksamt om kung Carl Gustaf och kungafamiljen hade någon funktion för det faktiska räddningsarbetet

9 Barthes 1977.

och krishantering. Däremot står det utom allt tvivel att deras symboliska värde var stort. Kung Carl Gustaf har också tidigare framträtt i samband med dramatiska eller tragiska händelser, som till exempel Estonias förlisning och diskoteksbranden i Göteborg. Dessa aktörer är bland dem som får allra mest uppmärksamhet, framför allt kungen själv, som genom att antyda viss kritik mot ansvariga myndigheter och referera till saknaden av sin egen far vid en manifestation i Stockholms stadshus dessutom gjorde ovanliga avsteg från sina vanligtvis neutrala uttalanden och framföranden. Svenska kungligheter har i allmänhet ett mycket högt nyhetsvärde, när de gör något oväntat blir det än större. Frågan är om någon annan aktör har ett lika stort genomslag i svenska nyhetsmedier.

JOURNALISTISKA SCHABLONER

Svensk och internationell forskning visar att nyhetsrapportering kännetecknas av mer eller mindre standardiserade arbetsformer och principer för nyhetsurval.¹⁰ Villkor som är specifika för nyhetsprocessen medför dessutom relativt stereotyp bearbetning och presentation av nyheter. De amerikanska forskarna David Altheide och Richard Snow har sammanfattat denna process i begreppet medielogik.¹¹ Mediologi- kens resultat är en i många stycken likartad och schabloniserad journalistik,

där händelser med vissa egenskaper lättare passerar nyhetsprocessens spärrar och omformas i enlighet med journalistikens dramaturgiska mallar.

Tsunamin skördade nästan en kvarts miljon människoliv. Siffrorna över hur många som dog under morgonen den 26 december 2004 i länderna runt Indiska oceanen är ohyggliga. I Indonesien dog 166 000 människor, i Sri Lanka 36 000. Av länderna utanför Asien drabbades Sverige hårdast, i förhållande till sin folkmängd.

Att de svenska medierna i huvudsak rapporterade om de svenskar som drabbats, de mått och steg som svenska myndigheter vidtog och om hur Sverige och svenskarna hanterade katastrofens förödelse, både på ett individuellt och samhälleligt plan, är inte mer än rimligt. Man kan däremot fråga sig varför de direkt drabbade länderna i Sydostasien, och andra drabbade länder i Europa, fick så relativt sett lite uppmärksamhet. Man kan också ifrågasätta varför så mycket av den svenska rapporteringen var Stockholmscentrerad.

En viktig förklaring till att drabbade länder fick relativt liten uppmärksamhet är att det i vissa fall var mycket svårt för journalisterna att införskaffa uppgifter och att rapportera därifrån. En fullkomligt utslagen infrastruktur gjorde till exempel rapporteringen från Banda Aceh näst intill omöjlig. Vare sig transportmedel, inkvartering eller ens

10 Galtung & Ruge 1965, Gans 1980, Hvitfelt 1986, McManus 1994, Bell 1991, van Dijk 1988.

11 Altheide & Snow 1979.

mat fanns att tillgå för journalisterna som rest dit. Några medier ansträngde sig ändå, medan andra valde att i mycket hög grad koncentrera rapporteringen till Thailand.

Svårigheter av ovannämnda slag förklarar givetvis inte alls varför Tyskland, som förlorade lika många medborgare i katastrofen som Sverige, och andra drabbade europeiska länder inte får större uppmärksamhet. Det förklarar heller inte varför så stor andel av alla artiklar och inslag från Sverige utspelar sig i Stockholm. Det gör däremot delvis det faktum att många drabbade kom från huvudstaden och dess omnejd och att riksmidiernas huvudredaktioner ligger där. Ytterligare en orsak torde vara att regeringen och de myndigheter som var mest inblandade, och kring vilka konflikterna med drabbade och anhöriga utspelade sig, ligger i Stockholm. Mediernas närhet till nyhetspubliken, både på nationell och internationell nivå, medför ett högre nyhetsvärde. Det vill säga att de händelser och förhållanden som drabbar eller rör mediernas egen publik får mer uppmärksamhet än de som inte gör det. Det handlar återigen om nyhetspublikens möjlighet att identifiera sig och känna sig berörd, två grundläggande förutsättningar för att skapa intresse och tilldra sig uppmärksamhet. En huvudsaklig förklaring till att andra drabbade länder får relativt liten uppmärksamhet är därför att de helt enkelt ur nyhetssynpunkt

uppfattades sakna eller ha mindre intresse. Något anmärkningsvärt är att detta tycks gälla även för de rikstäckande etermediernas bevakning av andra svenska orter än Stockholm.

MÄNNEN DOMINERAR

Ytterligare ett av den schabloniserade journalistikens kännetecken är att män dominerar. En global studie från 2000 visar att endast 18 procent av alla intervjupersoner är kvinnor.¹² I Sverige ligger andelen något högre, runt 25–35 procent. I nyheternas bild av verkligheten är sålunda männen kraftigt överrepresenterade. Det är nästan uteslutande männen som styr och har makt att påverka samhället, andelen kvinnliga intervjupersoner är som högst bland representanterna för allmänheten, dock aldrig fler än hälften.¹³

Rapporteringen kring flodvågskatastrofen passar väl in i detta mönster. Under den första månadens rapportering är andelen kvinnor i genomsnitt 32 procent. Med undantag för resebranschen som nästan uteslutande företräddes av kvinnliga medarbetare, är andelen lägst bland så kallade offentliga personer, det vill säga politiker och myndigheter, och högst bland dem som framträder i nyheterna i egenskap av privatpersoner. Endast bland de intervjupersoner som representerar allmänheten är kvinnorna flest, 54 procent.

12 Spears & Seydegart 2000.

13 Edström & Jacobson 1994, Djerf-Pierre & Löfgren-Nilsson 2001.

Den skeva könsfördelningen bland offentliga personer kan förklaras med att andelen män faktiskt är högre på officiella poster och uppdrag. Varför andelen också är högre bland intervjupersonerna som endast representerar sig själva är däremot en obesvarad fråga. En trolig förklaring är att fördelningen på manliga och kvinnliga intervjupersoner speglar nyhetsrapporteringens schabloniserade logik.

SKURKEN OCH HJÄLTINAN

Till denna nyhetslogik hör också ett schabloniserat aktörsgalleri. Det vill säga att de aktörer som medverkar i nyhetsberättelserna ofta tilldelas mer eller mindre stereotypa roller. Likheterna mellan nyhetsjournalistiken och klassisk berättartradition har redan berörts. Den brittiska medieforskaren Jeremy Tunstall säger om en av journalistikforskningens mest klassiska studier av nyhetsvärdering: *Många av de faktorer som Galtung och Ruge anser bestämma vilka utrikeshändelser som bli nyheter – elitpersoner, negativa händelser, oförutsägbarhet hos redan förväntade händelser, kulturell närhet – återfinns också i Shakespeares pjäser.*¹⁴ Detta innebär bland annat att några av den klassiska berättelsens arketyper, som skurken och hjälten, offret och förövaren, överheten och den förtryckte, återfinns i journalistiska texter.¹⁵ De egenskaper och funktioner som verklighetens aktö-

rer och källor har i samband med ett givet händelseförlopp eller en konflikt förstärks eller förvrängs till att passa en standardiserad mall. Exempel på detta finns också i tsunamirapporteringen.

Nyheterernas stora syndabock, eller skurk, i samband med katastrofen är Laila Freivalds. Både regering och UD visade uppenbara brister i sättet att hantera flodvågskatastrofen. I det avseendet var kritik berättigad. Men medierna spär på den redan negativa bilden av en passiv och handlingsförlamad utrikesminister. Kritiken mot att hon inte åkte in till departementet den 26 december antar nya proportioner när det kommer fram att hon var på teater istället. Det framhålls som ett tecken på indifferens och känslökyla. Denna bild lyckades utrikesministern aldrig reparera under den analyserade månaden. Snarare förstärktes den av rapporteringen från hennes tvådagarsresa till Thailand. Artiklarna och inslagen väljer att fokusera på personer som blivit besvikna över att hon inte pratat just med dem, hellre än att lyfta fram alla de platser hon faktiskt besökte och människor hon talade med. Laila Freivalds får i medierna personligen stå till svars för snart sagt samtliga myndigheters inaktivitet och tillkortakommande i samband med katastrofen, både i den kritik som framförs på nyhetsplats och i åsiktsmaterialet. Detta är en journalistisk och dramaturgisk förenkling

¹⁴ Tunstall 1970.

¹⁵ Jfr Ghersetti (2000).

som bidrar till att ge en orimlig bild av utrikeministerns ansvarsområden och befogenheter, om än inte av hennes bedömning av katastrofens art och omfattning.

En skurk kräver en motsats, en spegelbild. I mediernas rapportering om katastrofen är Fritidsresors Lottie Knutson den främsta hjältingen. Som en motsats till utrikesministern framstår hon som ansvarstagande, rådig och handlingskraftig. Resebyråerna var till en början de som hade mest information om antalet turister på plats och som också först började organisera hemtransporterna, vilket heller inte är mer än rimligt då detta tillhör deras arbetsuppgifter. Beredskap saknades naturligtvis för dödsfall, skador och hemtransporter av denna omfattning, men att ta hand om och hjälpa nödställda kunder är rimligtvis rutin hos researrangörer. De hade dessutom, till skillnad från utrikesförvaltningen, många medarbetare på plats redan från början.

LJUSGLIMTAR I MÖRKRET

Rapporteringen om flodvågskatastrofen är en berättelse full av tragiska inslag. Under händelsernas första fem-sex dagar utgör uppgifter om hur många som omkommit och skadats och om den materiella förödelsen det vanligaste sakområdet i artiklarna och inslagen. Därefter följer räddningsarbete och sjukvård och ögonvittnesskildringar av bland annat hur människor flydde i panik och sköljdes med i vattenmassorna. Även under hela den första

månadens rapportering är dessa sakområden bland de mest vanliga.

Antalet personer som skadats och chockats, som förlorat eller tappat bort familjemedlemmar och vänner, som söker förtvivlat efter anhöriga eller som håglösa och utan en enda ägodel väntar på att skickas hem till Sverige synes vara oöverskådligt många. I nyhetsartiklarna och -inslagen framträder den ene efter den andra. Men mitt i allt det tragiskt nattsvarta dyker också ljusglimtarna och solskenshistorierna upp. Det handlar till exempel om personer som räddat sig undan vågorna på mirakulösa sätt eller som undsatt andra, saknade personer som återfanns på sjukhusen och om familjemedlemmar som återförenas i Sverige.

Under de intensiva nyhetsveckor då död, sorg och förtvivlan blev en sorts norm för tsunamirapporteringens innehåll blir dessa berättelser om mirakelräddningar och lyckliga återföreningar oväntade avbrott och något som avviker från den generella bilden. Sådana ljusglimtar förekommer nästan alltid i mediernas rapporteringar om olika typer av katastrofer. Det kan handla om jordbävningar, översvämningar, skogsbränder eller orkaner. Nyhetsrapporterna om dem som räddade sig i sista ögonblicket, som återfanns när allt hopp var ute och som mot alla odds överlevt katastrofen tillhör den standardiserade bild av naturkatastrofernas förlopp som medierna alltid ger.

ETISKA ÖVERVÄGANDEN

En problematik som är förknippad med vilken och hur mycket information medierna ska och bör ge handlar om etiska överväganden. Hur avslöjande och brutalt verklighetsnära kunde till exempel bilderna från tsunamins förödelse vara utan att bli spekulativa? Och var gick gränsen mellan att visa katastrofens verkliga omfattning och konsekvenser och att kränka enskilda personers integritet?

De etiska diskussionerna var både många och intensiva på redaktionerna. Den största svårigheten var hur de inkommande bildernas enorma genomslagskraft skulle hanteras. Internationella bildbyråer har en annan pressetik än den svenska och visar ofta betydligt hemskare bilder än vad svenska medier gör. Och allmänheten på plats i Thailand sände tusentals bilder och filmsnuttar till tidningarna och tv. Dessa bilder var i väldigt många fall opublicerbara. En del tycktes vara tagna av ren sensationslystnad men vanligare var sannolikt att folk på plats verkligen ville visa hur gräsligt det var efter tsunamin. De sände iväg bilder för att få myndigheter och politiker att reagera och agera.

På Sveriges Television var man medveten om den chock som de drabbade befann sig i men redaktionen ansåg att det var nödvändigt att visa starkare bilder än den i normala fall gör. Annars hade det inte gått att förmedla och begripliggöra katastrofens fruktansvärda följder. Dock visade man inte så detal-

jerade bilder att döda var igenkänningsbara. Man undvek också att publicera bilder på förtvivlade människor som desperat sökte efter familjemedlemmar fastän det strömmade in sådana bilder. Även på tidningarna diskuterades bildpubliceringen mer än vanligt, liksom publiceringen av intervjuer med mer eller mindre chockade personer.

Barnombudsmannen Lena Nyberg gick till angrepp mot medierna i en debattartikel i Dagens Nyheter, i vilken hon hävdade att medierna visade brist på omdöme när de på löpsedlar och förstasidor lät utsatta barn i chock och sorg berätta om sina upplevelser. Hon skrev också att BO redan fått reaktioner från allmänheten om hur barn från Sverige exponerats.

Några föräldrar till barn som intervjuats i medierna bemötte hennes kritik. De ansåg inte att deras barn tagit skada av publiciteten. Det bör i sammanhanget också nämnas att barn utgjorde en mycket liten andel av aktörerna i rapporteringen, vilket innehållsanalysen visar.

Den enorma rapporteringen om tsunamikatastrofen har föranlett 6 anmälningar till Pressombudsmannen och 21 anmälningar till Granskningsnämnden för radio och tv. Ingen anmälan har tagits upp till behandling eftersom ombudsmannen och nämnden inte fann att medierna i något av fallen agerat pressetiskt klandervärt. Detta är ett anmärkningsvärt facit av en rapportering som var så extremt omfattande och där reportrar och fotografer under

veckor arbetade med chockade, förtvivlade och sårbara människor.

En finsk undersökning om tsunamikatastrofen som också studerade de svenska tv-kanalernas rapportering konstaterar att inte bara Sveriges Television utan också kommersiella TV4 var mycket försiktigt i sina bildval.¹⁶

Sannolikt var alla människor som drabbades av flodvågen mer eller mindre chockade. Enligt normala etiska regler borde de då inte ha intervjuats och fotograferats. Det hade i så fall medfört att medierna inte hade kunnat publicera några ögonvittnesskildringar. Att rapportera utan att visa upp de mänskliga tragedier som blev följden av flodvågen hade emellertid inneburit en grov verklighetsförvrängning och samtidigt gjort händelsen näst intill obegriplig.

Den uppfattningen tycks delas av läsare, tittare och lyssnare eftersom reaktionerna på rapporteringen under den första månaden var i huvudsak positiva och förtroendet för medierna ökade.¹⁷ Samtidigt visar en undersökning från SOM-institutet vid Göteborgs universitet att allmänheten i viss mån uppfattade rapporteringen om de drabbade och deras anhöriga som för närgången.¹⁸ Hela 52 procent av kvällstidningarnas regelbundna läsare tycker

att dessa varit alldeles eller något för närgångna i sin rapportering. Motsvarande synpunkter framför 32 procent av nättidningarnas läsare om nättidningarna, 19 till 20 procent av tv-kanalernas tittare om tv:s rapporteringen och 14 procent av morgontidningarnas läsare om sina lokala tidningar.¹⁹

Frågor om perspektiv och vinklar i mediernas skildring av drabbade och anhöriga, liksom av sjukvård och identifieringsarbete faller utanför denna analys. SOM-institutets resultat visar att mediernas mycket omfattande rapportering om flodvågskatastrofen rymmer fler dimensioner än dem som ingår i denna undersökning. Här har vikten lagts vid en i första hand kvantitativ kartläggning av medieinnehållets aktörer och sakområden, vid perspektiv på räddnings- och krisarbetet och en kvalitativ bedömning av hur berörda politiker och myndigheter framträdde i medierna samt en omfattande intervjuundersökning med redaktionernas nyckelpersoner.

Mediernas granskning av aktörerna

Som nämnts inledningsvis hör också granskning till mediernas viktigaste uppgifter. I samband med flodvågskata-

16 Kivikuru 2005.

17 Grandien m.fl. 2005.

18 Opublicerade resultat från enkätundersökning genomförd av SOM-institutet, Göteborgs universitet i mars 2005.

19 Med regelbundna läsare avses personer som läser tidningar tre dagar i veckan eller oftare, med regelbundna tittare de som ser på tv fem dagar i veckan eller oftare. För radion saknas uppgifter kring denna fråga från regelbundna lyssnare.

tastrofen har medierna i första hand koncentrerat granskningen till att gälla den svenska regeringen och i viss mån också några centrala myndigheter. Det förekommer också viss granskning av regeringar och myndigheter i de direkt drabbade länderna. Däremot förekommer granskning av andra aktörer, som exempelvis resebyråerna, i mycket liten utsträckning, en prioritering som möjligt skulle kunna ifrågasättas.

Däremot är det rimligt att en dominerande del av granskningen handlar om Sveriges regering och myndigheter, eftersom det ytterst är dessa som har till uppgift att se till de svenska medborgarnas behov. Till mediernas granskande uppgift hör därför att undersöka i vilken mån förtroendevalda och utsedda myndigheter lever upp till rimligt ställda förväntningar.

Huvudfrågan blir då huruvida den utförda granskningen är rimlig eller ej, något som kan analyseras med två olika metoder. Det kan dels ske genom att medierna jämförs med varandra, dels genom att rapporteringen jämförs med andra, av medierna oberoende, organs beskrivningar av vad som verkligen inträffat.²⁰ Här används i huvudsak den senare metoden.

Utvärderingar av hur den svenska regeringen och de svenska myndigheterna agerade i samband med flodvågskatastrofen har i första hand gjorts inom ramen för vad som kallas

2005 års katastrofkommission. Kommissionen har det gångna året lämnat en rad delrapporter, bland annat om utrikesförvaltningens roll i krishantering utomlands och om svenska myndigheters insatser på områden som sjukvård och hemtransporter från katastrofområdet. Som en bakgrund till slutsatserna om mediernas granskning av den svenska statsapparatus agerande i samband med katastrofen görs här en mycket kort sammanfattning av några av dessa preliminära rapporter.

KRISKOMMISSIONENS KRITIK AV REGERING OCH MYNDIGHETER

En grundläggande fråga, som undersökts av en grupp diplomater under ledning av Sven Hirdman, är om medborgarna har rätt att förvänta sig att regeringen och myndigheterna ska agera även utanför Sveriges gränser, eftersom det då enligt folkrätten i första hand är det besökta landets myndigheter som har ansvaret för turister och andra utländska besökare.²¹

Svenska myndigheter måste respektera detta menar expertgruppen, men påpekar också att svenska myndigheter kan ... *inskrida till skydd för svenska medborgare eller resenärer med utländska myndigheters samtycke eller – exceptionellt – i en situation då dessa upphört att fungera.*

20 Jfr. Rosengren 1977, Westerståhl 1986.

21 Hirdman m.fl. 2005.

Gruppen skriver vidare att ...
utländska myndigheter i kriser och katastrofer ibland kan vara oförmögna eller ha svårt att handha normala administrativa rutiner, varför flexibilitet bör gälla vid tillämpningen av ovannämnda princip. Utrymmet för ett snabbt och aktivt handlande skall inte underskattas.

Inträffar katastrofer som drabbar ett stort antal svenskar utomlands är detta, enligt gruppen, en uppgift för de svenska utlandsmyndigheterna på platsen. Deras huvudman i Sverige, under regeringen, är utrikesdepartementet.

Gruppen menar att tsunamikatastrofen var en extraordinär händelse, som visade sig vara övermäktig de svenska myndigheternas hanteringsförmåga. De kunde ha gjort mer, men det saknades kunskap och erfarenhet, liksom en ledningsorganisation som kunde träda i funktion omgående. Den svenska organisationsprincipen höll inte måttet, menar gruppen.²²

Ett akut problem som myndigheterna inte klarade av gällde vården av skadade svenskar i Thailand. De togs visserligen om hand av den thailändska sjukvården, men den saknade resurser att behandla alla skadade. På tre dygn fick de sex större sjukhusen i regionen in 11 000 skadade, varav 3 000 behövde läggas in. Antalet platser på sjukhusen var dock bara cirka 1 400, vilket innebar många provisoriska lösningar. I de 33 tillgängliga operations-

salarna genomfördes 1 400 operationer på tre dygn. Många drabbades efteråt av sårinfektioner.²³

En medicinsk expertgrupp inom 2005 års katastrofkommission har därför konstaterat att en snabb svensk biståndsinsats hade kunnat minska lidandet för svenska medborgare. Nu fick de ... *i många fall [...] behandlas under primitiva förhållanden, i vissa fall av icke sjukvårdspersonal, på uppsamlings- och evakueringsplatser.*

Ett annat akut problem var evakueringen från katastrofområdet. Enligt kommissionens logistikgrupp avgick det första planet med svenska turister samma dag som flodvägskatastrofen inträffade, alltså den 26 december. Planet som var en ordinarie flygning, hade 324 passagerare, men också många tomma säten. Det dröjde till den 8 januari innan de 20 000 svenskarna hade evakuerats från katastrofområdet. Fram till den 30 december hade 8 500 svenska turister evakuerats. Under tiden 26 december – 1 januari fanns, med undantag för den 29 december, minst 100 tomma stolar dagligen i planen som flög från området till Skandinavien. Den sista december motsvarade antalet tomma stolar två hela jumbojetplan.²⁴

De tomma stolarna var en följd av bristande samordning, eftersom varje resebolag och flygbolag efter bästa förmåga fick försöka ta hand om sina egna

22 Efter gruppens rekommendationer presenterade utrikesdepartementet i november 2005 en ny organisation för akut krishantering.

23 Lennquist och Hodgetts, 2005.

24 Åbrandt och Lumsden, 2005.

kunder. Enligt katastrofkommissionens logistikgrupp blev resultatet att ... *troligen flera hundra svenska medborgare [kom] att få vänta i katastrofområdet i flera dygn mer än vad som skulle ha varit nödvändigt.*

Den svenska regeringens insatser kom för sent och blev fel. Ett exempel är beställningen av två plan för bårtransport av 75 patienter som sattes in på regeringens begäran. Planen hade låg komfort och krävde flera mellanlandningar. Logistikgruppen menar att det fanns andra och bättre lösningar, och att planen beställdes på grund av ... *det politiska behovet av en synlig statlig insats.*

MEDIERNAS KRITIK AV REGERING OCH MYNDIGHETER

Katastrofkommissionens delrapporter stämmer väl överens med mediebilderna av flodvågskatastrofen och dess konsekvenser.

Mediernas rapportering om katastrofen var snabb och med tanke på omständigheterna också förhållandevis tydlig. Redan i de första dagarnas rapportering framkom att det handlade om en exceptionell katastrof, och att väldigt många svenskar kunde vara drabbade. I Ekots sändning klockan 07.00 den 26 december refererades Fritidsresors informationsdirektör Lottie Knutsons uppgifter att det bara i Thailand fanns 10 000–15 000 svenska turister i det drabbade området. I Aftonbladets och Expressens extraupplagor samma dag uppgavs att antalet offer för tsunamin kunde räknas

i tusental. I Rapportens sändningar steg siffran timme för timme. I den sena kvällssändningen den 26 december uppgavs den till 12 000 och dagen därpå till 60 000. Då kom också många rapporter om svenskar i Thailand som saknade familjemedlemmar.

Ett grymt exempel på hur flodvågen drabbat de svenska turisterna kom i Aftonbladets förstasidesrubrik den 28 december: *30 svenska barn saknas efter katastrofen i Thailand. Dödsvågen tog Bamseklubben.*

Beskrivningen av sjukvården på plats var att den var kvalificerad, men att den inte var dimensionerad för att ta hand om det väldiga antalet skadade. Medierna rapporterade också om svensk sjukvårdspersonal som ville åka till Thailand och hjälpa till, men som avvisades av svenska myndigheter.

Det kom också snabbt rapporter om att det fanns många drabbade som behövde resa hem i förtid. De reseföretag som fanns på plats uttryckte önskemål om statlig hjälp att hantera situationen. Behovet av ökade resurser på det tillfälligt upprättade svenska konsulatet i området rapporterades också tidigt.

Den första kritiken mot svenska regeringens långsamma agerande med att hjälpa de nödställda kom redan den 28 december. Dagen därpå fanns nyhetsartiklar om andra regeringars insatser för att ta hem sina medborgare från området. Samma dag uttryckte krönikörer i de båda kvällstidningarna skarp kritik mot regeringens oförmåga att agera.

Som helhet är mediebilderna av ledande politiker och centrala myndigheter i samband med tsunamin starkt negativ. Det gäller särskilt för de två mest involverade ministrarna, Göran Persson och Laila Freivalds, och för utrikesdepartementet och den svenska regeringen som helhet. Mediebilderna av svenska myndigheter är också negativ, men inte i riktigt lika hög grad.

Mest negativt hos regeringen är att den inte tar ansvar och att den saknar handlingskraft. Mest negativt hos myndigheterna är att de inte tar ansvar och att de saknar engagemang. Regeringens och ansvariga myndigheters bristande förmåga att hantera situationen kom i medierna att symboliseras av framför allt fem händelser:

- Utrikesdepartementets första uttalande, som var otydligt, och missuppfattades.
- En underdimensionerad telefonväxel på UD. Man kom fram till medierna men inte till myndigheterna.
- Utrikesminister Laila Freivalds teaterbesök på kvällen efter tsunamin och hennes dröjsmål att infinna sig på UD efter helgen.
- Uttalanden om att man inte insett vidden av det inträffade.
- Den snabba italienska hjälpsatsen, som visade att andra kunde.

Den svenska oförmågan förstärktes av rapporter om sjukvårdsteam som ville åka till katastrofområdet, men fick nej av myndigheterna. Intrycket blev att staten inte bara själv var oförmögen att

göra insatser, den var till och med oviljig att låta andra agera.

MEDIERNAS KRITIK HADE TÄCKNING

Mediernas bild av tsunamin och dess effekter var att det rörde sig om en humanitär och materiell katastrof av väldig omfattning med många svenska medborgare i det centrala katastrofområdet. För medierna räckte det för att skicka ett stort antal reportrar till Sydostasien. Deras rapporter förstärkte de första intrycken.

Medierapporteringen kom snabbt att handla om bristfälliga svenska räddningsinsatser. Uppfattningen framfördes av de direkt drabbade och deras anhöriga, både till reportrar på plats i katastrofområdet och via telefon och mejl till hemmaredaktionerna. Mycket snabbt kom också instämmanden från den svenska allmänheten. I hög grad gjorde medierna åsikterna till sina egna. Krav på snabbare räddningsinsatser framfördes både i nyhetsartiklar och -inslag, i krönikor och ledarartiklar, samt i några fall i debattinlägg.

Att svenska regeringen och svenska myndigheter normalt inte kan agera utomlands utan särskild förfrågan från värdlandet var i sammanhanget ointressant. Den svenska katastrofkommissionens diplomatiska experter konstaterar i sin rapport att situationen var exceptionell och att ... *utrymmet för ett snabbt och aktivt handlande skall inte underskattas*. Det visade sig också att andra länder satte in snabbare hjälpsatser än Sverige. Båda faktorerna visar att de krav

som medierna ställde själva, och förmedlade från andra, inte var orimliga.

Som tidigare nämnts ligger i mediernas roll också att förmedla de drabbades och allmänhetens krav på insatser, även om de är svåra att genomföra i praktiken. Om sådana krav inte alls släpps fram kan det uppstå en situation där medborgarna tappar förtroendet för hela samhället, inklusive medierna.²⁵

Denna risk förstärktes denna gång av att det politiska systemets kritik fram till den 9 januari var ytterst begränsad. Fram till dess kom kritiken med få undantag från de drabbade, deras vänner och anhöriga, som i hög grad släpptes fram i medierna. Kritik kom också från den svenska allmänheten och från medierna själva, och i ett par fall från företrädare för berörda myndigheter.

Den officiella tystnaden släppte inte förrän kungen framträdde med försiktigt hållen kritik för långsamt agerande. Dagen efter hans uttalanden framförde samtliga borgerliga partiledare omfattande kritik mot regeringens långsamma agerande. Det är inte svårt att argumentera för att denna politiska tystnad de första veckorna gjorde mediekritiken extra angelägen.

Det riktas ibland kritik mot medierna, att de förmedlar bilder av katastrofer, även där de inte existerar, och att de därigenom skapar kriser i onödan genom att kräva insatser från

myndigheternas sida.²⁶ Allt tyder på att det resonemanget inte är tillämpligt här. Tsunamin orsakade en katastrof och många svenska medborgare blev dess offer. Över 500 svenskar dog och flera tusen befann sig efter tsunamin i ett katastrofområde, i många fall skadade och utan egna tillgångar. Förutom dessa drabbades indirekt tusentals svenskar på hemmaplan, som anhöriga och nära vänner.

Medierna förmedlade mycket snabbt bilden av en katastrof med många drabbade svenskar som behövde hjälp från hemlandet. De förmedlade också bilden av en långsam och illa samordnad svensk hjälpinsats. Den mediebild som stämmer väl överens med vad som sägs i den statliga katastrofkommissionens preliminära rapporter. Kommissionens utrikesgrupp har påvisat att regeringens och de centrala myndigheternas krishantering inte höll måttet, särskilt inte inledningsvis. Den medicinska expertgruppen har konstaterat att en snabb sjukvårdsinsats hade minskat svenska turisternas lidande, och logistikgruppen att hundratals svenskar fick vänta på hemtransport flera dygn extra till följd av bristande samordning av transportererna.

Sammantaget visar rapporterna att mediernas bilder av en regering som inte tar sitt ansvar och ett antal myndigheter som saknar engagemang hade god täckning i verkligheten.

25 Grandien m.fl. 2005.

26 Grandien m.fl. 2005

Summary

A massive earthquake strikes off the northwest coast of Indonesia's Sumatra island early in the morning, local time, on December 26. It measures 8.9 on the Richter scale. The earthquake triggers tidal waves as high as 10 to 15 metres when they hit coastlines in South-East Asia some hours later.

Some 20,000 Swedes are on holidays in Thailand at the time.

Around 230,000 people are estimated to have died. Around one quarter (22 per cent) of these people are still missing almost one year after the disaster. The hardest hit countries are Indonesia with about 166,000 dead and missing, and Sri Lanka with about 36,000 dead and missing. In India, 10,750 people died and more than 5,600 are still missing.

The tidal waves in the Indian Ocean are the worst disaster to affect Sweden in the last century in terms of numbers dead and missing. When M/V Estonia sank on September 28, 1994, 501 Swedes died. According to official

figures ten months after the tsunami, 525 dead Swedes have been identified and 18 are still missing.¹ Of countries outside of Asia, only Germany lost as many citizens in the disaster as Sweden.

This study analyses how several large Swedish news media covered the tsunami disaster, and how newsrooms acted and organised their work. Two sub studies are included: an interview survey with key people from the newsrooms, and an analysis of the content.

The study has three main purposes:

- to analyse the image that news media gave of the disaster
- to study how the media acted
- to study similarities and differences between the different media.

The central issues in the content analysis concern the topics and people that were featured in news reports, the image of the disaster's scope in terms of dead and missing and material

¹ Source: National Criminal Investigation Department, National Police Board, 05-11-11.

devastation, and the image of action and decisions taken by the Swedish Government and responsible authorities in relation to emergency management and response. The central issues of the interview survey are how and when media reacted, how fast they arrived on the scene and what resources they utilised.

The newsroom study builds on interviews with editors in chief, news editors, reporters, correspondents and online newspaper editors in the analysed media. Most interviews were conducted during March 2005, with some supplementary interviews taking place during April and May of the same year.

The content analysis is based on news reports in eight of Sweden's leading news media: morning newspapers, *Dagens Nyheter* and *Svenska Dagbladet*; evening newspapers, *Aftonbladet* and *Expressen*; online newspapers, *dn.se* and *aftonbladet.se*; news programmes *Rapport* and *Aktuellt* on public service broadcaster *Sveriges Television (SVT)*, *Nyheter* on advertising-financed *TV4*, and *Ekot* on public service broadcaster *Sveriges Radio*. The broadcasting media are considered national media, as are the evening and online newspapers. Although *Dagens Nyheter* and *Svenska Dagbladet* are based in Stockholm, they are the highest circulating morning newspapers in the country. Because people from all over Sweden were affected by the disaster, media with the highest national circulation was selected.

The content has been analysed in two separate but overlapping time periods. The first analysis period comprises the first days of news reports from December 26 to 31, 2004. During this time, the media organised coverage in both Sweden and the countries directly affected by the disaster. Travel agencies, the Government, Swedish authorities and the general public began to understand the scope of the disaster. The first Swedish tourists began to arrive home. This section of the analysis comprises four daily newspapers, two online newspapers and four news programmes on television and radio. All scheduled TV news broadcasts are included, including extended time. For *Ekot*, the four news broadcasts with the largest audiences have been selected.

The other analysis period comprises the whole of the first month's news reports, from December 26, 2004 up to and including January 25, 2005. This means that the newspapers are analysed up to and including January 26. Four newspapers and four news programmes on television and radio are analysed during this period. This section of the analysis includes one news broadcast per news programme and day. The analysed news programmes are *Rapport* at 19.30, *Aktuellt* at 21.00, *Nyheter* at 22.00 and *Ekot* at 16.45, which is the radio news broadcast that has most listeners and is broadcast on most stations (P1, P3, P4).

The tsunami disaster received more coverage in Swedish media than any

other event during the past few decades. A comparison with other major events in Rapport shows that tsunami reports are given more space than the Estonia Shipwreck in 1994, the Gulf War in 1991 and the terrorist attacks in the US in 2001.

During the first five to six days, new reports of the tsunami constitute the highest share of all news material in Ekot, 88 per cent of the total programme time, compared to around 80 per cent in TV news. During the whole of the first month, the tsunami news' share of the total news coverage in all analysed broadcast media is equal, around 60 percent. The evening newspapers combined publish an average of 30 pages per day, and morning newspapers combined publish 16.5 pages per day during the first month.

In general, most tsunami material is published or broadcast during the first week of the study, between December 26 and January 3. Somewhere between half and one third of all analysed material is published or broadcast during this period.

A comparison between the first five to six days and the whole of the first month shows that initial news reports focus primarily on devastation and death tolls, eyewitness accounts and repatriation. In contrast to morning newspapers, evening newspapers focus more on eyewitness accounts and the search for missing people, and they also publish appeals for missing people. The morning newspapers follow suit, but to a lesser degree. The news reports shift

progressively to more political issues. During the second half of January, news reports focus on the Swedish Government and authorities. The actions of politicians is the main topic in most news items during the analysed month. Every fifth article about the tsunami focuses on some form of crisis management. A large number of articles and news stories focus on issues related to information and how rescue operations are organised.

The death toll rises dramatically during the first few days, but after New Year the media reports that the figures for Swedish victims are falling, while the total death toll for the disaster continues to rise.

Sweden and Thailand are the two dominating arenas for the news reports. The morning press, Sveriges Television (SVT) and Ekot also publish a large number of news items from not only one but several other countries. Reports are initially concentrated to Thailand and Indonesia, but later shift to Sweden. In this respect, news reports follow the sequence of events from a Swedish perspective.

The evening newspapers publish a large number of photos of missing Swedes in both online and paper versions. The morning newspapers also begin to publish photos, but after a few days move this over to their online versions. Photos of survivors and devastation dominate other media. The question is whether Swedish media has ever published so many photos of dead bodies before. Another common image

theme is portraits – of politicians, officials, including King Carl Gustaf, and people in general.

On average, four out of five people cited in the news reports are Swedish. The four most commonly cited categories are survivors and injured persons, the Government, authorities and Thais. More than 90 per cent of those cited are adults. Children are absent from almost all news items, in both texts and images. Considerably more men than women are interviewed, including both female public servants – politicians, officials and different types of experts – and women who speak as private individuals, except when representing the general public where women constitute slightly more than 50 per cent.

The Prime Minister, Göran Persson and Minister for Foreign Affairs, Laila Freivalds are the two most cited people in both of the study periods. During the first days, Lottie Knutson from charter company Fritidsresor will take third place, and during the whole of the analysed month, King Carl Gustaf is the third most cited person.

Around 60 per cent of all criticism during the first few days, and 80 per cent of all criticism during the analysed month, is directed at the Swedish

Government. The government is accused of incompetence, lack of concern and most of all lack of action.

Most criticism comes from the general public, then from newspaper editorials and features. Opinions of Göran Persson, Laila Freivalds and the Ministry for Foreign Affairs are particularly scathing. Swedish authorities are also heavily criticized.

In the first days after the tsunami, it is predominantly survivors who criticize the Swedish Government. Some days later, waves of criticism come from relatives at home in Sweden, and from the media itself. Criticism does not come from opposition parties until the King expresses criticism in a newspaper interview, and again in a public appearance on January 10.

In radio and television, opposition parties stand for most of the criticism; in the press, it is the media itself. Other critical groups are tsunami survivors and the general public.

A few players receive more praise than criticism in media reports. These include King Carl Gustaf, Fritidsresor's communications director Lottie Knutson, the travel industry at large and relief organizations.

Referenser

- Altheide, D.L. & R. P. Snow (1979): *Media Logic*. Beverly Hills, London: Sage.
- Asp, K. (1986): *Mäktiga massmedier*. Stockholm: Akademilitteratur.
- Asp, K. (1992): Demokratin och det journalistiska uppdraget. I *Uppdraget*. Stockholm: Tiden/Svenska Journalistförbundet.
- Barthes, R. (1977): *Image, Music, Text*. New York: Hill & Wang.
- Bell, A. (1991): *The Language of News Media*. Oxford: Blackwell Publishers.
- Edström, M. & M. Jacobson (1994): *Massmediernas enfaldiga typer*. Institutionen för journalistik och masskommunikation, Göteborgs universitet, Arbetsrapport nr 38, 1994.
- Djerf-Pierre, M. & M. Löfgren-Nilsson (2001): *Sex-typing in the newsroom: feminization of Swedish television news production, 1958–2000*. Institutionen för journalistik och masskommunikation, Göteborgs universitet. Presentation vid den 15:e nordiska konferensen för medie- och kommunikationsforskning i Reykjavik, Island, 2001.
- Galtung J. & M. Holmboe-Ruge (1965): "The Structure of Foreign News". *Journal of Peace Research*, vol 2.
- Gans, H. (1980): *Deciding what's News*. London: Constable.
- Ghersetti, M. & H. Hvitfelt (1998): *Slutet på sagan*. Styrelsen för psykologiskt försvar, Rapport 178.
- Ghersetti, M. (2000): *Sensationella berättelser*. Institutionen för journalistik och masskommunikation. Göteborgs universitet.
- Grandien, C., L. Nord & J. Strömbäck: *Efter flodvågskatastrofen. Svenska folkets åsikter om och förtroende för myndigheter, medier och politiker*. KBM:s temaserie 2005:4.
- Hernes, G. (1983): Media, struktur, vridning og drama. *Nordicom-Information* 1983, nr 3–4
- Hirdman, S. (2005): *Rapport från utrikesgruppen angående frågor om utrikesförvaltningen och dess roll i krishantering med internationell bakgrund*. Rapport från 2005 års katastrofkommission, www.katastrofkommissionen.se.

- Holmberg, S. & L. Weibull (red): *Ju mer vi är tillsammans*. SOM-rapport nr 34. Göteborgs universitet.
- Hvitfelt, H. (1985): *På första sidan*. Beredskapsnämnden för psykologiskt försvar, Rapport 131.
- Hvitfelt, H. (1988): *Nyheter i krig*. Styrelsen för psykologiskt försvar. Rapport 147.
- Hvitfelt, H. (1989): *Nyheterna och verkligheten*. Styrelsen för psykologiskt försvar, Journalisthögskolan vid Göteborgs universitet. Rapport 1989:1.
- Johansson, B. (2004): Journalistikens nyhetsvärdering. I Nord, L. & J. Strömbäck (red): *Medierna och demokratin*. Lund: Studentlitteratur.
- Journalist 2000. *JMG Granskaren*, Nr 2–3 2001. Institutionen för journalistik och masskommunikation, Göteborgs universitet.
- Kivikuru, U.-M. (2005) Finländska massmediernas agerande. I rapporten *Naturkatastrofen i Asien 26.12.2004*. Undersökningsrapport a 2/2204 Y översatt till svenska.
- Larsson, D. & C. Kullenberg Rothvall (2005): *De lokala berättarna. En kvantitativ innehållsanalys av lokalpressens rapportering om tsunamikatastrofen*. Uppsats, Institutionen för journalistik och masskommunikation, Göteborgs universitet.
- Lennquist, S. & T. Hodgetts (2005): *Den svenska sjukvårdens ledning och funktion i samband med tsunamikatastrofen i Sydostasien 26 december 2004*. Rapport från 2005 års katastrofkommission, www.katastrofkommissionen.se.
- Lindahl, R. (1986): *Nyheten om mordet på Olof Palme. En studie av massmediernas nyhetsarbete den 1 mars 1986*. Rapport nr 10. Avdelningen för masskommunikation, Göteborgs universitet.
- Löfgren Nilsson, M. (1999): *På Bladet, Kuriren & Allehanda. Om journalistiska ideal och organisationsprinciper i den redaktionella vardagen*. Institutionen för journalistik och masskommunikation, Göteborgs universitet
- Malmström, T. & L. Weibull (1995): *Snöstormen den 17 november 1995*. Arbetsrapport nr. 72. Institutionen för journalistik och masskommunikation, Göteborgs universitet.
- McCombs, M.E. & D.L. Shaw (1972): The Agenda-Setting Function of the Press. *Public Opinion Quarterly* 36:176–87.
- Media Monitor September 1993*: Profilering eller likriktning? ”Nyhetskriget” mellan Rapport och TV4-Nyheter. Näringslivets Mediainstitut.
- Olsson, A. & P. Svensson (1986): *När flashen kom*. Examensarbete på Journalisthögskolan i Göteborg.
- Petersson, O. & I. Carlberg (1990): *Makten över tanken*. Stockholm: Carlssons Förlag.
- Rosengren, Karl Erik (1972): Värderade nyheter. *Statsvetenskaplig tidskrift* nr 3, 1977.
- Sahlstrand, A. (2000): *De synliga. Nyhetskällor i svensk storstadsmorgonpress*. Institutionen för journalistik, medier och kommunikation, Stockholms universitet.

- Schlesinger, P. (1978): *Putting reality together: the BBC Newsroom*. London: Constable & Co. Ltd.
- Schulz, W. (1976): *Die Konstruktion von Realität in den Nachrichtenmedien*. Freiburg/München: Verlag Karl Alber.
- SOU 1975:78: Svensk press. Pressens funktioner i samhället. Finansdepartementet, Stockholm.
- SOU 1995:37: Vårt dagliga blad – stöd till svensk dagspress. Stockholm: Fritzes.
- Spears, G. & K. Seydegart (m.fl.): Who makes the News? *The Global media Monitoring Project 2000*. London: World Association for Christian Communication.
- Strömbäck, J. (2000): *Makt och medier. En bok om samspelet mellan medborgarna, medierna och de politiska makthavarna*. Lund: Studentlitteratur.
- Strömbäck, J. (2001): *Gäster hos verkligheten. En studie av journalistik, demokrati och politisk misstro*. Stockholm/Stehag: Brutus Östlings Bokförlag Symposion AB.
- Thurén, T. (2003): *Sant eller falskt? Metoder i källkritik*. KBM:s utbildningsserie 2003:7.
- Tuchman, G. (1978): *Making News. A Study in Construction of Reality*. New York: The Free Press.
- Tunstall, J. (1970) (red): *Media Sociology*. London: Constable
- van Dijk, T. (1988): *News as Discourse*. Hillsdale, New Jersey: Lawrence Erlbaum Associates.
- Westerståhl, Jörgen och Folke Johansson (1986): *Bilden av Sverige. Studier av nyheter och nyhetsideologier i TV, radio och dagspress*. Stockholm: SNS.
- Östgaard, E. (1968): *Nyhetsvärdering*. Stockholm: Wahlström & Widstrand.
- Åbrandt, R. & K. Lumsden (2005): *Logistikrelaterade frågor efter tsunami-katastrofen. Rapport från logistikgruppen*. Rapport från 2005 års katastrofkommission, www.katastrofkommissionen.se.

Bilaga 1.

Intervjuer för redaktionsstudien

Sammanställningen visar de personer som har intervjuats i samband med analysen av hur några stora nyhetsmedier arbetade med flodvågskatastrofen. Intervjuerna utfördes huvudsakligen under mars 2005, med några kompletteringar under april och maj månad samma år.

Aftonbladet

Niklas Silow, redaktionschef och biträdande ansvarig utgivare
Katrin Krantz, nattreporter
Per-Ola Ohlsson, reporter på Malmöredaktionen, utsänd till Phuket
Cina Rönn, nyhetschef
Tommy Persson, distributionschef

Expressen

Anna-Clara Welander, editionschef
Leif Brännström, nyhetschef
Tommy Schönstedt, nyhetsreporter, utsänd till Phuket
Hans Burström, webbredaktör
Niclas Rislund, nyhetsreporter, utsänd till Sri Lanka
Michael Töpffer, frilans för Expressen, artikel i Journalisten nr 1 2005-10-13

Roger Vikström, fotograf, utsänd till Phuket
Charlotta Gallon, produktionsansvarig

Svenska Dagbladet

Mats-Eric Nilsson, redaktionschef
Mia Bjelkholm, redaktionschef
Jonas Elgh, webbredaktör
Inger Atterstam, nyhetsreporter, utsänd till Phuket

Dagens Nyheter

Pia Skagermark, redaktionschef
Elisabeth Sjökvist, editionschef
Ole Rothenberg, reporter på Malmöredaktionen, utsänd till Phuket
Kalle Sandhammar, webbredaktör

Dagens Eko

Willy Silberstein, utrikeschef
Staffan Sillén, biträdande Ekochef
Rolf Stengård, nyhetschef
Lars Runesson, chef för webbredaktionen
Kristian Åström, korrespondent i Berlin, utsänd till Phuket

Rapport/Aktuellt

Göran Larsson, huvudredaktör, Rapport

Bengt Persson, utrikeschef

Magnus Åkerlund, chef för extrasändningarna och SVT24

Helena Stålnert, Aktuelltchef

Thomas Larsson, chef för webb och text-tv

Claes JB Löfgren, utrikesreporter, utsänd till Phuket

Lars Moberg, utrikesreporter, utsänd till Sri Lanka och Acehprovinsen

Nyheter i TV4

Anne Lagercrantz, biträdande nyhetschef

Stefan Nieminen, utrikesreporter, utsänd till Phuket

Gabriel Goes, webbredaktör

Tidningarnas Telegrambyrå (TT)

Mats Johansson, nyhetschef

Bilaga 2.

Den redaktionella satsningen

Sammanställningen visar de satsningar, i termer av personal, extraupplagor och extrasändningar, som gjordes på redaktionerna som ingått i analysen.

Ekot

Från Lunchekot på annandagen och ett par veckor framöver läggs Sveriges Radios programtablå om som en följd av tsunamin.

- Onsdagen den 29 december rivs tablå för P1 Morgon och Studio 1 som istället kommer att handla enbart om flodvågskatastrofen.
- P1 Morgon ägnar 3,5 timmar per dag åt tsunamin från den 29 till och med den 31 december.
- Pipekot förlängs från tre till fem minuter.

De två första veckorna domineras Ekots sändningar fullständigt av katastrof-rapportering. Totalt tjänstgör då 117 medarbetare plus redaktionsledning. Normalt sett ska mindre än hälften vara i tjänst. 20 personer gör hela extra arbetspass, tre avbryter sina semestrar och många andra avbryter långledighe-

ter i andra former. Hela nyhetsredaktionen engageras i denna rapportering.

Fyra medarbetare i utrikesgruppen sänds till katastrofområdet, vilket kräver reporterförstärkning utifrån. Det är inga som helst problem att få folk att resa iväg. Tvärtom. Somliga blir besvikna över att inte få resa.

Dessutom skickas korrespondenterna i Berlin, Moskva, Bangkok och Johannesburg och en frilans (indonesiske fixaren Mulyono) till de drabbade områdena i Sydostasien.

- I Ekots aktualitetsprogram är 35 medarbetare i tjänst 31 december–9 januari. 19 medarbetare arbetar övertid förutom extrapass.
- På P1-morgon läggs ut 13 extra arbetspass och på Studio 1 28 extra arbetspass bland annat på grund av extrasändning på nyårsefton och nyproduktion av 16 timmar.

Lördagsintervjun den 1 januari 2005 nyproduceras för att handla om tsunamin. Inför jul- och nyårshelgen har redaktionen laddat upp med åtskilliga reportage att fylla de långa sändning-

arna med då man inte väntade att så mycket skulle hända de dagarna.

– Vi hade en julsäck med reportage och de fick alla ställas över. Ett av dem sänds idag (14 mars) men många har vi fått slänga för att de blivit inaktuella, berättar Staffan Sillén.

Rapport och Aktuellt i Sveriges Television

Rapports och Aktuells redaktioner arbetar också intensivt med katastrofrapporteringen. På helgerna har de en gemensam organisation, vilket bland annat innebär att Aktuells 18-sändning har samma redaktör som Rapport 19.30. Men på vardagar har programmen olika organisation. Dock är utrikesredaktionen och de utsända medarbetarna gemensamma.

Den 27 december bestämmer Aktuelledaktionen att den vill förlänga 21-sändningen till en timme. Programledningen kontaktas och går med på att ändra programtablån.

Aktuellt vill förlänga sändningarna även de följande dagarna, dock inte med en halvtimme, som kräver för mycket resurser, utan med 10–15 minuter. Detta brukar inte programledningen gilla eftersom det är svårare att förskjuta de kommande programmen med några minuter än att lyfta ut ett halvtimmes program. Men den här gången går ledningen med på det.

Sveriges Television sänder extra från 26 december till och med 9 januari.

Det sker genom:

- extrainsatta nyhetsprogram
- förlängning av ordinarie nyhetsprogram och Gomorron Sverige samt Studio 24.

Det innebär att sändningstiden mer än fördubblas under denna period.

Rapporteringen om katastrofen varierar i Rapport och Aktuellt genom att de utsända levererar ett inspelat inslag i det ena programmet och medverkar live i det andra. Dessutom har de båda programmen olika inbjudna gäster i studion.

Nyheter i TV4

På Nyheterna hålls 28–29 december dagliga möten med tablåläggare. Vd Jan Scherman deltar liksom nyhetscheferna Anne Lagercrantz och Kinna Bellander.

På tisdagen är redaktionen fullt bemannad och Anne Lagercrantz får då mer tid att hålla kontakt med de utsända teamen. Receptionen får viss avlastning med de viktiga och svåra samtalen.

Men utrikesredaktionen är mycket hårt ansträngd bland annat på grund av att så många skickar bilder och filmer från katastrofområdena. Man hinner inte ta emot alla. Dessutom är det svårt att avgöra vilka bilder som kan visas.

– Vi är mer restriktiva än SVT när det gällde att gå nära, men de etiska frågorna tog ändå jättelång tid att diskutera. Men det var skönt att diskussionerna inte var hierarkiska. Ingen låtsades att det här var lätt, säger Anne Lagercrantz.

TV4 sänder under perioden 26 december–7 januari 220 nyhetsprogram om sammanlagt cirka 47 timmar mot normalt cirka 130–140 program om 25 timmar. Bland annat sänder man nyheter varje halvtimme efter 22-nyheterna den 27 december. De två följande dagarna sänds reklamfria kvällsprogram med Bengt Magnusson respektive Lasse Bengtsson som programledare. Den sista extrasändningen är på trettondagen.

Programtablåerna förändras på följande vis:

Mayday (dokumentärserie om stora olyckor och katastrofer) och *Pompeji – den sista dagen* (dokumentärrekonstruktion om Pompejis undergång) utgår för att man bedömer att ämnena inte passar mitt under flodvågskatastrofen.

Långfilmerna *Independence day*, *Nio månader*, *Varning för Jönssonligan* samt Nyheternas fyra årskronikor utgår för att ge mer plats åt nyhetssändningar och insamlingsprogram.

Reklaminslagen påverkas också av katastrofen. Vissa annonsörer väljer att avboka sina kampanjer eller, rättare sagt, flytta dem någon månad framåt.

I samband med nyhetssändningar och andra tsunamispecialer sänder Nyheterna utan reklamavbrott, vilket betyder att reklamtid flyttas till andra ställen i tablån.

Kvällstidningarna

Också på de övriga redaktionerna engageras nästan alla medarbetarna i tsunamirapporteringen. På Expressens redaktion skriver 18 reportrar

om tsunamin dagen efter katastrofen. Expressen har då dessutom tio medarbetare igång i Thailand och Sri Lanka. Trycket på redaktionen blir så stort att man tvingas kalla in förstärkning från Göteborgs-Tidningen och Kvällsposten. Politik, tingsrätt med mera bevakas betydligt mindre än vanligt.

Tidningen ökar sitt format med 12 sidor varje dag under denna period. Söndagsreportage och singelguide är inslag som utgår under de första veckorna.

Första veckan 2005 handlar betydligt mer än hälften av Expressens och Aftonbladets sidor om flodvågen.

Som mest fyller tsunamimaterialet 70 procent av sidorna i Expressen, exklusive Sportbilagan. Det är den 2 januari då 42 av 60 sidor ägnas åt katastrofen.

I Aftonbladet ägnas som mest drygt 60 procent av sidorna åt tsunamin, exklusive Sportbilagan. Det är den 5 januari då 34 av 56 sidor handlar om katastrofen.

Aftonbladets format utnyttjas maximalt varje dag de tre-fyra första veckorna. På grund av lågsäsong för annonser efter julen klarar man formatet. Sportbilagan krymper under dessa veckor till 16 sidor mot 20–24 i normala fall. Vidare ställer tidningen över diverse reportage, som gjorts inför de vanligtvis tämligen händelsefatta juldagarna.

Redan på annandagen skriver tolv reportrar på Aftonbladets redaktion om katastrofen. Dessutom finns då fem medarbetare på plats och rapporterar

i text och bild från Thailand. Åtta-nio medarbetare levererar därefter texter och bilder från de drabbade områdena under drygt en veckas tid. Därefter minskar bemanningen något i Thailand.

Morgontidningarna

I Dagens Nyheter och Svenska Dagbladet utgör tsunamimaterialet en mindre del, men ändå extremt mycket för att vara en enskild händelse. De flesta nyhetssidorna i de båda morgontidningarna fylls med texter och bilder från Sydostasien. Som mest består 20 sidor i de båda tidningarna av tsunami-material.

På Dagens Nyheter omorganiserar redaktionen. Flera nyhetsavdelningar plus några reportrar på centralredaktionen slås ihop till en tsunamiavdelning. Under den första veckan arbetar därmed så gott som hela redaktionen med tsunamin. Dessutom utses en grupp som får i uppgift att granska de svenska myndigheternas agerande. Och så har tidningen först tre, sedan fyra medarbetare i Phuket, vilket är mycket ovanligt. Dagens Nyheter sänder normalt sett aldrig mer än ett team till en händelse utomlands.

Tidningen arbetar också i hemlighet med att ta fram en egen saknadlista med hjälp av olika offentliga register. Sex-sju medarbetare sysslar med listan, som sedan visar sig stämma mycket väl överens med polisens. Redaktionen är precis beredd att publicera den när polisen offentliggör sin lista.

Dagens Nyheter:s sidor räcker till endast på grund av att många annonssörer drar tillbaka sina annonser från textsidorna.

Katastrofen i Sydostasien tvingar redaktionsledningen att fatta beslutet att makulera hela upplagan av bilagan om år 2005. Den får göras om till vissa delar på grund av katastrofen och tryckas om. Det är ett ekonomiskt tufft beslut.

Mats-Eric Nilsson och chefredaktör Lena K. Samuelsson på Svenska Dagbladet bestämmer från dag till dag hur många sidor som ska ägnas åt tsunamin och avgör tillsammans med nyhetschefen vad rapporteringen ska fokuseras på.

Tidningen är större än vanligt under den här perioden. Fler sidor och nästan alla nyhetssidor ägnas åt katastrofen.

– Ingen ville läsa om något annat, förklarar redaktionschef Mats-Eric Nilsson.

I stort sett alla redaktionella avdelningar är inkopplade: ledare, Brännpunkt, inrikes, utrikes, näringsliv, Idagsidan. Även kulturen skriver en del, främst om olika insamlingsevenemang.

Svenska Dagbladet har inte många utrikesreportrar på redaktionen så inrikesreportrarna får hjälpa till. Som mest skriver femton reportrar om tsunamin på redaktionen i Stockholm medan tidningen har tre-fyra medarbetare i katastrofområdet under drygt två veckor.

Tidningen disponeras om så att utlandssidorna placeras före inrikes, vilket brukar göras när utrikesnyheterna är riktigt stora. Det blir stora omprioriteringar.

Mycket tid går åt till att diskutera etiska frågor. Vilka personer kan intervjuas, vilka inte? Till bildredaktionen kommer enorma mängder bilder med hemska motiv på döda människor. Det är ett tufft jobb för bildredaktörerna.

– Vi arbetade väldigt medvetet. Ingenting slank in av misstag, säger Mats-Eric Nilsson.

Redaktionschef Mia Bjelkholm är ledig mellan jul och nyår men hon avbryter semestern den 28 december. Hennes första uppgift blir att ta itu med de sidor som gjorts färdiga om året som gick. De skulle publiceras i den ordinarie tidningen dagen före nyårsafton. Men det blir nödvändigt att ha med den stora händelsen under årets sista dagar. Därför bestämmer Svenska Dagbladets ledning att en speciell bilaga om året som gått ska göras. Den bilagan planerar Mia Bjelkholm.

Hon får till sin hjälp redigerare och reportrar.

Dessutom ges Svenska Dagbladet ut på nyårsdagen.

– Det var ingen konst att få folk att arbeta på nyårsafton. Vi skickade mejl till de anställda. Ett hundratal anmälde sig. Vi behövde bara femton personer eftersom mycket var förarbetat.

Den extra tidningen på nyårsdagen består bara av en del. Den innehåller till största delen material om tsunamin men även några andra nyheter, sport och lite kultur. Dessutom kontaktar man SMHI för en väderprognos och ordnar fram tv:s programtablåer. Annonser utgörs denna dag främst av hjälporganisationernas vädjanden om hjälp.

Tidningen distribueras med bilar till kiosker, livsmedelsbutiker och öppna tobaksaffärer i Stockholmsområdet.

Bilaga 3. Tabellbilaga

Tabell A Könsfördelning i tsunamirapporteringens inledningsperiod. Antal personer.

	Kvälls- press		Morgon- press		TV4		SVT		Ekot		ab.se		dn.se	
	K	M	K	M	K	M	K	M	K	M	K	M	K	M
Regering	22	31	17	33	12	18	25	40	9	9	14	17	18	12
Oppositionen	2	2	4	3	1	2	-	1	-	-	-	2	-	-
Stödpartierna	-	-	-	-	-	-	-	1	-	1	-	-	-	-
Myndigheterna	10	18	10	34	4	10	4	21	11	17	2	14	8	24
Kungahuset	-	3	-	2	-	2	1	4	-	2	-	-	-	1
Sjuk-/hälsovård	4	8	6	11	5	3	5	14	6	6	5	5	2	6
Hjälporganisationer	7	10	10	12	1	3	4	8	1	2	6	4	6	7
Resebranschen	25	6	22	13	11	7	23	8	11	4	18	5	15	12
Övriga företag	1	8	9	36	6	12	2	8	6	4	2	5	5	17
Experter	-	4	-	10	-	3	-	14	-	3	-	4	1	7
Svensk allmänhet	118	165	39	56	29	31	46	72	20	32	46	63	20	29
Övriga svenska	2	5	4	8	2	9	6	7	2	-	1	8	2	8
Medier i Sverige	5	21	4	9	-	2	5	7	1	4	3	8	9	-
Europeiska	2	8	2	14	-	-	1	14	1	5	3	7	3	8
Thailändska	3	19	1	7	-	4	2	20	1	6	2	7	1	7
Indonesiska	-	-	-	6	6	4	4	12	-	-	-	-	-	1
Lankesiska	-	-	8	10	4	-	4	17	2	4	-	1	-	8
Indiska	-	-	-	5	4	3	4	17	-	3	-	1	-	4
Övriga utländska	3	-5	-	13	2	2	2	2	-	-	1	6	1	5
FN	1	4	-	5	-	3	1	4	-	-	1	1	1	7
Internat. hjälporg.	2	1	4	5	-	-	1	3	-	1	-	3	2	5
Utländska medier	1	-	-	-	-	1	-	1	2	-	-	1	-	-
Antal personer	208	317	142	295	86	119	140	295	74	114	104	165	99	171
Ej tillämbbart/ oklart		133		129		89		92		116		134		193

Tabell B Aktörer som framför kritik och beröm mot omtalade aktörer.
Antal gånger i press, radio, tv och nättidningarna under inledningsperioden.

	Medier		Allmänhet		Företag		Myndigheter		Politiker		Totalt	
	Beröm	Kritik	Beröm	Kritik	Beröm	Kritik	Beröm	Kritik	Beröm	Kritik	Beröm	Kritik
Svenska regeringen	9	67	1	112	2	17	-	11	3	21	15	228
- Varav UD	7	23	-	46	2	11	-	4	-	8	9	29
- Laila Freivalds	-	11	-	11	-	1	-	2	1	5	1	30
- Göran Persson	-	8	-	7	-	-	-	-	-	-	-	15
Svenska myndigheter	5	7	1	20	1	1	-	-	-	2	3	30
Resebranschen	-	2	6	14	-	-	-	-	1	-	7	16
Massmedier	-	6	-	2	-	-	-	-	-	-	-	8
Thailändska aktörer	2	3	1	-	-	-	-	1	3	-	6	4
Hjälporganisationer	2	-	-	-	-	-	-	-	2	-	4	-
Antal aktörer	18	85	9	148	3	18	-	12	9	23	39	286

I det analyserade materialet finns fler värderande omdömen än de som redovisas i tabellen, men det rör sig om spridda aktörer som uttalar sig om spridda värderade aktörer. Till exempel beröms den finska, norska och tyska regeringen i något nyhetsprogram för att ha agerat snabbare än den svenska regeringen.

Analysenheten i tabellen är kritik-/berömtilfällen. Med kritiktilfälle menas att en person/organisation etc. kritiserar en annan person/organisation vid ett specifikt tillfälle. En artikel/inslag kan innehålla flera kritiktilfällen, dels genom att samma person riktar kritik mot flera olika personer/organisationer (räknas som flera kritiktilfällen), dels genom att flera personer riktar kritik mot samma organisation (räknas också som flera kritiktilfällen). Berömtilfällen definieras på samma sätt.

Tabell C Vanligaste värderade aktörers positiva och negativa egenskaper i hanteringen av flodvågskatastrofen i rapporteringen under inledningsperioden. Index och antal omdömen.

	Kompetens		Engagemang		Ansvar		Handlingskraft		Ospecificerat	
	I	N	I	N	I	N	I	N	I	N
Regeringen	-88	50	-85	40	-100	14	-93	74	-86	29
– UD	-96	24	-80	15	-100	4	-100	14	-92	13
– Göran Persson	-100	2	-100	4	-100	3	-100	5	-67	3
– Laila Freivalds	-90	11	-80	15	-100	2	-100	2	-100	2
Myndigheter	-67	6	-85	13	-100	3	-89	9	0	4
– Svensk ambassad	+100	1	-86	7	-100	3	-100	1	-	-
Resebyråer	-33	6	-14	7	-50	4	-12	8	0	4
– Lottie Knutson	+100	3	+100	1	+100	1	+100	3	-	-
Massmedier	0	2	0	2	-100	1	-33	3	0	2

Plustecknet står för andel övervikt av positiva egenskaper hos aktören, minustecknet står andel övervikt av negativa egenskaper hos aktören i hanteringen av flodvågskatastrofen. I står för index och N för antal omdömen. Indexet är uträknat på följande vis: positiva omdömen – negativa omdömen dividerat med totala antalet omdömen x 100. + 100 innebär enbart positiv kritik, - 100 innebär enbart negativ kritik.

Tabell D Händelsearena för artiklar/inslag den första månaden. Procent av artiklarna och inslagen.

	Kvälls- press	Morgon- press	TV4	SVT	Ekot
Sverige	49	49	49	45	51
– Stockholm	26	29	35	28	35
– Göteborg	1	0	0	1	1
– Malmö	1	0	0	–	–
– Övrig svensk ort	5	1	2	4	1
– Sverige allmänt	16	17	11	12	15
Övriga Norden	0	2	0	1	0
– Norge	0	1	0	0	–
– Finland	0	0	–	0	–
– Danmark	0	0	–	0	0
– Norden allmänt/övrigt	0	0	–	0	–
Övriga Europa	1	2	–	1	–
– Tyskland	0	0	–	–	–
– Italien	0	0	–	–	–
– Frankrike	0	0	–	–	–
– Övriga Europa	1	1	–	1	–
Övriga västvärlden	1	1	0	0	1
– USA	1	1	0	0	1
Thailand	32	15	21	18	19
Indonesien	1	6	10	9	8
Sri Lanka	1	3	5	4	3
Indien	1	1	0	2	–
Burma	–	0	–	0	–
Andamanerna/Nikobarerna	1	1	1	0	0
Malaysia	0	0	0	0	–
Maldiverna	0	0	–	0	1
Sydostasien allmänt/övrigt	6	11	9	16	12
Somalia	–	0	0	0	–
Övrigt land	0	1	–	0	1
Ej urskiljbart	7	10	3	3	2
Summa	100	98	97	98	99
Antal artiklar/inslag	1 440	1 568	285	592	205

Tabell E Aktörer som får beröm respektive kritik i medierna den första månaden.

Antal tillfällen.

	Kvällspress		Morgopress		TV4		SVT		Ekot	
	Beröm	Kritik	Beröm	Kritik	Beröm	Kritik	Beröm	Kritik	Beröm	Kritik
Svenska regeringen/ staten	34	322	39	298	-	57	4	115	4	23
– därav UD	16	97	15	55	-	-	-	24	4	7
– därav Göran Persson	7	66	8	99	-	-	-	39	-	5
– därav Laila Freivalds	2	74	3	35	-	-	-	7	-	1
Svenska oppositionen	2	12	2	7	-	1	-	1	-	-
Svenska kungahuset	20	7	24	11	-	3	3	7	-	-
Svenska myndigheter	8	59	20	49	2	4	6	16	1	3
– därav sv. ambassader	1	16	2	5	-	-	-	6	-	-
Svenska massmedier	15	32	8	15	-	-	-	-	-	-
Svenska hjälporganisationer	5	1	6	2	-	-	-	-	1	-
Svenska resebranschen	11	6	13	6	-	2	-	-	-	-
Thail. regering/ myndigheter	9	10	8	16	-	4	2	4	-	1
Övr. utl. regering/ myndighet	13	11	10	28	-	4	7	15	1	1
Internationella organisationer	1	-	3	5	-	-	-	-	-	-
Övriga	14	19	20	16	-	4	7	7	1	
Antal beröm-/ kritiktillfällen	132	479	153	453	2	79	29	165	8	28

Analysenheten är beröm/kritiktillfällen. Med kritiktillfälle menas att en person/organisation etc. kritiserar en annan person/organisation vid ett specifikt tillfälle. En artikel/inslag kan innehålla flera kritiktillfällen, dels genom att samma person riktar kritik mot flera olika personer/organisationer (räknas som flera kritiktillfällen), dels genom att flera personer riktar kritik mot samma organisation (räknas också som flera kritiktillfällen). Berömtillfällen definieras på motsvarande sätt.

Svenska regeringen: regeringen, ministrarna, staten, regeringskansliet, UD

Svenska oppositionen: borgerliga partierna, partiledarna övriga borgerliga politiker

Svenska myndigheter: räddningsverk, polis, sjukvård, skolor, ambassader, övriga myndigheter

Svenska hjälporganisationer: Svenska Röda Korset, Rädda Barnen m.fl.

Svenska resebranschen: Namngivna resebyråföretag, namngivna företrädare för dessa

Thailändska regeringen/myndigheter: regeringen och all offentlig verksamhet i Thailand

Övriga utländska regering/myndigheter: alla övriga utländska Internationella organisationer: EU, FN,

Internationella hjälporganisationer m.fl.

Tabell F Aktörer som framför beröm och kritik av svenska regeringen den första månaden. Procent av alla artiklar och inslag med regeringsberöm/-kritik.

	Kvällspress		Morgonpress		TV4		SVT		Ekot	
	Beröm	Kritik	Beröm	Kritik	Beröm	Kritik	Beröm	Kritik	Beröm	Kritik
Regeringen	26	8	36	6	-	12	50	4	75	26
Oppositionen	-	4	3	18	-	37	-	48	-	30
Sv. myndigheter	-	4	5	4	-	4	-	4	-	4
Kungen/hovet	-	3	-	1	-	2	-	2	-	-
Sjukvårdsarb./läkare	6	2	-	2	-	-	-	-	-	-
Hjälpporganisationer	-	0	-	3	-	-	-	-	-	-
Resebranschen	3	1	8	1	-	2	-	2	-	9
Övriga experter	-	1	-	5	-	-	-	2	-	-
Överlevande	3	8	3	6	-	9	25	10	-	-
Anhörig/vän i Sverige	3	8	-	1	-	5	-	8	-	-
Allmänhet i Sverige	9	10	21	11	-	-	-	1	-	-
Oidentifierad svensk	-	6	-	7	-	19	-	11	25	17
Medierna	41	40	21	29	-	11	-	6	-	9
Övriga	9	5	3	6	-	0	25	2	-	5
Summa	100	100	100	100	-	101	100	100	100	100
Antal artiklar/inslag	34	322	39	298	-	57	4	115	4	23

Tabell G Aktörer som framför beröm och kritik av myndigheterna den första månaden.
Procent av alla artiklar och inslag med beröm eller kritik.

	Kvällspress		Morgonpress		TV4		SVT		Ekot	
	Beröm	Kritik	Beröm	Kritik	Beröm	Kritik	Beröm	Kritik	Beröm	Kritik
Regeringen	13	5	20	6	-	-	-	-	100	-
Oppositionen	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Svenska myndigheter	-	7	5	8	50	-	-	-	-	33
Kungen/hovet	-	-	-	4	-	-	-	-	-	-
Sjukvårdsarb./läkare	-	5	-	10	-	-	-	6	-	33
Hjälporganisationer	-	3	-	-	-	-	-	6	-	-
Resebranschen	-	-	10	-	-	-	-	-	-	-
Övriga experter	-	2	10	6	-	-	17	12	-	-
Överlevande	25	27	5	18	-	50	17	29	-	-
Anhörig/vän i Sverige	-	20	-	2	50	25	-	12	-	-
Allmänhet i Sverige	-	5	5	4	-	-	-	-	-	-
Oidentifierad svensk	13	7	5	2	-	25	-	23	-	33
Medierna	50	20	25	33	-	-	33	12	-	-
Övriga	-	-	15	6	-	-	33	-	-	-
Summa	101	101	100	100	100	100	100	100	100	100
Antal artiklar/inslag	8	60	20	49	2	4	6	17	1	3

Tabell H Huvudsakligt omdöme om aktörer den första månaden. Index och antal.

	Kvällspress		Morgon press		TV4		SVT		Ekot	
	I _{b-k}	N	I _{b-k}	N	I _{b-k}	N	I _{b-k}	N	I _{b-k}	N
Regeringen	-83	281	-79	246	-100	36	-92	63	-94	17
– Göran Persson	-88	58	-90	67	-100	8	-100	15	-100	4
– Laila Freivalds	-90	62	-79	34	-100	2	-100	5	-100	1
– UD	-74	81	-65	52	-100	11	-100	17	-83	6
Oppositionen	-82	11	-33	6	-100	1	-100	1	-	-
Svenska myndigheter	-79	53	-45	55	-60	5	-38	16	-50	4
– Svensk ambassad	-86	14	-43	7	-	-	-60	5	-	-
Kungahuset	+60	20	+6	18	-100	3	-29	7	-	-
Hjälp-organisationer	+75	4	+33	6	-	-	-	-	+100	1
Resebranschen	+25	16	+41	17	-100	2	-	-	-	-
– Lottie Knutson	+100	9	+100	4	-	-	-	-	-	-
Svenska massmedier	-26	38	-18	17	-	-	-	-	-	-
Thailändska reger./mynd.	-31	13	-32	19	-100	4	-33	6	-100	1
Övriga utländska aktörer	+18	22	-44	32	-100	2	-75	12	0	2
Internationella hjälpgorg.	+100	1	-60	5	-	-	-	-	-	-

Indexvärdet utgör ett balansmått: antal artiklar/inslag med i huvudsak beröm minus antal artiklar/inslag med i huvudsak kritik, dividerat med totala antalet artiklar/inslag med beröm och kritik.

Tabell 1 Positiva och negativa omdömen om aktörer i press, radio och tv. Index och antal.

	Kompetens		Engagemang		Ansvar		Handlingskraft		Ospecificerat	
	I _{p-n}	N	I _{p-n}	N	I _{p-n}	N	I _{p-n}	N	I _{p-n}	N
Regeringen	-77	149	-65	69	-96	104	-85	194	-67	154
– Göran Persson	-72	22	-88	17	-100	51	-100	27	-49	39
– Laila Freivalds	-81	21	-88	16	-100	23	-89	18	-86	28
– UD	-79	58	-46	26	-100	7	-77	44	-63	38
Oppositionen	-20	5	0	2	-100	10	-100	2	-100	1
Svenska myndigheter	-43	32	-67	30	-80	10	-46	41	-56	27
– Svensk ambassad	-60	5	-80	10	-100	2	-43	7	-50	4
Kungahuset	-20	5	+71	14	+33	6	-60	10	+12	25
Hjälporganisationer	0	2	+100	3	-100	1	+100	2	+33	3
Resebranschen	+50	4	0	10	-33	3	+64	11	-20	5
Svenska massmedier	+6	17	+60	5	-90	21	+60	5	-28	14
Thailändska reger./mynd.	-38	13	+20	5	-100	8	-14	7	-23	13
Övr. utl. regeringar/mynd.	+17	12	-100	8	-88	16	-15	26	-25	8
Internationella org.	+33	3	0	2	-100	1	0	0	-100	1

Indexvärdet utgör ett balansmått: antal positiva omdömen minus antal negativa, dividerat med positiva + negativa omdömen.

Tabell J Omdömen om regeringen den första månaden fördelat på olika typer av medieinnehåll. Antal artiklar och inslag.

	Kvällspress		Morgonpress		TV4		SVT		Ekot	
	Beröm	Kritik	Beröm	Kritik	Beröm	Kritik	Beröm	Kritik	Beröm	Kritik
Nyheter	20	188	25	154	-	56	4	115	4	20
Ledare	7	60	8	72	-	-	-	-	-	-
Krönikor	6	51	5	39	-	1	-	-	-	3
Debatt	1	17	1	30	-	-	-	-	-	-
Enkät	-	1	-	3	-	-	-	-	-	-
Övrigt	-	5	-	-	-	-	-	-	-	-
Antal artiklar/ inslag	34	322	39	298	0	57	4	115	4	23

KBM:S TEMASERIE

- 2005:13 Tsunamins genomslag
En studie av svenska mediers bevakning
- 2005:12 Fred i det europeiska rummet
Konflikttrender i Europa, Mellanöstern, Afrika och Centralasien 1989–2003
- 2005:11 Hot- och riskrapport 2005
- 2005:10 Medborgare om våldsdåd
Reaktioner efter mordet på Anna Lindh och andra dåd
- 2005:9 Samverkan i organisation eller nätverk?
Fallen elektroniska affärer och elberedskap
- 2005:8 Mind the gap!
Hur bygger vi broar mellan stat och näringsliv i arbetet med krisberedskap?
- 2005:7 Samverkan mellan offentlig sektor och näringslivet vid krishantering
En studie av kriser i Sverige 1993–2003
- 2005:6 Hot på agendan
En analys av nyhetsförmedling om risker och kriser
- 2005:5 Förtroendekriser
Kommunikationsstrategier före, under och efter
- 2005:4 Efter flodvågskatastrofen
Svenska folkets åsikter om och förtroende för myndigheter, medier och politiker
- 2005:3 Propagandakriget i backspegl
En studie i påverkansförsök och svenska nyhetsmedier
- 2005:2 Allmänheten medverkar vid övningar
Erfarenheter från Övning Havsörn
- 2005:1 Beredskap mot skadlig kod
En kartläggning av IT- och informationssäkerheten inom större myndigheter och statliga bolag i Sverige med fördjupad analys av skadlig kod
- 2004:6 Hot- och riskrapport 2004
Gränsöverskridande sårbarheter
- 2004:5 "We're a peaceful nation"
Krigsretorik efter 11 september
- 2004:4 Ministermordet
En studie om myndigheternas kommunikation vid attentatet mot Anna Lindh
- 2004:3 Säkerhet och beredskap i Europeiska unionen
- 2004:2 Stereotyper i vardagen
Bilder av "de främmande"

SPECIAL FEATURE

- 2004:5 "We're a peaceful nation"
War Rhetoric after September 11

Tsunamins genomslag

EN STUDIE AV SVENSKA MEDIERS BEVAKNING

Flodvågskatastrofen i Sydostasien annandag jul 2004 blev en traumatisk händelse för många tusen svenska medborgare. Mer än 500 svenskar dog av vågen, många gånger fler drabbades indirekt.

Trots att katastrofen inträffade mitt i julhelgen reagerade de svenska medierna snabbt på nyheten. Bara timmar efter tsunamin fanns rapporter om katastrofen i flera medier, och efter ytterligare några timmar satt flera reportrar och fotografer i plan på väg till det drabbade området. De följande veckorna dominerade katastrofen mediernas rapportering mer än någon annan nyhet gjort i modern tid.

I denna rapport undersöks hur fyra dagstidningar, två nättidningar och fyra etermedier hanterade situationen, vilka resurser de satte in i bevakningen och vilka händelser och människor de rapporterade om. Här undersöks också den våg av kritik som i medierna riktades mot den svenska regeringen och de mest berörda myndigheterna, främst för deras oförmåga att snabbt komma till de drabbades undsättning.

De tre författarna till rapporten är alla lektorer vid Institutionen för journalistik och masskommunikation vid Göteborgs universitet, där de arbetar som forskare och lärare i journalistik.

Tomas Andersson Odén har tidigare skrivit om presshistoria och om dagspressens redaktionella policy. Han är också verksam i projektet Publicistiskt bokslut.

Marina Ghersetti har tidigare bland annat skrivit boken Sensationella berättelser, om mediebevakningen av prinsessan Dianas död och av inbördeskriget i Angola.

Ulf Wallin har skrivit böcker om utrikesbevakningen i svensk landsortspress, om svenska mediers EU-bevakning och om sportjournalistik.

Krisberedskapsmyndigheten

Box 599
101 31 Stockholm

Tel 08-593 710 00
Fax 08 593 710 01

kbm@krisberedskapsmyndigheten.se

www.krisberedskapsmyndigheten.se

ISSN 1652 2915
ISBN 91-85053-93-7